

Володимир БОСЬКО

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ НА 2016 РІК

Люди. Події. Факти

Департамент освіти і науки
Кіровоградської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»

Володимир Босько

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ НА 2016 РІК

Люди. Події. Факти

*Видано за підтримки обласної державної адміністрації
та обласної ради в рамках програми розвитку
книговидання і книгорозповсюдження на 2011-2015 роки*

**Кіровоград
2015**

ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25
УДК 94(477) (059.3)
Б 85

Автор-упорядник: **Босько Володимир Миколайович**, методист КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва імені Олександра Осмьоркіна.

Рецензенти: **Бик Адам Сергійович**, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-дослідної роботи та міжнародного співробітництва КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», лауреат обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського.

Бабенко Олег Олександрович, директор Кіровоградського обласного державного архіву, голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України, лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка.

Друкуються за рішенням вченої ради комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

Відповідальна за випуск: **Корецька Людмила Вікторівна**, директор КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», заслужений працівник освіти України.

Босько В.М.

Б 85 ***Історичний календар Кіровоградщини на 2016 рік. Люди. Події. Факти.*** Кіровоград: Центр.-Укр.вид-во, 2016. - 260 с.
ISBN 978-966-130-083-4

11-й випуск альманаху містить відомості про ювілеї понад 300 визначних особистостей як минулих часів, так і сьогодення (від середини 18-го століття до наших часів), пов'язаних з Єлисаветградським і Олександрійським повітами та сучасною Кіровоградською областю.

Низка статей присвячена всебічному обґрунтуванню необхідності повернення місту первинної назви – Єлисаветград. Історико-краєзнавчі нариси та розвідки розповідають про драматичні долі відомих людей Степової Еллади. Зокрема представлено 26 біографічних довідок про земляків, героїв АТО, які віддали життя за суверенітет і територіальну цілісність нашої держави. Україна, на превеликий жаль, не стала винятком: лише незалежність, здобута кров'ю, освячується і по-справжньому цінується. Видання ілюстроване, розраховане на широке коло читачів.

ISBN 978-966-130-083-4

ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25
УДК 94(477) (059.3)

© Босько В.М., 2015

© Центрально-Українське видавництво, 2015

МИКОЛА БРАТАН

*Пробач, говорять, недругам своїм,
Адже злостивці теж, нівроку, люди.
Мені від того, справді, гірш не буде –
Послухаюсь, візьму й пробачу їм.*

*Та як то стане кривдникам лихим,
Для них мій спокій – ніби ніж у груди.
Помруть від злості! Винуватим буду...
Не пробачаю недругам своїм.*

ДМИТРИЙ МЕРЕЖКОВСКИЙ

*Мы же лгать обречены:
Роковым узлом от века
В слабом сердце человека
Правда с ложью сплетены.*

РОБЕРТ РОЖДЕСТВЕНСКИЙ

*За датою – дата.
Простой человеческий путь.
Все больше «когда-то»,
Все меньше «когда-нибудь».
Погода внезапна,
Но к людям, как прежде, добра.
Все крохотней «завтра»,
И все необъятней «вчера».
Найти бы опору
Для этой предзимней поры.
Как долго мы в – гору.
За что же так быстро – с горы?!
Остаток терпенья
Колотится в левом боку...
Все реже: успею,
И все невозможней: смогу.*

ЯРОСЛАВ СМЕЛЯКОВ

*Живя свой век грешно и свято,
недавно жители земли,
придумае фотоаппараты,
залог бессмертья обрели.*

*Что - зеркало? Одно мгновенье,
одна минута истекла,
и веет холодом забвенья
от опустевшего стекла.*

*А фотография сырая,
продукт умелого труда,
наш облик точно повторяет
и закрепляет навсегда.*

*На самого себя не трушу
глядеть тайком со стороны.
Отретушированы души
и в список вечный внесены.*

*И после смерти, как бы дома,
существовать доступно мне
в раю семейного альбома
или в читальне на стене.*

ВЕНИАМИН БЛАЖЕННЫХ

*Так явственно со мною говорят
Умершие, с такою полной силой,
Что мне нелепым кажется обряд
Прощания с оплаканной могилой.
Мертвец – он, как и я, уснул и встал,
И проводил ушедших добрым взглядом...
Пока я жив, никто не умирал,
Умершие живут со мною рядом.*

КРАЄЗНАВЧЕ ХУТОРЯНСТВО АБО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР: ЄЛИСАВЕТГРАД ЧИ ЯКИЙСЬ НОВОГРАД – ДОН-АМИНАДО ЗАСТЕРІГАЄ!

*Нема більшої безнадійності, як хуторянська
апофеоза нижчих емоцій.*

Юрій Липа

*Главных улиц в Новограде было две.
Дворцовая и Большая Перспективная.*

Дон-Аминадо

Все-таки, хто б і що не говорив, а наше місто дивовижне та унікальне буквально у всьому. В якому іншому ви, приміром, знайдете напрочуд активну групу надпатріотично налаштованих городян на чолі з дипломованими істориками-краєзнавцями, які вже чверть століття несамовито перешкоджають відновленню історичної справедливості – поверненню

первинного імені міста Єлисаветград? Це вони винайшли топонімічні терміни – «імперська», «колоніальна», «антиукраїнська назва», а з ними виникла й раніше невідома науці хвороба – елисаветофобія.

Елисаветофоби настільки ненавидять ім'я Єлисавети, що нещадно паплюжать не тільки імператрицю Єлисавету, яка у 1752 році підписала указ про заснування фортеці на честь своєї небесної покровительки Святої праведної Єлисавети, дістається й самій святій (а це вже справжнє богохульство!) – якась вона, мовляв, підозріла, «недоосвячена» чи що. Вигадують неймовірні нісенітниця про фортецю Св. Єлисавети, обливають брудом всю історію міста Єлисаветграда. Нічого, мовляв, доброго для України в Єлисаветграді не відбувалося. Зросійщене єврейське антиукраїнське місто – ось що таке Єлисаветград! Більше того, коли читаєш їхні «одкровення», стає по-справжньому моторошно. Єлисаветград для них – обитель зла, втілення української

трагедії, ледве не головний винуватець того, що все у нас з державотворенням склалося не так, як в інших націй. Не було б Єлисаветграда, впевнені вони, історія України була б іншою!

Все це супроводжується ще й ледь прихованою ксенофобією – презирством і зневагою до чужинців (сербів, молдован, євреїв, росіян, поляків, німців і т.д.), які буцімто загарбали споконвічні козацькі землі.

А те, що в цьому «найгіднішому» на території України місті виник

український професійний театр – театр корифеїв, то це, вважають єлисаветфоби, якесь непорозуміння чи помилка, на які не варто й зважати. Так само, як і народження на його теренах Володимира Винниченка, Євгена Чикаленка, Левка Мацієвича, Євгена Маланюка, Юрія Дарагана, Володимира Шульгіна, Івана Похитонова,

Юрія Яновського, діяльність «артільного батька» Миколи Левитського та багатьох інших видатних українців, не викликає в них почуття вдячності до Єлисаветграда.

Нині у стані єлисаветофобів спостерігається справжня ейфорія. «Друге дихання» у них відкрилося після напрочуд підступної агресії Росії проти України («гібридної війни») та нещодавно ухваленого Верховною Радою України закону «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки». Згідно з документом, органи місцевої влади в шестимісячний термін після набуття ним чинності мають подати парламенту пропозиції щодо перейменування населених пунктів, районів та областей, назви яких містять символіку комуністичного тоталітарного режиму.

«Шалені ревнителі національної цнотливості» чомусь вирішили, що відтепер і мови не може бути про повернення «імперської», «колоніальної» та «антиукраїнської» назви Єлисаветград. А то Путін неодмінно, хвилюються вони, зрадіє такому подарунку та спробує нас приєднати до «руського мира».

...Аби ж то проблема була лише в назвах наших населених пунктів. Приміром, за цим критерієм Донецьк і Луганськ, що мають цілком благонадійні назви (за іменами річок, на яких розташовані), мали б бути проукраїнськими, а що відбувається...

Боюсь, створиться доволі небезпечний прецедент всеукраїнського рівня. Якщо задовольнити химери наших єлисаветофобів, то під загрозою перейменування може опинитися ще низка українських міст, які також

можна звинуватити у тому, що вони мають «імперські» назви, хоча їхні мешканці цього не бажають знати.

Я маю на увазі не лише нашу Олександрію (а вже лунають заклики елисаветофобів заодно позбутися і цієї імперської назви, що викликає справедливе обурення місцевих краєзнавців), а й Маріуполь, Павлоград Дніпропетровської області, та, зрештою, навіть Миколаїв, Херсон та Одесу.

Їх, до речі, у списку міст, які мають бути перейменовані, немає. Якщо ви думаєте, що місто Маріуполь на Азовському морі (населення понад півмільйона чоловік) назване на честь діви Марії (Богоматері) чи Св. Марії Магдалини, то це не так. У топонімічному словникові читаємо: «Місто засноване для греків, які втікали з Криму від турецьких переслідувачів. Назване у 1779 році на честь *Марії* Федорівни, дружини Павла, тоді спадкоємця російського престолу; *поль* - від давньогрецького, модного в російській топонімії тих років, *поліс* - "місто". З 1948 року перейменоване у *Жданов* в честь А.А. Жданова (1896-1948), діяча КПРС, який тут народився». Хоча, зазначу, існує ще декілька гіпотез щодо походження назви Маріуполь.

Так само й місто Павлоград Дніпропетровської області назване не на честь Св. апостола Павла, а, як свідчить топонімічний словник, зовсім іншого персонажа: «На місці сучасного Павлограда запорізький старшина Матвій Хижняк (за іншими даними, Хижняківський) 1770 року заклав зимівник. У 1775 році його було перетворено на військову слободу Матвіївку, яка стала штаб-квартирою Луганського пікінерського полку і була перейменована в Луганку. У 1780 році поблизу неї виник шанець – військове поселення-укріплення, назване по імені спадкоємця престолу Павла – Павлоградом. У 1784 році Павлоград отримав статус міста».

Одесі також можна висунути претензії, адже заснована вона на місці татарського поселення Хаджибей імператрицею Катериною II, а Миколаїв і Херсон – її фаворитом Григорієм Потьомкіним. Вони й назви їм придумали, щоправда грецькі, оскільки тоді в топоніміці панувала така мода.

Якщо елисаветофоби дійсно прагнуть помститися Росії, не допустивши повернення Єлисаветграда, щоб вона не марила про відродження Новоросії, як складової «русского мира», то вони помиляються. Єлисаветград для Москви такий дріб'язок, що навіть смішно – їй потрібна вся Україна (щоправда, без Галичини). Коли ми таким чином (через топоніміку) хочемо вгамувати імперські марення Москви, то передусім необхідно перейменувати корінь проблеми, нашу столицю Київ і водночас ...«мать городов русских», як вважають росіяни. Адже плани перенесення столиці імперії до Києва всерйоз розглядалися російськими імператорами від Катерини II до Олександра III, не відмовилися від них і сучасні російські правителі. А не буде Києва – «матери городов русских» – зникне й імперська спокуса, зробимо Росію

«сиротинушкой!». Згоден, що пропозиція абсурдна, а навіщо тоді перетворювати Єлисаветград у цапа відбивайла?

Місто під назвою Єлисаветград потужно засвітилося у всесвітній історії, передусім, неймовірно великою кількістю видатних особистостей різних національностей, що тут народилися або навчалися. Ми мали б пишатися, що саме завдяки цьому Єлисаветград став невід'ємною частиною світового цивілізаційного простору.

Єлисаветофобам однак до вподоби лише гіпертрофоване уявлення про козацьку старовину на теренах краю. Вони згодні повернутися до витоків нашої історії у вигляді козацьких зимівників, які існували до заснування ненависної їм фортеці св. Єлисавети. Такої ірраціональної та параноїдальної ненависті до історії рідного міста, та ще й серед істориків, годі й шукати деінде.

Повернення Єлисаветграда – це шлях в омріяну нами Європу, його перейменування – це крок назад, до хуторянства.

Якщо прихильників повернення Єлисаветграда (єлисаветофілів), єлисаветофоби спочатку поблажливо називали істориками-аматорами і дилетантами (мовляв, що з них візьмеш, на відміну від нас, науковців), звинувачували у «малоросійстві», то сьогодні відкрито таврують їх п'ятою колоною, агентами Москви, проплаченими прибічниками Путіна, ледве не сепаратистами, що мріють про Новоросію. Так, не приведи Господи, незабаром звинуватять у державній зраді: у прагненні проголосити на Кіровоградщині якусь КНР (звісно, не Китайську Народну Республіку, хоча аббревіатура однакова). І це занадто серйозно, щоб мовчки проковтнути такі звинувачення.

Вважаю, що слід обом таборам, поки не пізно, оголосити мораторій на публікації, виступи, агітацію, на так звані «громадські слухання» і «соціологічні та експертні опитування» з приводу перейменування міста. Скільки ще, по якому вже проклятому колу це триватиме? Адже градус ненависті уже зашкалює. Досить!

Прикро й небезпечно, що до цієї невдячної справи перейменування міста єлисаветофоби підключають відомих в Україні особистостей, які не обізнані з історією нашого краю і сліпо підіграють своїм колегам і друзям. Та й самі єлисаветофоби, у своїй більшості, – уродженці інших регіонів України, а тому й позбавлені будь-яких генетичних сентиментів до Єлисаветграда.

Нехай, зрештою, визначиться громада міста. За яку назву вона проголосує, така й буде!

P.S. Багато років тому (а це чверть століття!), коли вперше постало питання про перейменування Кіровограда й місцева громада розкололася на єлисаветофілів та єлисаветофобів, я запропонував розглядати це як судовий процес. На лаві підсудних – місто Єлисаветград, його ім'я, історія та репутація. Звинувачується в тому, що заснований російською імператрицею і впродовж свого існування займався

антиукраїнською діяльністю. Прокурори – це всі ті наші сучасники, котрі висуюють місту такі обвинувачення. Адвокати – це передусім сотні видатних уродженців міста та особистості, з ним пов'язані, які й покликані виправдати Єлисаветград. Ну, а суд – це своєрідний суд присяжних у вигляді місцевої громади, яка й має оголосити вердикт.

Безумовно, одним з найвидатніших і найпереконливіших адвокатів Єлисаветграда є поет-емігрант Амінад Петрович Шполянський (1888–1957), що увійшов в історію літератури ХХ століття під звучним і промовистим псевдонімом Дон-Амінадо, який перекладають так: лицар, який дарує. І він дійсно подарував читачам стільки, без перебільшення, геніальних творів, що його й досі «відкривають». Тим паче, що Амінад Петрович – правознавець за фахом, після закінчення єлисаветградської гімназії студіював юриспруденцію в Одеському та Київському університетах. Хто, як не він та інші видатні уродженці міста, мають захистити славне ім'я Єлисаветград! Не випадково, приміром, що сучасна російська поетеса Анна Аркатова, яка народилась у Ризі, але середню школу закінчила у нашому місті, відзначає: «Потом я, конечно, не упускала случая похвастаться, что жила на родине А.Тарковского и Дона-Аминадо».

Єлисаветграду Амінад Петрович присвятив з десяток ностальгійних поезій, а мемуарний роман „Поезд на третьем пути” (1954), написаний у Парижі незадовго до смерті як підсумкова книга, сповнений такої щирої любові до малої батьківщини, де минули дитячі й гімназійні роки талановитого літератора, що ці рядки зворушують і розчулюють не лише нас, земляків письменника. Приміром, ось такі: «Небольшой городок, забытый на географической карте, где-то в степях Новороссии, на берегу Ингула, преисполняет сердце волнующей нежностью, сладкой болью. – Потерянный, невозвращенный рай!».

Однак – і це найбільша загадка! – названий він чомусь... Новоградом. Лише зараз, у світлі останніх подій, пов'язаних з несамовитим бажанням деяких мешканців Кіровограда за підтримки потужного десанту столичних «наукових істориків» не допустити повернення Єлисаветграда, все стає зрозумілим.

Спочатку Амінада Петровича сприймали як блискучого сатирика і гумориста, неперевершеного майстра афоризмів, потім виявилось, що він чудовий лірик та ще й мемуарист. А Євген Євтушенко, укладаючи антологію „Десять веков русской поэзии”, виявив такі неймовірні вірші Дона-Амінадо, створені понад 90 років тому, що назвав нашого земляка „ясновидящим пророком”. У 1920 році Дон-Амінадо написав вірш „Про белого бычка», в якому передбачив... розпад СРСР і наступні події:

*О, Господи, ты только вездесущ
И волен надо всем преображеньем,
Но чую: вновь от беловежских пуц
Пойдет начало с новым продолженьем.
И вокруг оси опишет полный круг
История, бездарная, как бублик,
И вновь по линии Вапнярка-Кременчуг
Возникнет до семнадцати республик...*

Невже Дон-Амінано передбачив і нинішні трагічні події в Україні, агресію Росії та сепаратизм, відродження отаманщини та махновщини, що загрожують розпадом нашої держави і неповерненням Єлисаветграда? Адже «лінія Вапнярка-Кременчуг» – це територія України! (Вапнярка – великий залізничний вузол у Вінницькій області).

Я впевнений, що Дон-Амінано був би щасливим, аби його пророцтво не справдилось. Так хочеться вірити, що це й не пророцтво зовсім, а лише попередження та застереження. Що ми здатні уникнути найтрагічнішого розвитку подій.

АЛТАЙСЬКИЙ ТЕЗКО: НІМЕЦЬКЕ СЕЛО ЄЛИЗАВЕТГРАД

В Росії давно вже є свій Єлисаветград, названий на честь нашого Єлисаветграда! І це не моя вигадка, фантазія чи анекдот, а незаперечний факт. Проте це не місто, а малесеньке село Лебединської сільради в Табунському районі Алтайського краю Російської Федерації. У селі Єлисаветград сьогодні лише три вулиці (Інтернаціональна, Молодіжна та Степова), близько 30 будинків, у яких станом на 2011 році мешкало 157 чоловік (у 2009 їх було більше – 200). Село посідає 88418 місце серед населених пунктів Алтайського краю за кількістю будинків.

Донедавна я також вірив, що назва нашого міста – унікальна, що Єлисаветград – єдиний у світі. Та досить було заглянути в Інтернет, щоб знайти його тезку за багато тисяч кілометрів звідсіля. І цей алтайський Єлисаветград, на відміну від нашого, у радянські часи не перейменовували.

Звісно, коли села називають на честь міст, особливо великих і знаменитих, це сприймається з іронічною посмішкою. Приміром, на честь Парижа названі села в Челябінській та Одеській областях (село Париж звучить, погодьтесь, доволі дивно, як жарт). Та й у нашій області є подібні населені пункти: як-от: селище Нова Прага в Олександрійському районі, село Маріуполь у Бобринецькому районі і вже зовсім з екзотичною назвою – село Бельведери (на честь знаменитого палацового комплексу в столиці Австрії Відні), яке, на жаль, перейменовували. Нині – це село Синюха у Новоархангельському районі.

*Родина кравця. с. Єлизаветград.
60-ті роки XX ст.*

Нас, звісно, передусім цікавить алтайський Єлизаветград, а надто історія його заснування і чому йому дали таке ім'я. Інформацію доводилося збирати буквально по крихтах, і вона виявилася доволі несподіваною. З історичної довідки на сайті «Немцы на Алтае: Этническая история и культура», створеного за матеріалами VI міжнародної науково-практичної конференції

«Немцы Сибири: история и культура» (2010, м. Омськ), дізнаємося: **«Село Єлизаветград було основано в 1907 году немцами, католиками и лютеранами, выходцами с Украины.** Так, родителі І.І.Кельбаха приїхали із колонії Годельберг Мелітопольського уезду Тавричеської губернії. Л.В.Пусь вважає, що основна частина переселенців походила з України, із Полтавської губернії. Перші німецькі переселенці – сім'ї Кельбах, Пфунт і Клюмп – приїхали восени 1907 року, викопали землянки на березі Лебединського озера, і тут перезимували. Весною ушли на територію сучасної деревні Єлизаветград, тут був викопаний колодезь з хорошою водою. Тут були хороші сенокосні угіддя. Невдовзі деревня називалася «Пресноводною», так як знаходиться на березі озера. Спочатку жителі села будували пластані – «лугові» будинки («визхаус»). В 1930-х гг. почали будувати саманні будинки. Також будували дерев'яні будинки, за деревом їздили в Бор за 150 кілометрів.

До революції тут була своя національна школа. В деревню приїжджав пастор із Славгорода, литовець за національністю, він веде службу на літературному німецькому мові. В 1929 році багато жителів деревні виїхали в Америку.

В 1937 році багато жителів деревні були репресировані. В 1942 році забирали в трудову армію, під Ульяновськ, на шахти в Підмосков'є. В 1945 році в село були привезені репатріанти, які одними з перших виїхали в Німеччину, ще в 1970-х гг.». От і все.

Але виникає питання, якщо село заснували в основному переселенці з Полтавської і Таврійської губерній, як мовиться в історичній довідці, то звідки взялася назва Єлизаветград? Адже переселенці, як правило, називають населені пункти нагадку про батьківщину, на пам'ять про рідні місця. Так, зокрема вчинили вихідці з Балкан на територію нашого

краю, коли створювали на його території Нову Сербію (1752-1764), внаслідок чого й дотепер назви не менше 10 сіл Кіровоградської області мають сербське походження (Панчево, Каніж, Турія, Мартоноша у Новомиргородському районі; Кальниболота і Надлак у Новоархангельському; Суботці та Мошорине у Знам'янському; Павлиш в Онуфріївському; Букварка-Вуковар в Олександрівському районі та деякі інші).

То, можливо, серед засновників села Єлисаветград були й вихідці з Єлисаветградського повіту Херсонської губернії?

Тут варто згадати, що село Єлизаветград входить до складу Німецького національного району, розташованого у північно-західній частині Алтайського краю (адміністративний центр – село Гальбштадт).

Єлизаветградські школярі

В історичній довідці про його виникнення розповідається: «В начале 1907 года в меннонитской колонии Тиге Заградовской волости Херсонской губернии состоялся волостной сход граждан, на котором была избрана комиссия из трёх ходоков, которая представляла 180 семей общим числом

882 человека, желающих переселиться в Сибирь. Один из них, Я. А. Реймер, встретился с премьер-министром России П. Столыпиным и обговорил с ним вопросы переселения немцев-меннонитов в Сибирь... Для немецких поселений в Кулундинской степи было выделено 60 тысяч десятин земли. Переселение прошло в 1908-1910 годах... Немецкий национальный район был образован постановлением ВЦИК от 4 июля 1927 года, 5 ноября 1938 года был ликвидирован, восстановлен Указом Президиума Верховного Совета РСФСР от 1 июля 1991 года».

Німецький національний район на Алтаї сьогодні – це 16 населених пунктів. Найбільша чисельність населення була у 1998 році (22 тис.), у 2015 році вона скоротилася до 16 656 чол. Серед них німців трохи більше 30%, а от росіян – майже 60%, українців – трохи більше 5%.

Значну допомогу у розвитку економіки та соціальної сфери району надає Федеративна Республіка Німеччина. З 1991 по 2006 рік в районі побудовано 168 квартир, споруджені потужний м'ясопереробний комбінат і комбінат молочної переробки тощо.

Той чоловік, який запропонував алтайським поселенцям назвати засноване село Єлизаветградом, міг бути вихідцем з Альт-Данцига

(Старого Данцига) поблизу Єлисаветграда, заснованого німцями у 1787 році. Нині – це село Крупське Кіровоградського району, яке називають батьківщиною українського баптизму. А менонітів (за іменем їхнього лідера голландця Менно Сімонса) – одне з відгалужень у протестантизмі – спочатку називали анабаптистами («перехрещеннями»).

Якщо говорити про сучасність, то назвати село Єлизаветград приреченим на зникнення передчасно. Принаймні доти, доки в ньому існує ось такий заклад «Муниципальное Бюджетное Общеобразовательное Учреждение «Елизаветградская Основная Общеобразовательная Школа» Табунского Района Алтайского Края». Директор 9-річної школи – Анна Михайлівна Петер. Сьогодні у ній 9 педагогів навчають 26 дітей. Причому, 8 учителів і третина учнів мають німецькі прізвища. Єдина з українським прізвищем, учитель математики Єлизаветградської школи Валентина Олександрівна Абраменко в 2009 році стала переможцем Всеросійського конкурсу вчителів фізики і математики, отримала грант Фонду підтримки науки та освіти Дмитра Зіміна «Династія» у номінації «Молодий учитель».

...Крихітне сільце Єлизаветград, засноване німцями в 1907 році на Алтаї, немов подовжило існування й нашого Єлисаветграда, коли він зник з географічної карти світу. Хоча ми про це й не знали, а все ж приємно.

Тут варто нагадати, що й Кіровоград має свого тезку. Це місто Кіровград у Свердловській області за 73 км від Єкатеринбурга з населенням трохи більше 20 тисяч. І це не моя помилка: у його назві дійсно відсутня літера «о». Тому стаття у Вікіпедії застерігає: «Не следует путать Кировград с Кировоградом – областным центром на Украине». А його первинна назва – місто Калата (від тюркського Кала-ата – «батьківське поселення»). Перейменували місто на честь Кірова у 1935 році, Зінов'євськ же став Кіровоградом у 1939 році (спочатку він був просто Кірово). Звісно, в Росії ніхто не збирається повертати Кіровграду його первісну назву, а от наш Кіровоград приречений на зникнення.

СІЧЕНЬ

1 – 75 років від дня народження (с. Хмельове Маловисківського

району) Фелікса Михайловича Полонського, живописця. У 1968 з відзнакою закінчив Івановське художнє училище в Росії. Понад 30 років працював у Кіровоградських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР та Кіровоградському художньо-виробничому комбінаті СХУ. Учасник багатьох обласних, республіканських, зарубіжних виставок. **Персональні виставки влаштовувалися у Кіровограді (1993, 1996, 1999, 2002, 2006 та 2011), у м. Вупперталь (Німеччина, 1994). Твори зберігаються в Кіровоградському обласному художньому музеї, художньо-меморіальному музеї О.О.Ос്മьоркіна, приватних збірках багатьох країн. Член Національної Спілки художників України. Твори: «Циган» (1976), «Дощі осінні» (1993), «Взимку» (1993) та ін. У 2004 нагороджений почесним знаком Міністерства культури і мистецтв України «За досягнення в розвитку культури і мистецтва». В 2007 у видавництві «Мавік» побачив світ альбом «Фелікс Полонський». **Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Ос്മьоркіна (2007).****

3 – 75 років від дня народження (Івано-Франківщина) Ярослава

Васильовича Лесіва (1941-1990), педагога, поета, дисидента. Батько – член ОУН. У 1965 закінчив Івано-Франківський фізкультурний технікум. Член-засновник підпільної організації «Український національний фронт», яка виникла на Івано-Франківщині. Видавала нелегальний журнал «Воля і Батьківщина». **Був направлений на роботу учителем фізкультури Заваллівської школи-інтернату Гайворонського району.**

Створив філіал «УНФ» на Кіровоградщині. Знайшов у Гайворонському районі однодумців, які поширювали разом з ним листівки та заборонену літературу патріотичного змісту, одного разу вивісили жовто-сині прапори над приміщенням школи-інтернату та адміністративною будівлею Сальківського цукрового заводу. Заарештований КДБ у 1966, за підозрою у приналежності до Кіровоградської філії «УНФ» затримали ще 18 чоловік. Лесів був засуджений до 6 років позбавлення волі у мордовських таборих. У 1979 став членом правозахисної організації Українська Гельсінкська група, в якій уже перебували М.Руденко, Л.Лук'яненко, В.Чорновіл та ін. У 1980 засуджений на 2 роки ув'язнення, у 1982 – на 5. Після виходу на волю – один з ініціаторів відновлення Української греко-католицької церкви, згодом отримує сан священника.

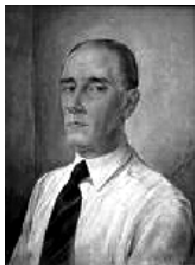
У 1989 виступає на мітингу в Москві з вимогою легалізувати УГКЦ. Автор збірки віршів «На лінії бою». Загинув у автокатастрофі.

3 – 25 років від дня народження (с. Олександрівка Маловисківського району). **Петра Анатолійовича Кізіма** (1991-2015),

військовослужбовця, героя АТО. Народився в багатодітній родині (шестеро дітей). Переїхавши до Цибулева Монастирищенського району Черкаської області, працював на цукровому заводі. Одразу ж після оголошення антитерористичної операції 14.03.2014 був мобілізований. Служив у 72-й окремій механізованій бригаді: командир бойової машини 7 взводу 6 механізованої роти 2 механізованого батальйону, головний сержант. Майже рік брав участь у бойових діях у районі в м. Щастя. Загинув 3.03.2015 поблизу села Гранітне під Волновахою в результаті обстрілу протитанковою керованою ракетою. Кавалер ордена «За мужність III ступеня» (посмертно).

6 – 120 років від дня народження (м. Єлисаветград) Івана

Олексійовича Бабія (1896-1949), живописця і рисувальника. До більшовицького перевороту мешкав у Херсоні й Харкові, згодом – у Німеччині. Художню освіту здобув у Берлінській АМ (1921-1923), де був стипендіатом Української місцевої секції, та в Парижі (від 1925). Автор портретів, пейзажів, тематичних композицій. Брав участь у виставках з 1923 у Берліні, а також у Парижі, зокрема в «Осінньому салоні» (1925-1935, був його членом), «Салоні незалежних» (1926-1935), ювілейній виставці мистецтва народів СРСР у

Москві, Першій Всеукраїнській виставці Асоціації революційного мистецтва у Харкові (1927), спільній українсько-французькій виставці у Львові (1932). Персональні виставки влаштовувалися у Берліні (1924), Парижі (1929). У 1930-ті рр. довго працював у Африці; виконував портрети, пейзажі й етнографічні замальовки. У своїх картинах тягів до неокласицизму. Твори: «Автопортрет», «Жінка в чорному», «Жінка в червоному вбранні», «Картьєрі», «Адам і Єва», «Портрет дружини художника та її сестри» та ін. У 1921 познайомився у Берліні з В. Винниченком та М. Глуценком. Письменник у своєму щоденнику від 4.06.1924 відзначив: «Талант обох виразно помітний».

6 – 100 років від дня народження (с. Устиново Пермської області) Валерія Олександровича
Верхоланцева (1916-2001 *у Кіровограді*), військового діяча. Закінчив педагогічний технікум (1936), школу пілотів (1939) та авіаційне училище (1940). **Перед війною**

*проходив військову службу на аеродромі під Кіровоградом. Брав участь у Сталінградській битві, на Курсько-Орловській дузі. Двічі поранений, майор, командував полком. Здійснив 187 бойових вильотів, знищив багато бойової техніки (30 танків, 160 автомобілів, 2 переправи) і живої сили ворога. 23 рази вступав у бій з ворожими винищувачами. Останній бій провів 29.04.1945 у небі над Берліном. **З 1948 жив у Кіровограді, вів помітну громадсько-політичну роботу, викладав у кооперативному технікумі. Його іменем названо Кіровоградську СДЮШОР.** Герой Радянського Союзу (1946).*

6 – 80 років від дня народження (с. Руське Поле Тячівського району

Закарпатської області) **Василя Петровича Марка** (1936-2015), літературознавця, критика. Закінчив філологічний факультет Ужгородського університету (1959). **З 1974 працює у Кіровоградському педінституті ім. О.С.Пушкіна (КДПУ ім. В.К.Винниченка). Доктор філологічних наук, професор. Працював також проректором з наукової роботи Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки, почесний професор Балтійської вищої гуманітарної школи у Кошаліні (Польща). Досліджував сучасний літературний процес та проблеми теорії літератури. Автор книг: «Художній світ Михайла Стельмаха» (1982), «У вимірах стилю» (1984), «Основи творчих шукань» (1987) та ін. **Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф. Маланюка (2007) за книгу «Стежки до тайни слова. Літературознавчі й методичні студії. Навчальний посібник».****

7 – 45 років від дня народження (м. Ульяновка) Юрія Миколайовича

Бойка (1971-2014), військовослужбовця, героя АТО. Після закінчення школи вступив до Пермського вищого військового командно-тилового училища внутрішніх військ. Розпочав службу з посади командира взводу, до останнього місця служби обіймав посади командира роти, заступника начальника штабу і заступника командира частини. У 2012 закінчив Академію внутрішніх військ МВС України. Начальник відділу підготовки військ

управління бойової та спеціальної підготовки головного управління Національної гвардії України, полковник. Більше місяця перебував у зоні проведення бойових дій – куратор резервного батальйону «Донбас» (позивний «Немо»), з бійцями ходив у бій, разом з ними і загинув 10.08.2014 року під Іловайськом. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно). **Похований на батьківщині – в м. Ульяновці.**

8 – 120 років від дня народження (м. Єлисаветград) Гната Андрійовича Горбова (1896-після 1947), лейтенанта флоту, інженера-

механіка, співака. Закінчив Морське інженерне училище. Учасник Першої світової і Громадянської (на ескадренному міноносці «Беспокойный») воєн. В еміграції жив у Франції. Працював у Парижі водієм таксі. З 1924 – член Товариства колишніх вихованців Морського інженерного училища. Член Гуртка російських артистів-співаків. Виступав у Російській опереті (1938-1939), Російському драматичному театрі (1943). В 1942 брав участь у концертному виконанні опери «Євгеній Онегін» артистами Російської опери. В 1945-1947 – учасник концертів і спектаклів, організованих Союзом радянських патріотів (ССП). У 1946 виступав на святі, влаштованому редакцією журналу «La Presse Libre» у Палаці конгресів у Парижі.

10 – 45 років від дня народження (м. Олександрія) Ігоря Анатолійовича

Шевченка, правознавця, державного діяча. Закінчив юридичний факультет Інституту міжнародних відносин. Також навчався в Академії європейського права Європейського університету в Італії. Стажувався у посольстві України в Бельгії, Антимонопольному комітеті України. З 1990 працює юристом – спочатку в юридичній фірмі «Легіс», потім у фірмі «Фрішберг і партнери». Влітку 1996 склав адвокатський іспит і став адвокатом.

Засновник компанії *Shevchenko Asset Management*. Працював радником Прем'єр-міністра України з питань залучення іноземних інвестицій (з 2005). З грудня 2014 по травень 2015 – міністр екології та природних ресурсів України. З липня 2015 – радник голови Одеської державної адміністрації Михайла Саакашвілі з інвестиційної політики.

11 – 125 років від дня народження (с. Злинка Маловисківського району) Олександра Гавриловича Сосновського (1891-

1961), лікаря. Закінчив Новоросійський університет. У 1919-1930 працював головним лікарем, провідним хірургом Добровеличківської районної лікарні. У 1930

очолив кафедру госпітальної хірургії Одеського медичного інституту. Зробив понад 8 тисяч складних операцій на печінці та жовчних шляхах. Був членом Ученої Ради при Міністерстві охорони здоров'я УРСР, багато років очолював Одеське медичне товариство. Автор 52 наукових праць, більшість яких присвячена хірургії жовчних шляхів. Доктор медичних наук, професор.

11 – 55 років від дня народження (с. Хмельове Маловисківського району) Юрія Анатолійовича Соколовського, музиканта, педагога. У 1980 з відзнакою закінчив Кіровоградське музичне училище (клас скрипки), у 1985 також з відзнакою Львівську державну консерваторію ім. Миколи Лисенка. З 1985 по 1997 працював на музично-

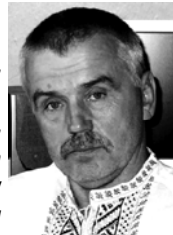
педагогічному факультеті КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Кандидат педагогічних наук (1992), доцент (1993). Викладав струнно-смичкові інструменти (скрипка), керував камерним оркестром, студентським науковим гуртком, вів активну концертну діяльність. Автор низки науково-методичних праць та посібників з музикознавства та музичної педагогіки, склав «Російсько-український музичний лексикон» (Кіровоград, 1997). З 1997 по 2003 працював викладачем по класу скрипки та камерного ансамблю Ужгородського музичного училища. З 1997 по 2004 – художній керівник та перша скрипка Ужгородського муніципального струнного квартету. З 2004 – професор кафедри камерного ансамблю та квартету Львівської національної консерваторії імені Миколи Лисенка. Член Національної ліги українських композиторів (як музикознавець). Лауреат Закарпатської обласної мистецької премії імені Д. Задора.

14 – 85 років від дня народження (с. Червоний Кут Ширяєвського району

Одеської області) **Сергія Гавриловича Мельничука**, педагога. *Закінчив фізико-математичний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна (1959), працює в ньому з 1959.* У 1960-1970 – декан факультету підготовки учителів початкових класів. Кандидат педагогічних наук (1973). 1973-1978 – декан педагогічного факультету, 1978-1996 – проректор з наукової роботи. Професор (1994), Доктор педагогічних наук (1995). **З 1996 – завідувач кафедри педагогіки психолого-педагогічного факультету КДПУ ім. В.К. Винниченка і за сумісництвом професор кафедри методики дошкільного виховання і початкової освіти КОІППО імені Василя Сухомлинського.** Має понад 70 наукових праць. Найважливіші з них: «Формування естетичної культури майбутніх вчителів. Історико-педагогічний аспект. 1861-1981 рр.» (1995), «Естетичне та трудове виховання молодших школярів» (1994), «Виховання культури поведінки молодших школярів» (1994) та ін. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, медалями К.Д.Ушинського, А.С.Макаренка. Заслужений працівник народної освіти УРСР (1990). Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського.

16 – 60 років від дня народження (с. Крутеньке Голованівського району) **Сергія Васильовича Піддубного**, письменника, журналіста, видавця. *Закінчив Кіровоградський технікум механізації сільського господарства (1975), факультет журналістики Київського університету (1991). Засновник першої в Україні приватної газети*

*„Сходи” (1990), редактор голованівської газети „Там, де Ятрань”. Автор історичних розвідок та досліджень про Приятранський край: „Енциклопедія Голованівського району” (1993), „Крутеньківське Євангеліє” (1998), „Голованівщина на межі тисячоліть” (1999), „Війна проти українського селянства” (2000), „Між Ятранню і Бугом” (2002). У 2002 став одним із засновників літературно-мистецького і громадсько-політичного щоквартальника творчої інтелігенції Приятрання і Надбужжя „Ятрань”. Дослідник прадавньої історії українського народу: „Філософія українського слова”, „Таємниці української давнини”, „Код України-Руси”, „Ілар Горугин. Влескнига”, „Весь рід наш крутенський”, „Голованівськ від Трипілля до сьогодення”, „На землі Аполлона, Артеміди та Посейдона” та ін.; роману «Таємниці останніх даждбожичів». Член Національної спілки письменників України (2011). **Двічі лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястребова (1996, 2009). Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка (2010).***

17 – 80 років від дня народження (с. Родниківка Олександрівського району)

Василя Миколайовича Ключенка (1936-1997), поета. Закінчив Одеський політехнічний інститут. Працював технологом, економістом, заступником начальника цеху, заступником начальника виробничого відділу, начальником відділу праці і зарплати, заступником головного інженера, секретарем парткому, генеральним директором Одеського заводу сільськогосподарського машинобудування ім. Жовтневої революції, заступником директора Одеського виробничого об'єднання «Сатурн». Автор книг «Розовые вуали» (1996), «Зеркала» (1997).

18 – 75 років від дня народження (с. Сальне Ніжинського району Чернігівської області)

Володимира Іларіоновича Яринича, лікаря і громадського діяча. У 1963 закінчив Дніпропетровський медичний інститут, **відтоді працює на Кіровоградщині. У 1974-2007 - головний лікар обласного онкологічного диспансеру в Кіровограді.** Ініціатор впровадження нової комплексної методики лікування раку шлунку. Широко застосовує плазмовий скальпель, який дозволяє проводити оперативні втручання на печінці з видаленням метастазів. З 1998 – депутат обласної ради, член постійної комісії з питань охорони здоров'я та соціального захисту населення. Нагороджений орденами „За заслуги” III ст. (2000), «За заслуги» II ст. (2006). Заслужений лікар України (1991). **Почесний громадянин м. Кіровограда (2007).**

18 – 25 років від дня народження (Верблюжка Новгородківського району) Антона Олексійовича Самохіна (1991-2014), військово-

службовця, героя АТО. Батьки померли, жив із старшим братом, на прожиття заробляли самостійно. Працював на «Арселор Мітал Кривий Ріг» (слюсар-монтажник), одночасно навчався в Металургійній академії. Щойно відслужив в армії, як почалося російське вторгнення. Служив у 25-й повітряно-десантній бригаді. Близько 1-ї години ночі 14.06.2014 при заході на посадку в аеропорту Луганська терористами був збитий військово-транспортний літак Іл-76 Повітряних Сил Збройних Сил України, який здійснював перевезення особового складу з метою ротації; загинуло 9 членів екіпажу та 40 десантників. Серед них був і Антон Самохін. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

19 – 95 років від дня народження (м. Одеса) Поліни Йосипівни Коган

(1921-2009), педагога, поетеси. Навчалась в Одеському університеті. Учасниця ВВВ. Працювала медсестрою у військовому шпиталі Одеси. В евакуації перебувала у м. Цхинвалі (Південна Осетія), була актрисою місцевого театру, учителькою у дитячій колонії, куди її запросив вихованець А.С.Макаренка Семен Калабалін. **Після закінчення у 1949 філологічного факультету Одеського університету пов'язала свою долю з освітою Новоукраїнки: вчитель, методист, завідувача відділом освіти. У 1996 видала книгу «Давности нет», куди увійшло більше 200 поезій; у 2003 світ побачила друга збірка поетеси «Благословляю верность и любовь».**

24 – 95 років від дня народження (м. Єлисаветград) Григорія

Олександровича Куроп'ятникова (1921-1982), військового діяча. Закінчив школу фабрично-заводського навчання, працював на заводі „Червона Зірка”. 3 травня 1939 – служба на Чорноморському флоті, у школі прикордонників. Воював мінером на катері, який супроводжував транспорту на Малу Землю. 23.03.1943 у бою втратив ліву руку, але не залишив бойового поста, врятувавши корабель. Герой Радянського Союзу (1943). Після ВВВ був на господарській та партійній роботі у Кіровограді. Ім'ям Куроп'ятникова названо сторожовий корабель Чорноморського флоту України, вулицю в Кіровограді. У містах Новоросійську, Севастополі та Очамчирі встановлено бюсти Героя. У 2010 в Кіровограді споруджено пам'ятник.

25 – 110 років від дня народження (с. Бандурівка Олександрійського району) Івана Васильовича Дорби (справжнє прізвище

Володимир Дмитрович Чеботаєв) (1906-1998), розвідника і контррозвідника, письменника і перекладача (українська і сербсько-хорватська мови). Разом з батьками перебував в еміграції на Балканах, член НТС, потім працював на радянську розвідку. Після повернення в СРСР закінчив Севастопольський будівельний технікум, потім Харківський інженерно-

будівельний інститут. **Отримавши спеціальність геодезиста, працював землевпорядником у Кіровоградській області**, згодом у Вологодській. Учасник ВВВ. Командував взводом саперів, а після поранення був перекладачем при штабі 2-го Прибалтійського фронту. Літературну діяльність розпочав у 1950. Автор дилогії про діяльність радянської розвідки на Балканах між двома світовими війнами. Перший роман «Белые тени» побачив світ у 1981, другий «Под опущенным забралом» - у 1985. **Одна з сюжетних ліній твору пов'язана з Єлисаветградом часів громадянської війни.** Написав також фантастичне оповідання „Дар медузы». Автор мемуарів «Свой среди чужих. В омуте истины» в серії «Гриф секретности снят» (2012). Член Спілки письменників СРСР.

26 – 250 років від дня народження (м. Чугуєв на Харківщині) Єфрема

Йосиповича Мухіна (1766-1850), лікаря, педагога. **Випускник Єлисаветградської медико-хірургічної школи, викладав у ній анатомію та хірургію.** З 1813 – професор Московського університету. М.І. Пирогов називав Мухіна своїм „духовним батьком“. У 1800-1812 – головний лікар Голіцинської лікарні – кращої в Росії. Увійшов в історію медицини як один з основоположників анатомо-фізіологічного напрямку, організатор першого пункту швидкої допомоги, запровадив щеплення проти

віспи за методом Е. Дженнера (1801) і т.д. **На честь Мухіна названо у 1968 Кіровоградське медичне училище (нині базовий медичний коледж), засновано премію та стипендію його імені.**

27 – 125 років від дня народження (с. Піски Чернігівської області) Павла

Григоровича Тичини (1891-1967), поета, державного і громадського діяча. Із натхненого співця УНР перетворився в „класика соціалістичного реалізму“. Серед кращих творів: збірка поезій „Сонячні кларнети“ (1918), поема „Похорон друга“ (1942). Академік АН УРСР (з 1929), лауреат Державної премії СРСР (1941) та премії ім. Т.Г. Шевченка (1962), Герой Соціалістичної Праці (1967). **Про своє перебування на Єлисавет-**

градищині у 1920 розповів у книзі „Подорож з капелою Стеценка” (1982) та „Щоденникових записках” (1983). Твори виходили у 12 томах.

28 – 75 років від дня народження (с. Долинівка Гайворонського району) Євгена Кириловича Марчука, державного і політичного діяча. **Закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна (1963) за фахом вчитель української мови та літератури і німецької мови.** Здобув професійну освіту працівника спецслужби. З 1963 працював в органах держбезпеки УРСР, **співробітник управління КДБ у Кіровоградській області**, начальник управління КДБ у Полтавській області. З 6.09.1991 по 12.07.1994 – перший голова новоутвореної Служби безпеки України. У 1994-1995 – віце-прем'єр-міністр, 1-й віце-прем'єр-міністр, 1995-1996 - Прем'єр-міністр України. У 1995-1999 – народний депутат України. Кандидат юридичних наук (1998), генерал армії (1994). Балотувався на посаду Президента України на виборах 1999. З 10.11.1999 – секретар Ради національної Безпеки та оборони України. З 2003 – міністр оборони України. Автор книг: „Виступи. Інтерв'ю. Статті” (у 3-х книгах, 1997-1999), „П'ять років української трагедії” (1999). Володіє українською, російською, англійською та німецькою мовами. З грудня 2014 очолює Міжнародний секретаріат з безпеки та цивільної співпраці між Україною та НАТО. Нагороджений орденом князя Ярослава Мудрого V ст. Лауреат Міжнародної премії ім. Г.Сковороди.

28 – 45 років від дня народження (селі Зоряне Бобринецького району)

Віталія Леонідовича Лашкула (1971-2014), військовослужбовця, героя АТО. За життя змінив кілька робітничих професій. **Починаючи з 1992, працював на Смолінській шахті**, з 2006 – на Новокостянтинівській шахті ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат», був гірником очисного забою. Добровольцем пішов до військкомату, у вересні 2014 був призваний за мобілізацією до лав Збройних Сил України. Старший солдат, командир інженерно-саперного відділення інженерно-саперної роти групи інженерного забезпечення 57-ї окремої мотопіхотної бригади ЗСУ. Трагічно загинув 15.12. 2014 від вибуху гранати під час проведення розмінування, рятуючи життя молодшого товариша по службі. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно). **Похований у смт Смоліне Маловисківського району.**

«НЕВИПРАВЛЕНЕ ІМ'Я» СТУКАЄ В СЕРЦЕ, АБО ВКОТРЕ ПРО ЄЛИСАВЕТГРАД

*Когда не исправляют имена,
Перестают уместными быть речи,
Когда перестают уместными быть речи,
Не совершаются дела,
Когда не совершаются дела,
Не процветают ритуал и музыка...*

Конфуций

*Ікона Св. праведна
Єлисавета*

Є міста, які називають вічними і святими. Звичайно, Єлисаветград – не Єрусалим, не Афін, не Рим, не Париж і не Київ. Та й за віком, у порівнянні з ними, він ще зовсім юний – народився якихось 260 років тому. Та нам судилося жити саме у ньому, це – наше місто, і воно для нас святе і вічне!

Років понад двадцять тому (ой, як давно це було!), коли вперше спалахнули пристрасті з приводу перейменування нашого міста, я вирішив відшукати, як мені тоді здавалося, невідпорний аргумент на користь повернення Єлисаветграда. А полягав він у тому, щоб зібрати висловлювання або просто згадки про Єлисаветград у художній (проза, поезія, драматургія), мемуарній та епістолярній літературі, у творчості класиків української, російської і зарубіжної літератури та діячів культури і мистецтва з середини XVIII століття і до наших днів.

Починаючи втілювати цей задум у життя, я й уявлення не мав, якою цікавою та, не побоюся сказати, сенсаційною і невичерпною виявиться ця тема, воістину – «нельзя объять необъятное»! Я спочатку навіть мріяв видати серію книг у вигляді хрестоматії, антології чи навіть енциклопедії під умовною назвою «Єлисаветград – одна з провінційних столиць світу». Мені уявлялося, що після знайомства з нею навіть останній скептик зробить висновок, як можна не шанувати, не поважати

місто, яке так потужно і яскраво «засвітилося» в історії, літературі та мистецтві, не бажати повернення його святого імені!

За час, що минув, я не те, що охолонув до цієї теми, а просто зрозумів, що був дуже наївним і самовпевненим у спробі в такий спосіб переконати опонентів у необхідності «виправлення» імені рідного міста, яке я вбачаю у воскресінні його первісної назви – міста Святої Єлисавети, а не вигадуванні якоїсь нової.

За ці роки у мене накопичився величезний рукописний матеріал, здобутий переважно у читальних залах ОУНБ ім. Д.І.Чижевського (тоді я не володів ні комп'ютерним набором, ні навичками роботи в Інтернеті). Цікаво, що найчастіше фортеця Св. Єлисавети, а потім Єлисаветград згадується у літературних, історичних і мемуарних джерелах про 2-у половину XVIII – початок XIX століття (Єлисаветград часів перебування у ньому Григорія Потьомкіна – 1788 рік – порівнювали з Вавилоном) та особливо багато їх про події громадянської війни.

Проілюструємо сказане віршем поета, драматурга та мемуариста князя Івана Долгорукого (1764-1823). Найбільш повне прижиттєве зібрання його творів «Бытие сердца моего» вийшло у 4-х томах. Долгорукий – автор мемуарів: «Повесть о рождении моём, происхождении и всей жизни», «Капище моего сердца, или Словарь всех тех лиц, с коими я был в разных отношениях в течение моей жизни», «Славны бубны за горами, или Путешествие мое кое-куда, 1810 года» та ін. Єлисаветград поет відвідав у 1810 році, присвятивши місту ось цього вірша:

Антон Чехов

***Прекрасно жить в Елисавете:
Тут черви нам шелки дарят;
Таких арбузов в целом свете
Как здесь, я слышал, не едят.
Под властью быть Елисаветы
Прекрасно было востократ,
Когда Ея благи советы
Творили счастье здешних чад.
О град, Царице соименный!
Хоть многих меньше ты градов,
Но званью будешь незабвенный
В сердцах России всех сынов!***

Що стосується громадянської війни, то процитуємо хоча б трьох письменників:

– Идеи большевиков! Я ничего не имею против самой глубокой провинции, но все-таки смешно, что Симбирск объявил себя

городом-свечечем, а Елисаветград – столицей мира (Марк Алданов. Роман «Бегство»).

*Всем телом слившись с броневой машиной,
увешанная лентами крест-на-крест
патронов боевых для пулемета,
она промчалась словно триумфатор
по Елисаветграда улицам пустым.
Никифорова, гимназистка в прошлом,
мне показалась Жанной д'Арк тогда,
летящей с лилиями к Орлеану...*

(Моисей Цетлин «Маруся-Анархистка (1918)

«Елисаветград от темных сил пострадал страшно. Убытки исчисляются миллионами. Магазины, частные квартиры, лавчонки и даже буфетики снесены до основания. Разгромлены советские склады. Много долгих лет понадобится Елисаветграду, чтобы оправиться!» (Иван Бунин «Окаянные дни» (1919)).

Марк Алданов

Зрозуміло, що значна кількість згадок та висловлювань про місто належить землякам (Лев Троцький, Ігор Тамм, Марко Кропивницький, Іван Карпенко-Карий, Микола Садовський, Панас Саксаганський, Гнат Юра, Юрій Яновський, Євген Маланюк, Володимир Винниченко, Олександр Семененко, Євген Чикаленко, Арсеній Тарковський, Дон-Амінадо, Анатолій Величковський, Мойсей Цетлін, Юрій Олеша, Ігор Нежний, Павло Гельбах, Павло Негретов, Юхим Дорош, Олександр Разумний, Амшей Нюренберг, Олександр Осмьоркін, Петро Покаржевський, Арго (Гольденберг), Міхал Хороманський, Генріх Нейгауз, Юлій Мейтус, Спиридон Добровольський, Володимир Базилевський, Сава Голованівський та багато-багато інших. З їхніх висловлювань та згадок про рідне місто можна було б укласти окрему книгу.

Федір Достоевський

Наступна (і найбільша за обсягом) книга могла б містити «елисаветградські враження» тих, хто деякий час жив, працював або просто відвідував місто Св. Єлисавети: Порфи́рій Глебов, князь Петро Шаликов, князь Іван Долгорукий, принц Шарль де Ліль, Роджер Дама, Елізе Реклю, князь Михайло Голіцин, Микола Добролюбов, Федір Стравинський, Модест Мусоргський, Ференц Ліст, Андрій Достоевський, Микола Лесков, Афанасій Фет, Іван Аксаков,

Яків Полонський, Ігор Северянін, Федір Сологуб, Олексій Толстой, Іван Бунін, Марк Алданов, Аркадій Аверченко, Роман Гуль, Ілля Еренбург, Максим Горький, Ільф і Петров, Едуард Багрицький, Борис Шкловський, Юрій Морфессі, Володимир Канделакі, Тарас Шевченко, Євген Гребінка, Олександр Афанасьєв-Чужбинський, Олексій Стороженко, Леся Українка, Дмитро Яворницький, Софія Русова, Олександр Шульгин, Юрій Липа, Адріан Кашенко, Борис Чайковський, Юрій Горліс-Горський, Володимир Сосюра, Павло Тичина, Улас Самчук, Ярослав Івашкевич, Роман Іваничук et cetera.

Мені пощастило першому натрапити і оприлюднити фрагмент з роману у віршах «Колокола собора чувств» «короля поетів» Ігоря Северяніна:

***Собрав знакомым всем приветы
И запечатал их в конверт,
Мы в городе Елисаветы
Даем впервые свой концерт...
Давно красавицами славен
Елисаветы Первой град.
Мужчина каждый обезглавен
Сердцами их, как говорят.
Брюнетки, рослые смуглянки
С белками синими слегка -
Вас, южные израильтянки,
Я узнаю издалека...***

Звісно, кожне місто вважає своїх дівчат найвродливішими, та далеко не кожне може похвалитися таким авторитетним твердженням.

Та найбільше мене здивувало, що Елисаветград фігурує у творах багатьох письменників, які ніколи у місті й не бували: Антон Чехов, Лев Толстой, Федір Достоєвський, Володимир Короленко, Вячеслав Шишков, Михайло Зощенко, Михайло Булгаков, Юрій Трифонов, Олексій Пантелєєв, Іван Франко, Чеслав Мілош та інші. Це міг би бути третій том серії книг про Елисаветград.

Саме в нашому театрі, якщо вірити Антону Павловичу Чехову, народилася одна із найзнаменитіших театральних байок. Ось як вона подана у п'єсі «Чайка» (1896): ***«...Так вы же, Ирина Николаевна, сделайте милость, не забудьте навести справочку: где теперь актер Суздальцев? Жив ли? Здоров ли? Вместе пивали когда-то... В "Ограбленной почте" играл неподражаемо... С ним тогда, помню, в Елисаветграде служил трагик Измайлов, тоже личность замечательная... Не торопитесь, многоуважаемая, пять минут еще можно. Раз в одной мелодраме они играли заговорщиков, и когда их вдруг накрыли, то надо было сказать: «Мы попали в западню», а Измайлов – «Мы попали в запендю»... (Хохочет.) Запендю!...». Нещодавно відомий московський театральний***

режисер Йосип Рейхельгауз, зібравши анекдотичні театральні історії, видав книгу, яку так і назвав «Ми попали в запендю»: жизнь в театре, театр в жизни».

Єлисаветград згадується у романі «Ідіот» геніального Федора Достоєвського. Ось цей фрагмент (мова йде про батька головного героя, князя Льва Миколайовича Мишкіна під час відвідин ним генерала Іволгіна):

– Сын моего друга! – вскричал он, обращаясь к Нине Александровне. – И так неожиданно! Я давно уже и вообразить перестал. Но, друг мой, неужели ты не помнишь покойного Николая Львовича? Ты еще застала его... в Твери?

– Я не помню Николая Львовича. Это ваш отец? – спросила она князя.

– Отец, но он умер, кажется не в Твери, а в Елисаветграде, – робко заметил князь генералу. Я слышал это от Павлищева.

Як легко здогадатися, про існування нашого міста письменник дізнався від молодшого брата Андрія Достоєвського, який майже 9 років (1849-1958) служив міським архітектором Єлисаветграда.

Поділюся останніми знахідками. Надзвичайно приємною несподіванкою стало для мене те, що згадка про Єлисаветград міститься у поемі «Поетичний трактат» знаменитого польського поета, прозаїка, есеїста та перекладача, лауреата Нобелівської премії з літератури 1980 року Чеслава Мілоша (1911-2004). Разом з Ігорем Таммом та Іваном Буніним – це третій нобелівський лауреат, у якого присутня «єлисаветградська тема». Ось цей фрагмент:

Окоченелою рукой лотошник

Отмериивает семечки стаканом.

Увозит прапорщик у стрелочника дочку,

Чтобы ей княжить в Елисаветграде

(перевод Н. Горбаневской)

Чеслав Мілош

Жодних відомостей, що Мілош будь-коли відвідував Єлисаветград, не знайдено. Хоча, безумовно, про існування такого міста поет знав: у Єлисаветградському кавалерійському училищі навчалося багато польських офіцерів. Можливо, Чеслав Мілош мав серед випускників ЄКУ родичів чи добрих знайомих? А, можливо, згадка про Єлисаветград виникла завдяки спілкуванню з Ярославом Івашкевичем, який п'ять років навчався в Єлисаветградській гімназії? А ще ж маємо серед видатних поляків й інших земляків – Кароля Шимановського, Міхала Хороманського та інших!

Є, приміром, у творчому доробку

Ярослава Івашкевича дивовижний верлібр під назвою „Велике сафарі”, написаний в останній період творчості письменника (18 листопада 1968 року в Римі), коли його талант сягнув світових висот:

**Що почував отой слон
який збожеволів
на Банній Площі
в Єлисаветграді
1908 року
Вилив барило води
собі він на тім'я
потім його застрелили
і в цирку не бачили більше
Лежав у багні
у крові і в пилюці
вслухаючись в гомін далекого бушу
а тут листя падало з утлих акацій...**

(переклад Миколи Бажана)

Одним з перших і найсильніших телевізійних вражень часів дитинства для мене став перегляд у 1966 році телевізійного фільму «Пакет», в якому головну роль виконав ще зовсім молодий Валерій Золотухін. Подібний за жанром (військово-пригодницький і комедія), знаменитий «Бумбараш» буде знято через п'ять років. Шкода, що відтоді жодного разу не вдалося ще раз побачити «Пакет».

Фільм знятий за однойменною повістю письменника Леоніда Пантелєєва (1908-1989). Це псевдонім Олексія Івановича Єремєєва, яким його «нагородили» юні правопорушники на честь знаменитого бандита-нальотчика. Річ у тім, що під час громадянської війни хлопець втратив батька, став безпритульним, у 1921 році потрапив у Школу-комуну для важко виховуваних дітей ім. Ф.М.Достоевського (ШКІД) у Петрограді, створену для „дітей вулиці”.

Про перебування у ній розповідає його перша книга (у співавторстві з Григорієм Белих) „Республіка ШКІД”, один з кращих творів для дітей у світовій літературі ХХ століття, блискуче екранізований режисером Григорієм Полокою у 1966 році. Авторам було відповідно 18 і 20 років! Директором ШКІД був талановитий педагог

Ярослав Івашкевич

Леонід Пантелєєв

Віктор Миколайович Сорока-Росинський (у книзі Вікніксор).

Саму повість «Пакет» я прочитав недавно і виявив у ній (знову ж таки приємна несподіванка!) згадку про Єлисаветград:

И, помню, вижу я сон.

Будто стоим мы в городе Елисаветграде. Будто у меня новые сапоги. И будто я покупаю у Ваньки Лычкова, нашего старшины, портянки. Будто он хочет за них осьмью махорки и сахару три или четыре куса. А я даю полторы пайки хлеба и больше ни шиша, потому что махры у меня нет. Я некурящий. И будто мне очень хочется купить эти портянки. Понимаете, они такие особенные. Мягкие. Из господского полотенца.

Я говорю:

- Полтора фунта я дам. Хлеб очень хороший. Почти свежий.

А Лычков говорит:

- Нет... К богу!

Ну, я не помню, на чем мы с ним сторговались, но все-таки я их заимел. Я их купил, эти портянки. И стал наматывать на ноги.

Мотаю их тихо, спокойно, а тут вдруг товарищ Заварухин идет. Идет он будто и пуговицы на гимнастерке считает. И так говорит:

- Трофимов, до нашего сведения дошло, что ты на ногах имеешь мозоли. Это верно?

- Так точно, - говорю. - Есть маленькие.

- Ну вот, - говорит. - Наш особый отдел решил тебя по этому поводу расстрелять.

Я говорю:

- Как хотите, товарищ Заварухин. Это, - я говорю, - товарищ Заварухин, ваше личное дело. Можете расстреливать.

И начинаю, понимаю, тихо, спокойно разматывать свои портянки. Сымаю портянки и думаю: "Н-да! Бывает в жизни огорченье..."

А тут я проснулся.

Відповідь на запитання, чому у повісті Пантелеєва фігурує Єлисаветград, знаходимо у біографії його... батька. Виявляється, Іван Афанасійович Єремєєв – випускник Єлисаветградського кавалерійського училища, козачий офіцер. Відзначився під час російсько-японської війни. З групою козаків він мав доставити цінний пакет у штаб російського командування. По дорозі на них напав японський кавалерійський загін. Загинули майже всі козаки, був поранений сам Єремєєв, та все ж зумів виконати завдання. За цей подвиг отримав орден Св. Володимира і потомственне дворянство. Згодом син, поклавши в основу сюжету цю історію, але, відповідно трансформувавши її та перенісши у часи громадянської війни, зробив головного героя повісті буддьонівцем Трофимовим.

За інерцією, я продовжував збирати висловлювання та згадки про Єлисаветград навіть після того, як його заховали за псевдонімами – спочатку Зінов'євськом, потім Кіровоградом. Найбільше їх стосується часів Великої Вітчизняної війни: Ліделл Гарт, Костянтин Симонов, Василь Биков, Борис Полевой, Михайло Луконін, Михайло Михалков, Іван Конєв, Улас Самчук, Олесь Гончар, Віталій Петльованій (у його романі «Дівчина з передмістя» наше місто фігурує під назвою Ясноград) – всіх і не злічити! Матеріалів набереться на четверту книгу.

У книзі споминів Уласа Самчука «На білому коні» знаходимо ось такий заклик: **«Не вживати більшовицьких назв міст, наприклад не «Куйбишев», а «Самара», не «Кіровоград», а «Єлисаветгород».** Саме так український письменник пропонував називати Кіровоград! А що? Як українізований варіант назви Єлисаветград, можна було б розглянути.

Олесь Гончар

Не менш інтригуюче враження про наше місто знаходимо у фронтовому щоденнику Олесь Гончара за 19 січня 1944 року: **«Был в Кировограде. Красивый, типично степной городок, разросшееся местечко... Красивые соборы и женщины, одетые, как парижанки, и не смотрящие на нас в обмотках...».**

Нарешті, п'яту книгу про Єлисаветград можна укласти з творів про рідне місто місцевих поетів і прозаїків: Валерія Гончаренка, Володимира Могилюка, Тетяни Березняк, Володимира Шурапова, Ольги Полевой, Олексія Корепанова, Валерія Сідніна, Гарія Войченка, Вадима Смотренка та інших (перепрошую, кого не назвав).

P.S. Ідея перейменувати Єлисаветград (Кіровоград) у Златопіль видається доволі сумнівною, якщо не сказати абсурдною, з багатьох причин. Насамперед, Златопіль впродовж майже всієї своєї історії (заснований у середині XVI століття) був більше польським та єврейським, аніж українським містечком, а „нашим” став лише у 1959 році, коли його приєднали до сусіднього Новомиргорода. Доти Златопіль підпорядковувався Чигиринському повіту Київської губернії (пізніше Черкаської області).

Це містечко дало світові стількох видатних людей, що назвавши Златополем Єлисаветград (Кіровоград), ми не тільки заплутаємося самі (де й хто насправді народився!), а й остаточно введемо в оману істориків та біографів з інших країн. Хто б і що не говорив про «золоте поле», що вчувається у цій назві (хоча дехто вважає, що вона утворена із

словосполучення «зла тополя»), а існувало й нікуди не зникло з історії славне містечко Златопіль. А, отже, Кіровоград, якщо, боронь Боже, таке трапиться, ми назвемо не на честь «золотого поля», а «реанімуємо» містечко Златопіль.

Щодо пропозицій перейменувати місто на честь козацьких зимівників Лелеківки, Завадівки чи напівміфічного Новокозачина, що існували навколо фортеці Св. Єлисавети, то це все одно, що зробити Катеринослав (Дніпропетровськ) знову Половицею (так називалася запорізька слобода, на місці якої було збудовано історичний центр міста). Звісно, дніпропетровські краєзнавці до такого не додумалися.

Та й ніхто з олександрійських краєзнавців, на відміну від кіровоградських, не захворів маячною ідеєю позбутись імперської назви Олександрія (а вона дійсно походить від імені цісаревича Олександра Павловича, тоді ще навіть не імператора Олександра І), щоб повернути місту його первісну українську назву – Вусівка (на честь козака Вуса). А це – перша ознака шанобливого ставлення до історії рідного краю.

ВЕЛИКІ Й МАЛІ ВИГАДКИ ТА ФАНТАЗІЇ ПРО ВЕЛИКИЙ І МАЛЕНЬКИЙ ПАРИЖ

... О господи, ведь это всего-навсего анекдот, побрехенька, не больше. Во хмелю ли, в дни расставаний, в записках к барышням или в час беседы с иногородними мы не перестанем хвалиться и повторять на высоких нотах: «...Наш маленький, маленький Париж!..»

Виктор Лихоносов

Жан Батіст Руссо

Все це так, однак незаперечно й те, що Єлисаветград початку ХХ століття надавав своїм мешканцям можливість побувати у Парижі, хоча й «маленькому». Це можна було здійснити за наявності бажання, уяви та фантазії будь-кому.

Чого лише варті назви місцевих готелів: «Вікторія», «Гранд-Отель», «Франція» (на вулиці Петровській), «Пассаж» з торговельними рядами І.Шполянського на Великий Перспективний, «Версаль» і навіть «Париж» (!) якогось Анікіна (на вулиці Нижньо-Донській).

Отож, поселившись, приміром, у готелі «Париж», можна було поласувати французькими солодощами у кондитерській «Жан» (на вулиці Двірцевій), відвідати ресторан-вар'єте «Модерн». Поспілкуватися з Луї Дрейфусом, власником хлібної контори, що містилася на вулиці Петровській, розпитати про подробиці справи його однофамільника, а може й родича. Сфабрикована «справа Дрейфуса» – офіцера французького Генерального штабу, звинуваченого у шпигунстві на користь Німеччини, – мала нечуваний міжнародний резонанс. Судовий процес відбувся у 1894 році, Альфреда Дрейфуса (1859-1935) визнали винним і засудили на довічне ув'язнення. Проте у 1896 році він був повністю реабілітований. На захист Дрейфуса тоді виступила прогресивна світова громадськість, видатні письменники Анатоль Франс, Еміль Золя, Антон Чехов та інші.

Втомившись від політики, можна було розважитися, завітавши до

Маршал Мармон

місцевих синема «Біоскоп» чи «Патеграф (Паризький театр живих картин)» на вулиці Двірцевій. А ще була в Єлисаветграді площа Сенная. Чи так уже й важливо походить ця назва від банального «сіна» чи річки Сени у Парижі?

А знаєте, хто на рубежі XIX-XX століть працював лісничим Єлисаветградського казенного лісництва? Колезький асесор на прізвище Павло Миколайович Меранвіль-де-Сент-Клер! Це саме він за проектом В.Докучаєва поблизу с. Оникієвого (Маловис-ківський район) заклад знамениті 4 лісосмуги шириною від 30 до 32 метрів і загальною довжиною 10,3 км. В історію захисного лісорозведення ці насадження увійшли під назвою „докучаєвських”.

Їх оголошено ботанічними пам'ятками природи місцевого значення.

10 січня 1912 року з ним трапилася лиха пригода, про що повідомила єлисаветградська газета «Голос Юга»: «...По прибытии на станцию Одесса-Главная пассажирского поезда №9 пассажир 2-го класса лесничий елисаветградского лесничества П.Н.Меранвиль-де-Сент-Клер заявил железнодорожной полиции о следующем. Выехав со станции Плетеный Ташлык, он направлялся в Одессу, имея при себе 17 тысяч рублей казенных денег. Ночью, ложась спать, П.Н.Меранвиль-де-Сент-Клер положил деньги в карман жилета, спрятал последний под подушку. Проснувшись, лесничий обнаружил пропажу всех денег, и заявил об этом полиции, прося о личном обыске. При обыске у П.Н.Меранвиля-де-Сент-Клера найдено 234 рубля, которые по его словам лично принадлежат ему. Казенных же денег не найдено».

Що вже говорити про єлисаветградських красунь? Їхньою вродою захоплювався сам «король поетів» Ігор Северянін («Давно красавицами славен Елисаветы Первой град!»).

Все це так, все це тішить і зігріває душу, однак є одне суттєве «але». Коли ви гадаєте, що лише наш Єлисаветград називали «маленьким Парижем», то ви помиляєтеся. Отой зворушливий епіграф до нашої публікації стосується зовсім не Єлисаветграда, а столиці Кубані... Катеринодара, нині Краснодар (з 1920 року). Він взятий нами з чудового роману російського письменника Віктора Лихоносова, який так і називається «Наш маленький Париж» (вперше побачив світ у 1986 році).

З цього приводу, звичайно, можна й пофантазувати. Адже Катеринодар після ліквідації у 1775 році Січі заснували запорізькі козаки. Сталося це у 1793 році, статус міста Катеринодар отримав у 1867 році. Серед козаків були й ті, що об'єдналися в Єлисаветинський курінь, вихідці з нашого краю, які згодом заснували на Кубані Єлисаветинську станицю.

Спокусливо припустити, що мрію про «маленький Париж» запорізькі козаки Єлисаветинського куреня винесли з рідних місць. Заковика, однак, у тім, що «маленьким Парижем» Єлисаветград став значно пізніше, наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть.

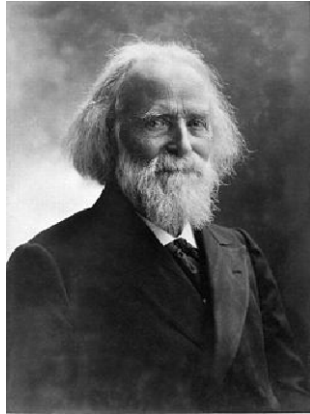
Та хоч як там було, є всі підстави вважати Єлисаветград і Катеринодар спорідненими містами, містами-побратимами, котрих, крім всього іншого, єднає ще й те, що їх обох називали «нашими маленькими Парижами».

Та й хіба лише їх? Ось рядки з ліричного вірша українського поета та археолога, який знайшов славнозвісну скіфську пектораль, Бориса Мозолецького (1936-1993) «Маленький Париж»:

***Я більше повертатися не схожу
Під дах твій, в той маленький твій Париж,
В ті присмерки, у ті пекельні ночі,
Де ти на серці зіркою гориш...***

Яке конкретно місто мав на увазі поет? У всякому разі, напевне, ні Катеринодар, ні Єлисаветград. Оскільки найчастіше у збірці «Кохання на початку осені» згадується Кривий Ріг, то не виключено, що і його називали «маленьким Парижем».

То що ж воно виходить? А те, що «маленький Париж» – це всього лише фразеологізм (крилатий вислів) і позначає все те, що претендує на «французький шик» («а ля франсе») – витонченість у мистецтві, архітектурі, моді, кулінарії, стилі життя і т.п. Дивно, що ні російські, ні українські словники фразеологізмів цього й досі не зафіксували. Коли ви зазирнете в мережу Інтернет, то виявите, що цей вислів в останні десятиріччя набув неймовірної

Жан Жак Елізе

популярності: «маленьких Парижів» розвелось стільки, що голова обертом іде. «Маленькими Парижами», крім десятків міст і містечок у багатьох країнах Європи, називають салони краси, ресторани та кав'ярні, магазини косметики і парфумерії, готелі, мікрорайони і навіть торт! Відтак, вислів «Єлисаветград – маленький Париж» у мене особисто нині викликає певний спротив і навіть роздратування: від надмірного вживання він сприймається як заявлений словесний штамп, а від того унікальність Єлисаветграда кудись випаровується.

Та чи потрібні нам ці філологічні шукання? Невже після цього ми менше любитимемо Єлисаветград, наш маленький Париж? Інша справа, що не слід сприймати це порівняння занадто буквально, а тим паче зловживати ним. Адже має рацію В.Лихоносов, коли пише про

Катеринодар: **«Наш маленький Париж! Что было в этом! Шутка? Злословие? Простодушное квасное настроение – так взлелеять свой отчий угол, чтобы легче его любить? И не обронил ли те слова господин, который Парижа никогда и не видел, но ему уже одни названия гостиниц и погребков внушали форс?».**

Тож чи варто дивуватися, що в сучасному Краснодарі з'явився готель «Маленький Париж», а в Кривому Розі – салон краси «Маленький Париж»?

«Маленьким Парижем (Елисаветград в старой открытке)» назвав свою книгу, видану в Москві у 2005 році, наш земляк, радник Міністра культури Російської Федерації, лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястребова Віктор Петраков. Отож маємо своєрідний ювілей: 10 років темі «Елисаветград – маленький Париж». Час підбивати попередні підсумки.

Після виходу книги Петракова з'явилися уїдливі, дошкульні й образливі коментарі деяких наших краєзнавців з цього приводу. Який, мовляв, «Маленький Париж», та гірше міста, ніж Елисаветград, годі й шукати! Єдине, з чим слід погодитися, що вислів Миколи Добролюбова про Елисаветград («я как будто побывал в маленьком Париже»), звідки й народилася назва книги, вигаданий: Петраков сліпо довірився місцевому краєзнавцю, кращому знавцеві місцевих старожитностей. Та цей «прокол» аніскільки не позбавляє книгу її достоїнств. Тим більше, що є значно вагомніше свідчення Льва Троцького: **«Ни одна из столиц мира – ни Париж, ни Нью-Йорк – не произвели на меня позже такого впечатления, как Елисаветград, с его тротуарами, зелеными крышами, балконами, магазинами, улыбками городских и красными воздушными шарами на нитках. В течение нескольких часов я широко раскрытыми глазами глядел в лицо цивилизации».**

Та коли ви гадаєте, що Петраков першим придумав порівняння Елисаветграда з маленьким Парижем, то глибоко помиляєтеся. Років, мабуть, зо двадцять тому в газеті «Кіровоградська правда» я прочитав приголомшливу інформацію під назвою «Париж починався в... Елисаветграді».

Краєзнавець стверджував, що Османський бульвар в Елисаветграді заснував у 1849 році француз Жорж-Ежен Осман, який перебував на військовій службі в Росії. А потім повернувся в Париж, був призначений його префектом і зробив найкрасивішим містом світу,

Іван Ерделі

прославленим передусім своїми бульварами. Автор «сенсації» навіть стверджував, що у містах Росії бульварів ніколи не було (!): Османський в Єлисаветграді – перший. Не було їх тоді і в Парижі, адже Осман перебував у Єлисаветграді.

І це при тому, що, приміром, знаменитий Приморський бульвар в Одесі був закладений... ще у 1821 році. Та й звали нашого Османа Отто Карловичем, і був він не французом, а німцем, служив у Єлисаветграді корпусним обер-вагенмейстером. Це у його будинку, про що згадує Афанасій Фет, квартирував геніальний Ференц Ліст, коли у 1847 році давав останній у своїй кар'єрі публічний концерт.

На ті краєзнавчі фантазії (це коли м'яко висловлюватися) я відгукнувся реплікою «Париж починався в Єлисаветграді! Та ви що, панове?». Однак автора це не зупинило, він продовжує «парижизацію» рідного міста. Нещодавно, приміром, заявив, що залізничний міст-віадук в Єлисаветграді збудований за проектом (кого б ви думали?) – звісно ж всесвітньовідомого інженера-конструктора Олександра-Густава Ейфеля, того самого творця одного з чудес світу – Ейфелевої вежі в Парижі. Насправді ж, у Росії немає жодного об'єкту, спорудженого за проектом Ейфеля.

Та найприкольніше в цій історії, що цей краєзнавець набрався нахабства і висміяв Віктора Петракова за книгу «Маленький Париж», назвавши свою рецензію «Великі вигадки про маленький Париж». Напрочуд влучна й дотепна назва, але не стосовно Петракова, який навпаки пише про Єлисаветград: «В городе нет Триумфальной арки, не в нем построил свою башню Эйфель...»

На щастя, в Парижі про «відкриття» нашого краєзнавця-альтернативника не знають, а то б захлинулися від сміху, а от книгу Віктора Петракова прочитали і високо оцінили. Нещодавно Віктор Васильович на запрошення товариства культурних зв'язків Франція-Росія побував у Парижі, де отримав почесну грамоту за книгу «Маленький Париж. Єлисаветград в старой открытке». Більше того, йому запропонували продовжити цю тему і написати книгу про зв'язки Єлисаветграда і Парижа.

Та, попри все, я з повагою ставлюся до цього краєзнавця. Його статті свідчать про неабиякий журналістський хист автора, їх вирізняє яскравий публіцистичний стиль, щедро насичений патріотичним пафосом. З нетерпінням завжди чекаю його чергових «сенсаційних відкриттів». Ще з більшою повагою ставився б до нього, аби він не подавав свої «краєзнавчі фентезі» на повному серйозі, як істину в останній інстанції. Аби він погодився чи визнав, що працює у жанрі не традиційного, а альтернативного краєзнавства (розповіді про те, чого насправді не було, але могло бути за певних обставин, коли б історія пішла іншим шляхом), тобто побудованого не на фактах, а переважно на домислах, вигадках та відвертих фантазіях, взагалі ціни йому б не було.

З неменшою повагою за вміння користуватися архівними джерелами, за прагнення до науковості ставлюся до свого іншого опонента, який нагадує мені знаменитого Катона Старшого. Як відомо, цей римський сенатор, що жив у 2-3 ст.до н.е., всі свої промови завжди закінчував фразою, яка прославила його на всі віки: «А Карфаген має бути зруйнований!». Так само наш краєзнавець-традиціоналіст, про що б не писав, не втомлюється, як заклинання, повторювати на всі лади: «Назві Єлисаветград – більше не бути, бо вона імперська, а сама імператриця Єлизавета Петрівна – препаскудна жінка і правителька». Складається враження, що йому страшенно не подобається це жіноче ім'я. Дивна логіка! Виходить, що коли мені особисто не до вподоби люди з іменами, приміром, Юрій чи Сергій, то я за це маю зненавидіти святих Юрія Змієборця та Сергія Радонежського, на честь яких вони названі. Абсурд!

Та як уникнути повернення ненависного імені міста? Один із соратників та послідовників нашого єлисаветофоба запропонував геніальний у своїй простоті вихід: у перелік назв для міста, що будуть запропоновані на референдум, не вносити... Єлисаветград. Там мають бути лише придумані ними Новокозачин, Інгульськ, Златопіль та інші, як вони гадають, українофільські назви. Зайвий раз переконуєшся, що історія, а тим паче краєзнавство, – не наука. Так, до речі, назвав свій вірш поет Павло Антокольський. Процитую його перший і останній катрени:

***Ты как любовь, история! Ты мука
И радость для пытливого ума.
Ты что угодно только не наука,
Не пыльные, прочтенные тома...***

***Я твой слуга, но критике подвергнусь,
Как интеллектуал-интеллигент,
За то, что защищаю достоверность
Недостоверных мифов и легенд.***

Головна проблема нашого краєзнавства, а точніше його найбільша біда, – це назва міста. На честь кого воно названо: на честь святої праведної Єлисавети чи імператриці Єлизавети Петрівни, дочки Петра Великого. Аргументи обох сторін давно вже вичерпано: ніхто нікого, на жаль, не переконав.

А тим часом, як мені здається, нині ми можемо нарешті назвати автора надзвичайно шкідливого міфу, який з'явився 125 (!) років тому, про походження назви нашого міста. У 1890 році на сторінках журналу «Киевская старина» Володимир Ястребов опублікував рецензію на книгу Дмитра Яворницького «Вольности запорожских козаков. Историко-топографический очерк», в якій зазначив: «...Наряду с недостатком критического отношения к источникам, автор наш обнаруживает необъяснимую торопливость и необдуманность, которые очень часто

вредят достоинству книги. ***Чем иным можно объяснить такие заявления автора, что, например, крепость св. Елисаветы получила название от имени императрицы Елизаветы...».***

Зрозуміло, що про це зауваження Володимира Ястребова, на яке відповіді від Яворницького він звісно не отримав, по-перше, мало хто знає, а, по-друге, якщо знає, то приховує або відверто нехтує. Мовляв, хто такий Ястребов у порівнянні з Яворницьким (хоча у ті часи це було не так). А сьогодні ж авторитет Яворницького настільки високий, що ніхто не сумнівається в його правоті, більше того, на нього посиляються: видатний дослідник історії українського козацтва стверджує, що фортеця св. Єлисавети названа на честь імператриці Єлисавети Петрівни. Після цього й народжуються «захисники достовірності недостовірних міфів і легенд».

Маю нагадати цікавий факт. У 1994 році авторитетне у всьому світі французьке видавництво «Ларусс» видало в Парижі Малий Атлас країн світу. Він, звісно, містить і карту України. Однак ні Кіровограда, ні Кіровоградської області ви у ньому не знайдете. Та це зовсім не означає, що нас дійсно на карті Європи немає. Ми там є, але під назвою... Єлисаветград. Причому, фігурує він двічі: і як назва області, і як її головне місто.

Подумаєш, скажете, хто не помиляється: а що як картографи «Ларусса» користувалися дореволюційними джерелами? А от і ні! На карті України 1994 року поруч з Єлисаветградом наявні Дніпропетровськ (не Катеринослав і навіть не Січеслав), Хмельницький (а не Проскурів), Івано-Франківськ (колишній Станіслав). Отже, виняток щодо старої назви зроблений лише для нашого міста. Можна лише здогадуватися чому. Певно, назва Кіровоград укладачам карти, надто після проголошення Україною незалежності, видалася настільки абсурдною й недоречною, що вони, на власний страх і ризик, не чекаючи нашого волевиявлення, повернули місту його первісне ім'я, добре відоме всьому цивілізованому світу. Випадок у картографії, яка покликана фіксувати наявні реальності – незвичайний. З Парижа, певно, все видніше.

Маючи гіркий досвід полеміки з противниками повернення місту назви Єлисаветград, котрі й досі, зокрема, не визнають, що за часів УНР воно офіційно називалося Єлисавет, я з нетерпінням чекав відгуку на свою публікацію від краєзнавця-альтернативника. Вона не забарилася і не розчарувала: «Ту карту намалювали російські монархісти-шовіністи в еміграції: вони вже майже століття сплять і бачать уві сні "єдиную і неделимую в границах 1917 года"». А дехто з кіровоградців їм підспівує».

. Очевидно, краєзнавця ввела в оману назва видавництва. Що й не дивно, адже досить часто вживається термін «а ля рус» – так називають російський стиль у сучасній моді. А тим часом видавництво «Ларусс» до

«а ля рус» жодного стосунку не має. Цю видавничу фірму у 1852 році заснував у Парижі лексикограф і педагог П'єр Ларусс (1817-1875).

Названа його іменем фірма спеціалізується на випуску довідникових енциклопедичних видань («Великий універсальний словник XIX століття в 15 томах»). «Великий енциклопедичний Ларус у 10 томах» та багато інших. З 1906 року щорічно виходить однотомна енциклопедія «Малий Ларусс». Крім того, «Ларусс» друкує велику кількість галузевих енциклопедій та шкільних підручників. Одним словом, важко уявити, що це видавництво захопили «російські монархісти-шовіністи» з метою намалювати на карті ненависну назву Єлисаветград.

Звичайно, досить сумнівно, щоб у Парижі 20 років тому знали, що Єлисаветград – це «маленький Париж», а проте приємно й символічно, що саме одна зі столиць світу зробила спробу надихнути нас на повернення Єлисаветграда.

Чим не сюжет для майбутньої книги Віктора Петракова про зв'язки Єлисаветграда і Парижа? Можливо, йому пощастить з'ясувати, як і навіщо 20 років тому французи відродили Єлисаветград на карті України. І цих сюжетів навіть у мене, хоча я у цю тему особливо не заглиблювався, набереться чимало.

Як можна обминути той факт, що у фортеці Св. Єлисавети в 1765 році з'явилася на світ перша книга громадянського друку на Правобережній Україні. Це перекладена на російську мову обер-комендантом фортеці Василем Чертковим одноактна п'єса «Кав'ярня» найпопулярнішого у ті часи французького поета і драматурга Жана Батиста Руссо (1670-1741). Більше того, в „Опыте исторического словаря о российских писателях» М.І.Новикова міститься сенсаційне повідомлення: **«...Комедия «Кофейный дом» была представлена на елисаветградском театре в 1770 году»**. От, виявляється, звідки витоки театральної слави Єлисаветграда! Нехай це ще не був театр у звичному розумінні слова, однак у фортеці через 16 років після її заснування все ж знайшлася група аматорів, яка здійснила постановку п'єси французького драматурга Ж.Б. Руссо. Його творчість не витримала випробування часом, і нині він посідає дуже скромне місце в історії французької літератури, тому Жана Батиста Руссо постійно плутають із значно відомішим однофамільцем, філософом-просвітителем Жаном Жаком Руссо (1712-1778).

У 1827 році Єлисаветград відвідав Огюст Фредерик Луї Вієсс де Мармон (1774-1852), герцог Рагузский, маршал Франції. Ось фрагмент з його книги спогадів про мандрівку Росією: **«Вечером мы возвратились в Елисаветград, сделавши сто верст, и, можно видеть как хорошо употребили свое время. В Елисаветграде около шестнадцати тысяч жителей. В нем порядочная торговля, а самый город лучши всех, какие видел я в Новой России, кроме Одессы. Можно сравнить с ним Бессарабский Кишинев, по наружности и по свойству**

жителей. Меня сердечно опечалило известие, что часть этого хорошенького города, который оставил во мне самые приятныя впечатления, вскоре после моего отъезда была истреблена ужасным пожаром».

Знайшлося місце для нашого міста і у фундаментальній праці знаменитого французького географа Жана Жака Елізе Реклю (1830-1905) «Земля і люди. Загальна географія» у 19 томах. (1873-1893): ***«Елисаветград развился с чисто американской быстротой. Удивляешься, видя эти громады домов, возникающих как бы по волшебству среди степи...».***

А скільки військових діячів наших земляків та вихованців Єлисаветградського кавалерійського училища поховано на російському кладовищі Сент-Женев'єв-де-Буа у Парижі! І серед них одна з ключових постатей часів громадянської війни генерал Іван Ерделі (1870-1939), видатний діяч Білого руху, один із засновників Добровольчої армії.

У Франції поховані наші видатні літератори і художники, уродженці Єлисаветграда Володимир Винниченко, Дон-Амінадо, Анатолій Величковський, Мішель Портнов та багато інших. До речі, французький читач знав Дона-Амінадо за збірником гумористичних оповідань «Leire dans le steppe» («Смех в степи», 1927), написаним спільно з М.Декобра, та книгою афоризмів і каламбурів «Pointes de feu. Recueil de maximes» («Светящиеся точки», 1939). В 1934 році французький уряд нагородив Дон Амінадо орденом Почесного легіону. Цієї найвищої відзнаки Франції ще раніше був удостоєний видатний дипломат, генеральний консул Росії в Персії Іван Федорович Похитонов (1853-1913), який народився в селі Черняхівці поблизу Єлисаветграда.

Син художника Портнова Андре Портнов (нар. 1941) – відомий учений, фахівець з інновацій та промислової стратегії, автор декількох монографій (зокрема «Революція та інтелігенція»), засновник журналу «Наука і технології», доктор технічних наук, професор Паризького університету.

Та, мабуть, досить мені фантазувати про зв'язки великого і маленького Парижа. Адже у нас був і є Єлисаветград, місто, в якому народився український професійний театр – театр корифеїв. Уже за одне це Єлисаветград заслуговує на шанобливе ставлення всіх, хто вважає себе українцем.

ЛЮТИЙ

1 – 40 років від дня народження (смт Олександрівка) Олександра

Володимировича Бабича (1976-2014), військово-службовця, героя АТО. Заступник командира батальйону по роботі з особовим складом 128-ї окремої гірсько-піхотної бригади, майор. Увечері 5.11.2014 поблизу Дебальцевого під час обстрілу російськими збройними формуваннями снаряд влучив у намет з українськими вояками, який спричинив пожежу. Бабич помер від опіків (було уражено 92% шкіри) у Дніпропетровському шпиталі.

Похований у м. Мукачево Закарпатської області. Указом Президента України нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ст. (посмертно).

2 – 70 років від дня народження (с. Паліївка Маловисківського району)

Віктора Григоровича Маруценка, краєзнавця. У 1969 закінчив історичний факультет Одеського університету. З 1969 працює у Долинському районі: учитель, організатор позакласної роботи. З 1973 по 1990 – на комсомольській і партійній роботі. **З 1990 по 2000 – заступник голови Долинського райвиконкому, заступник голови районної державної адміністрації. Ініціатор встановлення в Долинській багатьох пам'ятних**

знаків і меморіальних дошок. Автор проекту та упорядник історико-краєзнавчих збірників „Боковенька-2000”, „Боковенька-2003”, „Боковенька-2005”. Автор-упорядник біографічного довідника „Боковенька-2006. Степовики” (2007). Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (2008). Заслужений працівник культури України (2008).

3 – 135 років від дня народження (м. Санкт-Петербург) Любові

Сергіївни Соколової-Бородкіної (за чоловіком **Барковської**) (1881-1968), громадської діячки, благодійниці. Доводилася онукою власнику Трьохгорної мануфактури Івану Прохорову. **Дитинство та юність пройшли на Єлисаветградщині. Була власницею села Роздолля у Компаніївському районі; почесною попечителькою місцевої школи, яку в 1906 збудувала власним коштом (понад 7000 руб.). Щороку на**

потреби школи жертвувала значні суми грошей. Разом із бабусею Анною Олександрівною Прохоровою під час російсько-японської війни 1904-1905 сфомувала два військові шпиталі в Омську, де вони

працювали сестрами милосердя; **відкрила також лазарет у маєтку Роздолля**. У 1908 нагороджена золотою медаллю „За усердие”. Того ж року вийшла заміж за Григорія Олександровича Барковського, 5 років молодше подружжя мешкало у Швейцарії. **З 1913 Барковські жили в Єлисаветграді. Влаштували у своєму будинку аристократичний літературний салон, виступили ініціаторами організації в Єлисаветграді Першої міської художньої виставки (1913)**. Після 1918 – в еміграції, померла в Парижі.

3 – 85 років від дня народження (с. Коробчине Новомиргородського району) Михайла Григоровича Тофтула, філософа. **У 1952 закінчив Новомиргородське педагогічне училище**, у 1961 – філософське відділення історико-філософського факультету Київського держуніверситету імені Тараса Шевченка. Був направлений до Чернівецького університету, де пройшов шлях від асистента до доцента. Кандидат філософських наук (1965), доктор філософських наук (1995). З 1976 до 1991 працював у Житомирському сільсько-господарському інституті доцентом, завідувачем кафедри філософії. З 1991 викладає в Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів – проблеми логіки, творчого мислення, етики. Підготував курс лекцій з філософії, логіки, етики й естетики та навчальні посібники, зокрема унікальний для України навчальний посібник «Етика», в якому викладена історія світової та вітчизняної етики, аналізується феномен моралі, її соціально-історичний характер, обґрунтовується загальнолюдський характер моралі та розкриваються численні її модифікації, насамперед професійні. У травні 2005 присвоєно звання „Почесний професор Житомирського державного університету імені Івана Франка”.

4 – 135 років від дня народження (сmt Голованівськ) Олександри Михайлівни Велигорської (1881-1906), внучатої племінниці Тараса Шевченка. Її мати Єфросинія Варфоломіївна Шевченко (1847-1913) – дочка троюрідного брата, свояка і побратима Варфоломія Шевченка. Батько Михайло походження. У 1902 Олександра Велигорська вийшла заміж за знаменитого російського письменника Леоніда Андрєєва (1871-1919), мала від нього двох синів Вадима (1903-1976) і Даниїла (1906-1959). Обидва стали видатними поетами. Померла у віці 25 років у Берліні внаслідок післяпологової лихоманки. Сучасники називали її «кращою серед письменницьких дружин». У родині Велигорських-Андрєєвих свято шанували пам'ять Кобзаря.

4 – 55 років від дня народження (м. Бобринець) Віктора Івановича

Чміленка (1961-2014), громадського активіста, активного учасника Євромайдану, героя революції Гідності. **Навчався в Бобринецькій загальноосвітній школі № 5, після закінчення 8 класів у 1976 вступив до Кіровоградського технікуму механізації сільського господарства.** В 1991 закінчив Херсонський сільськогосподарський інститут ім. О.Д.Цюрупи за спеціальністю зоотехнік. У 1992 заснував фермерське господарство СФГ «Вікторія», яке в подальшому неодноразово відзначалося як одне з кращих. 2004 брав активну участь в «Помаранчевій революції». До Євромайдану приєднався з перших днів. Загинув від кулі снайпера. Увійшов до «Героїв небесної сотні». **24.02.2014 року на честь Віктора Чміленка перейменовано одну з центральних вулиць Кіровограда (Дзержинського).** Герой України (2014).

6 – 150 років від дня народження (м. Єлисаветград) Мозеса Гомберга

(1866-1947), хіміка. **Навчався у Єлисаветградській чоловічій гімназії (1879-1884).** Закінчив Мічиганський університет у США (1890), у 1893-1896 викладав у ньому. Під час Першої світової війни займався дослідженнями для військово-хімічної служби США. Наукові роботи (близько 100) присвячені переважно хімії вільних радикалів, засновником якої він став; створив перший вдалий антифриз для автомобілів. Член Національної АН США (з 1914), президент Американського хімічного товариства (з 1931), доктор філософії та доктор права Мічиганського університету. Почесний член Американського філософського товариства, Американської Асоціації розвитку науки, Інституту Франкліна, Нідерландського хімічного товариства та ін.

8 – 110 років від дня народження (м. Вознесенськ Єлисаветградського повіту, нині Миколаївської області) Євгена Адольфовича Кібрика

(1906-1978), художника (живописця, графіка, ілюстратора) і педагога. У 1925 приїхав у Ленінград, де познайомився і став учнем художника Павла Філонова у заснованому ним колективі «Мастера аналитического искусства». Протягом 25 років (1953-1978) був професором Московського художнього інституту ім. В.І.Сурикова, керував майстернею станкової графіки. Народний художник СРСР (1967). Професор, дійсний член Академії мистецтв СРСР (1962). Лауреат Державної премії СРСР (1948). Особливо прославився як ілюстратор книг. **Незадовго до**

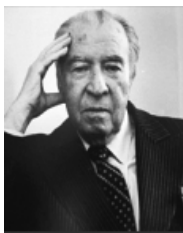
смерті надіслав до Кіровоградської картинної галереї листа з проханням повідомити, чи не зберігаються в ній його ранні твори «вознесеньського періоду». Після смерті майстра його вдова погодилася продати Кіровоградській картинній галереї знамениту серію ілюстрацій до «Тараса Бульби» (1943-1945) (понад 60 творів) та станкові офорти до повісті Гоголя «Портрет» (10 творів).

9 – 60 років від дня народження (с. Богданівка Знам'янського району)

Станіслава Миколайовича Ніколаєнка, педагога і державного діяча. *Навчався у Богданівській середній школі у видатного педагога І.Г.Ткаченка.* У 1978 закінчив Українську сільськогосподарську академію. Викладав у Кіровоградському технікумі, був директором профтехучилища, заступником начальника Херсонського обласного управління освіти, доцентом Херсонського педагогічного інституту. Кандидат педагогічних наук. У 1991 закінчив Одеський інститут політології та соціології. З 1994 – народний депутат України. З 2002 – голова Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти. Професор Центрального інституту післядипломної освіти Академії педагогічних наук України. Розробник низки законів про освіту, автор трьох книг. З 2005 по 2007 – міністр освіти і науки України. Голова Громадської ради освітян і науковців України (з 2005). З 2014 – ректор Національного університету біоресурсів і природокористування України. Заслужений працівник освіти України.

11 – 110 років від дня народження (сmt Новгородка) Дмитра Івановича

Панченка (1906-1995), лікаря-невропатолога. У 1832 закінчив Військово-медичну академію в Ленінграді, де слухав лекції І.П.Павлова, працював під керівництвом академіка Л.А.Орбелі. Під час облоги Ленінграда трудився у клініках академії, працював над проблемою впливу висоти на нервову систему людини. Доктор медичних наук (1941), професор, консультант-невропатолог Ленінградського фронту, потім – головний невропатолог Північно-Кавказького та 4-го Українського фронтів.

У повоєнні роки очолював Львівський медичний інститут (1946-1951). З 1951 по 1978 – завідувач кафедри нервових хвороб Київського інституту удосконалення лікарів. Одночасно з 1960 по 1990 – головний редактор журналу „Врачебное дело”. Панченку належить ідея створення „Біотрону” („лікування без ліків”), який вперше було обладнано у Києві. Його мета – усунення впливу несприятливих атмосферних чинників на здоров'я людини. Одним із перших визначив поняття “інсульт”. Автор понад 300 наукових робіт, 14 монографій. Головний невропатолог України (1952-1964), голова Українського товариства психіатрів (1967). Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1951).

11 – 55 років від дня народження (с. Краснопілля Голованівського району)

Любові Іванівни Онишук, підприємця. В 1986 закінчила Київський технологічний інститут харчової промисловості, факультет хлібопекарних та бродильних виробництв. З 1986 по 1992 працювала на Фастівському пивзаводі головним технологом. Від 1992 і дотепер – директор дочірнього підприємства ПАТ «Оболонь» «Пивоварня Зіберта» (Фастівський пивзавод). Член наглядової ради ПАТ «Оболонь». За заслуги у відродженні

духовності в Україні та утвердження Помісної Української Православної Церкви нагороджена Орденом Святого Миколая Чудотворця. Неодноразово відзначалась як кращий роботодавець року, меценат року тощо. Депутат Київської обласної ради. Заслужений працівник промисловості України.

18 – 160 років від дня народження (с. Олешня Чернігівської області)

Софії Русової (справжнє прізвище **Ліндфорс Софія Федорівна**) (1856-1940), педагога, громадської діячки, мемуаристки. Дружина О. О. Русова. Закінчила Київську жіночу гімназію, навчалася в Італії, Франції. Займалася педагогічною діяльністю, теоретик і практик дошкільного виховання, фундатор жіночого руху в Україні. **У 1883 жила в Єлисаветграді у сім'ї І. Карпенка-Карого, розгорнула у місті культурно-освітню роботу, відвідувала єлисаветградський гурток Громади та „Духовно-біблійне братство” Я. Гордіна.** У 1921 емігрувала, видала за кордоном

декілька книг з педагогіки. Авторка „Букваря” (1900), „Читанки для дорослих” та ін. **Про перебування в Єлисаветграді розповідає у книзі „Мої спомини”:** „Це було тоді одне з найкультурніших міст на Херсонщині. Там була гарна реальна школа, кавалерійське юнкерське училище, там жив свідомий артільник Микола Левитський”.

19 – 165 років від дня народження (м. Київ) **Якова Миколайовича**

Шульгіна (1851-1911), історика, педагога, громадського діяча. Після смерті батьків його виховував дядько Віталій Якович Шульгин – педагог, історик, професор Київського університету, головний редактор часопису „Киевлянин”, син якого Василь Шульгин став одним з найвідданіших російських монархістів. Яків Шульгин закінчив історико-філологічний факультет Київського університету (1875), учень В. Антоновича і М. Драгоманова. Брав участь у

діяльності Старої Київської Громади, якій пожертвував свій спадок. У 1879 за намір видавати нелегальну українську газету був заарештований та висланий на 4 роки до Красноярська із заборонаю викладати історію

та російську словесність. **З 1893 по 1899 працював контролером Єлисаветградського відділення Державного банку Росії, був дійсним членом Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел. Один із засновників Єлисаветградської громадської бібліотеки (1897). Від казенної квартири в Єлисаветграді відмовився і мешкав спочатку в будинку Дебранендера на вул. Михайлівській (тепер Кірова), а потім на Двірцевій, неподалік Ковалівського плацу. В Єлисаветграді в 1894 році народився син Володимир Шульгин, герой Крутів. Єдиним приятелем Я.М.Шульгина в Єлисаветграді був його давній знайомий ще з київських часів О.Михалевич, лікар та українофіл.** Основні історичні праці „Павло Полуботок, полковник Чернігівський” та „Нарис Коліївщини” надруковані у часописі „Киевская старина” (1890). **Значна частина архіву Шульгина (свідомство про народження, диплом про закінчення університету, указ про підтвердження дворянства роду Шульгиних, формулярний список про службу та ін.) зберігається у Кіровоградському обласному державному архіві. В 2013 побачила світ книга місцевого історика Сергія Шевченка «Шульгини. Інгульська сторінка». В 2014 Кіровоградська міська рада перейменувала вулицю Калініна на вулицю родини Шульгиних.**

24 – 60 років від дня народження (с. Нова Осота Олександрівського району) Федора Федоровича Лагна, художника. Закінчив Харківський художньо-промисловий інститут. Один з найцікавіших українських митців, яскравий представник новітніх течій в образотворчому мистецтві. Лауреат Міжнародного Бієнале „Львів 91 – Відродження”. Учасник виставок в Італії, Канаді, США, Австрії, Великобританії, Югославії. Персональні виставки влаштовувалися в Кіровограді (1990, 1993, 2005, 2011). Твори зберігаються у музеях та приватних збірках України, Росії та інших країн. **Живе і працює в Олександрівці. Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Ос്മьоркіна (2014).**

25 – 145 років від дня народження Лесі Українки (справжнє прізвище Косач Лариса Петрівна) (1871-1913), геніальної поетеси і громадської діячки. Твори виходили у 12 томах. У 1899 поетеса відвідала Єлисаветградщину з метою ознайомлення з діяльністю хліборобських артілей, організованих М. В. Левитським. Побувала у селах Аджамка та Суботці. Зупинялася в Єлисаветграді у будинку «артільного батька» на вулиці Кавказькій.

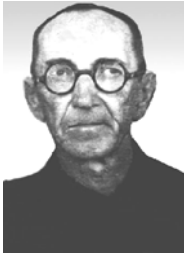
25 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) В'ячеслава

Григоровича Черняхівського, спортсмена, тренера, організатора фізкультурно-спортивного руху. *Навчався у СШ №8*, займався легкою атлетикою, баскетболом і футболом. *У 1972 закінчив факультет фізичного виховання КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Працював інструктором зі спорту ЖЕКу №5, старшим педагогом-організатором в облкомунгоспі.*

Тренував дитячі футбольні команди, які 5 разів грали у всеукраїнських фіналах на призи клубу «Шкіряний м'яч». Серед його вихованців відомі футболісти Андрій Канчельський, Олександр Михайленко та ін. З 1999 по 2014 – начальник обласного центру «Інваспорт». Кіровоградські спортсмени успішно виступають на параолімпійських іграх: зокрема в Афінах бронзовими призерами стали плавець Ю. Андрюшин і легкоатлетка А. Мальчик. Заслужений працівник фізичної культури і спорту України (2004).

28 – 120 років від дня народження (с. Михайлівка Олександрійського

району) Павла Семеновича Глядківського (1896-1979), історика, етнографа. У 1916 закінчив гімназію в Одесі. Вчителював на Одещині (1916-1920). З 1920 по 1923 навчався у Київському інституті народної освіти. З 1924 – у ВУАН. Кандидат історичних наук (1930). З 1924 по 1930 – секретар редакції журналу „Україна”. Учень і помічник М. С. Грушевського. Після звільнення з ВУАН у серпні 1933 відійшов від наукової діяльності. З 1935 – на педагогічній роботі в Києві. Під час німецької окупації працював у видавництві „Школа”. У жовтні 1943

вивезений до Німеччини, влітку 1945 повернувся в Україну. У 1945-1949 вчителював у м. Первомайську. У 1949 заарештований і засуджений до 10 років позбавлення волі. Після звільнення у 1954 працював бухгалтером у Первомайську. Реабілітований у 1989.

ЗЕМСЬКА РИСУВАЛЬНА ШКОЛА В ЄЛИСАВЕТГРАДІ: ВИКЛАДАЧІ ТА УЧНІ

Вечерние наши классы, будучи снабжены пособиями, равными пособиям первых двух классов академии, эстетически воспитывая учащихся, выполняют в настоящее время свою духовную миссию...

Петр Крестоносцев

Зато у них есть при Земском реальном училище прекрасная Рисовальная школа, какой не случилось Харькову. ... Учителем академик Крестоносцев.

Павел Ивачев

Щиро кажучи, зрадів, коли на сайті Санкт-Петербурзької Академії мистецтв у біографічних довідках деяких її учнів натрапив на згадку про Земське рисувальне училище в Єлисаветграді. Знавці історії художнього життя нашого краю, напевне, здивуються і заперечать: такого закладу в місті не було. І справді, його

офіційна назва – «Вечерние рисовальные и чертежные классы для вольноприходящих при Елисаветградском земском реальном училище». Назва, погодьтесь, доволі громіздка і водночас якась легковажна, що, як на мене, не відповідає суті цього унікального художнього закладу. Щоправда, й рисувальним училищем називати Вечірні рисувальні класи в Єлисаветграді – явне перебільшення. Мені більше імponує назва, яку вживали художники-передвижники, – Земська рисувальна школа в Єлисаветграді (ЗРШЄ), її і буду використовувати у подальшому.

ЗРШЄ у 1880 році заснував у нашому місті відомий російський художник, академік портретного живопису Санкт-Петербурзької академії мистецтв і талановитий педагог з оригінальною методикою викладання

та напрочуд прогресивним баченням ролі образотворчого мистецтва в громадському житті Петро Олександрович Крестоновцев (1837-1907). Сам фундатор називав своє дітище першою в Росії громадською школою мистецтв, оскільки безкоштовно навчатися в ній отримали можливість всі бажаючі віком від 12 до 28 років, незалежно від статі та станової належності.

На своє повне фінансування ВРК взяли Херсонське губернське і Єлисаветградське повітове земства. Існувала Земська рисувальна школа в Єлисаветграді з 1880 до 1918 року, за цей час у ній навчалося близько трьох тисяч учнів.

Завідувачами ЗРШЄ, крім Петра Крестоновцева (з 1880 по 1892 рік), були ще двоє художників і педагогів: Микола Нікольський (з 1892 по 1904 рік) та Феодосій Козачинський (з 1906 по 1918 рік), тобто кожен з них керував земською рисувальною школою 12 років, що і стало запорукою її успішної та стабільної діяльності. Кожен із завідувачів не лише не руйнував зробленого попередниками, а й збагачував навчальний процес власними ідеями та методичними знахідками.

Головним завданням ЗРШЄ був передусім художньо-естетичний розвиток учнів міських навчальних закладів, робітників та ремісників. А от для бажаючих вступити до середніх та вищих художніх закладів щонеділі та у святкові дні протягом усіх трьох років навчання в ЗРШЄ проводилися уроки живопису олійними і акварельними фарбами з оригіналів та з натури, які регулярно відвідували 12-15 чоловік.

Та все ж кількість вихованців ЗРШЄ, які стали видатними митцями (живописцями, графіками, архітекторами та скульпторами) України, Росії, Молдови, Франції, Німеччини, США та Ізраїлю, вражає. За моїми приблизними підрахунками їх не менше 40: Самійло Дудін (1863-1929), Олександр Вейзен (1863-?), Петро Ганський (1867-1942), Петро Федоровський (1864-1944), Яків Паученко (1866-1914), Іван Олінський (1878-1962), Джон Венгер (1887-1976), Аббо Островський (1885-1963), Борис Межеровський (1876-1951), Ісидор Золотаревський (1885-1961), Захар Рибак (1897-1935), Олександр Осмьоркін (1892-1953), Петро Покаржевський (1889-1968), Амшей Нюренберг (1887-1979), Олександр Фойницький (1886-1973), Олександр Разумний (1891-1972), Йосип Константиновський (1892-1969), Георгій Бострем (1884-1977), Роман Гершаник (1898-1984) та інші.

Сам фундатор художньої освіти в Єлисаветграді Петро Крестоновцев

*Яків Лучанський
у своїй майстерні*

Яків Лучанський
«Гітарист»

шкодував про те, що кращі учні ВРК щороку полишають місто, щоб вступити до вищих художніх закладів у Петербурзі чи Москві. Цього б не відбувалося, вважав він, аби у місті була заснована школа прикладних мистецтв або техно-художня школа «сообразно потребностям местности». Саме така школа, доводив Петро Олександрович, «будет образовывать мастеров, могущих стать во главе многих отраслей мануфактурной и ремесленной промышленности, способна изменить в экономическом отношении к лучшему состояние целого края».

Так сталося, що увагу дослідників привертає передусім діяльність Феодосія Софонійовича Козачинського (1864-1922) та його учнів, що стали відомими майстрами образотворчого мистецтва. Значно менше відомо, як не дивно,

про учнів фундатора ЗРШЄ Петра Олександровича Крестonosцева. І вже зовсім не досліджена діяльність третього завідувача ЗРШЄ Миколи Семеновича Нікольського, хоча вона також заслуговує поваги.

Отже, художник і педагог М.С.Нікольський народився в 1864 році. Спочатку закінчив Тамбовську духовну семінарію. З 1885 по 1892 рік навчався у Санкт-Петербурзькій Академії мистецтв, спеціалізувався на батальному живописі. За успіхи у навчанні заохочувався медалями (у 1886 – друга срібна, у 1889 – перша срібна). Отримавши звання некласного художника, Нікольський закінчив також педагогічні курси при АМ, був стипендіатом Міністерства народної освіти.

З 1892 по 1904 рік Микола Семенович працював у Єлисаветграді. Відразу після Крестonosцева очолив Земську рисувальну школу. Додатково у 1894 році Нікольський відкрив скульптурні класи (ліплення з воску і глини) та класи розпису порцеляни і фаянсу (1896 рік), вів заняття також у класі моделювання. 45 робіт учнів ЗРШЄ експонувалися на Всеросійській виставці у Нижньому Новгороді (1896). Кращим учням ЗРШЄ Академія мистецтв видавала свідоцтва на право викладання малювання у нижчих навчальних закладах. До 1903 року 8 випускників ЗРШЄ отримали від АМ звання вчителя малювання. Потім Нікольський жив у Петербурзі, сліди його губляться після 1917 року.

Яків Лучанський
«Баран»

Як відомо, учні ЗРШ, здобувши середню чи вищу освіту, ставали живописцями, графіками або архітекторами. А як же скульптурний клас Нікольського, невже він не підготував жодного майстра? Свого часу у звіті Нікольського про стан вечірніх рисувальних і креслярських класів за 1896/97 рік мою увагу привернула інформація: «Туда же (в Одесскую рисовальную школу) в отчетном году поступил ...ученик нашего скульптурного класса Лучанский, успевший в течение только одного года достаточно хорошо подготовиться».

У звіті за 1897/98 рік читаємо: «Бывшие ученики вечерних рисовальных классов Бромберг и Лучанский, получившие достаточную подготовку здесь по скульптуре, теперь с большим успехом продолжают свое художественное образование в Одесской рисовальной школе на скульптурном отделе, где идут в числе первых».

Про скульптора Бромберга майже нічого достеменно невідомо. Є, щоправда, повідомлення у дореволюційній пресі часів російсько-японської війни про те, що «молодой скульптор Бромберг оканчивает в настоящее время посвященную Красному Кресту группу "Скорбящий мир - над героями войны". Втім, мова йде про «нашого» Бромберга чи якогось іншого (його ім'я не зазначено ні Крестоносцевим, ні авторами публікацій), встановити поки що не вдалося.

Натомість про Якова Лучанського (1876-1978) інформації в Інтернеті нещодавно з'явилася вдосталь. Після закінчення Одеського художнього училища він у 1903 році для вдосконалення майстерності виїхав до Франції, де прожив 46 років (!). Навчався у Національній школі витончених мистецтв у Парижі у скульптора А.Мерсьє. Створював голови й фігури з дерева, теракоти, бронзи та мармуру. Регулярно виставлявся в салонах: Незалежних (з 1907), Тюільрі (з 1923) та Осінньому (з 1936). Брав участь у виставці російського мистецтва у Лондоні (Whitechapel, 1921), виставці групи «Числа» в галереї L'Yroque (1931). В 1928 році прислав чотири дерев'яні скульптури для російського відділу Виставки сучасного французького мистецтва в Москві. В 1931-1932 рр. жив у Нью-Йорку, влаштовував виставки в своїй майстерні. В травні-червні 1938 року організував ретроспективну виставку в Паризькій галереї Pierre, до якої був випущений каталог. Під час Другої світової війни ховався від нацистів на фермі на півдні Франції. В 1945 році роботи Лучанського були показані на виставці, організованій комітетом «Франція–СРСР» у Парижі.

У 1949 році після створення держави Ізраїль скульптор поселився в «Землі обітованій». Був холостяком, жив і працював у кібуці Гів'ат-Бреннер. У своїй творчості притримувався класичної традиції. Мистецтвознавці підкреслюють, що, починаючи з «Молодої жінки» (1914) і закінчуючи «Спортсменкою» (1972), Лучанський прагнув втілити сучасну реальність в архітектонічно ясних узагальнених образах. У кращих творах («Гармоніст», 1914–20; «Очікування», 1937; «Молочник», 1914-1920;

«Прокидається», 1937 та ін.) своєрідно втілений головний естетично-моральний ідеал художника – душевна гармонія як протидія руйнівним, деморалізуючим бурям сучасності. Лучанський – автор багатьох випромінюючих тепло портретів ізраїльських громадських діячів (З. Шазар, 1950; Б. Кацнельсон, 1952; Т. Герцль – кілька версій; «Автопортрет», 1964 та ін.), рельєфів (наприклад, «Симфонія життя», 1959), анімалістичних робіт («Кінь», 1931; «Мул», 1954; «Поранений лев», 1953 та ін.), а також творів у багатьох інших жанрах скульптури. Яків Лучанський – лауреат престижної премії імені Меїра Дізенгофа (засновника і першого мера Тель-Авіва) за видатні досягнення у галузі образотворчого мистецтва.

Ретроспективна виставка була влаштована в 1976 році в Ізраїльському музеї з нагоди 100-річчя від дня народження скульптора (до якого він не дожив лише два роки). Роботи Лучанського, крім Ізраїлю, зберігаються в музеях Парижа, Нью-Йорка та багатьох приватних колекціях. Його статуї прикрашають парки у Гів'ат-Бреннері, Рамат-Гані та Парижі. Таким чином, протягом життя Яків Лучанський примудрився стати «своїм» у мистецтві відразу 4-х країн: України, Росії, Франції та Ізраїлю.

ЗЕМСЬКА РИСУВАЛЬНА ШКОЛА В ЄЛИСАВЕТГРАДІ ТА ВОЗНЕСЕНСЬКИЙ ПАТРІАРШИЙ СОБОР У НОВОЧЕРКАСЬКУ

Бывают странные сближения...

А.С.Пушкін

*Вознесенський патріарший
собор у Новочеркаську*

Здавалося б, що може бути спільного між нашим Єлисаветградом і містом Новочеркаськом – столицею донського козацтва? А коли конкретніше, то що пов'язує – Новочеркаський Вознесенський собор і Земську рисувальну школу в Єлисаветграді? А тим часом, такий зв'язок існує!

У річних звітах Петра Крестonosцева про діяльність ЗРШЄ згадуються прізвища його учнів, що вступили до Академії мистецтв на архітектурне відділення, зокрема Євгена Гружєвського та Олександра Антона Стаборовського. Учитель відзначає їх як кращих у рисуванні з оригіналів вугіллям та олівцем.

До речі, в «Алфавитном списке землевладельцев Александрийского уезда на 1896 год» значиться дружина колезького секретаря Марія Семенівна Стаборовська. Певно, це мати вихованця ЗРШЄ. Тривалий час дізнатися про те, як склалися творчі долі цих вихованців Крестonosцева, не вдавалося. Нині, завдяки знайомству з історією спорудження Новочеркаського Вознесенського собору, нарешті маємо про що розповісти.

Отже, Олександр Антон Стаборовський (1870–після 1934) навчався в Академії мистецтв з 1890 по 1896 рік. У 1893 році був відзначений двома срібними медалями. У 1896 році отримав звання художника-архітектора за «проект військово-історичного музею». З 1914 по 1918 рік Стаборовський працював архітектором Петроградського міського управління, редагував часопис «Архитектурно-художественный еженедельник», що видавався Товариством архітекторів-художників АМ.

*Козачинський «Плаштування
Ермака у похід на Сибір
у 1580 році» (1902)*

Серед небагатьох проєктів Стаборовського, втілених у життя в Санкт-Петербурзі, виділяється прибутковий будинок Ф.Ф. Утемана (1912-1913) у неокласичному стилі.

Ще один вихованець Крестоносцева Євген Іванович Гружевський (1869- після 1917) був учнем архітектурного відділення Академії мистецтв з 1890 по 1896 рік (майстерня Леонтія Бенуа). За успіхи у навчанні заохочувався медалями: у 1893 році – другою срібною, у 1894-му – першою срібною. 30 жовтня 1896 року удостоєний звання художника-архітектора за "проєкт виставкової зали". З 1897 року Гружевський був навіть пенсіонером АМ, тобто удосконалював свою

майстерність за кордоном. До 1917 року Євген Іванович служив у канцелярії обер-прокурора Св. Синоду, був хранителем музею при Центральному училищі технічного рисунка барона А.Л.Штігліца. Обраний членом Петербурзького Товариства художників-архітекторів. Згодом розробляв деталі проєктів пам'яток Севастопольської оборони.

Принагідно зазначимо, що й рідний брат Євгена Гружевського Микола, з яким вони разом навчалися у Петра Крестоносцева в ЗШРЕ, також став зодчим. Професійну освіту здобув у Петербурзькому Інституті цивільних інженерів. Працював в Одесі на початку ХХ ст., служив архітектором при Одеській земській управі. За проєктами Миколи Гружевського у місті споруджено декілька цікавих будинків у неоренесансному стилі.

Олександр Антон Стаборовський і Євген Гружевський і вступали разом до Академії мистецтв, і закінчили її одночасно. Та, мабуть, найголовнішим їхніми досягненням слід вважати участь в оздобленні знаменитого Вознесеньського собору в місті Новочеркаську Ростовської області. Це – головний храм Донського козацтва, що має, як і Успенський собор Московського Кремля, статус патріаршого собору Російської православної церкви. Будувався він загалом майже 100 років і вміщує 5 тисяч чоловік, поступаючись за цим показником лише храму Христа Спасителя у Москві (10 тисяч) та Ісаакієвському собору в Санкт-Петербурзі (7 тисяч).

У 1902 році був оголошений Всеросійський конкурс на краще живописне оформлення третього варіанту Вознесеньського собору в Новочеркаську. Дослідники історії храму відзначають: «Из нескольких,

предложенных Святейшему Синоду проектов, победил проект №2 с девизом «Кружок», выполненный художниками Стаборовским и Гружевским из общества Русских художников».

Для втілення в життя ескізу-проекту Гружевського і Стаборовського в Петербурзі та Москві законтракували велику групу художників (понад 20). І тут мене чекала ще одна приємна несподіванка – серед них виявилось двоє елісаветградців: Феодосій Козачинський і Володимир Іващенко. Через декілька років після завершення роботи в Новочеркаському соборі вони приїдуть в Елісаветград, щоб викладати в ЗРШЄ.

Ось що пишуть дослідники про роботу Козачинського: «На хорах, расположенных на втором этаже колокольни, вывешены картины исторической живописи, которые отразили основные вехи становления и развития Донского казачества. Здесь расположены картины: «Сборы Ермака в поход на Сибирь» в 1580 г. художника Ф.С.Казачинского...». Це означає, що робота елісаветградця відкриває цю серію картин і є однією з кращих.

Цікаво, що на Першій міській художній виставці 1913 року в Елісаветграді експонувалося 20 творів Козачинського і серед них – два ескізи: «Сборы Ермака в Сибирь» та «Выступление казаков под Азовом». Очевидно, перший – це ескіз до згаданої картини у Новочеркаському Вознесенському соборі, а другий свідчить про те, що Феодосій Софонійович, певно, готував для нього ще одну картину з історії донського козацтва, яка чомусь не була втілена в життя.

Один з кращих учнів Козачинського Петро Покаржевський згадує й інші роботи, бачені ним у майстерні вчителя. Особливо йому запам'ятались ескізи на історичні теми „Підкорення Казані Іваном Грозним“, „Пугачов в Астрахані“; велика кількість пейзажів і портретів, серед яких виділявся майстерно написаний портрет міського голови Олександра Пашутіна. Покаржевський також стверджує, що Козачинський розписав стіни Елісаветградського Покровського храму на Ковалівці «у нестеровській манері». Однак, відзначає Покаржевський, у розписах Козачинського було багато свого, зовсім нового: всі його роботи були виконані в прозорих голубуватих тонах, що створювало враження чистоти і гармонійності його картин. Якщо про життя і творчість Козачинського ми дещо знаємо, то про його колегу

Іващенко «Жіночий
портрет»

Іващенко донедавна відомостей не мали жодних. І ось, нарешті, хоч і вкрай скупі, вони з'явилися в мережі Інтернеті.

Народився Володимир Антонович у 1870 році. Закінчив спочатку Одеську рисувальну школу, а з 1891 по 1896 рік навчався в Академії мистецтв у самого Іллі Рєпіна, як, до речі, й Козачинський. Отримував медалі: в 1891 році – другу срібну, в 1892-му – першу срібну, у 1893-му – другу і першу срібні. У 1897 році йому було надано звання художника за картину «З маскараду». В Єлисаветграді Іващенко спочатку викладав рисування і чистописання у приватній жіночій гімназії Єфимовської, а з 1906 року разом з Козачинським у ЗШРС. Деяке уявлення про майстерність Володимира Антоновича можна скласти з виставленого на продаж в Інтернеті «Жіночого портрету» (полотно, олія, розмір 74 x 55 см, стартова ціна 100 тисяч рублів). Щоправда, слід врахувати, що портрет написаний у 1893 році, у студентські роки. На превеликий жаль, крім самої згадки про участь Володимира Антоновича Іващенко у художньому оформленні Новочеркаського храму, жодних подробиць.

На уже згаданій Першій Єлисаветградській художній виставці 1913 року (15-28 квітня), як свідчить каталог виставки, були представлені чотири твори Володимира Антоновича Іващенко, виконані в техніці пастелі: три жіночі портрети і натюрморт «Квіти». Коли й де помер Іващенко, залишається нез'ясованим.

Після завершення оздоблювальних робіт у 1903 році чомусь лише 12 художників були нагороджені орденами. З наших земляків лише один був відзначений орденом св. Станіслава 3-го ступеня, його отримав Євген Гружєвський.

Багато років тому в своїй першій статті про діяльність Крестоносцева у Єлисаветграді я ризикнув зазначити, що його, як фундатора художньої освіти в нашому місті, можна поставити в один ряд з основоположником українського професійного театру Марком Кропивницьким, засновником знаменитої музичної школи Густавом Нейгаузом, зачинателем музейної справи Володимиром Ястребовим та іншими видатними єлисаветградцями. Яким же було моє здивування, коли цей вислів наші краєзнавці «приписали» художнику П. Івачову, який буцімто так висловився у листі до видатного українського ученого-мовознавця О.Потебні від 12 грудня 1892 року, а відтак він почав тиражуватися. І хоча авторство я втратив, та все ж приємно, що тебе цитують, бодай навіть у такій своєрідній формі.

БЕРЕЗЕНЬ

1 – 60 років від дня народження (м. Кіровоград) Володимира

Георгійовича Плітіна, живописця Закінчив Одеське художнє училище. **Викладач скульптури, малюнка та композиції Кіровоградської дитячої художньої школи.** Працює в галузі станкового живопису та сакрального мистецтва (іконопис). Основні твори: „Живе собі баба Ганя” (1991), „Маковія” (1991), „Сни” (1991), „Пам’яті Ван Гога” та ін. Член Національної Спілки художників України.

1 – 55 років від дня народження (м. Кіровоград) Сергія Васильовича

Тининики, художника. У 1982 закінчив Харківський художньо-промисловий інститут. Педагоги з фаху – В. Ковтун, Є. Єгоров, І. Остапенко. Працює в галузі дизайну. Основні твори – у Харкові: реставрація фасаду “Ощадбанку” (1991); інтер’єри офісу АТ “Пульс” (1992); салону-магазину “Протеже” (1994); салону “Фавола ді Оро” (1995). Член Національної спілки художників України (1999).

2 – 90 років від дня народження (с. Розділ Голованівського району)

Володимира Михайловича Караташа, політв’язня, педагога, мемуариста. **17-річним юнаком став членом ОУН. Був стрільцем у сотні “Сталевого”, що діяла на території Гайворона, Ульяновки, Голованівська.** За

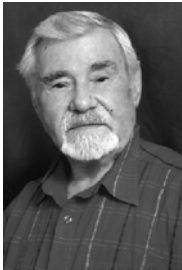
участь у боротьбі за волю України був засуджений німцями до розстрілу, але дивом врятувався. Згодом був заарештований контррозвідкою СМЕРШ і засуджений до 8 років позбавлення волі. У 1951 у концтаборі «Речлаг» був знову засуджений до розстрілу за «організацію і керівництво антирадянською групою українських націоналістів», яка готувала повстання в таборі. 5 місяців просидів у камері смертників. Після смерті Сталіна влада замінила розстріл 25 роками тюрми і концтаборів. Був етапований з Вологди до Казахстану в табір суворого режиму «Степлаг» селища Кенгір. Там у травні-червні 1954 брав активну участь у Кенгірському повстанні. З-під варти звільнений 26.04.1956, реабілітований 20.09.1989. У 1958 вступив на факультет іноземної мови Одеського державного університету. **Майже чверть століття працював учителем англійської мови у Побузькому. Автор трьох книг споминів. Лауреат обласної літературної премії ім. Є. Маланюка за книгу споминів «На барикадах Кенгіра» (2008).** Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (2007).

3 – 95 років від дня народження (сmt. Пантаївка Олександрійського району) Григорія Кириловича Настасьєва (1921-2011),

педагога. У 1937 закінчив 10 класів середньої школи в м. Знам'янка. Трудовий шлях почав у 1938 курсантом педагогічних курсів при відділі шкіл Управління Одеської залізниці, після закінчення яких з 1938 до 1941 був завідувачем залізничної школи №52 ст. Горохова Одеської залізниці. Учасник ВВВ. З серпня 1946 працював завідувачем залізничної школи №40 ст. Пантаївка. У 1953 закінчив Одеський педагогічний інститут і отримав спеціальність вчителя географії. **3 1959 по 1966 – директор Олександрійської школи-інтернату. Перетворив заклад в один з кращих в Україні. Нагороджений орденом Леніна. У 1968-1969 очолював Павлівську СШ ім. В.О.Сухомлинського.** З 1969 знову керував Олександрійською школою-інтернатом. Заслужений учитель України. Лауреат обласної премії ім. В.О.Сухомлинського. Почесний громадянин міста Олександрії.

3 – 85 років від дня народження (м. Гайворон) Станіслава Савовича

Стриженюка, поета. У 1955 закінчив хіміко-технічний факультет Одеського політехнічного інституту, у 1963 – Літературний інститут у Москві. Працював начальником Одеського обласного управління культури, редактором на Одеській кіностудії. Автор 15 книг поезій: „В братнім краю” (1957), „Земля орлів” (1960), „Рубікон” (1962), „Моя Платанія” (1967), „Пасати – вітри постійні” (1970), „Стихія на семи вітрах” (1973), „Серце моє в дорозі” (1978), „На перехресті літ” (1982), „Вибране” (1982), „І степ – як море” (1985), „Мрія пам'яті” (1992) та ін. Член Спілки письменників України. Лауреат літературної премії України „Коронація слова” за п'єсу „Судний день. Батурин” (2009).

3 – 85 років від дня народження (с. Володимирівка Кіровоградського району) Леоніда Михайловича Тендюка (1931-2012),

поета, прозаїка. Закінчив факультет журналістики Київського університету (1956). Працював у редакції газети „Молодь України”, потім – матросом на судах Далекосхідного пароплавства. Автор поетичних книжок: „Поле моє, полечко...” (1961), „Струмки народжуються в горах” (1964), „Берег моєї землі” (1974), „Тиша стривожена штормом” (1975), „Голос моря і степу” (1981); книжок подорожних нарисів „Одісея східних морів” (1964), „Шукачі тайфунів” (1965), „Люди з планети Океан” (1968); повістей „Земля, де починаються дороги” (1972), „Альбатрос – блукач морів” (1972), „Відгомін Чорного лісу” (1976, 1987), „Полінезійське рондо” (1979), „Дорогами двох

океанів" (1974), "Експедиція Гондвана" (1984) та ін. Вибрані твори у двох томах виходили у 1991. Лауреат премії імені Лесі Українки (1992). Лауреат премії імені Володимира Сосюри (2008).

3 – 50 років від дня народження (м. Ялutorовськ Тюменської області)

Олега Володимировича Мунца, спортсмена, лижника, параолімпійця. Професійним спортом почав займатися у 1989. **З 2000 постійно мешкає в Україні, виступає за Кіровоградський обласний центр з фізичної культури та спорту інвалідів «Інваспорт»**. Брав участь у Параолімпійських іграх: Нагано (Японія, 1998), Солт-Лейк-Сіті (США, 2002), Турин (Італія, 2006) і Ванкувер (Канада, 2010), на яких завоював 5 медалей (одна золота, три срібні та бронзова). Особливо вдало виступив у Турині, де став чемпіоном у лижній гонці на 20 км серед спортсменів з вадами зору. Нагороджений орденом „За заслуги” II ст. (2006). Тренер – Борис Бабар. Заслужений майстер спорту України (2002).

4 – 75 років від дня народження (м. Новоукраїнка) Мойсея

Миколайовича Гульченка, художника (кераміст, різьбяр, скульптор, монументаліст, живописець). У 1965 закінчив художньо-графічний факультет Ленінградського державного педагогічного інституту ім. О.І. Герцена. З 1968 живе і працює в Уфі. Починав як різьбяр, з 1982 захопився керамікою, потім живописом. Автор низки монументально-декоративних творів у містах та селищах Башкирії. З 1972 – учасник республіканських, зональних, всеросійських, всесоюзних та зарубіжних виставок. Твори зберігаються у Башкирському державному художньому музеї ім. М.В. Нестерова, Галереї «Естер» (Єкатеринбург), Галереї «Сангат» (Уфа) та ін. Член Співки художників Російської Федерації (1993). Заслужений художник Республіки Башкортостан (2008).

5 – 85 років від дня народження (Зінов'євськ) Тамари Григорівни

Міансарової, радянської і російської естрадної співачки (ліричне сопрано). **Дебютувала у 4 роки на сцені Зінов'євського Палацу культури: співала, танцювала, читала вірші. Про концерт з її участю навіть писала місцева преса**. Закінчила Мінську консерваторію, працювала у Москонцерті. У репертуарі Міансарової понад 400 пісень, багато з яких стали справжніми шлягерами, а найвідоміший – „Солнечный круг» („Пусть всегда будет солнце!"), з яким вона у 1963 (першою з радянських виконавців) перемогла на Міжнародному конкурсі естрадної пісні в Сопоті (Польща). Живе і працює у Москві. Заслужена артистка УРСР. Народна артистка Росії (1966), з 1988 по 1996 -

професор Російської академії театрального мистецтва (колишнього ГИТИСу). У 2005 отримала іменну зірку на „Площі зірок” у Москві. Почесний громадянин м. Донецька.

5 – 80 років від дня народження (с. Свобода Курської обл.) Володимира

Миколайовича Тихомирова, літературознавця. У 1959 закінчив Одеський державний педагогічний інститут ім. К.Д. Ушинського. **З 1972 по 1976 працював ст. викладачем кафедри російської літератури Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна. Кандидат філологічних наук (1973).** З 1976 – у Запорізькому педагогічному інституті, згодом університеті. Доктор філологічних наук (1985), професор кафедри зарубіжної літератури (1985-2008), професор кафедри російської філології (з 2008). Викладає дисципліни: «Історія зарубіжної літератури», «Історія російської літератури», спецкурси «Проблеми компаративістики», «Російсько-зарубіжні літературні зв'язки». Під його керівництвом захищено 22 кандидатські дисертації. Усі роботи виконано в рамках заснованої ним наукової школи «Літературний процес: проблеми типології та спадкоємності». З 1985 до 1992 був членом спеціалізованої ради Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України із захисту докторських дисертацій.

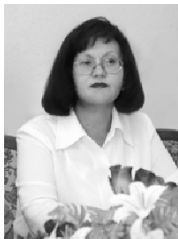
6 – 75 років від дня народження (м. Долинська) Василя Олександровича Кондратця, інженера-електромеханіка,

педагога. У 1964 закінчив Криворізький гірничо-рудний інститут. До 1971 працював у Науково-дослідному експериментально-конструкторському інституті чорної металургії (м. Дніпропетровськ). **З 1971 – у Кіровоградському інституті сільськогосподарського машинобудування: проректор з навчальної роботи (1978-1987), ректор КІСМу (1987-1995).** Сфера наукових інтересів – розробка витратомірних засобів, автоматизація технологічних процесів у тваринництві, педагогіка вищої школи. Автор 125 наукових праць, 18 монографій та навчальних посібників, 15 авторських свідоцтв на винаходи. Академік Академії інженерних наук України (1991), Транспортної Академії України (1992), Аерокосмічної Академії України (1993). Заслужений діяч науки і техніки України (1992).

7 – 60 років від дня народження (с. Глодоси Новоукраїнського району)

Лариси Анатоліївни Гайди, краєзнавця, музеєзнавця і педагога. Закінчила Одеське медичне училище та **історичний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. З 2001 працює в Кіровоградському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, очолювала навчально-методичний кабінет**

українознавства та краєзнавства. Організувала і провела низку обласних науково-практичних історико-краєзнавчих конференцій. Матеріали до них упорядкувала і видала окремими книгами. Автор-упорядник довідника «Педагоги-краєзнавці», низки методичних розробок та навчальних програм з історичного краєзнавства та освітянського музеєзнавства. **Створила на базі КОІППО музейну кімнату з історії освіти Кіровоградщини (2009), яка визнана одним з переможців Першого всеукраїнського конкурсу громадських музеїв. Започаткувала обласні краєзнавчі Куценківські читання (2008) та обласні пам'яткознавчі студії ім. Є.М.Чабаненко (2012) Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (2010).**

7 – 35 років від дня народження (м. Тирасполь) Віталія Івановича

Петровича (1981-2014), військовослужбовця, героя АТО. Дитинство минуло у селах Кірово та Витязівка Бобринецького району. У 2004 закінчив фельдшерське відділення Кіровоградського медичного коледжу імені Є. Мухіна. Служив фельдшером 34-го батальйону територіальної оборони “Кіровоград-2”, молодший сержант. Загинув 13.08. 2014 під час сутички із сепаратистами під Горлівкою від вогневого обстрілу з мінометів, реактивних систем БМ-21 та гармат в районі села Ленінського Амвросіївського району Донецької області. Указом Президента України “за особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі”, нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (помертвено). Похований на Рівненському кладовищі в м. Кіровограді.

8 – 85 років від дня народження (м. Бобринець) Анатолія Яковича

Пихтіна, фахівця з комп'ютерних технологій. У 1955 закінчив Московський енергетичний інститут із спеціальності «математичні електричні машини і прилади». З 1955 по 1962 працював у НДІУВМ (м. Пенза), був розробником ЕВМ «Урал». З 1963 по 1965 – головний інженер обчислювального центру Інституту математики АН Молдавії (Кишинів). З 1965 по 1991 працював у НДІЕВМ. Під його керівництвом та за безпосередньої участі було розроблено і запроваджено в народне господарство та оборону країни понад 30 різних засобів для ЕВМ серії «Минск». Потім був головним конструктором комплексів ЕС7920, керівником міжнародної групи з розробки цих комплексів у країнах соціалістичної співдружності. Лауреат Державної премії СРСР (1983).

8 – 95 років від дня народження (с. Чечеліївка Петрівського району)

Василя Михайловича Дригіна (1921-2009), військового діяча. Виховувався у Дніпродзержинському дитячому будинку. У 1939 закінчив Дніпропетровський індустріальний технікум, у 1941 – Качинське військове авіаційне училище. Служив у 4-й повітряній армії. Капітан, командир ланки винищувачів. Всього під час ВВВ здійснив 320 бойових вильотів, у 50 повітряних боях збив 17 ворожих літаків особисто і 8 – у складі групи.

Після війни закінчив Військову академію Генерального штабу Збройних Сил (полковник) та Ростовський інститут народного господарства. Жив у Ростові-на-Дону. Герой Радянського Союзу (1943).

8 – 30 років від дня народження (м. Бобринець) Ігіта Сагателовича

Гаспаряна (1986-2015), військовослужбовця, героя АТО. Етнічний вірменин, друзі звали його Ігорем. Служив у 7-му окремому мотопіхотному батальйоні (57-ма окрема мотопіхотна бригада раніше 17-й батальйон територіальної оборони «Кіровоград»): стрілець, старший солдат. Позивний «Армані». Загинув 10.02. 2015 на блокпосту поблизу міста Горлівка під час атаки російських збройних формувань (смертельно поранений пострілом із гранатомета). **Похований у с. Червонопілля Бобринецького району.**

9 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Юрія Сергійовича Прохоренка, спортсмена, легкоатлета (стрибун із жердиною). Зріст 188 см, вага 80 кг. Дворазовий бронзовий призер чемпіонатів СРСР (1979, 1980). Чемпіон Європи у приміщенні (Мюнхен, 1976). Учасник Олімпійських ігор 1976 року в канадському місті Монреалі (посів 10 місце). Особистий рекорд 5 м 60 см встановив у 1980. Майстер спорту міжнародного класу.

10 – 100 років від дня народження (м. Новоград-Волинський Житомирської обл.)

Анатолія Трохимовича Бурковського (1916-1985 у Кіровограді), військового діяча, педагога. Навчався у Київському журналістському технікумі (до 1934), закінчив Харківський педагогічний інститут (1938). До початку ВВВ працював директором шкіл у селах Кам'яний Брід та Дубровка Баранівського району Житомирської обл. Учасник ВВВ. У 1942 – комбат, майор. Герой Радянського Союзу (1945). Після війни з 1945 по 1954 працював у

Дрогобицькій обл. **З 1959 по 1975 – голова правління Кіровоградської облспоживспілки. У 1975-1985 - директор Кіровоградського кооперативного професійно-технічного училища. У Державному архіві Кіровоградської області сформовано його особовий фонд.**

10 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Олександра

Даниловича Смиценка, футболіста. Захисник. З 1968 по 1984 виступав за кіровоградську „Зірку”. У її складі став володарем Кубка України (1975). Входить до збірної України, складеної з гравців першої і другої ліг. Один з кращих центральних захисників „Зірки”. Включений до другої символічної збірної кіровоградської „Зірки”, складеної з нагоди 80-річчя футбольного клубу (2002). Майстер спорту СРСР.

11 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Євгена Степановича

Бахмача, підприємця, мецената. У 1973 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. З 1992 – голова правління, а нині голова спостережної ради ЗАТ „Кіровоградграніт”. До структури товариства входять 4 гранітні кар’єри: Новопавлівський, Помічнянський, Новгородківський та Капустянський. Загальна виробнича потужність становить понад 2 млн. куб. метрів товарної продукції на рік. Водночас є головою наглядової ради НВП „Радій”. У 2005 обраний президентом обласного відділення Українського союзу промисловців і підприємців. Нагороджений орденами Різдва Христового, Нестора Літописця та ін. Голова регіонального громадського товариства „Православна просвіта”, яке видає журнал „Благовіст”. Почесний громадянин м. Кіровограда (2009). Фундатор Благовіщенського храму в Кіровограді (2014).

11 – 30 років від дня народження (м. Кіровоград) Ігоря Сергійовича

Горовенка (1986-2014), військовослужбовця, героя АТО. Після закінчення 9-го класу Кіровоградської ЗШ №24 вступив до професійно-технічного училища №2, де опанував професії автослюсаря та водія. Після армії працював автослюсарем, водієм, таксистом, а 2013 пішов на контрактну службу в 3-й окремий полк спеціального призначення: водій-електрик радіостанції центру управління зв’язком. Загинув 16.08.2014 під час обстрілу з БМ-21 „Град” у районі селища Старобешового Донецької області. Указом Президента України № 873/2014 від 14 листопада 2014 року “за особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі” нагороджений орденом “За мужність” III ступеня (посмертно).

14 – 185 років від дня народження (м. Єлисаветград) Миколи Дмитровича Остен-Сакена (1831-1912), дипломата. Син члена Державної ради Російської імперії, генерала від кавалерії, першого почесного

громадянина міста Єлисаветграда, графа Дмитра Єрофійовича Остен-Сакена (1789-1881).

Закінчив Рішельєвський ліцей в Одесі. З 1852 – на дипломатичній службі. Був молодшим секретарем російської місії в Гаазі та Мадриді (1856-1861), у 1862-1864 перебував при російській місії в Швейцарії, у 1864-1869 – старший секретар місії в Турині (Італія), у 1869-1880 – повірений у справах, а потім міністр-резидент у Дармштадті (Німеччина). З 1880 по 1895 – надзвичайний посланник і повноважний міністр у Мюнхені та Дармштадті. У 1896 підписав російсько-китайську залізничну конвенцію. Дійсний таємний радник (1896). Удостоєний усіх вищих російських орденів, до ордена Св. Апостола Андрія Первозванного включно (1910).

14 – 105 років від дня народження (м. Єлисаветград) Поліни

Борисівни Крайц (1911-1980), живописця і графіка.

Захопилась малюванням у рідному місті, де відвідувала одну з художніх студій до 1928. Навчалась у студії АХРР (1928), у Державному технікумі образотворчих мистецтв (1929-1932), в Інституті підвищення кваліфікації художників-живописців та оформлювачів у О. В. Лентулова, В. М. Бакшеева, І. І. Машкова (1935-1939), займалась також у Р. Р. Фалька (1946-1947). Учасник виставок з 1938.

Її роботи експонувалися на виставці у Женеві, організованій „Всекохудожником” та ін. Улюблений жанр – натюрморт, писала також портрети, акварелі. Багато років працювала на Комбінаті графічного мистецтва у Москві як художник-прикладник. Її твори високо цінували академіки-мистецтвознавці Д. Сараб'янов і Д. Алпатов. Роботи зберігаються у Третьяковській галереї та багатьох інших музеях Росії і країн СНД (зокрема в Єревані). Остання виставка творів відбулася у московській галереї „Юніон” (2001). На знімку: автопортрет художниці.

14 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Володимира

Юхимовича Константинова, письменника, фахівця в галузі нетрадиційної медицини (фітотерапевта і гомеопата). У 1960 закінчив Львівське медичне училище №1, у 1967 – історичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка, у 1969 – юридичний факультет. Починав військову службу начальником медичного пункту військової частини.

Тривалий час служив у прикордонних військах на радянсько-китайському кордоні, де почав ґрунтовно вивчати тибетську медицину. Підполковник у відставці. У 1991 після успішного складання експертних іспитів з фітотерапії при Асоціації народної медицини України був призначений на посаду директора медичного центру «Авіцена»

фірми «Медекол». В 1991-1996 – керівник практичної частини державної Програми діагностики, лікування та реабілітації персоналу ЧАЕС та членів їхніх родин. Автор багатьох книг та брошур на медичну та історико-художню тематику: «Лечись, пока здоров» (1998), «Сердце без разрывов» (1998), «От чего умер царь Ирод» (2000), «Змиевы валы» (2007), «Спокуса» (2008)? «Рецепти здоров'я академіка Константинова. Автобіографія» (2013) та ін. Член-кореспондент Української екологічної академії наук (1999), академік Української екологічної академії наук (2002). Член асоціації письменників України.

15 – 175 років від дня народження (Татарстан) **В'ячеслава Овксентійовича Манасеїна** .(1841-1941), лікаря-терапевта.

28.08.1893 на урочистому засіданні з нагоди 25-річного ювілею Єлисаветградського наукового медичного товариства обраний почесним членом Товариства єлисаветградських лікарів з формулюванням – „...редактора газети «Врач» профессора В.О.Манасейна, нашего общего ходатая перед обществом энергичного оберегателя врачебной этики.»

Учений-гуманіст вважав приватну практику неминучим злом свого часу: „...Пока труд врача не будет оплачиваться обществом или государством, пока у врача будут денежные счета с больными, не бывать полноте доверия и той чистоте отношений, которые необходимы врачу для лечения, а больному для выздоровления». У **1902 лікарі Єлисаветградського земства зібрали 90 рублів для благодійного фонду імені В. О. Манасеїна.** Статтю з нагоди 100-річчя від дня його народження написав у 1941 для часопису „Медицинский работник” **колишній санітарний лікар Єлисаветградського й Олександрійського повітів В. В. Хижняков.**

15 – 65 років від дня народження (с. Миронівка Київської області) **Наталії**

Матвіївни Медведсвої, хормейстера. Закінчила диригентсько-хорове відділення Кіровоградського музичного училища і Одеську державну консерваторію ім. А. Нежданової (клас хорового диригування). З 1976 працює на кафедрі музики та співів Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна, доцент (2003). Незмінний художній керівник і диригент народного аматорського ансамблю пісні

і танцю “Горлиця” Кіровоградського РБК, неодноразового переможця Всеукраїнських фестивалів-конкурсів та оглядів народного хорового співу. З 1996 по 2004 – художній керівник народної самодіяльної хорової капели Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, заснованої 1954 року талановитим хормейстером, заслуженим

діячем мистецтв України С.В.Дорогим. Заслужений працівник культури України (1996).

15 – 65 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Володимира**

Васильовича Кир'янова, графіка. Навчався в Ленінградському інституті театру, музики та кінематографії. **Графічні роботи (туш, перо) зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї (КОХМ)**, у приватних колекціях Росії, Австрії, Ізраїлю, Італії та Франції. Виконав ілюстрації до книг: В. Шила „Розуміння історії” (1990) та „Практика: 1962-1991” (1991), М. Сомова „По-латыни между прочим...”, Г. Гусейнова „Станційні пасторали” та багатьох інших. Учасник IV книжкової виставки графіки „Художник і книга” (Київ), Міжнародних бієнале „Імпреза-89”, „Імпреза-91” (Івано-Франківськ) та ін. У Кіровограді влаштовано 7 персональних виставок. **Серед кращих робіт – ілюстрації до повісті М. Гоголя „Як Іван Іванович посварився з Іваном Никифоровичем”(зберігаються в КОХМ).** Член Національної Спілки художників України. Лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Ос്മьоркіна (2010).

18 – 90 років від дня народження (*м. Новоукраїнка*) **Олександра**

Кононовича Поповкіна (1926-1997), розвідника і громадського діяча. **Дитинство і юність минули в Новоукраїнці, де у 1941 закінчив неповну семирічну школу.** Учасник 2-ї світової війни з 1944 по 1945, воював у складі повітряно-десантної бригади. Закінчив Ярославське військово-політичне училище та Академію ГРУ (Головного розвідувального управління) в Москві. Володів перською мовою (фарсі). Працював у Ірані (1968-1970), Іраку (1973) та інших країнах. Псевдонім – Чалак. Полковник. **З 1977 – у відставці, жив і помер у Кіровограді.** Після проголошення незалежності України став одним з найактивніших діячів відродженого в Україні товариства «Просвіта» та обласної ветеранської організації. Автор книги спогадів «Віражі долі. Розповідь колишнього розвідника» (Київ, 2012).

19 – 75 років від дня народження (*с. Павлогорківка Бобринецького району*) **Віктора Васильовича Самійленка**, скульптора

і живописця. У 1966 закінчив відділення підготовки майстрів художньої обробки металу Московського вищого художньо-промислового училища. **Відтоді працює у Кіровограді, спочатку гравером художньо-виробничих майстерень Художнього фонду УРСР, а з 1984 займається скульптурою.** З 1986 бере участь у виставках. Станкові твори, виконані в бронзі: „Портрет

скульптора К. Ф. Балашової" (1985), „Симон Болівар" (1985), „Олександр Вертинський" (1987), „**Олексій Шаповалов**" (2001), „**Андрій Тарковський**" (2007); станкові композиції" – Флора" (1991), „Рубіж міцності" (1991), „Яничар" (1991), „Осіньнє тепло" (1992), „Три яблука" (2001), „Кармен", „Маска і дзеркало" та ін. **Виконав пам'ятники: декабристу Івану Сухинову та жертвам голодомору 33-го у с. Червона Кам'янка Олександрійського району, заслуженому лікарю Ф. Гетьманцю в с. Добра Вільшанського району, розвіднику Олексію Шаповалову на його могилі на Байковому кладовищі у Києві та ін. У 2012 в Кіровоградському обласному художньому музеї експонувалася виставка портретного живопису Самійленка «Галерея непересічних: Від Клеопатри до наших днів». Член Національної Спілки художників України (1994).**

19 – 35 років від дня народження (с. Оргтруд Камешковського району Володимирської області Росії) **Павла Павловича Русакова** (1981-2014), військовослужбовця, героя АТО. **У 1992 сім'я Русакових переїхала на постійне місце проживання в село Новоандріївка Новгород-ківського району. Юнак навчався на історичному факультеті КДПУ імені Володимира Винниченка. З другого курсу був призваний до лав Збройних Сил України і служив у військах ППО в Одеському військовому окрузі. З 22.08.2014 року під час третьої хвилі мобілізації служив у Донецькій області, де і загинув 4.11.2014. на блок-посту біля села Велика Веселівка.**

20 – 85 років від дня народження (м. Київ) **Михайла Йосиповича Гасмана** (1931-2010), тренера, педагога. У 1953 закінчив Київський державний інститут фізичної культури. **З 1954 жив і працював у Кіровограді. Спочатку викладав у педагогічному училищі фізичного виховання, яке 1956 реорганізоване у факультет фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С.Пушкіна, працював на ньому до 1989: з 1962 по 1968 та з 1978 по 1980 деканом факультету; з 1975 по 1978 та з 1981 по 1984 завідувачем кафедри теорії і методики фізичного виховання. З 1989 по 1993 - директор СДЮШОР обласного спортивного комітету. За роки діяльності підготував більше 40 майстрів спорту та більше 150 кандидатів у майстри спорту і першорозрядників. Сім вихованців Гасмана отримали звання «Заслужений тренер України», а Едуард Йосипович Нечай став своєрідним рекордсменом, отримавши звання «Заслужений тренер» від трьох країн: РРФСР, СРСР, УРСР. Суддя Всесоюзної**

категорії (1972). З 1960 по 1993 – голова федерації гімнастики Кіровоградської області, а з 1986 по 1993 – віце-президент федерації гімнастики України. Заслужений працівник фізичної культури і спорту УРСР (1990).

20 – 80 років від дня народження (м. Кіровоград) Роберта Шевілевича

Ліпцера, ученого-інженера. Спочатку закінчив Московський авіаційний інститут, а в 1965 – інженерний потік механіко-математичного факультету МДУ ім. М.В.Ломоносова. Кандидат фізико-математичних наук, доктор технічних наук (1978). Професор Московського фізико-технічного інституту. Видатний фахівець у галузі стохастики і пов'язаних з нею задач управління. У 1990 переходить з Інституту проблем управління в Інститут проблем передачі інформації, де стає завідувачем лабораторії стохастичних динамічних систем. З 1988 по 1993 з лекціями по теорії стохастичних систем побував у США (двічі), Італії (двічі), Швеції та Ізраїлі. З 1993 живе і працює в Ізраїлі: професор Тель-Авівського університету. Відтоді щороку приїздить у Москву для читання лекцій у Школі аналізу даних при компанії Yandex. Автор 10 монографій і понад 100 статей у провідних наукових журналах світу

21 – 150 років від дня народження (м. Єлисаветград) Якова

Васильовича Паученка (1866-1914), архітектора. *Відвідував Вечірні Рисувальні Класи при ЄЗРУ у П. О. Крестonosцева* (1881-1883). Навчався у Московському училищі живопису, скульптури та архітектури (1883-1893). За архітектурний проект на річному екзаміні удостоєний малої срібної медалі (1893). *Після смерті батька успадкував іконописну, іконостасну та художньо-позолотну майстерню в Єлисаветграді (1893). У 1897 отримав звання некласного художника архітектури. За його проектами в Єлисаветграді споруджено: лікарня Св. Анни, будинки Вайсенберга та Мейтуса, театр „Ілюзіон”, лікарня у Новомиргороді, Вознесенський собор у Бобринці та ін. У його будинку розміщується художньо-меморіальний музей О. О. Осмьоркіна. У некролозі відзначено: „Незаперечною заслугою Паученка є те, що він перший у нашому місті дав зразки художньої архітектури”. Дякко художника О. О. Осмьоркіна. У 2002 Кіровоградською обласною радою та обласною державною адміністрацією засновано обласну премію імені Якова Паученка в галузі архітектури, декоративно-ужиткового мистецтва та геральдики.*

21 – 120 років від дня народження (с. Глодоси Новоукраїнського району) Василя Донатовича Недайкаші (1896-після 1965), військового

діяча. Учасник Першої світової війни у складі російської армії, поручик. Наприкінці 1917 – навесні 1918 – один із керівників Вільного Козацтва у с. Глодоси. У червні 1919 разом з іншими мешканцями села Глодоси вступив до загонів Махна, з якими на початку вересня 1919 перейшов до Дієвої армії УНР. Був командиром кулеметної сотні 14-го полку Низових Запорожців 5-ї Селянської дивізії, сформованої з селян с. Глодоси. У листопаді 1919 з наказу Ю.Тютюнника повернувся додому для організації селянських повстань проти білих та червоних. У квітні 1920 на чолі загону з 60 чоловік — своїх односельчан — приєднався до Дієвої армії УНР, яка рейдувала у Першому Зимовому поході. Згодом цей загін було перейменовано на курінь Низових Запорожців Збірної Запорізької дивізії. У травні 1920-1922 – командир 6-го куреня Низових Запорожців 2-ї Запорізької бригади 1-ї Запорізької стрілецької дивізії Армії УНР. Сотник Армії УНР. З 1928 – на посаді начальника відділення у 2-му відділі розвідки Генерального штабу Військового міністерства УНР в екзилі. З 1939 жив у Франції, був одним із ініціаторів вступу українських добровольців до Французького іноземного легіону для боротьби з німцями.

24 – 120 років від дня народження (*с. Гурівка Олександрійського повіту*) **Сергія Горячка** (1896-1962),

військового та громадського діяча. Навчався у Саратовській гімназії та Першій Київській військовій школі. Брав участь у бою під Крутами, де був поранений. Комендант сотні 6-ї Стрілецької дивізії Армії УНР. Учасник Другого Зимового Походу в складі середньої групи полковника Палія-

Сидорянського, був поранений біля станції Жмеринка 14.10.1921. До Австралії з Німеччини приїхав у 1951. На еміграції – незмінний голова Союзу Українських Комбатантів Вікторії (СУКВ) з 1955. Похований на кладовищі Фавкнер у Мельбурні.

24 – 100 років від дня народження (Свердловська область) **Олексія**

Олексійовича Артамонова (1916-1941), військового льотчика. У Червоній Армії з 1939. Навчався у Кунцевському аероклубі. Закінчив 1-у Качинську Червонопрапорну військову авіаційну школу пілотів ім. А.Ф.Мясникова. Служив у 168-му винищувальному авіаційному полку. У перші тижні ВВВ здійснив 37 бойових вильотів. 30.07.1941 загинув при виконанні бойового завдання, протаранивши німецький літак. **Похований у селі**

Плоско-Забузьке Вільшанського району Кіровоградської області. Герой Радянського Союзу (27.03.1942). Іменем Героя названа вулиця в Москві.

24 – 50 років від дня народження (**м. Знам'янка**) **Наталії Юріївни**

Агапєєвої, працівника культури. У 1987 закінчила Київський державний інститут культури ім. О.Є.Корнійчука за спеціальністю культурноосвітня робота, у 2008 – Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. З 1987 по 2011 працювала в управлінні культури і туризму облдержадміністрації: ст. інспектор, спеціаліст I категорії, заступник начальника. **З 2005 по 2011 – начальник управління культури і туризму обласної державної адміністрації.** У 2010 стала переможцем щорічного Всеукраїнського конкурсу «Кращий державний службовець» у номінації «Кращий керівник». **З жовтня 2011 – директор обласного краєзнавчого музею.** Нагороджена нагрудним знаком Міністерства культури і мистецтв України «Почесний працівник туризму України» (2010). Заслужений працівник культури України (2009). Лауреат обласної премії в галузі культури «Духовний скарб Кіровоградщини» (2015).

25 – 115 років від дня народження (**м. Олександрія**) **Вікторії Марківни**

Бєлаковської (1901-1965), живописця і графіка. **Сестра видатного спортивного лікаря, уродженця Єлисаветграда Олега Марковича Бєлаковського. Перші уроки малювання отримала в рідному місті від Марії Чижової, матері Дмитра Чижевського. У 1918 закінчила Олександрійську гімназію.** Навчалася в Одеському інституті образотворчих мистецтв (1918-1923) у П. Волокідіна і Т. Дворникова та Вхутеїні в Ленінграді (1923-1927) у К. Петрова-Водкіна. Дипломна робота – картина «Сталевий кінь на полях України» та науково-теоретична робота «Український портрет». **Перший чоловік – відомий український письменник, також уродженець Олександрії Леонід Чернов (Малошийченко) (1899-1933). У 1924 написала портрет Чернова, який експонувався на вистаці у Владивостоці.** Жила і працювала у Ленінграді. Учасниця виставок з 1931. У 1949 була виключена із Спілки художників СРСР «за буржуазні тенденції в искусстве», відновлена після смерті Сталіна у 1953. Вдруге вийшла заміж за художника Віктора Прошкіна. Їхні діти Володимир та Маріанна також стали художниками. Серед її живописних творів: пейзажі – «Верби» (1932), «Київ» (1946), «Білорусія» (1954), «Паланга» (1961), «Вереск зацвів» (1963); портрети – «Автопортрет» (1942, 1947), «Циганка» (1963); натюрморти – «Осінній букет» (1936), «Букет» (1946), «Ромашки на вікні» (1952), «Квіти» (серія, 1957-1962). Персональна виставка влаштовувалась у Ленінграді (1964). Твори зберігаються у Державному Російському музеї, Державному музеї історії Санкт-Петербурга та приватних колекціях.

25 – 85 років від дня народження (станція Романівська на Дону) **Миколи**

Євгеновича Левандовського, актора, легендарного диктора, поета. ***Батько у 1928 закінчив Зінов'євську кавалерійську школу ім. Будьонного, репресований у 1938. Мати – уродженка Єлисаветграда – після цього повернулася з дітьми до рідного міста.*** Тут Левандовський навчався у школі, ремісничому училищі, працював на заводі „Більшовик”. **З 1958 працює**

диктором обласної державної телерадіокомпанії (понад 50 років!). Переможець багатьох Всеукраїнських дикторських конкурсів. **Перший диктор Кіровоградського обласного телебачення.** Працював конференсьє у Кіровоградській обласній філармонії в одній бригаді з К. Новиковою. Один з фундаторів драматичного гуртка в клубі працівників промкооперації (клуб ім. М. І. Калініна), з якого виріс народний театр оперети. Заслужений працівник культури України (2009). Автор збірок поезій: «Злиття поколінь» (2011), «Осенние раздумья» (2014). **На знімку: у центрі Микола Левандовський, ліворуч Клара Новикова.**

26 – 120 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) **Ізраїля**

Ізраїльовича Мексіна (1896-1937), художника. **Народився в Єлисаветграді, мати працювала вчителькою.** Перший серйозний рисунок був опублікований у журналі „Детство и отрочество” в 1912. З 1912 по 1914 навчався в Одеському художньому училищі. У 1916-1919 брав участь у виставках ТПРХ та

„незалежних”. Належав до групи „кубістів”. Живописні твори не збереглися. Натомість в одеських часописах – багато рисунків Мексіна театральної тематики. У статті, присвяченій його творчості, відзначається: „...Его театральные рисунки полны спиритуальной остроты, насыщены близким дыханием театра, и потому веришь им, веришь искренности экспрессивной линии и живописной гамме нюансов, настроений, движений...”. На початку 20-х виїхав до Москви. Востаннє його рисунки експонувалися на ювілейній виставці „Театры Москвы за двадцать лет (1917-1937)”. Писав також дотепні пародійні вірші. Після 1937 жодних згадок про художника не знайдено. На знімку: картина Мексіна «Червоний ліхтар».

29 – 90 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Валерія Юхимовича

Самойлова, конструктора ракетно-космічної техніки. Учасник Другої світової війни. У 1953 закінчив МВТУ ім. М.Е.Баумана. Кандидат технічних наук (1957). З 1957 по 1980 працював у НДІ № 642 (з 1958 – ОКБ-52, з 1966 – Центральне конструкторське бюро машинобудування). З 1970 по 1980 – заступник Генерального конструктора ЦКБМ, яке тоді очолював легендарний академік В.М.Челомей. Самойлов – керівник робіт зі створення крилатих ракет, орбітальної станції “Алмаз”, супутників серії “Космос”. Лауреат Ленінської (1959) і Державної (1974) премій СРСР. Герой Соціалістичної Праці (1976).

30 – 50 років від дня народження (м. Кіровоград) Сергія Павловича

Касьянова, підприємця, політика, мецената. **У 1985 закінчив Кіровоградський будівельний технікум**, у 1992 - Дніпропетровський інженерно-будівельний інститут. У 1990-2002 - депутат Жовтневої районної ради м. Дніпропетровська. У 1997 очолив торгово-виробничу корпорацію «Ольвія». У 1999 створив найбільше в Україні підприємство з виробництва м'яких засобів «Ольвія-Бета» (м. Орджонікідзе, Дніпропетровська область). З 2004 – народний депутат України. З лютого

по березень 2005 – голова Дніпропетровської облдержадміністрації. З 2001 – президент Дніпропетровського обласного благодійного фонду соціального розвитку «Майбутнє». Побудував декілька храмів на території свого виборчого округу.

31 – 55 років від дня народження (м. Знам'янка) Алли Володимирівни

Преображенської, художниці. **У 1984 закінчила Кіровоградський Національний технічний університет. Відвідувала художню студію при Палаці піонерів у Кіровограді.** Нині живе і працює у м. Біла Церква Київської області. З 1984 по 2000 працювала інженером-конструктором на заводі «Сільмаш». Живописець-імпресіоніст: картини створює за один сеанс. З 2001 бере участь у виставках. Влаштовано 20 персональних виставок у багатьох містах України (Біла

Церква, Київ, Одеса та ін.) та за кордоном (Іспанія, США, Нідерланди та ін.). У Білій Церкві відкрила приватну картинну галерею свого імені. Твори зберігаються у приватних колекціях України, країнах СНД, Естонії, США, Швейцарії, Німеччини, Ізраїлю, Польщі, Іспанії, Франції, Фінляндії.

ВОНИ НАВЧАЛИСЯ В ЄЛИСАВЕТГРАДІ

*Осень - это запах кожи,
Новый пояс, новый ранец...
И в груди сердцебиенье,
И во всю щеку румянец.
Осень - это запах воска,
Блеск натертых коридоров,
И глухие перекаты
Смеха, шуток, разговоров...*
Дон-Аминадо

Євген Чикаленко

Ніхто, гадаю, не буде навіть намагатися спростувати очевидне – той надзвичайно приємний факт, що Єлисаветград кінця XIX – початку XX століття славився передусім своїми навчальними закладами: кавалерійським, земським реальним, громадським комерційним та духовним училищами, громадськими чоловічою та жіночою гімназіями, земською рисувальною школою, музичною школою Нейгаузів, жіночою гімназією Олександри Єфимовської та чоловічою гімназією Мелетія Крижановського. Тому й не дивно, що навчалися в них не лише уродженці Єлисаветградського повіту, а й вихідці з інших регіонів Російської імперії.

Проте увага краєзнавців прикута переважно до видатних вихованців цих навчальних закладів, які є нашими земляками, за винятком хіба що: громадського діяча і найщедрішого українського мецената, випускника Єлисаветградського земського реального училища Євгена Чикаленка (1861-1929), який родом з Одещини; класика польської літератури XX століття Ярослава Івашкевича (1894-1980) (народився на Вінничині, навчався в Єлисаветградській гімназії з 1904 по 1909 рік); визначного математика Миколи Чеботарьова (1894-1947), що з'явився на світ у місті Кам'янці-Подільському і був учнем Єлисаветградської гімназії з 1903 по 1906 рік; уродженця міста Сміли на Черкащині Георгія Проскури (1876-1958), випускника Єлисаветградського земського реального училища 1895 року, видатного українського ученого у галузі аеро- та гідромеханіки.

Хтось, щоправда, може згадати ще й лауреата Нобелівської премії в галузі фізики Ігоря Тамма (1895-1971) та винахідника легендарної «Катюші», яку називають «Зброєю Перемоги», Георгія Лангемака (1898-

1938). І хоч, перший народився у м. Владивостоці, а другий – у м. Старобільську на Луганщині. Однак, оскільки дитинство і юність обох минули в Єлисаветграді, де вони закінчили місцеву гімназію, ми вважаємо їх «своїми».

А тим часом тих, для кого навчання в Єлисаветграді було лише епізодом, хоча й дуже важливим в їхньому житті, значно більше. Про деяких іногородніх вихованців земського реального училища та громадської чоловічої гімназії – наша розповідь.

Напрочуд обдарованою та ерудованою особистістю був **Лев Михайлович Фортунато** (1861-1934), онук сподвижника Гарібальді, вимушеного емігрувати з Італії до Росії. Уродженець міста Євпаторії, що в Криму, він вільно володів французькою мовою, був художником, мистецтвознавцем і музикантом, навіть створив низку творів для симфонічного оркестру. **А от середню освіту юнак отримав у Єлисаветградському земському реальному училищі, де відвідував також Вечірні рисувальні класи.** У 1887 році Лев Фортунато вступив на архітектурне відділення Санкт-Петербурзької Академії мистецтв. Однак після конфлікту з професорами пішов з четвертого курсу Академії і вступив до Петербурзького гірничого інституту, який закінчив у 1895 році. Таким чином, здавалося б, природжений гуманітарій, який мріяв займатися творчістю, став гірничим інженером, ученим-металургом.

Лев Фортунато

З 1897 по 1899 рік Лев Михайлович був управителем Новомиколаївського металургійного заводу Іркутської губернії. У 1904 році на конкурсній основі стає викладачем металургії Катеринославського вищого гірничого училища, першим завідувачем кафедри металургії, професором. Фортунато – автор багатьох наукових праць з теорії та практики сталеливарної справи, які не втратили своєї актуальності й досі використовуються в навчальному процесі, а сам він вважається засновником Дніпропетровської школи вчених-сталепплавильників. У радянські часи був удостоєний звання «Герой Праці».

У 1918 році Льва Михайловича було обрано головою Катеринославського музичного товариства, а у лютому 1919-го під його головуванням була відкрита Катеринославська музична консерваторія. Надалі її було реорганізовано у музичний технікум. У ньому Фортунато викладав загальну історію музики.

Так само, як і Фортунато, **після закінчення земського реального училища в Єлисаветграді** до Гірничого інституту в Петербурзі вступив Петро Казимирович Яворовський (1862-1920). За одними даними, він

народився в Україні, за іншими – уродженець міста Вітебська в Білорусії, поляк за походженням.

Яворовський – один з ініціаторів і керівників геологічних досліджень золотоносних районів Сибіру та Далекого Сходу; вивчав родовища золота в басейні річки Зеї (до 1891 року), золоті розсипи на Уралі (1891). З 1898 року по 1902 рік він – начальник Амурсько-Приморської геолого-розвідувальної партії, яка здійснювала дослідження золотоносних районів Приамур'я, складала геологічні карти з пояснювальними записками. Яворовський – автор праць: «Геологические условия образования некоторых золотых россыпей» (СПб., 1896), «Полезные ископаемые в районе Средне-Сибирской железной дороги» (СПб., 1900) та багатьох статей. Крім геології, Яворовський цікавився етнографією, змальовуючи життя і побут корінного населення досліджуваних територій (зокрема негидальців). Його етнографічні спостереження високо цінував знаменитий мандрівник і вчений Володимир Арсеньєв (автор роману «Дерсу Узала»).

Борис Олексійович Доброславін (1872-1922) народився в Санкт-

Борис Доброславін з родиною (ліворуч)

Петербурзі у родині професора Військово-медичної академії, одного з основоположників наукової гігієни в Росії Олексія Петровича Доброславина (1842-1889), мав 3-х братів. Після смерті батька родина переїздить до Єлисаветграда. Ось що пише з цього приводу автор монографії «Доброславини. Страницы жизни» (2012) Володимир Ітунін: **«...Семья в связи с болезнью брата Вадима уехала в утопающий в зелени каштанов и акаций теплый Елисаветград Херсонской губернии. Там в течение года Борис учится в дополнительном классе земского реального училища с сельскохозяйственным и техническим уклоном».** Отримавши атестат про закінчення ЄЗРУ, юнак навчався у Новоолександрівському (Харківському) сільськогосподарському інституті, за фахом – агроном. Згодом Борис

Доброславін здобуває другу вищу освіту (інженерну), закінчивши Варшавський університет. У 1908 році він переїздить до Кисловодська, працює інженером на заводі з розливання мінеральних вод. Невдовзі його призначають завідувачем всієї технологічної частини мінеральних вод Єсентуків, Железноводська і Кисловодська.

Це, виявляється, Доброславін винайшов нову закупорювальну машину, в якій замість дорогої коркової пробки використовувалась металева, а в якості прокладки – вощений картон, що різко здешевило собівартість продукції. За час роботи на Кавказьких Мінеральних Водах потужність розливання Нарзану за допомогою інженерної думки Бориса Олексійовича збільшилася втричі і складала 18 мільйонів пляшок на рік.

В 1921 році, коли сп'янілі від влади червоноармійці вимагали від нього газети вина, щоб отримати дешеве шампанське, він відмовився виконати цей наказ, за що був усунений від посади. Невдовзі, у 1922 році, Доброславін помер від тифу.

Батько видатного українського актора, уродженця Одеси, **Віктора Миколайовича Добровольського** (1906-1984) був священиком. Після призначення Миколи Добровольського на службу до одного з храмів Єлисаветграда родина переселяється до нашого міста. **У 1914-1918 роках хлопець навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі.** Поза всяким сумнівом, саме в Єлисаветграді, де народився український професійний театр, Віктор Добровольський і підхопив «бацилу Мельпомени». У 16 років, ще навчаючись у театральній студії, дебютував на сцені Одеського Народного театру (1922). Згодом Віктор Миколайович працював у провідних театрах України. У 1939-1964 роках – актор Київського академічного українського драматичного театру імені Івана Франка, а з 1964 по 1984 рік служив у Київському

*Віктор
Добровольський*

російському драматичному театрі імені Лесі Українки. Добровольський – лауреат Сталінської премії (1951, за виконання ролі Батури в спектаклі «Калиновий гай» в театрі імені Івана Франка). Лауреат Державної премії УРСР імені Т.Г. Шевченка (1983, за створення образу сучасника в спектаклях театру імені Лесі Українки). Нагороджений орденами Леніна (1951), Трудового Червоного прапора та ін. Багато знімався в кіно. Народний артист СРСР (1960).

Ще один відомий актор, пов'язаний з Єлисаветградом, **Микола Корн** (1907-1971) народився в м. Стерлітамаку Уфимської губернії в сім'ї юриста Павла Гнатовича фон Зігерн-Корна. Невдовзі після його появи на світ батько

Микола Корн

отримав призначення на посаду члена Єлисаветградського окружного суду. **Таким чином, дитинство Миколи пройшло в Єлисаветграді. У 1915-1919 роках він навчався в Єлисаветградській класичній гімназії, а після її ліквідації в 1922-1924 – в Єлисаветградській трудовій школі.** У 1927 році Микола Павлович закінчив Одеський музично-драматичний інститут. Дебютував на сцені Одеського російського драматичного театру. З 1928 по 1934 рік працював актором пересувного театру «Красный факел», який був створений в Одесі в 1920 році, а в 1932 році назавжди осів у Новосибірську.

Та найяскравіша сторінка творчої біографії Миколи Корна пов'язана з одним із кращих радянських театрів – Ленінградським державним Великим драматичним театром імені М. Горького. Понад 35 років (1935-1971) він був його провідним актором, а у 1952-1953 роках директором і головним режисером. Зіграв на його сцені понад 70 ролей. Лауреат Сталінської премії (1951 рік, за участь у спектаклі «Разлом»). Знімався в кіно (понад 10 ролей). Народний артист РРФСР (1961).

У радянські часи, аби уникнути репресій, Микола Павлович фон Зігерн-Корн скоротив своє дворянське прізвище німецького походження і став просто актором Миколою Корном. Серед носіїв цього прізвища було чимало видатних особистостей, переважно військових. Приміром, капітан Михайло Антонович фон Зігерн-Корн вважається винахідником російського вогнемета (1898 рік).

У той час, коли Микола Павлович виступав на сцені театру, його інший родич, хоча й далекий, Георгій Анатолійович фон Зігерн-Корн (1910-2002) перебував у ГУЛАГі. Син офіцера, він після поразки Білого руху опинився в еміграції. Закінчив Академію мистецтв у Белграді, розписав 15 православних храмів. У роки Другої світової війни записався добровольцем у козацькі частини, що воювали на боці Німеччини. Потрапив у полон до англійців, а ті видали його Радянському Союзу. Отримав лише 10 років таборів, бо мав іноземне підданство (громадянин Югославії). Після звільнення йому дозволили виїхати за кордон – до США. Георгій фон Зігерн-Корн – автор серії картин і малюнків табірної тематики, написав книгу спогадів «Рассказы о «светлом будущем».

Отож Микола Корн мусив постійно доводити свій радянський патріотизм. Попри хронічні хвороби, він у 1941-1943 роках служив актором агітзводу при Політуправлінні Ленінградського фронту. У 1942 році вступив у КПРС. Був нагороджений орденом Червоної Зірки, медаллю «За оборону Ленінграда», у повоєнний час – орденом Трудового Червоного Прапора та ін.

Поляк за походженням, талановитий інженер-зброяр **Кароль Шанявський** (Karol Szaniawski) (1891-1961) народився у селі Ротмистрівка Черкаського повіту в родині лікаря. **Навчався у Єлисаветградській гімназії, після закінчення якої у 1909 році** вступив на механічний факультет Київського політехнічного інституту. Згодом

працював у ньому спочатку асистентом, а потім і викладачем. У 1918 році виїхав до Польщі, де став директором Варшавського приватного заводу машин та бетонних виробів, у 1923-му – начальником цеху механічної обробки на Варшавському заводі гвинтівки. У 1925 році, як керівник виробництва на заводі зброї в Радомі, Шанявський запустив у виробництво гвинтівку типу Маузер 98.

У 1929 році повернувся до Варшави на колишній завод і став заступником директора та завідувачем відділу досліджень. Завдяки його старанням завод почав випускати ручні та верстатні кулемети, спортивні гвинтівки, а також друкарські машинки. У 1932 році Кароль Шанявський перейшов на завод боєприпасів в м. Скаржиско-Каменна і став його віце-директором. У підлеглому йому бюро досліджень проводилась розробка патронів із снарядами високої початкової швидкості для протитанкової зброї. У 1936 році Шанявський був переведений до Державного заводу зброї у Варшаві з метою проектування нових видів зброї в Центральному промисловому окрузі.

У 1937 році призначається директором нового заводу з виробництва гармат при металургійному заводі Стальова Воля. До війни цей завод випускав гармати кількох калібрів. Після визволення Польщі в 1945 році Шанявський – головний інженер на Механічному заводі Стальова Воля, звідки в 1950 році переведений на посаду головного інженера Варшавського Бюро будівництва пресів і молотів.

Нагороджений однією з найпочесніших державних відзнак – Кавалерським Хрестом Ордена Відродження Польщі.

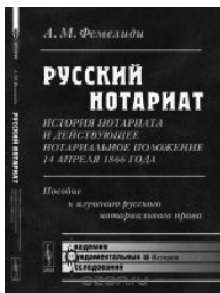
Юрист, літературознавець, бібліограф, колекціонер – так характеризують багатогранну особистість, уродженця м. Аккерман (нині Білгород-Дністровський Одеської області) **Олександра Михайловича Фемеліді** (1871-1937), грека за походженням. **У 1892 році юнак отримав атестат про закінчення Єлисаветградської гімназії** і вступив на юридичний факультет Новоросійського університету.

Олександр Михайлович працював присяжним повіреним (адвокатом) в Одесі, був членом окружного суду. Він – автор видатної наукової праці «Русский нотариат. История нотариата и действующее нотариальное положение 14 апреля 1866 г.: пособие к изучению русского нотариального права» (1902), яка й досі використовується юристами. У 2005 році монографія перевидана в серії «Золотые страницы российского нотариата».

Крім того, Олександр Фемеліді – автор двох фундаментальних

Олександр Фемеліді

літературознавчих праць в задуманій ним серії книг «Мыслители XIX в.»: першої в європейському літературознавстві монографії, присвяченої творчості видатного польського письменника, лауреата Нобелівської премії 1905 року Генріка Сенкевича «Г.Сенкевич: его литературная эпоха, жизнь, труды и мысли» (409 с.) з паралельним текстом польською мовою та «В.Гюго. Его литературная эпоха, жизнь, труды и мысли: лекции по истории французской литературы, читанные на Высших женских курсах в Москве» (535 с.). Обидві

надруковані в Москві у 1912 році.

Фемеліді склав також унікальний енциклопедичний «Словарь литературы и искусства» (40 тисяч імен та назв!), над яким працював з 1904 по 1937 рік (рукопис зберігається в Російському державному архіві літератури і мистецтва). Згодом, щоправда, його праця як основне джерело була використана при підготовці словника «Русские писатели 1800-1917». Син Володимир Олександрович Фемеліді (1905-1931) – відомий композитор і диригент, зробив вагомий внесок у музичну культуру XX століття. Мистецтвознавець Тамара Гнатів називає його одним із зачинателів і основоположників української опери і балету.

ЗНАМЕНИТІ НАЩАДКИ УРОДЖЕНЦІВ НАШОГО КРАЮ

Олексій Аджубей

Скільки українців мешкає у Москві, достеменно невідомо. Звісно, що дуже багато, та чимало з них, будьмо відверті, про своє українське походження воліють не згадувати, особливо в наш час. Ще менше відомо про знаменитих особистостей, що народилися у Росії, але які є нащадками уродженців нашого краю. Поки що мені вдалося відшукати декількох, які не приховують і не соромляться, звідки родом їхні батьки.

Це, передусім, знаменитий радянський журналіст **Олексій Іванович Аджубей** (1924-1993). Щодо незвичного для росіян прізвища, то він пояснював: «Фамилия моя – украинская, как Кочубей и многие другие похоже». Від себе додамо, що це українське прізвище кримськотатарського походження. Його увічнив навіть

Володимир Висоцький від імені антисеміта:

***Где гарантия, что жид
В Мавзолее не лежит?
Говорят, что Аджубей
Раньше тоже был еврей.***

Насправді, його батько **Іван Савелійович Аджубей** (інформація про це міститься в книзі Миколи Зеньковича «Самые секретные родственники. Энциклопедия биографий», 2005) – українець, який народився в селі Олексіївці Єлисаветградського повіту в селянській родині. Хлопчиком гарно співав у церковному хорі. Згодом місцева поміщиця, оцінивши вокальні здібності юного співака, влаштувала його на навчання до Петербурзької консерваторії. Уже в 1910-1913 рр. Іван Аджубей був досить відомим співаком, мав сильний з рідкісним тембром голос драматичного тенора. Під псевдонімом «Войтенко» виступав у Маріїнському оперному театрі разом із Шаляпіним та Собіновим. Федір Шаляпін навіть подарував Аджубею свою фотографію з написом «Ивану-гвоздиле» от собрата Федора». Іван Савелійович – учасник Першої світової та громадянської воєн (1914-1920). Перебуваючи після поранення у Самаркандському шпиталі, одружився з медсестрою Ніною Матвіївною Гупало – україankoю за походженням. У 1926 році, коли синові Олексію було лише два роки, батьки розлучилися, створили нові сім'ї. Внаслідок ран, отриманих на фронті, Іван Аджубей уже не міг співати. Він став викладати вокал, «ставив голос» багатьом відомим виконавцям.

*Олексій Аджубей і
Рада Хрущова*

Олексій Аджубей згадує, що лише одного разу батько попросив колишню дружину показати йому сина, проте за тиждень перебування в одній квартирі вони аніскільки не зблизилися. Та все ж артистизм і творчі здібності в Олексія Аджубея – від батька. Під час війни юнак служив у армійському ансамблі пісні й танцю, з 1945 по 1947 рік навчався у Школі-студії МХАТ разом з Олегом Єфремовим. Його перша дружина – відома актриса Ірина Скобцева – після розлучення з Аджубеєм вийшла заміж за видатного актора та кінорежисера Федора Бондарчука.

У свою чергу Олексій Аджубей у 1949 році одружився з Радою Хрущовою, донькою майбутнього керівника радянської держави. Згодом недоброчинливці й заздрісники переінакшили відому приказку: «Не имей сто рублей, а женись, как Аджубей». Подружжя мало четверо дітей. У 1952 році Аджубей закінчив факультет журналістики МДУ ім.

М.В.Ломоносова і виявилось, що це його справжнє покликання, він став легендою радянської журналістики. З 1957 по 1959 рік працював головним редактором газети «Комсомольская правда». З 1959 по 1964-й – головний редактор газети «Известия».

Це Олексій Аджубей призначив головним редактором тижневика «Неделя» (додатку до газети «Известия») уродженця Єлисаветграда Олександра Львовича Плюща (1907-1993), який перетворив його у найпопулярніший часопис Радянського Союзу. У 1960 році за книгу «Лицом к лицу с Америкой» (Розповідь про поїздку Хрущова в США 15-27 вересня 1959 року) Аджубей удостоєний Ленінської премії. Після відлучення у 1964 році Хрущова від влади потрапив в опалу, працював завідувачем відділу журналу «Советский Союз». Олексій Аджубей – автор надзвичайно цікавих спогадів про хрущовську «відлигу» «Те десять лет» (1988).

Іван Данилов-Данильян

Члена-кореспондента Російської Академії Наук, колишнього міністром охорони навколишнього середовища і природних ресурсів РФ **Віктора Івановича Данилова-Данильяна** (народився в 1938 році) називають найвидатнішим фахівцем у галузі економіки природокористування, економіко-математичного моделювання і теорії стійкого розвитку. В інтерв'ю журналістці Наталії Винокуровій (грудень 2014 року) він розповідає надзвичайно цікаві речі про своє походження: **«Отец мой Иван Константинович Данилов (1897-1941) родился в городе Елисаветграде, потом переименованном в Кировоград, и с этим городом связана история нашей фамилии. Многие думают, что**

это какое-то отношение к Армении имеет. На самом деле, абсолютно никакого. Отец мой учился в юнкерской школе и собирался в 1918 году ее кончать. Совершенно ясно, что в 1918 году уже никакую юнкерскую школу кончить было нельзя. Он не хотел участвовать в Гражданской войне по принципиальным соображениям, потому что не хотел воевать против пусть даже других, иначе думающих, но представителей своего собственного народа. И почувствовав, что его юнкерское прошлое может сослужить ему очень плохую службу, решил изменить фамилию. А большой

Віктор Данилов-Данильян

фантазії у него, видимо, на этот счет не было. Когда жил в Елисаветграде, он дружил со своими сверстниками из молдаванской – не знаю, как сказать, колонии или района. Там было много молдаван. Кстати сказать, их и сейчас там, уже потомков, много.

...Подражая фамилиям своих приятелей, он решил просто переделать собственную фамилию на тот же лад, и из Данилова получился Данильян. Вот так он с фамилией Данильян и дожил до 1926 года, а в 1926 году его каким-то образом вычислили в ГПУ, забрали, держали два года как бывшего юнкера, но все-таки выпустили. А когда выпускали, как раз выдавали новые советские паспорта, и ему «склеили» его подлинную фамилию с этим псевдонимом. И отпустили со словами: «С этой фамилией ты уже больше никогда не спрячешься». Вот происхождение этой странной фамилии».

Потім Іван Данилов-Данильян переїхав до Москви, одружився з москвичкою. Попри те, що, крім Єлисаветградського кавалерійського училища ніякої іншої освіти не мав, працював начальником юридичного відділу Цетросоюзу (вищий координуючий орган споживчої кооперації СРСР). Як відзначає син: «...Был довольно эрудированным, грамотным человеком. Мне от него досталась в наследство... библиотека в одну тысячу томов. И, собственно, этой библиотеке я больше, чем чему бы то ни было, обязан тем, что стал таким, каким стал...».

Коли розпочалася війна, уродженець Єлисаветграда, хоча йому виповнилося уже 44 роки, а синові Віктору лише 3 роки, записався добровольцем у народне ополчення і невдовзі загинув під Наро-Фомінськом, захищаючи Москву.

Ще більш трагічно склалася доля **Володимира Ілліча Кваші (1897-1942)**, батька народного артиста Росії, провідного актора театру «Современник», популярного кіноактора, ведучого найрейтинговішої програми радянського телебачення «Жди меня» **Ігоря Володимировича Кваші (1933-2012)**.

Йому не було й восьми років, як мати отримала повідомлення, що військовий інженер 2-го рангу Володимир Ілліч Кваша пропав безвісти 30 грудня 1942 року при обороні Ленінграда. Всі наступні роки Ігор Кваша чекав зустрічі з батьком, вірив, що той живий і відгукнеться. Тому очевидно й погодився вести цю найвиснажливішу в емоційному сенсі телепрограму, пропустивши через своє серце тисячі трагічних доль,

Володимир Кваша з сином Ігорем і дружиною

Ігор Кваша

надавши їй виняткового особистого забарвлення й драматизму. Майже 15 років він був не просто ведучим «Жди меня», а й головним співучасником та співпереживальником зворушливих зустрічей, яких відбулося в телеефірі понад... 40 тисяч!

Своїм походженням, родоводом і зокрема відверто українським прізвищем Ігор Кваша зацікавився у зрілі роки. Виявилось, що батько Володимир Іллч – родом з України. Він народився в містечку Покотилове Уманського повіту Київської губернії (нині село у Новоархангельському районі Кіровоградської області). Принагідно згадаємо, що у нашому Покотилівському, крім Кваші, з'явилися на світ:

видатний учений у галузі радіозв'язку та радіолокації, доктор технічних наук Франц Олександрович Кузьминський (1922-1991); славнозвісний фітотерапевт Данило Никифорович Зубицький (1924-2003), олігарх та Герой України Микола Андрійович Янковський (1944 року народження).

На жаль, жодних подробиць про дитинство і юність батька Ігоря Кваші відшукати поки що не вдалося. Коли почалася війна, Володимир Кваші виповнилося 44 роки, і він був досить відомим ученим: доктором хімічних наук, професором, завідувачем кафедри Московського хіміко-технологічного інституту імені Д.І.Менделєєва.

Сьогодні відомо, що Володимир Іллч тоді у 1942 році не пропав безвісти, а потрапив у полон і був розстріляний німцями. Вдова актора Тетяна Сергіївна після його смерті зізналась: «...Ігорь часто wspominal последнюю встречу с отцом, когда тот получил повестку на фронт, которой добивался, хотя мог бы взять бронь... Когда Игорь вел программу «Жди меня», надеялся, что кто-нибудь откликнется из тех, кто воевал с его отцом. Тут целое дело. Нашелся человек, с которым отец Игоря попал в плен. Этот человек разыскал маму Игоря. Она мне потихоньку рассказала, но попросила, чтобы я Игорю ничего не говорила, чтобы его не волновать. Я ей поклялась. И поэтому так ничего и не сказала. А он надеялся...».

У селі Кальниболота Новоархангельського району народився доктор технічних наук, професор Московського гірничого інституту, автор декількох монографій і довідників з гірничого виробітку корисних копалин **Михайло Микитович Гелескул** (1907-1982). Прізвище, як бачимо, явно молдавського походження, що й не дивно, оскільки найактивнішу участь у заселенні Нової Сербії брали вихідці з Молдови та Румунії. А ще він (і це для нас головне) – батько видатного російського поета-перекладача **Анатолія Михайловича Гелескула** (1934-2011).

Уродженець Єлисаветградщини був заарештований у 1937 році, коли

*Михайло Гелескул (ліворуч) із сином
Анатолієм*

Анатолій Гелескул

синові, що народився у Дніпропетровську, не виповнилося й трьох років. Слідство за звинуваченнями відразу за трьома пунктами 58-ї («контрреволюційної») статті тривало два роки. Вирок від 8 липня 1939 року – досить рідкісний на ті часи: «уголовное дело прекращено за недоказанностью обвинения». Проте реабілітований Михайло Гелескул, щоправда, уже помертвоні – у 1991 році.

Унікальність Анатолія Гелескула як поета-перекладача (перекладав з іспанської, португальської, французької, німецької, чеської та польської мов) у тому, що він, по-перше, не мав філологічної освіти (закінчив Московський інститут нафтохімічної і газової промисловості, тривалий час працював у геологорозвідувальних партіях), а, по-друге, жодної іноземної мови він спеціально не вивчав. В одному з інтерв'ю Гелескул зізнався: «...У меня нет способности к языкам, да и интереса к ним тоже; мне интересно, что на них сказано и написано. Вот испанский язык я осваивал дольше (и друзья помогали), а знаю меньше, чем не знаю. Но все-таки думаю, что лучше всего учить язык по стихам. Запоминать легче, а главное – ведь поэзия не только хранительница языка, но его любимое детище, по нему можно судить о родителях. Вообще, я думаю, что язык нельзя выучить, в нем надо родиться».

Його переклади з іспанської надзвичайно високо цінувала Анна Ахматова. Анатолій Гелескул – лауреат найпрестижніших літературних премій у галузі перекладу: «Інолітл» (1996), «Іллюмінатор» (2001), «Мастер» (2006). На вечорі його пам'яті 12 грудня 2012 року напівжартома-напівсерйоз було запропоновано запровадити одиницю виміру поетичного перекладу – 1 гелескул.

Щодо української мови Анатолій Гелескул вважав: «Язык это особый, особенный, хочется сказать – очень самобытный, и думаю, что долгая русификация Украины не пошла ему на пользу. Мнимая близость соблазняет переводчиков и побуждает копировать. Мне кажется, что гениальный Шевченко в полный голос не прозвучал по-русски. И мог бы

прозвучать по-испански. Хотя бы потому, что силлабика, даже такая мягкая и едва уловимая, как украинская, в дисциплинированном русском стихе не приживается, стих начинает ковылять – знакомая медикам перемежающаяся хромота, на обе ноги».

Уродженка Єлисаветграда **Євгенія Михайлівна Фіш** започаткувала акторську династію Поліцеймако, до якої входить її чоловік Віталій

*Євгенія Фіш (ліворуч), Семен
Фарада і
Марія Поліцеймако*

Палович Поліцеймако (1906-1967) – актор Великого драматичного театру імені Горького в Ленінграді, народний артист СРСР; дочка Марія Віталіївна Поліцеймако (1938 року народження) – актриса Театру драми і комедії на Таганці, заслужена артистка РРФСР; зять Семен Львович Фарада (1933-2009) – популярний комедійний актор, народний артист Російської Федерації; внук Михайло Семенович Поліцеймако (народився в 1976 році) – телеведучий, актор театру і кіно.

Про Євгенію Фіш відомо, що в молодості вона була надзвичайно вродливою. Її батько **Михайло Фіш** був банкіром і загинув в Єлисаветграді під час єврейського погрому, вчиненого Маруською Никифоровою, закривши своїм тілом дружину і доньку. Його погромщики застрелили на порозі будинку пострілом впритул, чим і задовольнились. Після цієї трагедії Євгенія з матір'ю переїхали до родичів у Ленінград.

Здобувши театральну освіту в другій половині 30-х років, Євгенія Михайлівна стала актрисою Нового театру в Ленінграді (нині театр імені Ленсовєта). Потім працювала як артистка розмовного жанру в Ленінградській філармонії. Виступала на естраді в дуеті з Олександром Менакером. Згодом після заміжжя її замінила Марія Миронова (Менакер і Миронова – батьки Андрія Миронова).

Про взаємини батька й матері Марія Поліцеймако згадує: «Родители были фантастической парой: папа – весь «Волга, ширь и чернозем», и мама – европейски образованная женщина... Мама была очень музыкальной, прекрасно пела. Ей очень мешала фамилия, – Фиш, – но менять ее она не хотела. И просто отошла в папину тень. Очень гордая была – и очень талантливая: писала стихи, расписывала доски... Она собирала фарфоровые фигурки, и когда отец широким жестом говорил пришедшим гостям: «Бери, что хочешь!», закрывала собой свою хрупкую коллекцию».

Щодо чудернацького прізвища, то воно, вважають в родині, грецького

походження – насправді Поліцеймакос. Після того, як Віталію Поліцеймако порадили змінити зовсім неблагозвучне для актора прізвище, він просто відкинув від нього останню літеру, і воно почало нагадувати українське. Втім, у родині є й жартівлива версія виникнення свого прізвища – з українського вислову «паляниця з маком».

Олександр Журбін

7 вересня нинішнього року своє 70-річчя відзначить композитор **Олександр Борисович Журбін**, який народився в Ташкенті в родині інженерів Бориса і Ади Гандельсман.

Після закінчення школи взяв прізвище матері Ади Олександрівни Литвак-Журбіної, про яку розповідає: «Моя мама родилась в селе Новоукраинка Кировоградской области. Я никогда там не был... Может, когда-нибудь судьба занесет меня туда. В своих неопубликованных воспоминаниях мамочка пишет, что это было прелестное пасторальное житье: «А за нашим домом было просто поле, расцвеченное разными

цветами – маками, васильками и пахучими травами. Это была картина прекрасной природы с дурманящими, чудесными запахами. Здесь дети собирали букеты цветов и дарили их невестам, за что получали гостинцы в виде леденцов, других карамелек, орешков и пряников. ...Мама была очень музыкальна и передала эту музыкальность моему брату и мне».

Олександр Журбін закінчив Ташкентську консерваторію по класу віолончелі, потім – Інститут Гнесіних по класу композиції, захистив дисертацію в Ленінградській консерваторії. Автор восьми опер (найпопулярніша – «Орфей і Еврідика»), трьох балетів, близько 30 мюзиклів, трьох симфоній та інших творів. Написав понад 200 пісень, автор музики до 50 кінофільмів. Заслужений діяч мистецтв Російської Федерації. З 1990 по 2002 композитор жив з родиною в Нью-Йорку, де організував перший російсько-американський театр «Блуждающие звезды». У 2001 році Олександр Журбін повернувся в Росію, живе у Москві.

Якби, за прикладом Журбіна, видатний російський письменник (автор знаменитого, перекладеного на 36 мов народів світу, сатиричного роману «Жизнь и необычайные приключения солдата Ивана Чонкина»), поет, драматург та ще й талановитий живописець **Володимир Миколайович Войнович** (народився в 1932 році в Сталінабаді, нині Душанбе, столиці Таджикистану) взяв прізвище матері, то був би він Гойхманом. *Мати Розалія Климентіївна (Ревекка Калманівна) Гойхман (1908-1978) – уродженка єврейського містечка Хащевате (нині Гайворонського району, з відзнакою закінчила педагогічний інститут, працювала вчителькою математики. Згадуючи матір,*

*Володимир Войнович
в юності*

Володимир Войнович зазначає, що вона **«была в нашей семье самым задылым книгочеем»**.

Батько Микола Павлович Войнович (1905-1987) – сербського походження, працював журналістом, редактором газет, був репресований.

Після звільнення батька родина переїхала у Запоріжжя. Вищої освіти Володимир Войнович не здобув. Навчався півтора року в Московському педагогічному інституті (1957-1959). Брав участь в освоєнні цілини в Казахстані. У 1960 році влаштувався редактором на радіо, автор текстів до 40 пісень (найвідоміша «Песня космонавтов» – «14 минут до старта» 1960). З 1963 року – член Спілки письменників СРСР (1962).

Роман про солдата Івана Чонкіна в СРСР був заборонений, книга вперше була опублікована в Парижі. Войнович брав активну участь у правозахисній діяльності, за що переслідувався КДБ. У 1974 році його виключили із Спілки письменників СРСР, а в 1980-му змусили емігрувати, позбавивши радянського громадянства. З 1980 по 1992 рік Володимир Миколайович жив у ФРН та США. Після розпаду СРСР повернувся в Росію. За його творами знято 6 художніх фільмів. Войнович – лауреат Державної премії Російської Федерації (2000), почесний член Російської академії мистецтв.

А ще Володимир Миколайович – один з небагатьох у Росії – займає мужню «антипутінську» громадянську позицію. Зокрема, 25 лютого 2015 року він звернувся з відкритим листом до Президента Росії з вимогою звільнити нашу героїню Надію Савченко: «...Отношение к

вам за пределами нашей страны и сейчас незавидное, но после смерти Савченко вам лучше будет не появляться в столицах западных государств. Толпы людей будут встречать вас оскорбительными выкриками и швырянием в вас чем-нибудь дурно пахнущим. А имя Савченко станет нарицательным. О ней будут слагать легенды, писать книги, снимать фильмы и называть ее именем улицы и площади. Пожалуйста, не позорьтешний раз себя и Россию и не допустите гибели этой отважной женщины. Судя по вздорности обвинений, которые ей предъявлены, она должна быть просто освобождена».

Розалія Гойхман

КВІТЕНЬ

1 – 115 років від дня народження (м. **Новомиргород**) **Юрія**

Олексійовича Мокрієва (1901-1991), письменника. **Закінчив Новомиргородське вище початкове (чотирикласне) училище. До 1922 працював на місцевій пошті** телеграфістом. Літературну діяльність почав 1930 як драматург. Автор 25 п'єс, трьох збірок гуморесок, трилогії „Плавні палають” (1959-1979), книги спогадів „Таке близьке...” (1974) та ін. За сценаріями Мокрієва поставлено фільми „Рейд” (1932), „Весела змова” (1957), „Долина синіх скель” (1958). З 1934 – член Спілок письменників і кінематографістів України.

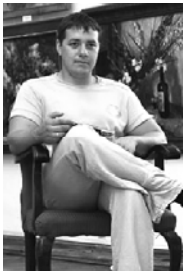
2 – 80 років від дня народження (м. Волгоград) **Тагіра Галійовича**

Сабірзянова, інженера, педагога. У 1958 закінчив Московський інститут сталі та сплавів. До 1964 працював на Новосибірському заводі важких верстаків і гідропресів, ст. науковим співробітником НДІ чорної металургії. **У 1965 обраний на посаду доцента кафедри гарячої обробки металів Кіровоградського філіалу Харківського політехнічного інституту, провідний фахівець ливарного виробництва КІСМу. У 1969-1973**

– проректор з наукової роботи КІСМу. Доктор технічних наук (2000), завідувач кафедри матеріалознавства та ливарного виробництва. Автор понад 120 наукових праць, кількох навчальних посібників.

4 – 35 років від дня народження (м. **Кіровоград**) **Андрія Миколайовича**

Кадигроба, художника-галериста. У 2005 закінчив видавничо-поліграфічний факультет Національного технічного університету України „КПІ” за спеціальністю „художник-графік”. Учасник багатьох обласних і всеукраїнських виставок, Починаючи з 2004, влаштував не менше десяти персональних виставок у Кіровограді, Києві та інших містах. Улюблені жанри – пейзаж і натюрморт. Основні твори: „Натюрморт з лопатою” (2003), „Білий бузок” (2004), „Натюрморт з яблуками” (2004), „Гладіолуси” (2005) та ін. У грудні 2008 заснував

художню галерею Андрія Кадигроба. Лауреат премії Кабінету Міністрів України за особливі досягнення молоді у розбудові України «За творчі досягнення» (2006). У квітні 2009 художня галерея Андрія Кадигроба та медіа-група «Весь Кіровоград» спільно з корпорацією «XXI століття» започаткували весняні пленери у дендропарку та Великодні благодійні

аукціони для збирання коштів для дитячого будинку «Наш дім». Твори Кадігроба зберігаються у Кіровоградських художніх музеях та приватних галереях Чехії, Франції, Угорщини. Член Національної спілки художників України.

6 – 180 років від дня народження (м. Дубосари в Молдавії) **Миколи**

Васильовича Скліфосовського (1836-1904), лікаря-хірурга. Після закінчення Московського університету (1859) працював у Херсонському земстві, **часто бував на Єлисаветградщині**. Потім впродовж 8 років лікував хворих в Одеській міській лікарні. У 1870 за рекомендацією М. І. Пирогова рада Київського університету обрала його своїм професором. Добровольцем брав участь у франко-пруській війні. Потім, працюючи у Петербурзі та Москві, часто приїздив в Україну; у с. Яківки на Полтавщині збудував школу для селянських дітей. **28.08.1893 на урочистому засіданні з нагоди 25-річного ювілею Єлисаветградського наукового медичного товариства Скліфосовського обрано почесним членом з формулюванням „как выдающегося деятеля русской хирургии“**. Наукові праці присвячені вивченню питань військово-польової хірургії, травматології, лікування органів черевної порожнини тощо.

7 – 60 років від дня народження (м. Таллінн, Естонія) **Андрія Павловича**

Райковича, підприємця. **Закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування**. Працював директором Долинського комбінату хлібопродуктів, Долинського та Кіровоградського птахокомбінатів. **Кіровоградський птахокомбінат у 1994 перетворив у ВАТ „Птахокомбінат „Ятрань” – одне з найуспішніших підприємств харчової промисловості України, голова його правління**.

Підприємство – лауреат українських національних конкурсів з якості, член клубу лідерів якості України з 1999. Девіз підприємства: „Європейська технологія – вишуканий український смак”. Продукція „Ятрані” відома далеко за межами Кіровоградщини, має розгалужену мережу фірмових магазинів. Заслужений працівник сільського господарства України. Депутат обласної ради. Повний кавалер ордена „За заслуги” (1998, 2001, 2006).

Почесний громадянин м. Кіровограда (2013).

8 – 55 років від дня народження (с. Кути Маньківського району Черкаської області) **Петра Івановича Губеня**, церковного діяча (**єпископа Кіровоградського і Новомиргородського Іоасафа**). У 1994 закінчив Київську духовну семінарію і тоді ж був прийнятий до Київської

духовної академії. Висвячений у сан священника. У 1998 пострижений у чернецтво з ім'ям Іоасаф на честь святителя Іоасафа Белгородського. У 1998 після закінчення Київської духовної академії і захисту дипломної роботи залишений викладачем гомілетики у КДС. З 1999 – ігумен. У 2000 призначений старшим помічником інспектора КДАіС, возведений у сан архімандрита, благочинний храму Київської духовної академії і семінарії на честь Різдва Пресвятої Богородиці. У 2002 захистив дисертацію (кандидат богослов'я). З 2006 – доцент кафедри канонічного права КДА. У 2007 призначений настоятелем парафії Свято-Воскресенського кафедрального собору м. Києва. З 2007 до 2011 – єпископ Новокаховський і Бериславський. **3 10.02.2011 – управляючий Кіровоградською єпархією.** У 2011 нагороджений орденом прп. Сергія Радонезького II ст.

10 – 85 років від дня народження (с. *Розкішне Голованівського району*) **Бориса Феоктистовича Чамлая** (1931-2001),

сатирика і гумориста, педагога. **Закінчив Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О. С. Пушкіна (1969).** Працював учителем української мови та літератури у школах Миколаївщини та Кіровоградщини. Автор книг: „Кому сняться кислоти” (1974), „Власна думка” (1981), „Ментальність диявола” (1999). Член Національної спілки письменників України. **У Кіровограді на фасаді будинку, де він жив, встановлено меморіальну дошку.**

11 – 75 років від дня народження (с. *Ганно-Требинівка Устинівського району*) **Валерія Миколайовича Коржа**, військового

діяча, бджоляра. У 1961 з відзнакою закінчив Житомирське військове училище, у 1971 – Мінське вище зенітно-ракетне училище з відзнакою, у 1978 – також з відзнакою Харківську військово-інженерну радіотехнічну академію. У 1961-1966 та 1971-1976 служив у Військах протиповітряної оборони, брав участь у пусках бойових ракет С-75, С-200 та С-300. З 1978 по 1991 – на викладацькій роботі у Харківській академії. Полковник (1983). З 1991 після виходу на пенсію захопився бджолярством. Живе у Харкові, утримує невелику пасіку (10-12 сімей). Автор книг «Основы пчеловодства», «Пчеловодство. Практический курс» (2008, загальний наклад понад 100 тисяч примірників). Засновник і головний редактор газети «Пасека от «А» до «Я», виконавчий директор «Фонду ім. П.І.Прокоповича». Почесний пасічник України (2010).

13 – 130 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Василя Микитовича Лубенцова** (1886-1975), співака (бас). Вокальну освіту

здобув в Одеському музичному училищі (1910) на кошти мецената П. Раллі. Був солістом Одеської та Київської опер (1911-1923). У 1919 співав в Українському народному театрі П. Саксаганського у Києві. Брав участь в організації „Української музичної драми” і готувався першим співати партію Тараса Бульби в опері М. В. Лисенка, але репетиції обірвала денікінська навала (1919). У 1923 запрошений до Великого театру СРСР (дебютував партією Кончака в опері О. П. Бородіна „Князь Ігорь”), працював у ньому до 1951. Володів красивим соковитим голосом широкого діапазону, рівним у всіх регістрах. У концертах виконував українські народні пісні та романси. Народний артист РРФСР (1937). Лауреат Державної премії СРСР (1951).

14 – 55 років від дня народження (м. Красноярськ) Ольги Валентинівни

Авраменко, математика. Батьки – фахівці з фізики – працювали у Сибірському відділенні Академії Наук СРСР. **З 1967 мешкає в Кіровограді, випусниця (із золотою медаллю) СШ № 11.** У 1983 з відзнакою закінчила механіко-математичний факультет Одеського університету. **Відтоді працює у Кіровоградському державному педагогічному інституті (КДПУ ім. В. К. Винниченка).** Доктор фізико-математичних наук, завідувачка кафедри прикладної математики. Досліджує хвильові процеси у гідромеханіці.

16 – 140 років від дня народження (м. Сміла на Черкащині) Георгія

Федоровича Проскури (1876-1958), інженера, ученого в галузі прикладних аеро- та гідромеханіки. **Випускник Єлисаветградського земського реального училища (1895),** закінчив Московське вище технічне училище (1901), аспірантуру Харківського технологічного інституту (1904), з 1911 професор кафедри прикладної механіки і теорії будування машин ХТІ, один із засновників Харківського авіаційного інституту (1930). У 1934 створив першу в СРСР гідродинамічну трубу для дослідження гідродинамічних решіток профілів, вивчав гідродинаміку турбомашин. Дійсний член Академії наук УРСР (з 1929). З 1929 по 1941 – керівник кафедри експериментальної аеродинаміки, автор 70 наукових праць: „Центробежные насосы”, „Гидродинамика турбомашин”, „Пропеллерные насосы” та ін. У 1974 засновано премію імені Проскури, яка присуджується АН України за визначні досягнення у галузі енергетики; одна з Харківських вулиць носить ім'я академіка, меморіальні дошки з барельєфом ученого встановлені на будівлях ХПІ та ХАІ. Лауреат Державної премії СРСР (1943). Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1944).

16 – 115 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Семена Фоковича Тютюшкіна** (1901-1980), залізничника. *З 1909 по 1913 навчався у Пашутінському народному училищі в Єлисаветграді. Трудовий шлях почав у 12 років на заводі Козубського в Єлисаветграді. З 1917 по 1956 (з перервами) працював у паровозному депо рідного міста. З 1941 по 1946 як машиніст потяга та бригадир локомотива, обслуговував радянські війська під Ленінградом, Сталінградом, Кенігсбергом, Варшавою.*

Перевозив війська і бойову техніку, переправляв поранених у тил, доставляв продовольство у блокадний Ленінград. 5.12.1943 за видатні заслуги перед державою у справі забезпечення перевезень для фронту і народного господарства йому присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна і Золотої Зірки „Серп і молот” (№ 136). У післявоєнний період нагороджений ще одним орденом Леніна. Почесний залізничник СРСР. У 2008 на фасаді залізничного вокзалу в Кіровограді встановлено меморіальну дошку.

16 – 105 років від дня народження (*м. Олександрія*) **Семена Миколайовича Волощука** (1911-2004), гірничого інженера. У 1935 закінчив Дніпропетровський гірничий інститут. Протягом 15 років працював інженером у вугільній промисловості у Донецькому та Підмосковному вугільних басейнах. Лауреат Сталінської премії СРСР (1950). З 1949 по 1985 (36 років!) працював в урановидобувній промисловості: 5 років був керівником Яхимовських рудників у Чехословаччині, 6 років – начальником 8-го Управління Мінсередмашу і 25 років – генеральним директором радянсько-німецького товариства “Вісмут”.

У Чехословаччині за три роки зумів збільшити видобуток урану з 50 до 1000 тонн. Під час його роботи керівником АТ “Вісмут” (1960) видобуто 175 тисяч тонн урану. Двічі лауреат Державної премії СРСР. Герой Соціалістичної Праці СРСР (1981), Герой праці НДР, Герой Праці Чехословаччини. Лауреат Ленінської премії. Волощука називають «легендою атомної галузі СРСР».

16 – 70 років від дня народження (*с. Капітанівка Новомиргородського району*) **Анатолія Михайловича Гончара** (1946-2002), скульптора. У 1976 закінчив Київський художній інститут (майстерня М. Лисенка). З 1976 по 1986 – викладач кафедри малюнка КХІ, від 1993 – старший викладач, доцент кафедри скульптури Академії образотворчого мистецтва і архітектури (Київ). Працював у всіх галузях скульптури. *Серед станкових робіт: пам'ятники у*

Кіровограді – Тарасу Шевченку (1976), Богдану Хмельницькому (1995), «Ангелу-хранителю» (2000) та ін. Член Національної спілки художників України (1977). Заслужений діяч мистецтв України (1998).

17 – 100 років від дня народження (м. Єлисаветград) Павла

Олександровича Гельбаха (справжнє прізвище Гельбах) (1916-2009), письменника. **Закінчив фабрично-заводську школу та вступив до будівельного технікуму. Тоді ж дебютував у місцевій пресі. З 1932 – на журналістській роботі. У 1944 призначений редактором газети „Советская Литва“, потім заступником головного редактора журналу „Коммунист“ (Вільнюс). Заслужений діяч культури Литовської РСР (1964). Автор книг: „Мой сверстник“ (1959), „Сын чекиста“ (1974), „...И вся жизнь“ (1980), „Ехали дрожжи“ (1984) та ін. В останній книзі міститься багато**

спогадів про Єлисаветград.

19 – 100 років від дня народження (Сумська обл.) Івана Гавриловича

Єременка (1916-2002), олігофренопедагога. Закінчив Полтавський педагогічний інститут (1938). У 1938-1939 викладав у Немирівському педагогічному училищі. Учасник ВВВ. **Після війни працював директором педагогічного училища у Новомиргороді (1946-1949).** З 1959 до 1994 – завідуючий відділом, лабораторією, старший науковий співробітник, головний науковий спеціаліст Інституту педагогіки УРСР та АПН України.

Доктор педагогічних наук (1968), професор (1969). З 1994 – головний науковий спеціаліст Інституту дефектології АПН України. Автор понад 100 наукових праць з теоретичних проблем загальної і спеціальної педагогіки, фундаментальних досліджень „Дидактичні основи уроку в допоміжній школі“ (1966), „Олігофренопедагогіка“ та ін.

19 – 75 років від дня народження (м. Олександрія) Степана

Федоровича Ніколенка, художника і педагога. У 1968 закінчив художньо-графічний факультет Краснодарського державного педагогічного інституту. **У 1972 повернувся до рідного міста. З 1972 по 2012 – директор Олександрійської дитячої художньої школи.** З 1968 бере участь у виставках, має декілька персональних виставок. Автор герба й прапора Олександрії, декоративно-монументального панно на

Олександрійському Палаці культури «Світлопільський». Спільно з Олександром Охупкіним виконав живописні панно, дерев'яні та металопластикові композиції для приміщення Олександрійської дитячої

бібліотеки ім. Юрія Гагаріна, написав ікони та сюжетні композиції для Свято-Покровського кафедрального собору та церкви Святих Анастасії і Федора в Олександрії. **Почесний громадянин міста Олександрії (2008). Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Ос്മьоркіна (2012).**

20 – 270 років від дня народження Федора Артемійовича Боровського

(1746-1805, **похований у с. Талова Балка Світловодського району**), військового діяча, генерал-майора. Освітений офіцер, брав участь у роботі комісії зі створення нового Уложення (1769). Соратник П. Рум'янцева, О. Суворова, М. Кутузова. Учасник майже всіх російських воєнних кампаній другої половини XVIII. **Володів в Олександрійському повіті хутором Бригадирським з 1804 (657 десятин). Його рідний брат Іван – селами Ясинуваткою і Попівкою з 1804 (1072 дес.), селом Таловим з хуторами з 1782 (3642 дес.), селом Миронівкою з 1806 (2221 дес.) та іншими маєтностями. Побудував своїм коштом Преображенську церкву (1806) у с. Талова Балка, де й поховав брата у родинній усипальні. У селі Ясинуватці Олександрійського району зберігся чудовий палац (нині напівзруйнований), що належав доньці І. Боровського (за чоловіком Вінберг). Портрет Ф. Боровського у 1799 написав знаменитий художник В. Л. Боровиковський.**

20 – 140 років від дня народження Володимира Миколайовича

Домогацького (1876-1939), скульптора. Народився в Одесі, але перші роки життя провів у маєтку матері Ксенії Миколаївни Протопопової у с. Морозівці та Протопопівці Олександрійського повіту. Один з найвидатніших скульпторів першої половини XX століття, якого сучасники називали **“Дон Кіхотом скульптури”**. Закінчив юридичний факультет Московського університету, одночасно брав уроки пластики у студії скульптора С. М. Волнухіна у Москві (1895-1902). Неодноразово

відвідував Париж (1900, 1907, 1912), де вивчав твори Родена. **В автобіографії підкреслює: “Походження я суто українського...”** Твори зберігаються у Третьяковській галереї та багатьох інших художніх музеях Росії, України і Казахстану. Викладав у Строгановському училищі (1908-1910), Московському художньому інституті (1937-1939). Серед учнів - Л. Кербель, А. Файдиш, В. Цигаль та інші визначні скульптори XX століття.

21 – 95 років від дня народження (с. Єгорівка Новоукраїнського району) Лариси Григорівни Скрипник (1921-2004), мовознавця, фахівця у галузі фразеології та лексикографії. Закінчила Київський університет (1947). Працювала в Інституті мовознавства АН УРСР (1952-1993),

Київському інституті культури (1977-1983). Доктор філологічних наук (1976), професор (1981). Один з авторів праці „Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія” (1973), укладачів і редакторів 11-томного „Словника української мови” (1970-1980). Автор словника-довідника „Власні імена людей” (1996), монографії „Фразеологія української мови” та ін. Лауреат Державної премії СРСР (1983).

22 – 65 років від дня народження (*смт Добровеличківка*) **Володимира**

Григоровича Горбатюка, кобзаря і організатора кобзарства. *У 1968 закінчив Седнівську СШ в Устинівському районі. У 1978 – диригентсько-хорове відділення Кіровоградського музичного училища. Працював хормейстером хору „Нива” обласної сільськогосподарської станції, директором Компаніївської дитячої музичної школи (1978-1981), завідувачем клубом.* У 1986 під впливом письменника-дисидента Олеса Бердника захопився кобзарством.

Один з фундаторів (разом із О. Бердником та В. Литвином) кобзарської школи у с. Стрітів Кагарлицького району Київської області, відкритої 1989. Викладав у ній. З 1999 – професійний кобзар. Гастролював у Росії, Латвії, Литві, Польщі, Румунії, США. У 1994 організував Всеукраїнську спілку кобзарів, був її головою до 1999. З 1990 перебуває на кобзарському посту на Чернечій горі у Каневі. **3 нагоди створення обласного відділення кобзарів України (2004) виступив з концертом у Кіровоградській дитячій музичній школі № 2.** Заслужений діяч мистецтв України (2000).

23 – 80 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Гарія**

Олександровича Войченка, театрального діяча, режисера, поета. У 1968 закінчив Харківський інститут культури. **З 1970 по 1997 працював завідувачем сектору театального мистецтва Кіровоградського обласного Будинку народної творчості.** Займався розвитком аматорського театального мистецтва, організовував конкурси народних театрів і драмколективів, брав участь у підготовці свята театального мистецтва „Вересневі самоцвіти”. Першим в Україні започаткував конкурс одноактних п’єс.

Автор кількох десятків методичних матеріалів та буклетів з питань режисури, акторської майстерності, сценографії тощо. За його методичної і практичної допомоги 18 драмгурткам було присвоєно звання „народний театр”. Як режисер здійснив постановку понад 30 вистав класичної та сучасної драматургії. Автор трьох збірок поезій: „Думи мої” (1996), „Степова симфонія” (1998), „Ми родом з дитинства” (2003); повісті „Теплий дощ” (2007), 14 пісень. Член Національної спілки театральних діячів України.

ХОРОМАНСЬКІ: ІСТОРІЯ ОДНІЄЇ ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКОЇ РОДИНИ

*З журбою радість обнялась...
В сльозах, як в жемчугах, мій сміх,
Із дивним ранком ніч злилась,
І як мені розняти їх?!
В обіймах з радістю журба.
Одна летить, друга спиня...
І йде між ними боротьба,
І дужчий хто – не знаю я...*

Олександр Олесь

Тарковські, Шульгини, Тамми, Нікітіни, Нейгаузи... Славетні єлисаветградські родини, в яких здібності, хист, талант передавалися від батька до сина, внука, а то й пранука, утворюючи династії творчих та інтелектуальних особистостей і спростовуючи усталену думку про те, що на дітях геніїв природа відпочиває. На честь однієї з них – родини Шульгиних – нещодавно навіть названо вулицю в Кіровограді. Хоча доцільність такого рішення, у мене особисто викликає глибокий сумнів. Надто вона абстрактна, оскільки не таке вже й рідкісне, м'яко кажучи, це прізвище. Мені вже доводилося наводити з цього приводу суттєве застереження: дядько наших єлисаветградських українофілів Василь Шульгин був їхнім антиподом – одним з найвидатніших монархістів, який також бував у нашому місті. Назвали б вулицю, як спочатку й передбачалося, на честь уродженця Єлисаветграда, героя Крут Володимира Шульгина, то вшанували б таким чином в його особі всю родину Шульгиних й уникли певної двозначності. Створено доволі дивний топонімічний прецедент. За аналогією у місті мають з'явитися вулиці, які увічнюють родини Тарковських, Таммів, Нікітіних, Нейгаузів і т.д.

Хороманські – ще одна єлисаветградська родина, яка не менше, ніж згадані, заслуговує на нашу вдячність і вшанування. Так нещодавно й сталося, коли завдяки старанням польської громади міста на фасаді колишньої Єлисаветградської чоловічої гімназії було встановлено меморіальну дошку на честь одного з представників цієї родини, видатного польського письменника Міхала Хороманського (1904-1972),

який у ній навчався з 1915 по 1920 рік. І хоча самі ж поляки кажуть, «що занадто, то нездорово», ще одну пам'ятну дошку вони встановили на фасаді будинку домовласника Ратушного на вулиці Михайлівській (нині Кірова), де Міхал Хороманський буцімто народився.

Для мене ця подія особливо приємна. Свого часу у радянські часи я досить регулярно читав російськомовний журнал «Польша». В одному з номерів понад 20 років тому я й виявив біографічну довідку про Міхала Хороманського, з якої дізнався, що письменник є нашим земляком, та його коротеньке оповідання «Сором», що вразило мене своїм психологізмом. Юнак-інвалід їде в санаторій Закопане на лікування. Його сусідкою в купе, коли він уже облаштувався і заховав милиці, в останній момент перед відправкою потягу стає гарненька дівчина. Молоді люди знайомляться, жваво спілкуються, проймаючись симпатією і навіть чимось схожим на кохання з першого погляду. При цьому юнак намагається видавати себе за здорову людину, соромлячись того, що пересувається на милицях. Оці його переживання, сором і страх бути викритим – в основі сюжету оповідання, яке читаєш на одному подиху.

Вибір тем, зосереджених на людських стражданнях, на душевних переживаннях нещасних людей, на складних взаєминах хворих і здорових, пояснювався просто. Міхал Хороманський сам був тяжкохворою людиною, що й наклало відбиток на все його життя і творчість. Він хворів на кістковий туберкульоз, який вважався невиліковним, і лікарі напроорокували йому не більше семи років життя. І він поспішав отримати від життя максимум задоволення, жив жадібно, насолоджуючись кожною миттю буття, імпонуючи оточуючим своїм молодечеством та розмахом. Життєлюбство Хороманського зробило чудо. Його вилікували! Це йому належить парадоксальний вислів: **«Ніщо так не навчає правильному ставленню до життя, як хвороба».**

У 1994 році, коли відзначалося 90-річчя від дня народження Міхала Хороманського, я переклав це оповідання на українську мову, і воно з відповідною передмовою про автора під назвою «Волю віддатися життю...» було надруковане в обласній газеті «Народне слово». За цей вчинок мені сьогодні трохи соромно. Якби ж то я переклав «Сором» на українську з польської (мови оригіналу), а не з російської, то не писали б нині, що жодного твору Міхала Хороманського в Україні не перекладено. А відтоді ж минуло 20 років! І на

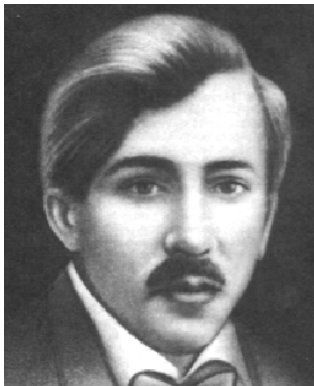
запитання, чому в Україні не перекладають твори Міхала Хороманського, здавалося б приречені на читацький успіх, відповіді немає. А тим часом, його роман «Заздрощі і медицина» включений у список 500 найвидатніших творів польської літератури, обов'язкових для прочитання.

А взагалі-то вся ця родина обділена увагою дослідників. Ми не маємо жодних біографічних даних (де й коли народився, коли й де помер) про діда письменника Михайла Каетановича Хороманського, не знайдено жодного його фотознімка. Це тим більш дивно, оскільки мова йде про людину неординарну, яка залишила слід в історії. Судячи з усього, спочатку Хороманський перебував на військовій службі, потім відставний поручик служив у губернських земських закладах Херсона. Згодом переселився у Єлисаветград, де з 1876 до 1894 року видавав щоденну політичну, громадську і літературну газету «Єлисаветградский вестник» – першу провінційну (повітову) газету в Російській імперії. Опісля працював бухгалтером у Єлисаветградській земській управі. Написав спогади про перші вибори в Єлисаветградське повітове земство у 1865 році, опубліковані в «Ежегоднике Голоса Юга» в 1913 році.

Причому, Михайло Каетанович не лише заснував газету «Єлисаветградский вестник», а й був її видавцем і редактором впродовж майже 18 років. Мене завжди дивує, чому періодичні видання минулих часів не перевидаються у вигляді книг, адже вони містять унікальний матеріал енциклопедичного характеру і були б настільними книгами для істориків і краєзнавців. Очевидно, Хороманський співчував українофільському руху. Інакше, як пояснити, що на шпальтах «Єлисаветградского вестника» часто друкувалися Іван Карпенко-Карий, Дмитро Яворницький, Павло Зелений, а Сергій Шелухін навіть, як відзначено в його біографії, «...з 1891 року був фактичним редактором «Єлисаветградского вестника», в який вніс багато українського елементу, друкуючи передовиці і фейлетони по українознавству».

Одним словом, історія цього часопису має стати темою монографічного дослідження. Щодо родинного стану Михайла Каетановича Хороманського, то, як випливає з наявних матеріалів, мав він трьох синів Євгена, Костянтина та Василя, і всі вони навчалися в Єлисаветградському земському реальному училищі. Про Євгена Хороманського відомо лише те, що він був членом місцевого народовольського гуртка, після арешту у 1885 році швидко «розколовся» (дав слідству необхідні зізнання), що, втім, не врятувало його від покарання у вигляді заслання на три роки. Як склалася подальша доля Євгена Хороманського, невідомо.

Значно більше відомостей про Костянтина Михайловича Хороманського (1871-1919), який був на рідкість обдарованою особистістю. Про нього пишуть як про талановитого музиканта-аматора, піаніста і навіть композитора. Щоправда, у кого в Єлисаветграді він брав

Олександр Олесь

уроки музики, встановити не вдалося. Зате достеменно відомо, що, крім музики, Костянтин Хороманський захоплювався образотворчим мистецтвом. Під час навчання в Єлисаветградському земському реальному училищі він відвідував Вечірні рисувальні класи. Більше того, у звіті про діяльність ВРК за 1885 рік академік Петро Крестonosцев відзначив Костянтина Хороманського як одного з кращих учнів у малюванні вуглем з оригіналів. Загадкою залишається, чому після закінчення ЄЗРУ він – творча особистість – вступив до Харківського ...ветеринарного інституту, який успішно закінчив у 1897 році. До 1904

року Костянтин Михайлович працював ветеринарним лікарем Єлисаветградського повіту, до 1910 року був завідувачем ветеринарного бактеріологічного кабінету в Єлисаветграді. Згодом працював ветеринарним лікарем на Васильківському кінному заводі поблизу Києва. У 1912 році на конкурсній основі (13 претендентів!) Хороманський був обраний завідувачем ветеринарного бюро при губернській земській управі, а наступного – головою Південно-Західного товариства ветеринарних лікарів (з 1917 року – Українське товариство ветеринарних лікарів). Часто виступав з науковими доповідями на засіданнях товариства та Всеросійських з'їздах.

Та найяскравіша сторінка в біографії Костянтина Хороманського – це дружба з видатним українським поетом Олександром Олесем (1878-1944). Уже його перша збірка у «З журбою радість обнялась» (1907) привернула увагу літературної критики, викликала захоплення у читачів різного віку, буквально зачарувала їх. Сучасники називали Олесь «справжнім ліричним поетом» (О.Єфименко), «Божою іскрою» (Л.Українка), «володарем дум» (М.Рильський), «українським Гейне» (К.Алчевська), «найсильнішим представником українського символізму» (М.Грушевський).

Хороманського і Олесь об'єднали спільна «альма-матер» – Харківський ветеринарний інститут – та любов до мистецтва і літератури. Костянтин Хороманський був палким шанувальником поетичної творчості колеги, ветеринарного лікаря Олександра Олесь (справжнє прізвище Кандиба). Олександр Олесь неодноразово відвідував будинок Хороманських в Єлисаветграді, а потім вони регулярно зустрічалися в Києві.

Дослідники історії вітчизняної ветеринарної науки С.К.Рудик і О.Г.Молдован відзначають: «У цих родин (Олесь і Хороманського) постійно чулися слова поезії О. Олесь, а К. Хороманський виконував

його пісні. Малий Михась (Міхал) Хороманський разом з сином О. Олеся Олегом (майбутнім поетом Ольжичем), як губка вбирали мелодії та слова. О.Олесь грав на арфі, кобзі, лірі. Все це продовжувалося протягом 10 років (1909-1919) до смерті К. Хороманського. Під час зустрічі у родині К.Хороманського О. Олесь читав нові вірші, а господар вийшов у сусідню кімнату і був убитий осколком снаряда».

Після трагічної загибелі кращого друга та розстрілу петлюрівцями брата дружини Олександр Олесь покидає і, як виявилось, назавжди Україну. Того ж таки 1919 року у Відні поет видає сьому книгу віршів під навою «По чужині», яку присвячує пам'яті Костянтина Хороманського.

Щодо будинку Хороманського в Єлисаветграді, який міг відвідувати Олександр Олесь, то, крім будинку Ратушного, на якому встановили меморіальну дошку Міхалу Хороманському, маємо ще одну адресу на вулиці Іванівській (нині В'ячеслава Чорновола). Тут у 1917 році в будинку Хороманського розміщувалася вегетаріанська їдальня. Тож маємо відшукати цей будинок і, якщо він уцілів, встановити пам'ятну дошку на честь перебування в нашому місті геніального українського поета.

Щоправда, в Єлисаветграді Олександр Олесь, крім родини Хороманських, про що свідчать спогади онука драматурга Івана Карпенка-Карого Андрія Тобілевича та доньки нотаріуса і за сумісництвом українофіла Василя Нікітіна Тетяни Станіславської, також відвідував їхні будинки (перші мешкали на вулиці Знамеській, другі – на розі Великої Перспективної і Нижньо-Донської вулиць).

Відомо, що на вірші Олександра Олеся написано близько 200 пісень. Можливо серед них є й такі, музику до яких створив Костянтин Хороманський?

Напередодні Другої світової війни Міхал Хороманський з дружиною виїхав до Бразилії, потім Канади. У Польщу він повернувся у 1957 році. Про цей період його життя біографи пишуть: «Писати він не міг. Захопився живописом».

Звідки у Хороманського любов та навички до живопису? Наважусь припустити, що він, за прикладом батька, відвідував Вечірні рисувальні Класи, якими на той час керував талановитий художник і педагог Феодосій Козачинський. Маю надію, що колись нам пощастить познайомитись із живописом Міхала Хороманського та його поезією, від якої в захопленні був юний Арсеній Тарковський. Адже феномен класика польської літератури ХХ століття, яким нині вважається уродженець Єлисаветграда, полягає в тому, що його рідною мовою була російська (польською він оволодів лише після переїзду на історичну батьківщину в 1924 році). Як тут не згадати ще одного дивовижного поляка, уродженця України Юзефа Теодора Конрада Коженювського, який став класиком англійської літератури Джозефом Конрадом. Причому, англійською мовою він оволодів у зрілому віці, будучи моряком.

Третій із синів засновника і видавця «Єлисаветградского вестника» Василь Михайлович Хороманський, очевидно, був найстаршим за віком

(народився у 1860 році). Після закінчення Єлисаветградського земського реального училища юнак вирішив стати військовим юристом. З цією метою у 1893 році закінчив Олександрівську військово-юридичну академію. З 1895 до 1908 року служив у Омському та Сибірському військово-окружних судах помічником військового прокурора та військовим слідчим. У 1908 році переведений на посаду військового судді Кавказького військово-окружного суду, був удостоєний звання генерал-майор.

Після більшовицької революції 1917 року Василь Хороманський став офіцером Вірменської армії, брав участь у відбитті турецької агресії. У 1921 році був заарештований органами ЧК «как бывший царский офицер и как находившийся на территории Армении во время деятельности Дашнакцутюнского правительства». Восстанне згадується у списку колишніх офіцерів Вірменської армії, що перебували в ув'язненні в Рязанському таборі примусової праці в 1920-1923 роках. Подальша доля невідома. Реабілітований Василь Хороманський у 2004 році як жертва політичних репресій.

На цьому можна було б поставити крапку, якби не ще один Хороманський, якого звали Володимир Венедиктович. Він також народився в Єлисаветграді у 1889 році, а помер у французькій Ніцці у 1983 році. Володимир Хороманський закінчив Миколаївське кавалерійське училище. Брав участь, як штабс-ротмістр Фінляндського полку, в Першій світовій та громадянській війнах. У 1919 році був командиром Особливого кінного загону Катеринославської бригади Державної варті Української Держави (Гетьманату). Емігрував до Франції. Артистична натура, Хороманський був не просто членом літературно-артистичного товариства в Ніцці, а його скарбником. Виступав з читанням своїх оповідань на вечорах товариства, друкувався в журналах «Военная быль», «Родные перезвоны». У яких родинних стосунках Володимир Хороманський перебував із засновником і видавцем «Єлисаветградского вестника» Михайлом Хороманським та його нащадками, встановити не вдалося.

Та хоч як там було, у Міхала Хороманського, що мав таких родичів, аби самому не стати жертвою репресій, не залишалося іншого виходу, як виїхати до Польщі. Російською мовою, наскільки мені відомо, перекладено лише один твір Хороманського – роман «Певец тропических островов» у 1985 році. А в ньому є такі ностальгійні замальовки України: «...Бескрайняя степь, поросшая буйными травами, белые хатки под соломенными стрехами, палисадники с мальвами и ноготками, зреющие в садах вишни..., синие шаровары и расшитые черно-красным крестом блузки, черные, как смоль, девичьи косы..., посеребрённый луною скачущий через пороги ручей – все это, как кинолента разматываясь в воздухе, выплывало из открытых окон на Новый Свят и светилося и играло красками над автомобилями, мчащимися по мостовой...».

РЕДАКТОР «НЕДЕЛИ» ОЛЕКСАНДР ПЛЮЩ ТА ІНШІ, АБО ЧОМУ ОБЛАСНА ЖУРНАЛІСТСЬКА ПРЕМІЯ ЗАЛИШАЄТЬСЯ БЕЗІМЕННОЮ

Повидава за свою сочинительскую жизнь немало главных редакторов, я прихожу к выводу, что главное свойство всякого «шефа», за которое ему многое простится и зачтется, в этом и состоит – в любви к пишущим людям, нелепым, вздорным, заносчивым, мнительным, но призванным к выполнению своей мучительной и прекрасной миссии.

Анатолий Макаров

Дмитро Горшков

Як відомо обласною радою та обласною державною адміністрацією засновано 8 обласних премій, 6 з них – іменні: краєзнавча імені Володимира Ястребова (у 1993 році); літературна імені Євгена Маланюка, у галузі архітектури, геральдики та вексилології і декоративно-прикладного мистецтва імені Якова Паученка, педагогічна імені Василя Сухомлинського (всі три засновані у 2002 році); у галузі образотворчого мистецтва та мистецтвознавства імені Олександра Осмьоркіна, для працівників агропромислового комплексу імені Олександра Гіталова (обидві у 2005 році). Премію у галузі культури, що присуджується з 2008 року, назвали «Духовний скарб Кіровоградщини». А от обласна журналістська премія, заснована у 2003 році, чомусь не має ні імені, ні назви. Хоча за аналогією з культурницькою, журналістську премію можна було б назвати не менш ефектно – приміром, «Золоте перо Кіровоградщини».

Ця безіменність премії, хто б і що не говорив, безумовно впливає на її престижність, применшує значимість, зрештою вона видається на тлі інших якоюсь неповноцінною. Чому так сталося і чому й дотепер обласна журналістська премія залишається безіменною – для мене особисто

загадка. Доводилося чути, що були свого часу пропозиції назвати її на честь видатного письменника, класика української літератури ХХ століття, нашого земляка Юрія Яновського, та згадали, що у радянські часи вже існувала обласна комсомольська премія імені Юрія Яновського, тому й відмовились, аби уникнути чи то нагадувань про радянське минуле, чи можливої плутанини з лауреатами (є серед лауреатів обласних премій новітнього часу чимало таких, хто був відзначений обласною комсомольською премією імені Юрія Яновського).

Павло Зелений

До того ж, виявляється, існує ще й республіканська літературна премія імені Юрія Яновського, заснована журналом «Вітчизна» за кращі твори в галузі новелістики.

І плутанина дійсно вже має місце. Приміром, в Інтернеті серед 10 її лауреатів значаться кіровоградський журналіст Володимир Гвоздецький (1932-2008) і наш відомий поет Валерій Гончаренко (1942-2000). Звісно ж, обидва вони – лауреати обласної комсомольської премії імені Юрія Яновського, а не літературної премії його ж імені. Отож засновники обласної журналістської премії вчинили мудро, не спокусившись славетним іменем Юрія Яновського.

Але ж чи варто було зациклюватися на Юрії Яновському? Невже серед уродженців Єлисаветградщини-Кіровоградщини немає видатних особистостей, чиє ім'я можна присвоїти обласній премії для журналістів? Звісно ж, вони є, і їх так багато, що неодмінно постане проблема вибору.

Як вам, приміром, Михайло Каєтанович Хороманський – засновник і редактор-видавець з 1876 по 1894 рік першої в Російській імперії повітової газети «Єлисаветградский вестник»? Або **Дмитро Степанович Горшков** – громадський діяч, редактор-видавець «Голоса Юга», одного з кращих провінційних часописів, що виходив у Єлисаветграді з 1904 по 1920 рік. Газета мала власних кореспондентів у Петербурзі, Парижі та Лондоні. На її шпальтах друкувалися твори Л. Толстого, М. Горького, В. Короленка, Я. Гордіна, Діонео, Дона-Амінадо та багатьох інших.

Не можна не згадати й найвидатнішого діяча Єлисаветградського повітового земства **Павла Олександровича Зеленого**. Випускник юридичного факультету Харківського університету, він енергійно відстоював права самоуправління в інтересах освіти та оздоровлення народу. Виступив ініціатором заснування в Єлисаветграді земського реального училища (1870), впродовж 35 років був гласним місцевого земства. З 1876 по 1884 рік Павло Олександрович – редактор-видавець «Одесского вестника», визнаного кращою провінційною газетою Росії,

якій він надав українофільського змісту. У 1898-1905 роках Зелений – міський голова Одеси. Намагався організувати видання тижневика «Землероб» українською мовою, був дійсним членом Одеського товариства історії та старожитностей (з 1889), одним із засновників одеської «Просвіти» (1906), членом Петербурзького благодійного товариства поширення книг українською мовою. Павло Олександрович на посаді міського голови влаштовував міські школи, читальні, зокрема побудував приміщення Одеської публічної бібліотеки. У 1883 році зібрав майже 2000 руб. добровільних пожертвувань для заснування у Каневі народної школи ім. Т. Г. Шевченка.

Юрій Моторний

Старше покоління кіровоградців, напевне, добре пам'ятає журналіста **Юрія Давидовича Моторного** (1936-2003). Уродженець с. Хмельового Маловисківського району, він у 1964 році закінчив факультет журналістики Київського університету ім. Т.Г.Шевченка. З 1957-го – на журналістській роботі: спочатку у районній газеті, а з 1962 року – у кіровоградській «молодіжці» «Молодий комунар».

Олександр Плющ

З 1970 по 1973 рік Юрій Давидович працював на обласній студії телебачення: головний редактор, директор, голова комітету телебачення і радіомовлення облвиконкому. У 1975-1985 роках був головним редактором газети «Кіровоградська правда», водночас очолював обласне відділення Спілки журналістів УРСР. У 1985 році Моторний був запрошений на роботу в Київ: заступник редактора (1986-2001), а потім головний редактор однієї з найпопулярніших республіканських газет «Сільські вісті». Заслужений журналіст України.

Легендою радянської журналістики сьогодні називають **Олександра Львовича Плюща** (1907-1993). Хто б міг подумати, що першим головним редактором «Недели» – найпопулярнішої газети Радянського Союзу – був наш земляк, уродженець Єлисаветграда? Тижневик «Неделя» – ілюстрований пізнавально-розважальний додаток для сімейного читання до газети «Известия». «Неделю» заснував у 1960 році Олексій Аджубей, зять Микити Хрущова, у часи так званої «відлиги», він же й поставив Олександра Львовича на чолі свого «дітища»: «Это было удивительно и неожиданно... Этот флегматичный, молчаливый,

неспешный, уравновешенный человек – вдруг так удачно, так «в масть» стал во главе раскрепощенного, новаторского издания, молодого, задорного, кипящего выдумкой, рвущегося в бой...» (із спогадів журналіста Леоніда Корнілова).

Улюблений девіз Плюща – «Розважаючи – повчай». Тому він особливо любив і цінував пізнавальні «клуби» й рубрики в «Неделе». Олександр Львович очолив «Неделю» у 52 роки: «Он казался нам, молодым «недельцам», стариком – могучим, кряжистым, похожим на интеллигентного Тараса Бульбу. И все мы за глаза так и звали его – Старик. Но с большой буквы, просто «старики» были мы сами». Молоді колеги навіть присвятили головному редактору дотепну і необразливу частівку:

***Перед вами – Саша Плющ,
Не курящ он и не пьющ,
И живет он тихо-тихо
На Песчаной, но с Плющихой,
А вокруг него пищат
Трое маленьких Плющат.***

Уже згаданий нами журналіст Леонід Корнілов відзначає: «Мальчики» були дерзки и горазды на выдумку. А Плющ давал им сто очков вперед. Это он, кстати, придумал и реализовал знаменитую рубрику «Колонка редактора» (ныне расхвачанную многими изданиями) – в противовес тогдашним сухим и нудным передовым».

Олександр Львович не боявся ризикувати і брати на себе відповідальність. Хто з редакторів навіть сьогодні наважився б у десяти номерах «Недели» публікувати колективний авантюрний роман письменників-шістдесятників (Валентин Катаєв, Юрій Казаков, Лев Славін, Василь Аксьонов, Ілля Зверев, Анатолій Гладилін, Володимир Войнович, Фазиль Іскандер, Георгій Владімов) під назвою «Сміється той, хто сміється»? Адже роман писався без попереднього плану – в жанрі чистої імпровізації та літературної гри. Кожен з авторів без обговорення фабульних ходів по черзі мав розвивати сюжет роману таким чином, щоб довести його до логічного завершення.

Втім, ризикувати для Олександра Плюща було справою звичною. Це він першим у редагованій ним фронтовій газеті «За Родину» 311-ї стрілецької дивізії опублікував текст пісні «Синенький скромный платочек» лейтенанта Максимова (№101 від 8 червня 1942 року), висміяний і забракований колегами за легковажність. Війну закінчив у званні майора, нагороджений медаллю «За бойові заслуги» (1944), орденами Червоної Зірки та Вітчизняної війни II ст. (1945). У 1946 році Олександр Плющ повернувся на роботу в «Комсомольскую правду» на посаду відповідального секретаря газети, у 1954 році був призначений заступником головного редактора «Комсомолки», потім працював у «Известиях», де його й запримітив Олексій Аджубей.

Наш земляк – автор книг «Хорошее настроение» (1960), «Будем искать алмазы» (1968), «Жизнь как жизнь» (1977), «Это пехота: фронтовые очерки» (1982) та ін. Наприкінці життя Олександр Львович, як згадують його колеги, завершив роботу над мемуарним романом: «Рукопись осталась в столе. Это роман о всей жизни, о войне. О детстве на Украине, о путейском отрочестве - кондуктором, кочегаром, об Одессе, куда приехал в юности...».

На скромному обеліску на його могилі, крім фото і православного хреста, лаконічний напис «Журналист Плющ Александр Львович 1907-1993» і розгорнута книга.

Звісно я назвав далеко не всіх відомих мені видатних журналістів, пов'язаних з нашим краєм, гідних того, щоб обласна журналістська премія носила ім'я одного з них. Якщо ми, їхні земляки, не бажаємо їх шанувати, то це можуть зробити інші регіони. Так і сталося, зокрема, з уродженцем Світловодська **Вадимом Леонідовичем Бойком** (1962-1992), який прожив лише 30 років (загинув за нез'ясованих обставин), але залишив після себе враження неймовірно талановитої людини. Сучасники називали Вадима Бойка «мужнім і мудрим витязем молодії української демократії».

Яскрава зірка української тележурналістики кінця 80-х-початку 90-х років, він був ще й народним депутатом України (1990-1992). Як ведучий молодіжної студії «Гарт», Бойко першим на українському телебаченні підготував сюжети на заборонені раніше теми: «Голодомор в Україні 1932-1933 років», «Перепоховання в Києві Василя Стуса», «Правда про Чорнобильську трагедію», «Невдала спроба державного перевороту в Литві» (за цей матеріал був посмертно нагороджений Вищою державною відзнакою Литви), «Як закривали «Взгляд» тощо. Наш земляк проводив багато журналістських та депутатських розслідувань у пошуках «золота КПРС», правди про радіоактивну забрудненість окремих територій та ін. Його гострі нариси й репортажі друкували газети «Комсомольская правда» (Москва), «Молода гвардія» (Київ). «Голос України» та ін.

Оскільки до Верховної Ради Бойко був обраний у м. Кременчук Полтавської області, то на Полтавщині й заснували обласну премію в царині журналістики імені Вадима Бойка. Ось так! Є над чим замислитися.

Вадим Бойко

ТРАВЕНЬ

1 – 125 років від дня народження (м. Єлисаветград) Олександра

Юхимовича Разумного (1891-1972), кінорежисера, оператора, художника. *Відвідував Вечірні Рисувальні Класи при ЄЗРУ* (навчався у **Ф.С. Козачинського**) *та аматорський театральний гурток при клубі заводу Ельворті*. Закінчив Одеське художнє училище (1914). У кінематографі з 1915. Був відповідальним керівником зйомок та одним з операторів документального фільму „Похорон Леніна” (1924). Зняв фільм „Тімур і його команда” за сценарієм А. Гайдара та ін. Виконав серію графічних портретів „Мої сучасники”. *В обласному художньому музеї зберігаються автопортрет та портрети уродженців Єлисаветграда* **І.В.Нежного** (театрального діяча), **І.С.Золотаревського** (скульптора) та ін. Автор книги спогадів „У истоков... Воспоминания кинорежиссера” (1975). Заслужений діяч мистецтв РРФСР.

6 – 125 років від дня народження (м. Златопіль) Ісає Абрамовича Залкінда (1891-1939), військового лікаря. З 1935 по 1937 – старший інспектор санітарного управління РСЧА по ВПС. У 1937-1938 – начальник санітарного відділу Наркомату Військово-Морського флоту, бригадний воєнлікар. Заарештований 3.06.1938. 14.04.1939 засуджений до розстрілу «по обвинению в участии в антисоветском военном заговоре и вредительстве». Реабілітований у 1956. Дочка Олександра Ісаївна Залкінд (у заміжжі Гулига, псевдонім А.Ісаєва) (1921-1996), відомий перекладач і літературознавець.

7 – 90 років від дня народження (м. Новогеорґіївськ, Світловодськ)

Леоніда Омеляновича Дундученка, математика. Учасник ВВВ. *Після демобілізації із золотою медаллю закінчив Кіровоградську СШ № 6 (1946)*. Вступив на механіко-математичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, але через матеріальну скруту у *1947 перевівся на навчання до Кіровоградського педагогічного інституту, який закінчив з відзнакою у 1951*. З 1952 по 1976 працює у Київському політехнічному інституті. Доктор фізико-математичних наук (1968), професор (1974). У 1974-1979 – Голова науково-методичної комісії з математики при Мінвузі УРСР. Був також завідувачем кафедри вищої математики Київського вищого артилерійського інженерного училища (1958-1970) та Київського інженерно-будівельного інституту (1976-1983). У 1979-1983 – завідувач

кафедри вищої математики Кабульського політехнічного інституту (Афганістан). З 1984 по 1989 викладав у Київському вищому танковому інженерному училищі. З 1992 мешкає в США (штат Каліфорнія). Автор 87 науково-методичних робіт, у тому числі 16 підручників і посібників. Захоплюється живописом, автор низки картин історичної тематики. У 2005 професори Л.О. Дундученко (Каліфорнія, США) і В.В.Ясінський (директор Інституту моніторингу якості освіти НТУУ «КПІ») завершили підготовку до друку унікального чотиритомного підручника «Вища математика» для студентів і викладачів технічних ВНЗ.

7 – 80 років від дня народження (с. Лихівка П'ятихатського району Дніпропетровської області) **Світлани Андріївни Китової**, фольклориста і етнографа. **У 1955 закінчила Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С.Пушкіна. Працювала вихователем у Рівненській середній школі-інтернаті (1960-1961).** Методист відділу фольклору Рівненського обласного будинку народної творчості (1961-1972). З 1972 по 1980 – викладач Рівненського педагогічного інституту; 1980-1986 – викладач Рівненського інституту культури. Кандидат філологічних наук (1976). З 1986 по 2000 – доцент кафедри української літератури Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Доктор філологічних наук (2000). З 2001 – професор кафедри української літератури та компаративістики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Автор книг: «Птахи у фольклорі та вишивці Середнього Подніпров'я» (1993), «Полотняний літопис України. Орнамент середньодніпрянських рушників в етнокультурному просторі України» (1999, 2003), «Семантика оригінальності українських рушників» та ін. **Засновниця та завідувачка унікального Музею рушника при університеті (500 експонатів), зібраних на території Київщини, Полтавщини, Чернігівщини, Черкащини та Кіровоградщини.** Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Михайла Максимовича.

9 – 55 років від дня народження (сmt Компаніївка) **Антоніни Петрівни Царук**, поетеси. **Закінчила філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О. С. Пушкіна. Працює викладачем у Кіровоградському національному технічному університеті.** Автор збірок віршів для дітей: «Онучечка-чомучечка» (2006), «Відважне Мишеня» (2007), «Гостював у Літа Дощик», (2007), «Майже вчений» (2008); п'єси-казки «Земля Світлячків» (2008) за однойменною повістю-казкою Віктора Близнеця, «Як Петрик стежину пас» (2009), «Проліскові дзвони» (2013), збірки дорослої поезії «Мовчання бруньки» (2012) та переспіву двох мюзиклів – «Долаючи смерть» (за мотивами «Ромео і

Джюльєтти» В. Шекспіра) та «Легенди Нотр Даму» (за В. Гюго). Розлога добірка творів представлена у хрестоматії «У барвистому віночку» (2012). Член НСПУ (2011). **Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка (2014).**

11 – 115 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Абрама**

Фишельовича Копчинського (1901-1983), конструктора сільськогосподарських машин. **У 1929 закінчив Зінов'євський індустріальний інститут. З 1928 по 1941 працював старшим інженером, конструктором Кіровоградського заводу сільськогосподарських машин «Червона Зірка» (1928-1941).** Брав участь у

створенні першої в СРСР тракторної сівалки. Після евакуації заводу в Пензенську область у 1941 – головний технолог і головний конструктор заводу «Белинсксельмаш» (1947-1955) Лауреат Сталінської (Державної) премії СРСР (1950). Син **Яків Абрамович Копчинський** – директор заводу «Белинсксельмаш» (на знімку), заслужений машинобудівник РФ.

15 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) **Анатолія Яковича**

Баранова (1941-2004), циркового артиста, режисера і педагога. **Відеюдував молодіжну літературну студію «Бригантину», засновану у 1963 поетом Валерієм Гончаренком при міській бібліотеці ім. Т.Г.Шевченка.**

У 1963 закінчив відділення клоунади Державного училища циркового і естрадного мистецтва. Представлений в енциклопедії «Эстрада в России. XX век». У 1968 закінчив Державний інститут театрального мистецтва (майстерня Андрія Гончарова) та Вищі театральні курси із спеціальності «режисер масових заходів». Два роки працював режисером Сахалінського обласного драматичного театру ім. А.Чехова, де поставив кілька спектаклів. З 1970 по 1972 – художній керівник Московської дирекції «Цирк на сцені». Згодом майже 10 років працював режисером-постановником Свердловської філармонії. Започаткував проведення Республіканського фестивалю «Уральские самоцветы» (1978, 1979, 1980).

В 1982-1985 – художній керівник Кіровоградської обласної філармонії. З 2000 жив і працював у Москві. У Московському державному університеті культури і мистецтв на кафедрі культурно-дозвілєвої діяльності вів курс постановки шоу-програм; одночасно викладав у Московському інституті реклами, туризму та шоу-бізнесу – декан факультету та завідувач кафедри акторської майстерності. Професор (2003), академік Російської академії природничих наук. Автор навчального посібника «Звукорежиссура – профессия творческая» (2002). Створив і очолював культурно-благодійний фонд підтримки сучасного мистецтва («Фонд Поддержка»). Заслужений діяч мистецтв РФ (2002).

16 – 85 років від дня народження (с. *Денисівка Долинського району*)

Віталія Борисовича Звенигородського (1931-2007), художника. У 1958 закінчив факультет декоративно-монументального розпису Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. Педагоги з фаху – Р. Сельський, Й. Бокшай. Живописець. Учасник художніх виставок: обласних (з 1968), всеукраїнських (з 1969), закордонних (з 1974). Твори закуплені Закарпатським обласним художнім музеєм ім. Й. Бокшая. Персональні виставки влаштовувалися в Ужгороді (1982, 2001). Основні твори: “Синевирський перевал” (1997), “Вечір на Ужї” (1999), “Засніжені Карпати” (2000), “В горах після дощу” (2001) та ін. Член Національної спілки художників України (1970).

18 – 95 років від дня народження (м. *Златопіль*) **Василя Івановича**

Мілька (1921-1998), лікаря-радіолога. Учасник ВВВ. В 1953 закінчив Київський медичний інститут імені О.О.Богомольця. Ректор Київського медичного інституту імені О.О.Богомольця (1966-1970), завідувач кафедри рентгенології і радіології (1966-1990). Доктор медичних наук (1970), професор (1971). Автор понад 200 наукових праць, зокрема 2-х монографій, 5 підручників. Під його керівництвом виконано 8 докторських і 25 кандидатських дисертацій. Заслужений працівник вищої школи (1979),

Лауреат Державної премії УРСР (1986),

19 – 40 років від дня народження (м. *Долинська*) **Галини Бурмаченко**

(псевдонім **Галліна**), естрадної співачки. У 1996 закінчила Київське училище культури, у 2002 – Київський університет культури і мистецтв. Сольну кар’єру розпочала в 1999. Записала альбоми: «Літаки не літають», «Ми вибираємо самі», «Чайки про небо», «Здрастуй, це я!» та ін.

19 – 85 років від дня народження (Одещина) **Аркадія Юхимовича**

Мацієвського (1931-2007), скульптора. Закінчив Одеське художнє училище (1953). З 1953 по 1970 жив і працював у Івано-Франківську. **З 1970 – у Кіровограді.** У спів-авторстві з В. В. Френчком створив понад 30 пам’ятників монументального мистецтва на території області: „Комсомольським поколінням Кіровоградщини” (Кіровоград), „Тарас Шевченко”, „Козак – захисник Вітчизни” (с. Торговиця Новоархангельського району, 2002) та ін. Близько півсотні меморіальних дошок видатним

особистостям, зокрема Ф. Лісту, Ю. Мейтусу, О. Пашутіну у Кіровограді; Л. Мацієвичу в Олександрівці і т. д. Станкові твори зберігаються у музеях Івано-Франківська, Києва, Чигирин, Кіровограда (портрет С. М. Степняка-Кравчинського, дерево, 1981 та ін.). **На будинку, де жив Мацієвський, встановлено меморіальну дошку.**

21 – 55 років від дня народження (с. Стара Жадова, Буковина) Анатолія

Онуфрійовича Вайпана, музиканта. У 1980 закінчив Чернівецьке музичне училище за спеціальністю керівник самодіяльного оркестру народних інструментів, викладач музичної школи по класу цимбал. Розпочав трудову діяльність артистом оркестру

Буковинського ансамблю пісні і танцю Чернівецької обласної філармонії.

З 1986 – артист, соліст-інструменталіст театру музики, пісні і танцю „Зоряни” Кіровоградської обласної філармонії, нині головний диригент, автор багатьох обробок народних пісень. Велику просвітницьку роботу веде у дитячій філармонії, його вихованці навчаються у Київській та Львівській Національних академіях мистецтв. У складі Академічного театру музики, пісні і танцю успішно презентував народне мистецтво у багатьох країнах світу. У 2007 у КНДР відзначений спеціальними призом за віртуозність гри на цимбалах. Брав участь у зйомках популярного телевізійного шоу Жака Мартена у Парижі. Заслужений артист України (2009).

23 – 180 років від дня народження (м. Санкт-Петербург) Наталії

Олександрівни Пушкіної, (1836-1913), молодшої дочки поета. **Деякі роки (з 1853), будучи дружиною начальника штабу 2-го резервного кавалерійського корпусу полковника М. Л. Дубельта, мешкала в Єлисаветграді – одному з центрів військових поселень на півдні Росії, народила тут трьох дітей, онуків великого поета (дочок Наталію Дубельт-Бессель, 1854-1912 та Анну Дубельт-Кондирєву,**

1861-1919 і сина Леонтія Дубельта, 1855-1894). Брала активну участь у громадському житті міста. З її ініціативи у приміщенні Єлисаветградського юнкерського кавалерійського училища влаштовувалися благодійні вечори та лотереї. Вдруге вийшла заміж у 1868 за пруського принца Миколу-Вільгельма Нассауського й отримала титул графині Меренберг. А у 1891 її дочка від цього шлюбу вийшла заміж за великого князя Михайла Михайловича Романова і назавжди поселилась в Англії. Наталія Олександрівна написала автобіографічний роман німецькою мовою "Віра Петрівна", нещодавно виявлений і опублікований у перекладі на російську мову.

23 – 85 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Юліана

Олександровича Панича, актора і режисера. *До 1941 навчався у Кіровоградській СШ № 6.* Вступив до Московського обласного педагогічного інституту ім. Н. К. Крупської, але гору взяла любов до театру. Закінчив Московське театральне училище ім. Б. В. Щукіна. Наприкінці 50-х, на початку 60-х рр. – популярний кіноактор, знявся у 36 фільмах: „Різні долі”, „Про мого друга”, „Педагогічна поема” та ін. У 1964 виступив як режисер-постановник художнього фільму „Проводи білих ночей”. Разом з дружиною Людмилою Панич зняв документальний фільм „Ти бачиш, я пам'ятаю...” про колективізацію в СРСР, який не сподобався партійній верхівці. У співдружності з Є. Шиферсом створив приватний театр „Ленінград - 65”, який відразу після відкриття був заборонений. Дружив з поетом Р. Рождественським, йому присвячений вірш „Чужой билет”. У 1971 виїхав з СРСР до Ізраїлю. З 1972 по 1994 жив у Німеччині, працював на радіостанції „Свобода”; читав заборонені в СРСР твори О. Солженіцина, В. Гроссмана, В. Войновича та ін. У 1991 зняв документальний фільм „Юліан Панич. Дорога додому”. З 1994 живе і працює у Франції. *Кіровоград відвідував у вересні 1994.*

25 – 60 років від дня народження (м. Київ) Валерія Петровича

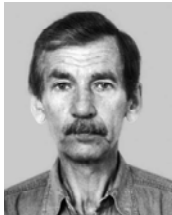
Самофалова, футболіста. Нападник. *З 1975 – у Кіровограді. У складі кіровоградської „Зірки” провів 14 сезонів. Став рекордсменом клубу за кількістю зіграних матчів (понад 500) та її кращим бомбардиром (72 голи). Був капітаном команди, граючим тренером, технічним директором клубу, начальником команди.* Майстер спорту СРСР. *У 2002 включений до першої символічної збірної кіровоградської „Зірки”, складеної з нагоди 80-річчя клубу.*

27 – 80 років від дня народження (с. Настасівка Томаківського району

Дніпропетровської області) **Віктора Федоровича Ганоцького** (1936-2010), поета, журналіста. У 1964 закінчив бібліографічний факультет Харківського інституту культури. *Працював у редакціях кіровоградських газет „Молодий комунар”, „Кіровоградська правда”, „Народне слово”.* Учасник ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Друкується з 1954. Автор збірок віршів „Ти” (1993), „Спокута” (1999), „Сто віршів. Вибране” (2004) та ін.; книги „Поцілунок роси: Новели. Есе. Нариси” (2007), „Постскриптум, або крапку ставити рано» (2013). Член Національної Спілки письменників України.

28 – 75 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Олександра**

Павловича Должикова, диригента, композитора, педагога. У 1965 закінчив Київську державну консерваторію. З 1964 по 1968 – артист Державної заслуженої капели бандуристів України. У 1968-1971 – викладач музичного відділу Київського педагогічного училища. З 1971 по 1979 працював у Київській дитячій музичній школі №15. У 1980-1994 – диригент-постановник Київського театру естради. Від 1994 – доцент кафедри гри на музичних інструментах Національного педагогічного університету (Київ). За сумісництвом від 1961 – музичний керівник народного фольклорно-етнографічного ансамблю «Веснянка» при Київському університеті, з яким гастролював в Італії, Греції, Фінляндії, Польщі, Угорщині, Німеччині, Болгарії. Створив його оркестрову групу, керує нею вже понад 50 років. Автор усього музичного матеріалу, що супроводжує концертні програми “Веснянки”: 10 великих вокально-хореографічних композицій та понад 50 концертних номерів, що представляють чи не всі етнічні регіони України. Автор оригінальної музики до вокально-хореографічних композицій “Легенда про Київ” та “Незабутнє”. Заслужений артист України (1996).

28 – 55 років від дня народження (*с. Суботці Знам'янського району*)

Миколи Христофоровича Корецького, правознавця. В 1983 з відзнакою закінчив Запорізький машинобудівний інститут (інженер-конструктор), у 1990 – з відзнакою Всесоюзний заочний інститут харчової промисловості (м. Москва) (інженер-економіст), у 1996 – Київський державний економічний університет, у 2004 – Запорізький інститут державного і муніципального управління, в 2010 – Донецький юридичний інститут.

Працював у Академії муніципального управління (професор, проректор з науково-педагогічної роботи). З 2012 – в.о. ректора Національного університету водного господарства і природокористування. Створив одну з провідних наукових шкіл у галузі науки «Державне управління». Автор 44 монографій та навчальних посібників. Кандидат економічних наук (1996). Доктор наук з державного управління (2003), професор. Академією економічних наук нагороджений «Золотою медаллю ім. Туган - Барановського». Заслужений діяч науки і техніки України.

28 – 25 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Льва**

Миколайовича Панкова (1991-2014), військовослужбовця, героя АТО. Водій 3-го окремого полку спеціального призначення, старший солдат. Загинув 29.07.2014. під час виконання бойового завдання в складі розвідгрупи

з рятування пілотів збитого літака в районі міста Сніжне Донецької області. Указом Президента України “за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України”, нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно). **Похований у м. Мала Виска на міському кладовищі. На фасаді Маловисківської ЗОШ №3 відкрито меморіальну дошку пам'яті Героя.**

29 – 70 років від дня народження **(м. Бобринець) Бориса**

Олександровича Побігуци, музиканта (віолончеліста), диригента, педагога. **До 6-го класу навчався у рідному місті**, потім – у Криворізькій музичній школі. Закінчив Дніпропетровське музичне училище ім. М. Глінки та Київську консерваторію ім. П. Чайковського (1970).

Працював у київських театрах оперети та юного глядача, у Краснодарському театрі оперети. Нині – завідувач кафедри струнних інструментів Краснодарської консерваторії, професор. Керівник державного камерного оркестру Кубані. Гастролював у Німеччині, Туреччині, Японії, Англії, Шотландії. Дипломант Міжнародного фестивалю (2000), 2-я премія 9-го Всеросійського конкурсу композиторів (1984). Заслужений артист Росії (1998).

31 – 140 років від дня народження **(м. Єлисаветград) Бориса**

Йосиповича Межеровського (1876-1951), американського художника. **Навчався у Земській рисувальній школі (офіційна назва – Вечірні Рисувальні Класи при Єлисаветградському Земському Реальному Училищі) у Петра Крестоносцева.** Закінчив Академію мистецтв у Мюнхені. Улюблений жанр – пейзаж. У 1906 емігрував до США. Пробував свої сили у всьому, чим можна було заробити на життя, використовуючи фарби: розмальовував абажури, створював зразки текстильних орнаментів тощо. Врешті-решт, став одним з найуспішніших комерційних митців, яких в США називають “buck-eye painter” («доларовооки художники»). Це

означало, що він працював за контрактом на оптового торговця, який постачав його картини до крамниць. Побував, виконуючи замовлення клієнтів, у багатьох країнах світу. Зокрема, у 1929 під час дворічної подорожі Європою та північною Африкою виконав з натури близько 50-ти полотен олією та понад 60 акварелей. Про себе говорив: «Я не модерніст, я реаліст. Мої будинки виглядають так, як мають виглядати, і перспектива є не лише у кольорі, а і в побудові. Я не намагаюся нав'язати вам думку, що будинки викривлені, або що небо зелене, а дерева червоні. Якщо я бачу блакитне небо, я малюю його блакитним».

АРХІТЕКТОР РУВИМ ПОДОЛЬСЬКИЙ – ТОЙ, ХТО НАМАГАВСЯ РОЗГАДАТИ ТАЄМНИЦІ НЕВ'ЯНСЬКОЇ ВЕЖІ

*В темной ладони крестьянская пашня
выдохом греет зерно поутру.
В полупоклоне Невьянская башня
жестью гремит на студеном ветру...
И только в легкой каррарской рубашке,
от Галилея, наверно, мудра,
вторит Невьянской Пизанская башня,
словно старейшая в доме сестра.*

Андрей Расторгуев

*Нев'янська вежа
(1721-1745)*

Зізнаюсь, аби не наш земляк, архітектор Рувим Петрович Подольський (1895-1978), я б так і не дізнався, що, крім знаменитої нахиленої (падаючої) вежі в італійському місті Піза, є на світі подібне їй архітектурне диво – нахилена вежа в місті Нев'янську Свердловської області Російської Федерації, побудована невідомим зодчим у I пол. XVIII століття за наказом купця Акіфія Демидова (1678-1745).

Саме Подольський першим у 1930-і роки провів наукове обстеження Нев'янської вежі, зробив обміри технічних параметрів і фасадів та здійснив спробу розгадати її таємниці. Результати своїх досліджень Рувим Петрович опублікував у статті «Падающая башня Невьянского завода» в журналі «Академия архитектуры» за 1936 рік, що й дотепер не втратила своєї актуальності.

Порівняння двох веж напрошується саме собою, хоча Пізанська більш ефектна, оскільки викладена каррарським мармуром. Отже, висота Пізанської вежі – 56 метрів, діаметр – 15 метрів. Висота Нев'янської – 57,5 метра, діаметр – 9,5 метра. Відхилення від осі вертикалі складає 1,85 метра.

Пізанська вежа, як відомо, є дзвіницею собору Санта-Марія Марджоре. На її вершину ведуть 294 сходинок. Ними полюбляв підніматися на верхній поверх всесвітньо відомий вчений Галілео Галілей для проведення своїх дослідів (той самий, який після вимушеного

*Пізанська вежа
(1174-1372)*

зречення на суді інквізиції про те, що Земля обертається навколо Сонця, а не навпаки, буцімто вимовив фразу, що стала крилатою: «І все-таки вона крутиться!»). Галілей зокрема кидав з вежі різні предмети, аби довести, що швидкість падіння не залежить від ваги падаючого тіла.

Існують різні припущення, що пояснюють причини нахилу Пізанської вежі. Одні дослідники вважають, що архітектор Бонанно використовував насоси для відкачування води, чого не слід було робити, оскільки відкачана вода стікала в один бік – у напрямі річки. Інші припускають, що він заклав одну частину фундаменту на твердому ґрунті, іншу – на м'якому.

Та хоч як там було, за однією з легенд казково багатий уральський купець Акінфій

Демидов (власник десятків металургійних заводів, фабрик та копалень на Уралі та в Сибіру, на яких працювало 25 тисяч робітників) забажав мати в себе вежу-дзвінницю, подібну до Пізанської. Щоб втілити свою примху в життя, він запросив італійських зодчих, імена яких залишилися невідомими (демидовські архіви безслідно зникли). Проте, на відміну від Пізанської, Нев'янська вежа – швидше нахилена, ніж падаюча: її відхилення від вертикалі постійне й не збільшується з часом. Певно, вважають фахівці, вона або самовільно нахилилася на початку будівництва, і, попри всі спроби, її не вдалося вирівняти, або ж таким первісно був задум геніального архітектора згідно з побажанням замовника. Адже вежа нахилена у південно-західному напрямі, у бік міста Тули, що могло символізувати повагу Демидових до своєї малої батьківщини.

Досліджуючи Нев'янську вежу, Рувим Подольський не підтримав версію про італійських зодчих. Вона, вважає архітектор, споруджена в традиціях російського барочного мистецтва. Споруджували вежу з особливої, так званої «підп'ятної», цегли. Для її виробництва червону глину розминали голими ногами, щоб намацати й вилучити з неї камінці. Потім додавали в масу вапнякову муку і яєчний білок. Нарешті, кожен цеглину перевіряли на міцність, кидаючи її з десятиметрової висоти. Зведені з неї могутні двометрові стіни нижнього ярусу мали гарантувати надійність всієї будівлі. Однак їхня важковаговитість і могла спричинити відхилення вежі, а, отже, пікантності вежі надала... помилка архітектора в розрахунках. Втім, це лише одна з гіпотез.

А ще Подольський робить сенсаційний висновок: «Чугунная балка 190-145 мм, проходящая по диаметру от стены до стены, была усилена по всей своей длине железным стержнем 60-36 мм. Причём железо

втоплено непосредственно в тело чугуна. Такая конструкция обеспечила необходимый запас прочности: железо не даёт чугуну сломаться, а чугун не позволяет железу прогнуться». А це означає, що невідомий архітектор використав принцип залізобетону... задовго до його офіційного винайдення у ХХ столітті.

Окраса вежі – мереживні чавунні решітки балконів з литва такої якості, що не піддається корозії уже впродовж чверті тисячоліття. А взагалі-то вежа являє собою квадратну основу, на якій розміщено три восьмигранні яруси з такою ж кількістю поверхів усередині, призначення деяких (зокрема першого) до кінця не з'ясоване.

На другому був розташований кабінет самого Акінфія Демидова, у радянські часи його переобладнали у в'язницю. На третьому розміщувалася лабораторія, в якій буцімто Демидов таємно від державної казни виплавляв срібло і золото зі своїх копалень на Алтаї та чеканив фальшиві монети.

Наступний поверх займала акустична («слухова») кімната. Її особливість, завдяки оригінальній конструкції стелі (склепінчатій і трохи приплюснутій), полягала в тому, що стоячи в одному кутку кімнати, можна було добре чути, про що говорять у протилежному. На сьомому та восьмому поверхах – диво-куранти з музичним боєм. Годинник Демидов придбав в Англії за фантастичну на ті часи суму – 5 тисяч рублів золотом. Для порівняння – вартість самої вежі становила 4207 рублів. Механізм вражає не тільки точністю ходової частини та красою малинового дзвону, а й репертуаром музичного валу, на якому «записано» 18 мелодій!.

На даху – металевий шпиль із залізним флюгером, на якому відтворений дворянський герб Демидових вагою 25 кілограмів. Причому, до шпиля підведено заземлення (його забезпечують металеві конструкції, що пронизують будівлю і йдуть у землю), а це означає, що Нев'янська вежа була обладнана... громовідводом за чверть століття до того, як його офіційно сконструювали.

Уже за одне дослідження Нев'янської вежі Подольський заслуговує на почесне місце в історії російської архітектури ХХ століття. Народився Рувим Петрович Подольський у Єлисаветграді 8 серпня 120 років тому. На превеликий жаль, ніяких подробиць про його дитинство і юність у рідному місті поки що не маємо, як і про те, де земляк здобував вищу освіту. Повідомляється лише, що він був доцентом, потім професором кафедри промислових і цивільних об'єктів Московського інженерно-будівельного інституту (МІБІ), науковим співробітником Академії архітектури СРСР. Крім викладацької діяльності на кафедрі МІБІ, Подольський займався дослідницькою роботою. Його спеціалізація – вивчення проблем історії архітектури, дослідження і реставрація архітектурних пам'яток: будинок Анни Монс – коханки Петра I, Китайгородська стіна в посаді Заряддя перед її знесенням у 1950 році та особливо будинок знаменитого московського архітектора Матвія Казакова (1738-1812) ін.

*Будинок архітектора
Матвія Козакова*

Про ще одне сенсаційне відкриття Рувима Подольського пише головний архітектор авторитетного архітектурного часопису «SPEECH» Анна Мартовицька: «Вообще-то очень долгое время считалось, что усадьба Казакова в Златоустинском до нас не дошла... После кончины зодчего в 1812 году усадьба была постепенно распродана и перестроена, свои прежние объем и этажность сохранили лишь два строения -

здание архитектурной школы и главный дом, но про них все как-то забыли, не учитывая, что это постройки самого Матвея Казакова. В начале 1950-х усадьбу по счастливой случайности открыл известный советский реставратор Рувим Подольский, рассмотревший за поздними перестройками и наслоениями руку мастера. Подольский показал, что усадьба с ее главным домом, угловым корпусом и жилым флигелем не только неплохо сохранилась, но и является образцовым примером городской усадьбы конца XVIII века. Она находится в самом центре столицы, между улицами Мясницкой и Маросейкой, и сегодня может считаться редчайшим фрагментом подлинной допожарной Москвы. Кстати, по трагическому стечению обстоятельств пожар 1812 года убил не только большую часть московских строений, но и самого Казакова: зодчий не выдержал сообщения об огне, охватившем любимый город, и скончался от сердечного приступа».

Тоді ж, у 1953 році, Подольський висунув ідею про створення в садибі Казакова Музею геніального російського зодчого та історії московської архітектурної школи, яка лише в наші дні починає втілюватися в життя.

Однак головною справою свого життя Рувим Петрович вважав обробку й складання зводу матеріалів з історії архітектури промислових об'єктів Росії XVII-XIX століть. Під час Великої Вітчизняної війни Подольський разом з іншими фахівцями створював маскувальні обладнання для військових, промислових та інших особливо важливих об'єктів. У 1940-50-і рр. співробітники кафедри архітектури промислових і цивільних будівель МІБІ вирішували завдання промислового будівництва. За планами Рувима Петровича були споруджені: завод важкого машинобудування у Челябінську, комбінат Уралсільмаш, Лисичанський завод віконного скла з робітничим селищем, Ленська мануфактура в Павловому Посаді, літакобудівні заводи. Біографи Подольського відзначають: «Деятельность Подольского трудно переоценить. Являясь одновременно архитектором-теоретиком и практиком, Рувим Петрович внёс свой вклад в становление промышленной архитектуры страны».

НАШ ЗЕМЛЯК ГРИГОРІЙ ЄЛИСАВЕТСЬКИЙ – ТОЙ, ХТО ПЕРШИМ ЗРУЙНУВАВ ВОРОТА ПЕКЛА ПІД НАЗВОЮ «ОСВЕНЦІМ»

*...В Освенциме сегодня тишина,
И не седеют волосы убитых.
Приходят и уходят времена
И, проявляясь на могильных плитах,
Бессмертны имена познавших ад,
И в небеса ушедших без ответа.
За что и почему? Они молчат.
И словно божий суд, молчанье это.*

Владимир Спектор

*Григорій
Єлисаветський*

Напередодні 70-річчя звільнення в'язнів найстрахотливішого нацистського табору смерті Аушвіц-Біркенау в польському місті Освенцім, що відзначається 27 січня як Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту, несподівано спалахнула міжнародна дискусія з присмаком скандалу, хто ж це насправді зробив. Міністр закордонних справ Польщі, аргументуючи, чому на вшанування пам'яті жертв нацизму не був запрошений президент Росії Путін, пояснив, що Освенцім, мовляв, був звільнений українцями, що воювали у складі Першого Українського фронту. Росія образилась і, у свою чергу, заявила, що Освенцім звільнила Червона Армія, передусім, росіяни та представники інших народів СРСР.

Доволі дивно було чути про якихось абстрактних визволителів, коли добре відоме, приміром, ім'я людини, яка першою на чолі свого військового підрозділу з боєм увірвалась до цього пекла. І був це не українець чи росіянин, а, що глибоко символічно, єврей і наш земляк з відповідним прізвищем Єлисаветський Григорій Давидович (1906-1988).

Він народився у містечку Нова Прага Олександрійського повіту. 3 вересня 1928 по березень 1931 року проходив військову службу у лавах

Червоної Армії. Прикметно, що 43-й стрілецький полк 15-ї Сивашської дивізії, до якого потрапив курсант Григорій Єлисаветський, дислокувався у нашому місті, що тоді називалося Зінов'євськом, з 1921 по 1939 рік. Своєрідним пам'ятником перебування цієї військової частини у Кіровограді залишався до 1970 року найпопулярніший у місті кінотеатр «Сивашець» (нині на його місці розташований готельний комплекс «Київ»), а ще вулиця Сивашська в мікрорайоні Некрасівка.

Після демобілізації з армії у 1931 році Григорій Єлисаветський переїхав до Москви. До початку війни працював юрисконсультом будівельної організації, що споруджувала будівлю Наркомату Оборони. На фронтах ВВВ Григорій Давидович перебував з жовтня 1941 року до кінця війни. Брав участь у битві за Москву, в прориві блокади Ленінграда, у звільненні Львова, Кракова і Праги. У липні 1942 року був важко поранений і контужений, перебував у шпиталі до березня 1943-го. У травні 1943 року «втік» на фронт у корсеті, в якому й воював. Єлисаветський – гвардії полковник, командир Окремої частини армійського підпорядкування, яка у суботу 27 січня 1945 року першою вступила на територію «комбінату смерті», де знищено понад 4 млн. чоловік! Був призначений першим радянським комендантом звільненого Освенціма.

Пізніше Григорій Давидович напише про це спогади, а спочатку перші враження від побаченого в Освенцімі він виклав 4 лютого 1945 року в листі до сім'ї:

«Моя Любушка, Ненуся!

Вот уже три дня как я тебе опять не мог написать. Но на этот раз причины необычные. Мало того, что мы в движении, так то, что я пережил за последние три дня не поддается никакому описанию. За три с половиной года войны я видел много ужасов и кошмаров, но то, что я лично видел в Освенциме, этого нельзя было себе представить даже при самой невероятной фантазии.

Представь себе город, вокруг которого устроено 9 лагерей, в которых в среднем 60-80 тыс. народа со всех сторон мира. Но туда достаточно зайти, не только там быть, и увидеть этих людей, что бы лишиться рассудка. Здесь было четыре печи (крематорий), в которых ежедневно сжигали тысячи людей...

Людей привозили сюда, якобы для санобработки, раздевали и вводили в такие подвалы, расположенные над печами, там все было устроено, как в душевой. Когда же подвал заполнялся от 1500 до 2500 чел., закрывалась дверь и туда пускали газы. Через 10-15 мин. умерщвленных людей подавали наверх, где и сжигали в печах. При этом эти изверги рода человеческого заставляли сжигать свои жертвы из числа обреченных на смерть. Больше того – отца заставляли сжигать своих детей; сына - родителей, а потом и самих исполнителей сжигали. Еще сейчас там картина

потрясающая. Везде валяются столько трупов, что я тебе передать не могу.

Входил в барак, где лежит в ряд 400 живых трупов. Эти люди лежат несколько дней, и никто к ним даже не входил. Никто им не давал ни есть, ни пить, и они лежали и ждали своей мучительной кончины. Можешь себе представить какой вой они подняли, увидев живых людей, в которых они сразу почувствовали своих спасителей. Сейчас развернут там госпиталь (наш), куда уже свезли 4000 чел., но это только капля в море. А если бы ты видела, что делалось с людьми, когда они увидели хлеб, они ноги целовали, они выли (буквально выли, а не плакали), как безумные. В лагере имеется детский барак. Когда мы зашли туда, мои нервы больше не выдержали, у меня сперло дыхание и слезы меня начали душить. Туда свели еврейских детей разных возрастов (близнецов). На них, как на кроликах, производили какие-то эксперименты. Я видел парня лет 14, которому с какой-то «научной» целью впрыснули в вену керосин. Потом у него вырезали кусок тела и послали в Берлин в лабораторию, ему же вставили другой кусок тела. Сейчас он лежит в госпитале весь в глубоких гниющих язвах и ничего с ним сделать нельзя. По лагерю ходит красавица-девушка, молодая, но умалишенная. Я вообще поражаюсь как эти люди, которых мы видели, не сошли с ума все. Да, если до сих пор мы освобождали лагерь смерти, то Освенцим можно по праву назвать «Город поголовного массового истребления невинного народа»...

Ненуся, родная моя! Может я не должен был тебе писать этого, но поверь, я не могу не поделиться с тобой. Четвертый день, как не ем, спать не могу. Я даже смеяться перестал. Я серьезно заболел. Как жаль, что я не обладаю даром слова и не владею пером. А то бы я все то, что видел, описал бы в печать, чтобы все читали, чтобы все знали, что такое немец, ибо до сих пор мы еще, оказывается, по-настоящему не изучили этих двуногих зверей. Теперь я только убедился, как бледно описывают в печати наши репортеры все ужасы и кошмары, чинимые немецкими зверями. Ведь если описать простыми словами то, что я видел, так люди бы, читая, рыдали».

А ось маленький фрагмент із спогадів Григорія Єлисаветського:

Рисунок Зіновія
Толкачова
«Мати з дитиною»

«...Бараков около пятисот. Они – словно зрительное воплощение дьявольского фашистского плана истребления целых народов. Обходим территорию опустошенного лагеря. Всюду запыленные снегом трупы: женщины, дети, старики, застреленные в упор. А вот ужасная картина: мертвая женщина с прижатым к груди младенцем. Поспешно отступая, буквально перед нашим приходом фашисты угнали около 80 тысяч узников, видимо, рассчитывая еще использовать их рабский труд. Остающихся расстреливали в упор, чтобы не оставлять свидетелей зверств. Несчастную женщину с ребенком тоже настигла автоматная очередь гитлеровского выродка...».

Війну Григорій Єлисаветський закінчив на посаді начальника гарнізону міста Бреслау (тепер Вроцлав). Нагороджений трьома орденами Червоного Прапора. Після війни, прикутий до ліжка (внаслідок контузії і поранень) Григорій Давидович закінчив юридичний інститут, був прийнятий у Московську колегію адвокатів. Плідно працював адвокатом, попри інвалідність. Був обраний першим Головою правління Московського єврейського культурно-просвітницького товариства. Автор книг спогадів: «Мы вместе сражались» (1980), «Лица и судьбы» (1988).

*Рисунок Зіновія
Толкачова «Діти
Освенціма»*

Зброєю художника Першого Українського фронту Зіновія Толкачова (1903-1977), який служив у підрозділі, що займався документальною фіксацією злочинів гітлерівців на території Європи, був не автомат, а олівець, пензель та фарби. Одночасно з Григорієм Єлисаветським він вступив на територію пекла і зробив серію вражаючих рисунків, які згодом фігурували на Нюрнберзькому процесі як докази нацистських злочинів. Сам же Зіновій Толкачов – єврей за походженням, хоча й народився в Білорусії, вважається українським художником. У 1919-1920 році він навчався у Москві у ВХУТЕМАСі у нашого видатного художника і педагога Олександра Осмьоркіна.

Ми навряд чи колись дізнаємося, скільки уродженців нашого краю перетворилося у попіл в Освенцімі. Серед них Зіновій Давидович Львовський (1881-1943) – російський та французький літератор і перекладач. Місце народження – Єлисаветград, Україна, місце смерті – Освенцим, Польща.

За освітою Зіновій Львович – інженер-технолог, за покликанням – перекладач і літературознавець. Він перекладав на російську з

англійської (Едгар По, Френсіс Гарт, Бернард Шоу, Герберт Уеллс, Джон Голсуорсі), французької (Октав Мірбо, Едмон Ростан, Трістан Бернар, Гастон Леру), німецької (Герхард Гауптман) та норвезької (Кнут Гамсун) мов. Найулюбленіші письменники – Джек Лондон та О.Генрі, їхні твори він перекладав найчастіше.

У 1926 році Зіновій Львовський емігрував до Франції, де напрочуд успішно адаптувався. Тут він уже займався перекладами на французьку мову з німецької та англійської, зокрема творів американського письменника Ептона Синклера. Написав французькою мовою декілька літературознавчих праць: «Достоевський як письменник» (1931), «В лабораторії Достоевського» (1932) та ін. Не випадково біографічну довідку про Зіновія Львовського містить сучасна французька енциклопедія, звідки ми й почерпнули ці відомості про невідомого на батьківщині літератора. Та ж французька енциклопедія повідомляє й про жахливий фінал життя Зіновія Львовського: «21 червня 1941 року як іноземний підданий заарештований у передмісті Парижа. 7 жовтня 1943 року етапований у концтабір Освенцім, де й помер через декілька днів».

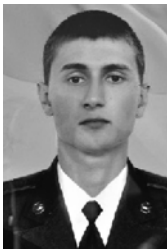
ЧЕРВЕНЬ

1 – 85 років від дня народження (м. Мала Виска) Володимира Яковича

Бровченка (1931-2013), поета. Закінчив Одеський технологічний інститут (1955). Був головним редактором журналу „Дніпро” (1973-1979), очолював правління Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном (1979-1991). Автор 35 поетичних книг („За тиждень до Воскресіння”, 1992; „Страсний четвер”, 1993; „Повернення Богородиці”, 1999; „Презентація з молитвою”, 2003; „Перед Покровом”, 2006; „Німби над вишнями”, 2007 та ін.), роману у віршах „Як Мамай до Канади їздив” (1984), збірників пісень „Вірність” (1980), „Материне поле” (1989), „Голуби” (1993), спогадів „Вікнина”. Творчості поета присвячена монографія С.І.Ткаченка „Сходження: Життя і творчість Володимира Бровченка” (2008). **Почесний громадянин м. Мала Виска.** Заслужений діяч мистецтв України (1996).

5 – 30 років від дня народження (м. Бобринець) Віталія Юрійовича

Волкотруба (1986-2014), військовослужбовця, героя АТО. Начальник радіостанції відділення управління загону спеціального призначення 3-го окремого полку спеціального призначення, молодший сержант. В серпні 2014 був нагороджений медаллю із позолотою “за сумлінне виконання обов’язків під час охорони Дніпропетровського аеропорту”. Загинув 29.08.2014 під час виїзду колони із зони оточення біля села Червоносільське Амвросіївського району Донецької області. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

Похований на батьківщині, в м. м.Бобринець.

9 – 60 років від дня народження (с. Тернівка Новоархангельського

району) Олександра Івановича Панасенка, фармацевта. У 1982 закінчив фармацевтичний факультет Запорізького медичного інституту. З 2009 – завідувач кафедри токсикологічної та неорганічної хімії Запорізького державного медичного університету. Доктор фармацевтичних наук (2005), професор (2006). Автор більше 300 публікацій, 55 авторських свідоцтв, 25 патентів України. Нагороджений Почесною Грамотою Верховної Ради України «За заслуги перед українським народом» (2011).

10 – 110 років від дня народження (с. Березівка Долинського району)

Федора Іполитовича Самойловича (1906-1997), письменника, педагога. Навчався у Нікопольському педагогічному технікумі, закінчив філологічний факультет Запорізького педагогічного інституту (1940). Вчителював у школах Дніпропетровщини. Автор сатиричних збірок поезій: „І рубка, і ребром” (1963), „Геть з поля бур’ян!” (1968), для дітей „Про хороброго Юн Гір Су та прекрасну Це Су Не” (1960), „Смішинки” (1971).

10 – 90 років від дня народження (смт Устинівка) Леоніда Михай-

ловича Фільштейна, економіста. Учасник ВВВ. **У Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування (КІСМ) прийшов працювати, маючи великий практичний і науковий досвід** роботи на керівних посадах у фінансово-банківській системі та органах управління (1947-1963). З 1963 до 1975 був начальником Центральної науково-дослідної лабораторії праці Придніпровського Раднаргоспу, завідувачем Придніпровського відділення НДІ праці Держкомпраці СРСР. **З 1975 по 1987 – завідувач кафедри економіки та організації виробництва КІСМу. Засновник економічного факультету, в 1987-2008 – його декан, професор.** Доктор економічних наук (1988). Дійсний член Академії економічних наук України (1993). Підготував 28 кандидатів наук. Автор 257 наукових праць, 7 монографій, 6 підручників. Нагороджений 3 орденами, 16 медалями. Заслужений працівник народної освіти України.

10 – 80 років від дня народження (м. Дніпродзержинськ) Анатолія

Григоровича Черниша, письменника. Закінчив Дніпропетровський автомобільний технікум. **З 1964 живе і працює в Кіровограді.** Пише вірші і казки для дітей, гуморески. Автор поетичних книг: «Сонячний зайчик» та «Рідних звуків голоси» (2000), «Як умивається кіт» і «Зачекалися весни» (2002), «Казка про Зиму та її дітей» (2003), «В лісі свято» (2005), «Про сонечко і журавля, калину і букву Я» (2010); «Частівки – про життя оповідки» (2009); підготував і упорядкував «Приказки та прислів'я

із «Словаря української мови» Бориса Грінченка» (2009). Твори увійшли до навчального посібника «Дитяча література. Твори українських письменників другої половини ХХ – початку ХХІ століть» (2011). Член Національної спілки письменників України (2004).

13 – 65 років від дня народження (с. Небелівка Новоархангельського району) Григорія Михайловича Гнатюка (1951-2012),

художника. Закінчив Харківське художнє училище у 1975 (педагог В. І. Ленчин). Учасник виставок з 1982. Член Спілки художників УРСР з 1987. Твори експонувалися на виставці „Сучасний радянський живопис” в Японії (1987), на I Міжнародному бієнале „Імпреза-89” в Івано-Франківську та багатьох інших. **Персональна виставка влаштована у Кіровограді (1991) та Києві (1992).**

Картини придбані Міністерством культури СРСР, Спілкою художників УРСР, Галереєю східноєвропейського мистецтва „Червоний квадрат” (Лондон, Англія), приватними збірками у Швейцарії, США, Канаді та іншими. З 1994 жив і працював у рідному селі. **Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Ос്മьоркіна (2006).** Заслужений художник України (2009).

13 – 60 років від дня народження (м. Кіровоград) Миколи Івановича

Жаркіх, фізика, хіміка, пам'яткоохоронця. **Батько й мати – філологи, викладали в КДПІ ім. О.С.Пушкіна.** Закінчив фізичний факультет Київського університету (1978). У 1978-1995 працював в Інституті колоїдної хімії та хімії води ім. А. В. Думанського та в Інституті біоколоїдної хімії НАНУ. Кандидат хімічних наук (1983). З 1995 працює в Інституті пам'яткоохоронних досліджень

Міністерства культури і мистецтв України. Постійні проекти: бібліографія старої України 1240-1800 (з 1982); фотографії пам'яток архітектури України (з 1975), зібрав близько 50 тисяч фотознімків; створив універсальну ієрархічну базу даних „Мислене дерево” (з 1999).

14 – 65 років від дня народження (м. Олександрія) Віктора Євгеновича

Косенка, конструктора. У 1974 закінчив Московське вище технічне училище ім. М.Е.Баумана. З 1974 працює в компанії «Науково-виробниче об'єднання імені академіка М.Ф.Решетньова»: інженер, ст. інженер, начальник групи, начальник сектора, начальник комплексу. Спеціаліст з проектування космічних апаратів і систем зв'язку, ретрансляції, навігації та геодезії. Автор наукових праць та винаходів. Нагороджений двома медалями Федерації Космонавтики.

15 – 85 років від дня народження (с. Луполове Ульяновського району) Володимира Анатолійовича Суржинського, гірничого інженера. **У 1948 працював у Заваллівській геологорозвідувальній партії буровим**

робітником, а з 1949 – буровим майстром. У 1965 закінчив Київський політехнічний інститут за фахом «гірничий інженер». З 1970 – директор Коростенського гранкар'єру. З 1978 – генеральний директор об'єднання «Граніт». Почесний громадянин міста Коростеня (1991). Заслужений будівельник УРСР.

16 – 80 років від дня народження (м. Кіровоград) Юхима Яковича

Авруцького, поета і громадського діяча. Перший вірш був надрукований газетою «Кіровоградська правда» у 1954. Закінчив машинобудівний технікум та Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. Пройшов шлях від начальника КБ модернізації обладнання заводу «Гідросила» до старшого наукового співробітника КІСМ. Створив інженерно-виробничий кооператив, який займався проектуванням засобів механізації

та автоматизації технологічних процесів. Стояв біля витоків відродження єврейської культури в місті, коли єврейській громаді повернули синагогу. З 1994 мешкає у м. Дортмунді (Німеччина), але не втрачає зв'язків з Україною. Член Конгресу літераторів України. Автор книг поезій: «Мої п'ятилетні сверстники» (2008), «Возвращение» (2009), «Народ мой» (2013).

17 – 60 років від дня народження (с. Знам'янка Знам'янського району)

Станіслава Олександровича Сафронова, економіста, державного діяча. У 1980 закінчив Дніпропетровський інститут фізичної культури, у 1991 – Полтавський кооперативний інститут (економіст). Кандидат економічних наук (1997). З 1997 – голова ради акціонерів АТЗТ „Дніпродзержинський завод продтоварів”. Народний депутат України (1998-2002); був членом Комітету Верховної Ради з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій.

З 2003 по 2008 – перший заступник голови Держкомрезерву України. Один з фундаторів храму Різдва Христа у смт Курилівці Петриківського району Дніпропетровської області. Майстер спорту СРСР з боксу, один із засновників національної ліги професійного боксу України, її почесний президент. У 2010 обраний мером Дніпродзержинська. Заслужений працівник промисловості України (2001).

18 – 85 років від дня народження Ахто Леві (справжнє прізвище Ліппу Леві Ахтович) (1931-2005), естонського письменника. Колишній учасник визвольного руху „Лісових братів” у Естонії, згодом злочинний авторитет, злодій „у

законі”, на його рахунок декілька втеч, 5 убивств. У тюрмах та колоніях провів понад 14 років. Вийшов на свободу і покінчив з кримінальним минулим у 1969. Надзвичайною популярністю користувалася його перша автобіографічна книга „Записки Сірого Вовка” (український переклад 1972), яка була екранізована кінорежисером В. Басовим під назвою „Повернення до життя”. **У ній розповідається зокрема й про перебування у кіровоградській в’язниці (1954), де він зробив один із важливих кроків до відродження в собі людини.** У наступні роки написав романи „Улыбка фортуны”, „Бежать от тени своей”, „Посередине пути”, „Мор: роман о воровской жизни, резне и Воровском законе”, які теж мали успіх у читачів.

19 – 70 років від дня народження (м. Олександрія) Олександра

Васильовича Батури, економіста. У 1969 закінчив Дніпропетровський сільськогосподарський інститут. З 1987 – завідувач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Дніпропетровської медичної академії, нині професор-консультант. Доктор економічних наук (1994), професор (1995). Засновник економічної школи „Роль розподільчих відносин у становленні ринкової економіки України”. За його редакцією вийшов збірник наукових праць „Природа людини й діалектика соціально-економічних відносин”. Автор монографій: „Формирование фонда жизненных средств” (1994), „Экология и уровень жизни человека” (1995), „Іноземні інвестиції в системі становлення ринкової економіки України” (2002) та ін.

22 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Олександра

Мойсейовича Століна, фізика. У 1963 з відзнакою закінчив механіко-математичний факультет Ростовського державного університету. З 1963 по 1988 працював науковим співробітником у Відділенні Інституту хімічної фізики АН СРСР, а з 1988 – завідувач лабораторії пластичного деформування неорганічних матеріалів Інституту структурної макрокінетики і проблем матеріалознавства РАН (ІСМАН). Доктор фізикоматематичних наук (1982), професор (1992). Автор понад 400 наукових публікацій, 40 винаходів. Керівник науково-освітнього центру ІСМАН. Нагороджений срібною медаллю ВДНГ СРСР. Лауреат премії ім. Г.В.Виноградова Російського реологічного товариства (2002).

24 – 35 років від дня народження (м. Кіровоград)

Руслана Сергійовича Мезенцева, спортсмена, гімнаста. Гімнастикою почав займатися у 1986 під керівництвом

заслуженого тренера України Олега Яровинського. Член збірної команди України з 1997. Переможець і призер багатьох міжнародних змагань: срібна медаль у командних змаганнях із спортивної гімнастики XXVII літніх Олімпійських ігор у Сіднеї (2000), бронзова медаль чемпіонату світу 2001 у Генті (Бельгія). Заслужений майстер спорту (2000).

26 – 25 років від дня народження (м. Новомиргород) Андрія Вікторовича Гурічева (1991-2015), військовослужбовця, героя АТО.

Золотий медаліст Златопільської гімназії у Новомиргороді, випускник Севастопольського університету ядерної енергетики і промисловості. Захоплювався пауерліфтігом, у 2012 здобув золото на чемпіонаті світу. **Після цього вступив на заочне відділення факультету фізвиховання КДПУ імені Винниченка. Працював тренером у фітнес-клубі «Зірка».** У вересні 2014 вирушив добровольцем у зону АТО.

Командир взводу спостереження і технічних засобів спостереження 57-ї окремої мотопіхотної бригади, лейтенант. Загинув 5.08.2015 в результаті мінометного обстрілу спостережного пункту на териконі шахти «Южная» поблизу смт Ленінське за 800 метрів від окупованої Горлівки.

Похований у Новомиргороді. Запропоновано вулицю Кірова, на якій жив герой, перейменувати на його честь. Представлений до нагородження орденом «За мужність» III ст. (посмертно).

29 – 100 років від дня народження (с. Липняжка Добровеличківського району) Петра Семеновича Шемендюка (1916-2001), військового діяча. Після семирічки закінчив школу ФЗН в Одесі. З 1934 працює на будівництві міста Комсомольська-на-Амурі. Разом з О. Маресьєвим закінчує аероклуб, у 1940 – Батайську військову школу льотчиків. За час війни здійснив 261 бойовий виліт і провів 40 повітряних боїв, особисто збив 13 літаків і в складі групи – 6. Втративши після поранення руку, домогся дозволу служити в армії, збив ще 5 ворожих машин. Герой Радянського Союзу (1943). Після війни жив і працював у Херсоні.

30 – 150 років від дня народження (с. Будище на Черкащині) Тихона

Івановича Осадчого (1866-1945), економіста, земського статистика, педагога. У 1890-1897 – статистик Херсонського і Симбірського земств. Автор праць про селянське землеволодіння і землекористування. Яскравий представник соціально-економічного напрямку в політекономії. **Під час роботи в Єлисаветградському повіті жив у с. Братоліубівці**

Олександрійського повіту. Його дослідження „Щербановская волость Елисаветградского уезда Херсонской губернии” (1891) отримало схвальну оцінку В.І.Леніна. Наш край фігурує і в інших працях: „Херсонское землевладение и херсонские землевладельцы”(1912), „Силы деревни. Хроника (1870-1890) (1900), „Общественный быт и проекты его улучшения в XIX в.” (1902). З 1904 учителював у школах Київщини. У 1917 – член Центральної Ради. З 1918 – один з керівників Всеукраїнського сільськогосподарського кооперативного союзу „Централ”. Після 1918 вчителював на Чернігівщині, брав участь у роботі кооперативних організацій.

30 – 75 років від дня народження (сmt Олександрівка) Світлани

Григорівни Барабаш (1941-2006), літературознавця, критика, поета і публіциста. Закінчила філологічний факультет Львівського університету; працювала учителькою, викладачем української літератури Донецького університету та **Кіровоградського педагогічного інституту.** Кандидат філологічних наук, доцент, **завідувач кафедри українознавства Кіровоградського державного технічного університету.** Автор статей з історії української літератури, фольклору, з питань сучасного літературного процесу та культури, книг: „Чарівне джерело поезії: естетичні функції фольклоризму в поезиці Андрія Малишка” (1985), „Серце вільне і пісенне (про творчість Д.В.Павличка)” (1989), збірки віршів „Золоті причали” (1998), заслужений працівник освіти України, професор. **Ведуча публіцистичної програми обласного телебачення „Вітальня Світлани Барабаш”. Лауреат обласної літературної премії ім. Є. Ф. Маланюка.**

НАШІ ЗЕМЛЯКИ ЖАН ПЕСКЕ ТА МІШЕЛЬ ПОРТНОВ – ХУДОЖНИКИ ПАРИЗЬКОЇ ШКОЛИ

Жан Песке, малорос, є чудовим художником, і французька школа може претендувати на його творчість.

Аполлінер

Видатних особистостей, що, на превеликий жаль, не потрапили на сторінки «Історичного календаря Кіровоградщини на 2015 рік», у мене назбиралося вже не менше десятка.

Жан Песке

Причина – банальна: виявив я їх уже після того, як календар був надрукований. Про те, щоб видати доповнення до «Календаря», включивши до нього ще й тих (не менше сотні) персон, якими довелося пожертвувати, аби вкластися в обумовлений формат видання, годі й мріяти. Але ж це дуже прикро, тим паче, що мова у цьому випадку йде про митців, зовсім не засвічених у нашому краєзнавстві. Про двох з них – моя сьогоднішня розповідь.

Вперше про французького художника польсько-українського походження Жана Песке (насправді Яна (по-нашому Івана) Мирослава Пескевича) (1870-1949) я почув від нашого відомого краєзнавця, автора книги «Маленький Париж (Елисаветград в старой

открытке)» Віктора Петракова, який мешкає у Москві і є радником міністра культури Російської Федерації.

У 2011 році Віктор Васильович займався організацією першої в Україні виставки добре знаного в світі й зовсім невідомого на батьківщині одного з фундаторів Паризької школи живопису. Виставка «Іван Песке. Діалог культур» експонувалася з 9 по 28 вересня 2011 року в Київському Національному музеї російського мистецтва. На ній було представлено 70 живописних і графічних творів майстра різних періодів його творчості, яка є прикладом взаємопроникнення польської, української та французької культур.

Петраков, що брав участь у київському вернісажі Песке, порадив мені звернути увагу на цього митця: чи не є він нашим земляком, уродженцем Єлисаветградського повіту? Мовляв, родом Песке із

сучасного Первомайська Миколаївської області, який був утворений у 1920 році шляхом об'єднання трьох, розташованих поруч, містечок Ольвіополя, Голти і Богополя. Про те, що Ольвіополь справді входив до складу Єлисаветградського повіту, мені було відомо. Та виявилось, що Іван Песке народився не у ньому, а в Голті, яка належала Ананіївському повіту Херсонської губернії. Третя ж складова – містечко Богопіль – підпорядковувався Балтському повіту Подільської губернії. Тобто Первомайськ був створений з населених пунктів аж трьох повітів.

От якби після об'єднання, міркував я, місто отримало назву Ольвіополь (а так і мало б статися, бо він найбільший за територією і населенням та й в історії найяскравіше засвітився, якби не горезвісна комуністична ідеологія), то Івана Песке, хоча й з натяжкою, ми могли б вважати нашим земляком. Натомість місто назвали на честь свята Першого травня – дня Міжнародної солідарності трударів, але не Першотравенськом, як мало б бути, а Первомайськом (!). Так з'явилося на карті України місто з дивовижною назвою, що сприймається як мовний пам'ятник українсько-російському суржику – і не один! Назву Первомайськ носять ще чотири населені пункти: місто й два села в Луганській області та село у Маловісківському районі нашої області (на додачу у цьому ж районі Кіровоградщини, крім села Первомайськ, наявне й село... Первомайське). У Російській Федерації я виявив лише два Первомайська, зате у Республіці Молдова – їх аж чотири. Якою ж все-таки бідною була уява комуністичних назвотворців!

Можна вважати, що у цьому сенсі нашим Новомиргороду і Златополю, коли їх у 1959 році об'єднували в одне місто, ще й пощастило, а то б мали якийсь мовний покруч... Восьмомартовськ чи щось подібне.

Тоді, чотири роки тому, я не знайшов вагомих підстав для того, щоб вважати Івана Песке нашим земляком. Та нещодавно, переглядаючи інтернет-сайт «Искусство и архитектура русского зарубежья», виявив цікаве уточнення у біографічній довідці про його місце народження:

«Родился 27 июля 1870 (Голта Ананьевского уезда Херсонской губ.; по другим данным Голованевск, ныне Кировоградской обл., Украина)». Саме цьому джерелу, як найбільш авторитетному і повному, я схильний довіряти більше, ніж іншим. Якщо вдасться з'ясувати, міркував я, що батько художника лікар Пескевич працював у нашому Голованівську, тоді й матимемо достовірну інформацію про те, де насправді з'явився на світ Іван

Жан Песке «Післяобідній відпочинок»

Жан Песке «Дружина
з сином»

Песке. Він міг народитися у Голованівську, але немовлям був перевезений батьками у Голту, яку зрештою й записали як місце його народження. До речі, відстань між Голованівськом і Первомайськом складає лише 51 км. До 1954 року Голованівськ взагалі входив до складу Первомайського округу Одеської області.

А от з батьком художника якраз і маємо чи не найбільше плутанини. Крім Мечислава та Мечеслава, в інших довідниках його називають Яном, Мстиславом і навіть Мирославом, та й помер він, коли сину ледве виповнилося 5 років.

Загадкою, про що пишуть деякі журналісти, залишається те, як він, перебуваючи на скромній посаді повітового лікаря, буцімто чи то розбагатів, чи то отримав таку велику спадщину, що Іван Пескевич, на заповіданий йому батьком капітал переїхав у 1889 році після закінчення Одеського художнього училища до Франції і зовсім не бідував на відміну від більшості своїх співвітчизників.

Так би я й перебував у невіданні щодо достовірності імен батька й сина Пескевичів, аби не натрапив у Інтернеті на статтю «Художник Ян Мирослав Песке (1870-1949), мистець пограниччя культур» польської дослідниці його творчості Йоланти Поляновської: «Ян Мирослав Песке (пол. Jan Mirosław Peske) народився 27 липня 1870 року в містечку Голта тогочасної Херсонської губернії в Україні. **Його батьки, лікар Ян та Антоніна (дівоче прізвище Знамеровська, із заможної поміщицької родини) Песке, проживали у маєтку Новосілка біля Голованівська тогочасного Балтського повіту...**

Ян Мирослав Песке провів дитинство в родинному маєтку, а з 1880 року навчався в Київському ліцеї. Початкову художню освіту він здобув у Рисувальній школі Миколи Івановича Мурашка в Києві...і в Одеській рисувальній школі (1886-1889), де вивчав архітектуру і живопис».

У «Списку землевласників Балтського повіту на 1897 рік» знаходимо прізвища Знамеровського Маріана і Знамеровського Флавіана, яким належав маєток у селі Новосілка (1800 мешканців). Хтось із них доводиться дідом Яну Мирославу Песке.

А ще, аби не виникало сумнівів щодо справжнього імені художника, Йоланта Поляновська зазначає: «У Кабінеті гравюр Національної бібліотеки в Парижі (за номером Ca.88.Fol.) є нотатка, ймовірно, автограф художника: Peske Jan Mirosław... Іноді його помилково називають Мечиславом». В українській та російській Вікіпедії, у багатьох статтях про Песке його називають по батькові... Іваном Мечиславовичем,

що полякам зовсім не притаманно. Отже, художника, як і батька, звали Яном, але мав він, що у поляків було дуже поширено, подвійне ім'я Ян Мирослав, другу частину якого у нас часто сприймають за ім'я батька.

Доречно згадати, що в дитинстві та в ранній юності письменника Юрія Карловича Олешу (1899-1960), поляка за походженням, що народився в Єлисаветграді, згідно з метрикою, звали Георгієм Антоном.

То вже пізніше, отримавши паспорт, він офіційно став просто Юрієм Олешею. Так само повне ім'я видатного польського композитора Шимановського Кароль Мацей Корвін-Шиманомвський (1882-1937), а класика польської літератури ХХ століття Івашкевича – Ярослав Леон Івашкевич (1894-1980).

Батько класика української літератури Максима Рильського мав навіть потрійне ім'я – Тадеуш Томаш Збігнєв Рильський. А справжнє прізвище одного з основоположників літературного авангарду, приятеля і палкого шанувальника творчості Жана Песке Гійома Аполлінера – Вільгельм Альберт Володимир Олександр Аполлінарій Вонж-Костровицький (1880-1918). До речі, свої симпатії до українського народу Гійом Аполлінер висловив у вірші «Відповідь запорізьких козаків турецькому султанові» (1913), написаного під враженням від картини Іллі Рєпіна.

А от щодо місця народження Яна Мирослава Песке, то плутанини стало ще більше. Якщо довіритись Йоланті Поляновській, то він народився таки в Голті, але дитинство його минуло у селі Новосілка поблизу Голованівська, а не навпаки, як припускав я.

Це ж саме стверджує, щоправда, не посилаючись на якісь джерела, й журналістка з Первомайська Катерина Муцет: «Мати, Антуанетта Знамерівська, була з польських багатих дворян, володіннями яких були села на сучасній території України. **За однією з версій, Іван народився в одному з них – Новосілках (тепер у Кіровоградській області). Але насправді Антуанетта Пескевич народила сина саме в Голті, по дорозі додому, в родове помістя в Новосілках.**»

Щодо батькового багатства, то Йоланта Поляновська про це навіть не згадує. Натомість повідомляє, що навчаючись деякий час у Варшаві, Жан Песке став стипендіатом, що й дозволило йому виїхати для вдосконалення майстерності до Франції.

Очевидно, цієї плутанини та протиріч у біографії можна було б уникнути. Адже відомо, що Жан Песке з 1890 по 1949 рік вів щоденник, написав спогади (739 сторінок машинопису), які й досі чомусь не

Жан Песке «Сім'я в інтер'єрі»

опубліковані, хоча на них посилаються, вибірково цитують (зокрема Йоланта Полянвська). Та хоч як там було насправді, підстави вважати Яна Мирослава Песке нашим земляком все ж з'явилися. За аналогією можна пригадати біографію одного з найвидатніших наших земляків, лауреата Нобелівської премії з фізики Ігоря Тамма (1895-1971), який народився у Владивостоці, але його дитинство і юність з 3-річного віку минули в Єлисаветграді.

Звісно, Жан Песке у Франції усвідомлював себе передусім художником польсько-українського походження. Він неодноразово брав участь у виставках польських художників, що мешкали у Франції, дружив з видатними співвітчизниками: лауреатом Нобелівської премії з хімії 1911 року за «Трактат про радіоактивність» Марією Склодовською-Кюрі (1867-1934); письменницею Габрієлою Запольською (1857-1921), автором популярної п'єси «Мораль пані Дульської» та іншими. Серед поціновувачів творчості Жана Песке – знаменитий політичний і державний діяч, прем'єр-міністр Франції Жорж Клемансо (1841-1929). Його кабінет прикрашали два пейзажі художників Клода Моне і Жана Песке.

Своє творче кредо Жан Песке сформулював ще у 1894 році, коли записав у щоденнику: «Я хотів би колись довести свої роботи до такого стану, щоб вони промовляли якнайсильніше до почуттів. Шляхетність лінії та композиції, гармонія й сила гармонії та світла – це мої прагнення».

З цією метою він вивчав твори імпресіоністів, постімпресіоністів, прерафаелітів, японських та китайських художників. Жан Песке досяг надзвичайної майстерності у малюванні китайською тушшю, ставши кращим рисувальником Європи у цій техніці. Віртуозно володів й багатьма іншими техніками живопису і графіки: олія, пастель, акварель, офорт і т.д. Працював у багатьох жанрах живопису: портрет, ню (оголена натура) та найулюбленішим був пейзаж. Песке вважався кращим майстром із зображення лісів і дерев, за що його навіть називали «поетом дерев і лісничим живопису».

Особливо любив живописець природу півдня Франції (Прованс, Вандея), передусім, за схожість з краєвидами батьківщини. Як свідчення в любові до рідного краю сприймаються ось ці рядки із щоденника не француза Жана Песке, а Яна Мирослава Пескевича: **«Боже, як все це нагадує Україну – навіть у землі той самий запах... Всі ці ріки і ставки, ліси й сади – їх я завжди згадую, хоча більше 40 років**

Мішель Портнов «Гуляння в парку»

відділяють мене від моїх рідних місць. Як у чарівних казках, я б перенісся туди, на мою Україну, і навіть вночі знайшов би те, що залишив у своєму серці, тому що зображення, які не можна стерти, врізалися в мою пам'ять на все життя...».

Що стосується портретів, то Жан Песке малював винятково членів своєї родини: дружину Катерину Лушникову і чотирьох дітей. А пастелі й акварелі художника багато експертів ставлять в один ряд з роботами Анрі Тулуз-Лотрека. Імпресіоністи й постімпресіоністи Поль Сезанн, Каміль Пісарро, Анрі Тулуз-Лотрек, Амедео Модільяні, Поль Сін'як, Анрі Матісс, П'єр Боннар, Марк Шагал, Пабло Пікассо, Поль Сезюр'є, Моріс Дені та багато інших – ось коло його спілкування як рівного з рівними. Видатний художній критик XX століття Андре Варно відзначав: «Песке залишається серед кращих, серед тих, хто продовжив імпресіонізм і потім удосконалив цю техніку, зумів виявити спротив екстраживописним викликам, неухильно йшов лише йому призначеним шляхом. Його творчість – така, якою вона є: потужною! І цей майстер може перебувати поруч з найвідомішими».

Твори Песке зберігаються у Луврі та в багатьох інших художніх музеях світу.

На уже згаданому інтернет-сайті «Искусство и архитектура русского зарубежья» я знайшов відомості про іншого французького художника українського походження Паризької школи, про якого ми навіть не чули, але який є нашим безсумнівним земляком. Це – Мішель Портнов (Michel Portnoff), а насправді уродженець Єлисаветграда Михайло Портнов (1885-1978). Закінчив Одеське художнє училище (його юнацькі роботи відзначав художник і педагог Леонід Пастернак, батько поета Бориса Пастернака). Потім Портнов удосконалював свою майстерність у Німеччині, Швейцарії, Італії (Флоренція), де прожив майже 20 років. Брав участь у виставках у Венеції, влаштовував персональні виставки в Римі, Сієні та Флоренції. В 1929 році переїхав до Парижа. Писав пейзажі, портрети та жанрові сцени в імпресіоністичній манері. Регулярно брав участь у салоні Незалежних (1929-1939, 1948-1975, 1977, 1978). Провів персональні виставки у Парижі в 1934 і 1935 році (галерея Simonson) та 1943-му (галерея Cambasgris). В 1979 і 1984 рр. у Парижі були організовані меморіальні виставки Михайла Портнова.

Можливо, з часом і творча спадщина Михайла Портнова у вигляді виставки його творів повернеться з Франції в Україну. Якщо це станеться, то хотілось би, щоб її організатори не обминули, передусім, рідне місто художника – наш Єлисаветград. Тим паче, що син нашого земляка Андре Портнов (народився у 1941 році) – відома й авторитетна у наукових колах Франції особистість: фахівець з інновацій та промислової стратегії, автор декількох монографій (зокрема «Революція та інтелігенція»), засновник журналу «Наука і технології», доктор технічних наук, професор Паризького університету.

ЛИПЕНЬ

1 – 165 років від дня народження (с. Новий Стародуб Петрівського району) Сергія Михайловича Степняка-Кравчинського

(справжнє прізвище **Кравчинський**) (1851-1895), письменника, народовольця. **Дитинство минуло в Олександрії та Єлисаветграді**. Закінчив Михайлівське артилерійське училище (1870), навчався у Лісовому інституті у Петербурзі (1871-1873). Один із найвизначніших діячів партії „Народна воля”, учасник „ходіння в народ”, національно-визвольного руху у Герцеговині (1875), здійснив терористичний акт проти шефа жандармів Мезенцева (1878). Емігрував до Англії. Автор історико-публіцистичних книг: „Подпольная Россия”, „Россия под властью царей”, романа „Андрей Кожухов” та інших творів. Послужив прототипом головного героя знаменитого роману **Етель-Ліліан Войнич** „Овід”. **У с. Новий Стародуб відкрито музей С. М. Степняка-Кравчинського**. Включений у книгу Віктора Савченка „100 знаменитых анархистов и революционеров» (2010)

3 – 85 років від дня народження (м. Бобринець) Ольги Миколаївни Медведенко (1931-2006), співачки, режисера, педагога.

У 1955 закінчила вокальне відділення Київського державного музичного училища ім. Р.М. Глієра при консерваторії ім. П.І. Чайковського. Була солісткою хору оперної студії Київської консерваторії. Трудовий шлях розпочала в дитячій музичній школі Челябінська-50 (Снежинськ) педагогом з вокалу і сольфеджіо в 1961. До 1976 була організатором і керівником вокального колективу клубу об'єднаного заводського комітету профспілки № 24: режисер-постановик оперет «Сільва», «Поцілунок Чаніти», дитячої опери «Мийдодир» та ін. З 1976 до 1981 працювала в Арзамасі-16, де очолювала вокальний колектив Палацу культури ім. В.І. Леніна. Після повернення в Снежинськ у 1981 знову очолювала вокальний колектив Палацу культури «Октябрь». Заслужений працівник культури РФ.

4 – 80 років від дня народження (м. Чернігів) Владилена Антоновича Попудренка, актора. У 1963 закінчив Київський інститут театального мистецтва. З 1963 по 1990 працював в українських театрах Одеси, Сімферополя, Полтави, Запоріжжя. **У 1965-1969 – провідний актор Кіровоградського музично-драматичного театру ім. М.Л.Кропивницького**. З 1990 - актор Чернігівського українського музично-драматичного театру, потім –

Запорізького ім. Магара. Полі: Еней (“Енеїда” за Котляревським), Василь (“Циганка Аза” Старицького), Гнат (“Безталанна” Карпенка-Карого), Муров (“Без вини винуваті” Островського), Містер Ікс (“Принцеса цирку” Кальмана), Фердинад (“Підступність і кохання” Шіллера). Народний артист України.

4 – 75 років від дня народження (м. Бобринець) Марка Соломоновича

Уманського (1941-2011), біохіміка. У 1965 закінчив біологічний факультет МДУ ім. М.В.Ломоносова. Головний науковий співробітник Сибірського науково-дослідного інституту сироварства (СіБНДІС). Після закінчення працював ст. науковим співробітником, потім завідувачем відділу біохімії Всесоюзного науково-дослідного інституту маслоробства і сироварства (ВНДІМС) у м. Углич Ярославської області. З 1968 до 2008 працював заступником директора з наукової роботи Алтайського філіалу ВНДІМС (м. Барнаул). Здійснивав керівництво комплексними науковими роботами за програмою «Ліквідація наслідків Семипалатинського ядерного полігону». Доктор технічних наук (2000), професор. З 2008 – головний науковий співробітник Державного наукового закладу «Сибірський НДІ сироваріння Російської сільгоспакадемії». Автор 4 монографій, 36 винаходів.

4 – 35 років від дня народження (м. Донецьк) Олени Валеріївни

Материнської, мовознавця. У 2004 закінчила факультет іноземних мов Донецького національного університету, до 2014 викладала в ньому. Кандидат філологічних наук (2005). Доктор філологічних наук (2013). Автор двох монографій, стажувалася у Німеччині (2009, 2014). **З 2014 – професор кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики Кіровоградського державного педагогічного університету імені**

Володимира Винниченка. Лауреат премії Верховної Ради України для найталановитіших молодих учених у галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок за працю «Меронімічні відношення в різноструктурних мовах» (2015).

5 – 60 років від дня народження (м. Таганрог Ростовської області) Сергія Петровича Дьоміна, співака (ліричний баритон), педагога. **У 1977 закінчив музично-педагогічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна. Працював учителем музики у Червоновершській СШ Компаніївського району.** Досвід соліста-вокаліста набув у народному самодіяльному ВІА “Корал”. **У 1981 запрошений**

артистом-інструменталістом ВІА “Контакт” Кіровоградської обласної філармонії. З 1987 обіймає посаду художнього керівника філармонії. У 1996-1997 болгарська фірма “Ара аудіо-відео” випустила три магнітні альбоми із записами пісень і романсів у виконанні співака. У 2002 в Києві на Міжнародному фестивалі родинної творчості “Мелодія двох сердець” отримав диплом І ступеня. **Доцент кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання музично-педагогічного факультету КДПУ ім. В.К.Винниченка.** Заслужений артист України (2002).

7 – 175 років від дня народження (Полтавщина) Митрофана Івановича

Рахубовського (1841-1911). військового діяча. Після закінчення Полтавського кадетського корпусу та спеціальних класів при ньому був випущений **у 1859 офіцером у Новомиргородський драгунський полк. У 1863 був переведений в Олександрійський гусарський полк, в якому служив до 1870.** У 1872 вступив у юридичну академію, після закінчення якої був прикомандирований до Київського військово-окружного суду. **З 1877 по 1883 викладав у Єлисаветградському кавалерійському училищі. Був членом Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел. На одному із засідань у 1882 пропонував Товариству зайнятися „изданием и распространением в массы книг, доступных для народа и ремесленников”.** У 1883 був призначений помічником військового прокурора Віленського військово-окружного суду. З 1889 був Військовим слідчим Приамурського військового округу, потім військовим суддею. У 1892 – військовий суддя Варшавського військово-окружного суду. Генерал-лейтенант (1906).

7 – 115 років від дня народження (сmt Добровеличківка) Євгена

Омеляновича Юцевича (1901-1988), композитора, диригента, педагога. Закінчив Вознесенську гімназію. Під час громадянської війни грав у духовому оркестрі. Навчався у музично-драматичному інституті, у 1931-1933 брав уроки у Л. Ревуцького. Організував у Вознесенську великий духовий оркестр, який виступав у багатьох містах України. Автор оригінальної теорії акустичної природи та „естетичного звучання” музичних інструментів. У 50-70-ті роки ХХ ст. працював над удосконаленням виготовлення струнних та духових інструментів, створив низку оригінальних зразків. Водночас викладав у музично-драматичному інституті ім. М.В.Лисенка, Київській консерваторії, Центральному будинку народної творчості. Створив 7 опер („Журавель та Чапля”, 1940; „Кирило Кожум’яка”, 1948; „Людина з легенди”, 1968 та ін.), 20 хорів, 2 симфонічні п’єси та багато інших творів.

8 – 120 років від дня народження (м. Єлисаветград) Іони Абрамовича

Бій-Бродського (1896-1963), актора. **Закінчив Єлисаветградську громадську гімназію.** Працював у московському державному академічному театрі ім. Є.Б.Вахтангова. Знявся у знаменитій кінострічці „Шукачі щастя”(1936) за **сценарієм уродження Єлисаветграда Р. Кобця** (роль Шльоми) та інших фільмах: „Дівчина поспішає на побачення” (1936), „Острів скарбів” (1937), „Лікар Айболить” (1938), „Як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем” (1941) та ін. Похований на Ново-Донському кладовищі. Журналіст, прозаїк і драматург Анатолій Козак написав спогади „Искатели счастья, или воспоминания очевидца”, в яких розповів про шалену популярність в Одесі виконавця ролі Шльоми.

8 – 70 років від дня народження (м. Мала Виска) Володимира

Пилиповича Федоренка, актора, співака. **Навчався у Маловисківській СШ № 4.** Виступав в ансамблі пісні і танцю Київського військового округу. Закінчив Київську державну консерваторію у класі народного артиста СРСР, видатного співака і педагога Миколи Кондратюка. Сценічну діяльність розпочав у Житомирському обласному музично-драматичному театрі у 1976. З 1982 служить у Харківському академічному театрі музичної комедії. Володіє голосом з унікальним тембром та широким діапазоном. Зіграв понад 60 ролей у класичних оперетах, втілив на сцені цілу плеяду образів: князь Орловський, граф Даніло, Палі Рач, граф Тассіло, принц Раджамі, давньогрецький бог Зевс та багато інших. Незважаючи на те, що за Федоренком закріпилося амплуа “героя”, йому блискуче вдаються і комедійні ролі. Заслужений артист України (1993).

8 – 25 років від дня народження (с. Вільне Кіровоградського району)

Євгена Володимировича Бурка (1991-2014), військовослужбовця, героя АТО. Служив заступником командира розвідувальної групи Кіровоградського 3-го окремого полку спеціального призначення, сержант. Загинув під час нападу терористів на колону української військової техніки біля села Степанівка Донецької області. Кавалер Ордена «За мужність» III ступеня (помертно). **У селі Вільне на фасаді ЗШ I-III ступенів,**

де навчався Герой, встановлено пам'ятну дошку на його честь.

9 – 135 років від дня народження (Гродненська губернія Білорусії)

Антонія Петровича Котовича (1881-1938), священника, протоієрея, сподвижника ігумена **Варсонофія**. Під час Першої світової війни (з травня 1916) служив військовим священником під Ригою і в Торжку. У

1918-1921 – священик церкви с. Іванівки Таганрозького повіту. **Потім жив у Олександрійському повіті, служив у храмі с. Куколівки (з 1922). Відмовився брати участь у діяльності розкольників (так званої „обновленської церкви”), яка служила більшовицькій владі. Другий священик Покровської церкви м. Олександрії (з 1923 по 1924). Благодійний Олександрійського району (з 1926). Після арешту**

ігумена Варсонофія та передачі храму обновленцям здійснював таємні літургії у себе на квартирі. Неодноразово заарештовувався: у справі Варсонофія (Юрченка) (1924), у справі іосифлян (1928). У 1929 засуджений до 3-х років таборів у Сибір, згодом розстріляний. Канонізований Зарубіжною Російською Православною Церквою.

9 – 75 років від дня народження (с. Павлиш Онуфріївського району)

Віктора Терена (справжнє прізвище Таран Віктор Васильович), поета. **Навчався у „школі Сухомлинського”.** Закінчив Харківський авіаційний інститут (1965). Працював інженером на Київському заводі „Арсенал”, редактором у видавництві „Дніпро”. Автор книжок: „Причетність” (1969), „Переклик” (1975), „Лінія часу” (1978), „Подих степу” (1982), „Сполохи” (1983), „Тривога і обов’язок” (1985), „У прихистку долонь” (1986); віршованої

казки для дітей „Котилася горошинка” (1985), поезій для дітей „Так весело мається” (1987). **Улюбленому Вчителю присвятив поему „Вулиця Сухомлинського”.** Головний редактор незалежного часопису „Розбудова держави”. Народний депутат України з 1998.

10 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Олега Степановича

Натяжного, театального діяча, режисера. Закінчив СШ №14 (1964) та Кіровоградську дитячу художню школу (1963). Як актор грав у виставах режисера О.М.Флейшмана у народному театрі оперети БК ім. Калініна м. Кіровограда. У 1975 закінчив Київський театральний інститут. Працював режисером у театрах Чернігова, Мукачевого; головним режисером в ансамблі драми і комедії Укрконцерту. **У 1982-1991 – головний режисер Кіровоградського театру ім. М.Кропивницького. Здійснив постановку 20 вистав: «Езоп»,**

«Вестсайдська історія», «Маруся Богуславка», «Я, Богдан», «У неділю рано...» та ін. Після Кіровограда працював головним режисером у Кримському українському, Івано-Франківському обласному театрах. З 1993 – в Херсонському театрі ім. М.Куліша, в якому поставив 26 вистав. Всього в творчому доробку режисера понад 140 вистав. Заслужений діяч мистецтв України (2012).

10 – 40 років від дня народження (*м. Ульяновка*) **Павла Леонідовича**

Сніцара (1976-2014), військового діяча, героя АТО. Закінчив військове училище прикордонних військ. **Кіровоградським стрілецьким батальйоном (військова частина 3011) Міністерства внутрішніх справ України командував більше 10 років, підполковник.**

У зоні бойових дій АТО з батальйоном перебував з весни 2014. Загинув 23 липня в боях за визволення Лисичанська при спробі вивести з-під обстрілу терористів та врятувати поранених бійців Національної гвардії й Збройних сил України. 14.08.2014 за особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі під час російсько-української війни нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно). Полковник (посмертно). **Вулиця Ленінградська в обласному центрі перейменована на честь героя АТО Павла Сніцара.**

12 – 95 років від дня народження (*с. Зелене Петрівського району*)

Павла Федоровича Кришеня, лікаря-гастроентеролога. Учасник Другої світової війни. Нагороджений орденом Слави III ступеня та ще 15 орденами й медалями. У 1953 закінчив Дніпропетровський медичний інститут. У 1956-1967 працював лікарем. З 1967 по 1987 – директор Дніпропетровського науково-дослідного інституту гастроентерології, завідувач лабораторії експериментальної патології та терапії; від 1987 – головний науковий

співробітник Інституту гастроентерології НАМНУ (Дніпропетровськ). Доктор медичних наук (1971), професор (1973). Основні наукові праці присвячені проблемам патогенезу захворювань органів травлення і розробленню нових методів їхнього лікування, а також ендокринного напрямку в гастроентерології. Заслужений діяч науки УРСР (1981).

14 – 145 років від дня народження **Василя Васильовича Хижнякова**

(1871-1949), **громадського діяча, лікаря.** У 1890-1900-х рр. – активний учасник земського руху. **До 1896 був санітарним лікарем Олександрійського повіту. З 1896 після від'їзду до Воронежа М. І. Тезякова – санітарний лікар Єлисаветградського повіту. Автор багатьох праць в „Сборнике Херсонского земства”: „Земско-медицинские вопросы в собрании Александрийского уездного земства»**

(1897), «Волостная и сельская медицина в Елисаветградском уезде», «Земско-медицинские вопросы в Елисаветградском уездном земском собрании» (1897) та ін. Один із засновників

Єлисаветградської громадської бібліотеки (1897). У 1904-1906 – редактор газети „Наша жизнь”, у 1906 – тижневика „Без заглавия”. У 1903-1910- секретар Вільного економічного товариства.

15 – 135 років від дня народження (м. Одеса) Володимира Григоровича

Шепеля (Шепеленка) (1881-?), військового діяча. Закінчив Одеське реальне училище, Одеське піхотне юнкерське училище (1901). Учасник російсько-японської війни. **На початку Першої світової війни був переведений до 256-го піхотного Єлисаветградського полку. Командував ротою та батальйоном. Полковник (1916). З 28.08.1916 – командир 256-го піхотного Єлисаветградського полку.** Під час Першої світової війни був поранений та контужений, нагороджений всіма орденами, у тому числі орденом Св. Георгія IV ст., Георгіївською зброєю, відзнакою Святого Георгія IV ступеня з лавровою гілкою, англійським орденом Військового Хреста та ін. З серпня 1918 – в Армії Української Держави. З лютого 1919 – начальник групи «Крукеничі» Української Галицької армії. З червня 1919 – начальник 15-ї бригади УГА. Генерал-хорунжий Армії УНР. У 1920-х рр. жив на еміграції у Польщі. Подальша доля невідома.

15 – 70 років від дня народження Анатолія Івановича Шендрика (1946-

2011), філософа, соціолога, культуролога. **Випускник Кіровоградської СШ №6. Відвідував молодіжну літературну студію «Бригантина», засновану у 1963 поетом Валерієм Гончаренком при міській бібліотеці ім. Т.Г.Шевченка.** Закінчив Харківський політехнічний інститут. Доктор соціологічних наук (1999). Професор Московського гуманітарного університету, засновник і перший завідувач кафедри культурології (1993). Вважається одним із засновників культурології як самостійної науки. В Росії та за кордоном опубліковано понад 200 наукових праць. Автор монографій: «Теория культуры» (2002), «Культура в мире: драма бытия» (2007) та ін. Заслужений діяч науки РФ.

16 – 135 років від дня народження (с. Орлова Балка Знам'янського

району) Станіслави Шимановської (1881-1938), співачки (сопрано), педагога. **Сестра Кароля Шимановського, краща виконавиця його творів.** Навчалась вокалу в Й. Козловського у Львові. У 1907 дебютувала у Львівському оперному театрі у партіях Стелли, Олімпії та Антонії („Казки Гофмана” Ж. Оффенбаха). Виступала як оперна й концертна співачка у містах Польщі та Росії, країнах Західної

Європи. У 20-30-х рр. викладала у Катовіцькій та Варшавській консерваторіях. Володіла голосом з винятковою майстерністю. Відзначалась високою виконавчою культурою, артистизмом та сценічним хистом. Створила високохудожні образи Джильди, Віолетти, Лакме та ін. **Була першою виконавицею партії Роксани в опері „Король Рогер” К. Шимановського (1926, Варшава).** Набула популярності як інтерпретатор творів сучасних композиторів, особливо вокальної лірики свого брата. **Автор методичної праці „Як треба співати твори Кароля Шимановського” (1938), написала спогади про нього (1937).** Отримала низку польських і зарубіжних нагород за виконавчу й педагогічну діяльність.

17 – 125 років від дня народження (с. Покровське Кіровоградського району) Михайла Михайловича Завадовського (1891-

1957), ембріолога. Брат Б. М. Завадовського. Дитинство пройшло в Єлисаветграді. Закінчив Московський університет (1914). Працював завідуючим кафедрою 2-го Московського університету (1925-1928), професором 1-го Московського університету (з 1927), завідуючим кафедрою МДУ (1930-1948). Один з організаторів Всесоюзного інституту тваринництва (з 1954 – завідуючий лабораторією фізіології розвитку). Академік ВАСГНІЛ (1935). Основні праці з ембріології, розвитку і розмноження тварин та ін. Лауреат Державної премії СРСР (1946). **Сестра братів Завадовських Раїса Римська-Корсакова – дружина племінника знаменитого композитора.**

18 – 45 років від дня народження (м. Кіровоград) Оксани Михайлівни Надєждіної, живописця і педагога. Дочка народного

художника України М.В. Надєждіна, сестра заслуженого художника України А.М. Надєждіна. Закінчила Дніпропетровське художнє училище та Національну Академію образотворчого мистецтва і архітектури (факультет теорії та історії мистецтва). Учасниця Всеукраїнських виставок „Трієнале живопису”-2000, 2003; групової „Живописні метаморфози” (Черкаси, 1998), персональної виставки (Кіровоград, 2002). Член Національної спілки художників України. Основні твори: „Мої музеї”(1996-2005). Яскравий представник нефігуративного (абстрактного) живопису. **Викладає у Кіровоградській дитячій художній школі. Лауреат обласної премії ім. О.О.Ос്മьоркіна.**

19 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Тетяни Григорівни Березняк, поетеси. Відлік своєї творчої діяльності веде з 1963, коли стала членом молодіжної літературної студії «Бригантина», заснованої

поетом Валерієм Гончаренком при міській бібліотеці ім. Т.Г.Шевченка. У 1971 закінчила біологічний факультет Харківського державного університету, працювала у Підмосковному НДІ. **З 1978 до 2013 – лікар-біолог Кіровоградської обласної санепідемстанції. З 2003 – член обласного літературного об'єднання „Степ”.** Автор збірок ліричних віршів: «Веселье мартовской метели» (2003), «Люби прощальный звездопад» (2006), «Мной прожит год» (2010), «Чаепитие с закатом» (2014) та ін. Упорядник книги поезій брата Бориса Березняка «Если меня полюбишь» (2011). Багато віршів покладено на музику.

19 – 70 років від дня народження (с. Маркове Новоархангельського району) Леоніда Андрійовича Хмари, інженера-будівельника. У 1969 закінчив механічний факультет Дніпропетровського інженерно-будівельного інституту (ДІБІ). З 1975 працює в ДІБІ (нині Придніпровська академія будівництва і архітектури): проректор з наукової роботи (1984-1994), завідувач кафедри будівельних і дорожніх машин (з 1982 і до сьогодні). Доктор технічних наук (1984), професор (1985). Автор 20 книг, 5 монографій, має 600 авторських свідоцтв і патентів на винаходи. Заслужений винахідник України, Академік академії будівництва України.

19 – 25 років від дня народження (с. Олексіївка Бобринецького району)

Максима Вікторовича Вербового (1991-2014), військовослужбовця, героя АТО. Солдат (розвідник-кулеметник) Кіровоградського 3-го окремого полку спеціального призначення. Загинув 15.07. 2014 в результаті обстрілу терористами з мінометів позицій військових поблизу села Провалля (Луганська область), пункт прикордонного контролю Ізварине. Указом Президента України нагороджений орденом “За мужність” III ступеня (посмертно). **Похований на батьківщині, в с.Олексіївка Бобринецького району.**

22 – 75 років від дня народження (с. Верблужка Новгородківського району) Євгена Миколайовича Кравцова (1941-2013), композитора, педагога, громадського діяча. У 1967 закінчив Хабаровське музичне училище, у 1972 – Новосибірську консерваторію ім. М.І.Глінки. З 1976 працював у Алтайській державній академії культури і мистецтв, доцент кафедри музичної освіти. Автор трьох симфоній, концерту пам'яті І.Стравінського, декількох кантат, ораторії, вокальних циклів, камерно-

інструментальних творів. Член Сибірської організації Спілки композиторів Росії. Заслужений діяч Всеросійського музичного товариства.

23 – 130 років від дня народження **Олександра**

Володимировича Дурасова (1886-1955, похований у Парижі, на кладовищі Сент-Женевьев-де-Буа), військового діяча. **Закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище**, Олександрівську Військово-юридичну академію. Учасник Першої світової та Громадянської воєн. Полковник Лейб-гвардії Кінно-Гренадерського полку. Активний учасник

Білого руху в складі Збройних Сил Півдня Росії. З 1920 в еміграції. Жив у Франції, у Німці. Був церковним старостою місцевої парафії російської громади. Виступав з доповідями на історичні теми в молодіжних та військових організаціях, грав у спектаклях Гуртка російських артистів та Російського театру в Німці. Після Другої світової війни переїхав у Версаль (під Парижем). У 1950-1954 – директор Російського кадетського корпусу-лицею імені Миколи II у Версалі. Автор роману про бурхливі дні падіння російської імперії «Свет и тени» (1949-1954), фрагменти з якого надруковані лише нещодавно у «Новом журнале» (№274, 2014).

25 – 130 років від дня народження (м. **Олександрія**) **Льва Григоровича**

Білоцерківського (1886-1966), суфлера, актора. В юності став членом групи шанувальників мистецтва в рідному місті. Починав творчу роботу 1917 в трупі Гната Юри «Сурма» в Олександрії. Восени 1920 на запрошення Юри вступив до театру ім. І. Франка і працював там до виходу на пенсію. Вважається одним з фундаторів Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка. Обіймав у театрі посаду

суфлера, виконував як актор поодинокі ролі (Титар в інсценізації поеми Т. Шевченка «Гайдамаки», Слуга маркіза у п'єсі К. Гольдони «Мірандоліна», Старий залізничник у п'єсі О. Корнійчука «Банкір», Раствоковський у комедії М. Гоголя «Ревізор» та ін.). Заснував музейну колекцію театру, писав сценарії до численних театральних «капусників». У 1962 вийшла його книжка спогадів «Записки суфлера».

25 – 100 років від дня народження (м. **Єлисаветград**)

Семена Абрамовича Гороховського, автоінспектора. З 1933 по 1972 працював у Державній автомобільній інспекції. Починав слюсарем на міліцейській автобазі і

дослужився до старшого державтоінспектора главку ДАІ МВС. Навчався у Московському робітфаці НКВС, а у 1937 вступив до Саратовського автодорожного інституту, який закінчив у 1942. Відтоді і до 1955 служив у московській Державтоінспекції старшим державтоінспектором у Радянському районі столиці СРСР. Підготував збірник документів під назвою "Справочник автомобилиста" (1951), перший в країні. Працював шеф-куратором ДАІ у центральному апараті, йому пощастило познайомитися з першим космонавтом Юрієм Гагаріним; дружив з Героєм Радянського Союзу льотчиком А.Ляпідевським, зі співаком Л.Утьосовим. З 1972 у відставці, полковник міліції. Один з ініціаторів створення Всесоюзного добровільного товариства автомобілістів (1975). Автор більше сотні публікацій у центральних газетах і журналах. Захоплювався фізкультурою і спортом. Почесний донор СРСР. Нагороджений багатьма орденами і медалями.

25 – 55 років від дня народження (м. Олександрія) Сергія Сергійовича

Ярого (справжнє прізвище Булка), актора. У 1991 закінчив Київський інститут театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого (курс народної артистки України І. Молостової). Працює у Театрі В. Василька з 1991. З 1993 по 1999 – артист Київського Молодого театру ім. Леся Курбаса. Лауреат Першого міжнародного конкурсу читців ім. Яхонтова в Ленінграді (1991) з призом глядацьких симпатій. Ведучий радіопередачі для дітей

на Одеському державному радіо. Ролі: Жених («Весілля» за А. Чеховим), Ларіусик («Дні Турбіни» М. Булгакова), Піаніст («Оркестр» Ж. Ануя), Октав («Витівки Скапена» Мольєра), Джекоб-Гачок («Трьохгрошова опера» Б. Брехта) та ін. Знімався у фільмах: «Роксолана», «Поклик» за оповіданням А. Платонова (головна роль).

29 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Григорія Андрійовича

Іщенко, спортсмена (футболіст і тренер). Амплуа – захисник. Виступав за команди: „Зірка” (Кіровоград), „Шахтар” (Олександрія), дубль „Динамо” (Київ), „Шахтар” (Кадіївка), „Динамо” (Хмельницький) та „Суднобудівник” (Миколаїв). За миколаївську команду грав з 1973 по 1976: зіграв понад 100 матчів, забив 9 голів. У 1974 у складі „Суднобудівника” став чемпіоном України, майстром спорту. Працював головним тренером „Суднобудівника”, хмельницького „Поділля”, кіровоградської „Зірки”, мукачівського „Прибориста”, житомирського Полісся”, олександрійської

„Поліграфтехніки” та МФК (Миколаїв). Заслужений тренер України. Син Ігор Іщенко став одним з найавторитетніших українських арбітрів.

31 – 80 років від дня народження (м. Кірово, Кіровоград) **Леонтія**

Івановича Орлика (1936-2012), живописця. Закінчив факультет образотворчого мистецтва Московського народного університету ім. Н. К. Крупської. Учасник художніх виставок з 1962. **У 1970-1996 працював у Кіровоградських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР.** Член Національної спілки художників України (2000). Основні твори: „Зима” (1973), „Ялта. Кореїз” (1985), „Степові простори” (1986) та ін.

Персональні виставки влаштовувалися в Кіровоградському обласному художньому музеї (2001, 2012)

31 – 60 років від дня народження (с. Шляхове Новоархангельського

району) Петра Івановича Селецького, поета, журналіста. Закінчив Мелітопольський інститут механізації сільського господарства, працював інженером. **З 1978 по 2003 - кореспондент “Молодого комунара”, “Вечірньої газети”, “Народного слова”, редактор газети “Безплатні оголошення” у Кіровограді.** Автор поетичних збірок: “Ранкові вікна” (1988, у співавт.), “Трилисник” (1990), “Свята вода” (1992), “Сліди багать” (1993), “Місто без імені” (1994), “Заклання

ночі” (1995), „Магічні кола днів” (2000), „Осінній звір” (2002) та ін. Лауреат Міжнародного літературного конкурсу “Гранослов” (1992). **Лауреат обласної літературної премії ім. Є. Ф. Маланюка** за збірку віршів „Осінній звір” (2004). З 2005 живе і працює у Києві.

СЕКРЕТИ ВАРУН-СЕКРЕТІВ, АБО ЯК ХУДОЖНИК ЄВГЕНІЙ ВАРУН-СЕКРЕТ СТАВ ХУДОЖНИЦЕЮ ЄВГЕНІЄЮ ВАРУН-СЕКРЕТ

Нещодавно в мережі Інтернет (електронний каталог «Искусство и архитектура русского зарубежья») натрапив на інформацію про художницю Євгенію Варун-Секрет, яка відразу викликала сумнів щодо її достовірності. Це стосується, передусім, статі художника: чоловік це чи жінка? Маю зазначити, що хоча українській мові більш притаманне ім'я Євген, однак у цьому випадку вживаємо його російськомовний варіант – Євгеній, оскільки це й призвело до плутанини.

*Сергій Тимофійович
Варун-Секрет*

У каталозі подаються такі відомості: «Варун-Секрет Євгенія (Warun-Sekret Eugen von, 1896-1963) Художниця російського зарубіжжя. Жила і працювала в Королівстві СХС (Королівство сербів, хорватів і словенців – з 1929 року країна Югославія). Входила до групи російських художників разом з І.Диким, Б.Образковим, М.Мейєндорфом та ін. 1922-1927 брала участь у копіюванні розписів стародавніх сербських храмів. 1934 разом з М.Мейєндорфом, В.Шевцовим, В.Бичковським розписувала палацову каплицю Св. Андрія на Дедіньє в Белграді. Учасниця виставок у Белграді: російських художників (1924), російських і сербських художників у

готелях «Париж» і «Клерідж» (обидві - 1925), Товариства російських художників у Королівстві СХС (1928). Писала жанрові сцени і пейзажі: «Сонячний сад», «Околиці Дубровника», «Останні промені сонця», «Зима в агонії», «Заєць у полі», «Хорватка» та ін.

Всі дослідники сходяться, що батьком цього художника чи художниці був відомий державний, політичний і громадський діяч Російської імперії Сергій Тимофійович Варун-Секрет (1868-1962). Надзвичайно цікава, маю сказати, особистість, як і все його сімейство загалом.

Уродженець Єлисаветградського повіту, він закінчив спочатку Полтавський кадетський корпус, потім у 1887 році – Московське кавалерійське училище і до 1890 року (зовсім недовго, як бачимо) перебував на військовій службі. Повернувшись на батьківщину, повністю

зосередився на земській діяльності. З 1899 по 1904 рік Варун-Секрет – земський начальник, у 1904-1906 рр. – голова Єлисаветградської земської управи, у 1907-1910 – предводитель дворянства Єлисаветградського повіту.

З 1912 року Сергій Тимофійович – голова Єлисаветградської повітової земської управи. У 1906, 1907 та 1912 роках обирався членом 1, 2 і 4 Державної Думи Росії; у 1913-1916 році був старшим товаришем голови (віце-спікером), одним із лідерів фракції октябристів, головою Земської групи. З 1908 по 1911 рік Варун-Секрет видавав у Єлисаветграді позапартійну газету правого напрямку «Новороссийский край» (суспільно-літературне та політико-економічне видання) (редактори: В.Теплов, А.Пржевальський, Л.Іванов, Л.Замлинський). З 1911 року виходив тижневий ілюстрований додаток до газети.

Всього світ побачили 972 номери. На превеликий жаль, це єлисаветградське періодичне видання, втім, як і всі інші (а їх кількість сягає декількох десятків!), за винятком хіба що «Голоса Юга», досі не стали об'єктом дослідження краєзнавців. А шкода, адже всі вони – унікальне джерело інформації про наш край!

Під час Першої світової війни Варун-Секрет влаштував у своєму маєтку лазарет, де сестрами милосердя працювали його доньки Віра, Єлизавета та їхня подруга Ніна (за чоловіком Родзянко). Інформацію про це та фото сестер Варун-Секрет містить популярний столичний часопис «Столица и усадьба. Журнал красивой жизни» (1915, № 34).

Свого часу в державному архіві Кіровоградської області мені вдалося відшукати формулярний список Сергія Тимофійовича Варун-Секрета за 1912 рік: «Председатель Єлисаветградской Уездной Земской Управы, титулярный советник, 44 года. Из дворян Херсонской губернии. У отца – заповедное имение – 1870 десятин – при деревне Софиевке, Татаровской волости; 1004 десятины при деревне Єлисаветовке Маловисковской волости. Окончил курс наук в Петровском Полтавском кадетском корпусе 26 августа 1886 года». А от найцікавіше: «Имеет детей: Веру (род. 30 октября 1892 года), Єлизавету (род. 24 февраля 1895 года), Євгения (род. 5 августа 1896 г.), Бориса (род. 1 января 1894 г.)». С 22 апреля 1906 года по 23 сентября 1907 года избирался в члены 1 и 2 Государственной Думы. С.Т.Варун-Секрет родился 1 сентября 1868 года, его жена Величковская – 9 апреля 1872 года».

До речі, згадані села Софіївка та Єлисаветівка (нині Маловисківського району) названі на честь дружини Софії та дочки Єлизавети.

Крім двох дочок, як впливає із його формулярного списку, Сергій Тимофійович мав також двох синів Євгенія (5.08.1896) та Бориса (1.01.1894). До речі, в каталозі про художню Євгенію Варун-Секрет зазначено, що вона також, як і Євгеній Варун-Секрет, народилася у... 1896 році!

Високі посади С.Т.Варун-Секрет займав і при Тимчасовому уряді (у 1917 році – повітовий комісар Єлисаветградського повіту), і при Центральній Раді, і при гетьмані Скоропадському (у 1919 році – товариш міністра внутрішніх справ у його уряді).

Судячи з усього, Варун-Секрет був амбітною людиною, з дивовижною здатністю пристосовуватися до будь-якої влади. Згодом він брав участь у громадянській війні на стороні Білого руху. Зрештою, більшовики оголосили його та родину ворогами радянської влади. З 1920 року Сергій Варун-Секрет – в еміграції (Югославія, потім Франція). Там він у 1921 році став одним із співзасновників Російської національно-демократичної партії, членом ЦК Російської народно-монархічної ради та головою Російського монархічного з'їзду в Берліні (березень 1922 року). Брав участь у роботі Російського емігрантського національного центру у Франції.

Помер у віці 94 роки.

Кадровими офіцерами були його брати: ротмістр Володимир та полковники Василь і Георгій, всі троє служили у 6-му гусарському полку, учасники Білого руху. Також померли в еміграції.

Очевидно, що ця плутанина навіть із статевою приналежністю художника Євгенія Варун-Секрета свідчить, що він належить до ґрунтовно забутих майстрів. Та, виявляється, не мене одного здивувала інформація про нього в електронному каталозі «Искусство и архитектура русского зарубежья».

З'явилися суттєві доповнення до його біографії: навчався Євгеній Варун-Секрет в Одеському художньому училищі, потім у Санкт-Петербурзькій Академії мистецтв, удосконалював свою майстерність у Парижі. Після громадянської війни,

опинившись в еміграції у Королівстві сербів, хорватів і словенців, був запрошений учителем мистецтв до самої королеви. Навіть супроводжував королівську родину під час візиту на Близький Схід. Потім

Євгеній Сергійович переїхав до Німеччини, викладав у Академії Мистецтв у Франкфурті на Майні, був її професором. У цьому місті й помер.

За свідченням одного з учнів Євгенія Варун-Секрета Крістіана Еречека, художник не був одружений і дітей не мав. У Німеччині його знали передусім як майстра, що писав портрети російських дівчат.

Витоки помилки із статевою належністю художника, на мій погляд, у неправильному прочитанні імен членів родини Сергія Тимофійовича Варун-Секрета з його формулярного списку: «Имеет детей: Веру (род. 30 октября 1892 года), Елизавету (род. 24 февраля 1895 года), Евгения (род. 5 августа 1896 года), Бориса (род. 1 января 1894 года)». Тобто хтось із дослідників, складаючи біографічну довідку, не звернув увагу на те, що вони подані в родовому відмінку: відтак Євгеній Варун-Секрет став Євгенією Варун-Секрет.

...Історія мистецтва знає чимало прикладів, коли художники поверталися із забуття, їхня творчість раптом ставала затребуваною. Хочеться сподіватися, що помертне визнання чекає й нашого талановитого земляка Євгенія Варун-Секрета. Все більше його картин з'являється на мистецьких аукціонах і

вражають вони різноманіттям тем, сюжетів та жанрів (портрети, пейзажі, побутові сцени, анімалістика, східні мотиви тощо).

P.S. Що стосується братів та сестер Євгенія, то про старшого брата Бориса відомо лише те, що він був, як заведено у цій родині, військовим. У чині підпоручика воював під час громадянської війни у Збройних силах Півдня Росії. Після поразки Білого Руху був евакуйований з Одеси на кораблі «Палацкій». Про подальшу долю – невідомо.

А от про сестру Єлизавету відомостей значно більше і то винятково завдяки мемуарам Ніни Сергіївни Аленникової (1895-1964) «Русская трагедия. Дороги дальние, невозвратные», яка побачила світ у 2010 році в Москві у серії «Россия забытая и неизвестная. Золотая коллекция». Дитинство мемуаристки пройшло в маєтку батька «Веселий Роздол» (нині у складі с. Щасливе Олександрійського району). Батько Сергій Порфірович Алейников був поручиком, фігурує в списку землевласників Єлисаветградського повіту на 1908–1909 р.

Виховувалась дівчина спочатку в Одеському, потім у Санкт-Петербурзькому інституті шляхетних панянок. Захоплювалась театром, навчалась у Петербурзі на приватних театральних курсах А.П.Петровського(1913–1916), потім у Санкт-Петербурзькій філармонії. Була прийнята в гастрольну трупу Малого театру. Після Лютневої

революції 1917 року деякий час жила в Єлисаветграді. Потім з Одеси в 1920 році евакуювалась до Туреччини, а звідти у Францію. Вийшла заміж за морського офіцера Всеволода Павловича Дона. Їхній син Ростислав Дон став відомим французьким дипломатом.

Спогади Ніни Аленникової, написані з неабияким художнім хистом, пронизані щирою любов'ю до природи, побуту та людей нашого краю. Згадуються Єлисаветград, Любомирка, Помічна, Новоукраїнка; поміщицькі родини Шебеко, Ламзіни, Рустановичі, Ревуцькі та ін.

Єлизавета Варун-Секрет – подруга Ніни Аленникової часів навчання в Одеському інституті шляхетних панянок. Після тривалої розлуки вони випадково зустрілися в Парижі в 1934 році й зберігали зв'язок до кінця життя. Єлизавета Сергіївна вийшла заміж за російського скрипаля Олександра Орлинського і мала дочку Маргариту, яка, у свою чергу, стала дружиною інженера Олега Караївана. Відомо, що вона викладала російську мову на посаді професора університету в Монреалі.

У цьому місті в 1998 році й померла Єлизавета Варун-Секрет. Було їй – 103 роки!

СЕРПЕНЬ

3 – 70 років від дня народження (с. Лозуватка Кіровоградської

області) Леоніда Григоровича Громова, педагога. Навчався на історичному факультеті Одеського університету, у 1978 закінчив філологічний факультет Донецького університету. Перебував під пильним наглядом КДБ за дисидентські погляди (неодноразово заарештовувався). Викладав українську мову та літературу в школах Донецька, працював методистом у Донецькому обласному інституті підвищення кваліфікації вчителів. В історію освіти України новітніх часів увійшов як **творець і перший директор заснованої у 1990 Донецької спеціалізованої гуманітарної школи №65 з поглибленим вивченням іноземних мов – першої відновленої української школи у промислових центрах Донбасу.** Очолював її протягом 10 років, а потім у 2000 був безпідставно звинувачений у перевитраті бюджетних коштів, звільнений з посади та відправлений на пенсію. Заслужений вчитель України.

4 – 40 років від дня народження (с. Косівка Олександрійського району)

Віталія Володимировича Костюка (1976-2015), військовослужбовця, героя АТО. Кулеметник 17-го батальйону територіальної оборони «Кіровоград». 8.01.2015 під час несення служби в районі міста Горлівка від падіння отримав травму голови та з діагнозом «сильний забій» потрапив у Харківський військовий шпиталь, помер 16.01.2015. **Похований у рідному селі.**

6 – 45 років від дня народження (м. Олександрія) Олега Борисовича

Кулигіна (1971-2014), військовослужбовця, героя АТО. **Закінчив Олександрійське СПТУ №13,** здобув вищу освіту у Криворізькому гірничорудному інституті. **З 1995 проживав у Кіровограді з дружиною та двома синами, працював на Інгульській шахті. Нагороджений почесним знаком «Шахтарська слава» 3 ст.** Мобілізований, начальник інженерної служби 3-го окремого полку спеціального призначення (формування «Кіборги»), капітан. Позивний «шахтар». Добровільно написав рапорт про направлення в зону АТО. Загинув 14.09.2014 під час обстрілу російськими бойовиками аеропорту Донецька. **Похований на Алеї слави Рівненського кладовища в Кіровограді. На фасаді Олександрійської школи №6, де він навчається з 1978 по 1988, встановлено меморіальну дошку.** За особисту мужність і героїзм,

виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі під час нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня (помертно).

6 – 35 років від дня народження (с. Докучаєве Устинівського району)

Ігоря Юрійовича Правосудька (1981-2015), військовослужбовця, героя АТО. Мешкав у Кіровограді. Був активним учасником Євромайдану. У вересні 2014 добровольцем вступив до лав Збройних Сил України. Сержант 2-го окремого мотопіхотного батальйону Оперативного командування «Північ» (раніше — 2-й БТО «Горинь»). Проходив службу у містах Краматорську, Слов'янську та Артемівську. Загинув 2.08.2015, виконуючи бойове завдання, під час ворожого обстрілу. **Похований з усіма почестями на батьківщині – на кладовищі села Докучаєве.**

8 – 70 років від дня народження (м. Астрахань) Галини Михайлівни

Насоновой, журналіста, прозаїка, поета. Народилася в родині військовослужбовця. **З 1958 по 1969 жила в Кіровограді: у 1964 закінчила СШ №11, у 1969 – філологічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Була членом молодіжної літературної студії «Бригантина», заснованої у 1963 поетом Валерієм Гончаренком при міській бібліотеці ім. Т.Г.Шевченка.** З 1969 живе і працює в місті Брянську (Россія). Редактор місцевого телебачення. Переможець багатьох, у тому числі міжнародних, телевізійних конкурсів. Отримала Гран-Прі міжнародного конкурсу журналістів «Славянський перехресток» (2010). Нагороджена медалями Федора Тютчева і Михайла Шолохова. Заслужений працівник культури РФ (1999).

9 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Миколи Миколайовича

Бутенка, поета, прозаїка, перекладача, дитячого письменника. **Закінчив Кіровоградську СШ №30.** З 1996 живе у Санкт-Петербурзі. Член Спілки письменників Росії. Голова секції «Література для дітей и юношества». Головний редактор журналу «Зубренок», редактор журналу «Искорка». Член-кореспондент Петровської академії наук і мистецтв. Заступник голови правління Санкт-Петербурзького відділення Спілки письменників Росії. Автор 80 книг віршів для дітей. У 2009 вийшло „Избранное в пяти томах”.

12 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Геннадія Леонідовича

Бродського, музиканта, педагога. У 1974 закінчив музично-педагогічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. З 1976 працює у КДПІ ім. О.С. Пушкіна (викладач, старший викладач, доцент). З 1974 – керівник народного оркестру популярної класичної та сучасної української музики «Юність», дипломанта Міжнародного фольклорного фестивалю у місті Любліні (Польща) (1998). Здійснив більше 300 обробок й аранжувань народних пісень і творів для оркестру народних інструментів. Опублікував низку методичних розробок, рекомендацій, два посібники та збірку творів для оркестру народних інструментів «З народних джерел» (2006). Заслужений працівник культури України (1989).

14 – 50 років від дня народження (с. Розсохуватець Новоархангельського району) Петра Івановича Коренюка, економіста.

У 1993 закінчив Уманський сільськогосподарський інститут. Працював у Раді з вивчення продуктивних сил України НАНУ (Київ) і Миколаївській філії Національного університету «Києво-Могилянська академія». З 2001 по 2010 – у Національному гірничому університеті (Дніпропетровськ). У 2010-2012 – завідувач кафедри економіки та управління підприємством Дніпропетровського університету. Від 2014 очолює кафедру економіки будівничої галузі Придніпровської академії будівництва та архітектури (Дніпропетровськ). Автор наукових праць з економіки природокористування, менеджменту природного середовища, аграрного природо-користування, відтворення природно-ресурсного потенціалу, економіка підприємства. Доктор економічних наук (2009), професор (2012).

15 – 40 років від дня народження (с. Перегонівка Голованівського району) Віктора Степановича Поліщука, бізнесмена.

У шкільні роки був неодноразовим переможцем обласних та всеукраїнських олімпіад з математики, фізики та хімії. Закінчив два факультети Київського технологічного Інституту харчової промисловості (КТІХП) ім. А. І. Микояна: теплоенергетик та економіст. У 1998-2001 працював на посаді інженера в науково-дослідному підприємстві «Енерготехнологія». У 2001 створює компанію «Техенерготрейд» з продажу електротехнічної продукції. У 2005 стає власником компанії з роздрібною торгівлю побутовою технікою «Технополіс». У 2013 – це 65 супермаркетів у всіх областях України. Того ж року здійснює купівлю найбільшої мережі побутової техніки «Ельдорадо», об'єднавши її з «Технополісом». Входить у 100 найбагатших людей України.

17 – 75 років від дня народження (с. Каніж Новомиргородського району) Анатолія Опанасовича Данилова (1941-2011),

художника. У 1970 закінчив Ленінградське художнє училище ім. В.О.Серова, у 1975 – факультет монументально-декоративного живопису Ленінградського вищого художньо-промислового училища ім. В.І.Мухоміної. З 1975 по 2000 працював у Кіровоградських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду України (голова художньої ради) як монументаліст та живописець і графік. Виконав десятки розписів, мозаїк та левкасів. Найвідоміша робота – розпис «Земля – молодим» на фасаді КНТУ. Працював у майже всіх жанрах живопису (портрет, тематична картина, пейзаж, натюрморт). Основні твори: серія автопортретів (на знімку один із них), триптих «Канізьке повстання 1919 року», «Спомин з дитинства» та ін. Учасник республіканських і всесоюзних виставок. Твори зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї, у приватних збірках Польщі, Німеччини, Росії, США та інших країн. **Посмертні персональні виставки влаштовувалися в галереї «Єлисаветград» (грудень 2011) та обласному художньому музеї (травень 2012).**

18 – 140 років від дня народження (с. Ставидла Олександрівського району) Олександра Петровича Гревса (1876-1936),

військового діяча. У 1897 закінчив Миколаївське кавалерійське училище. Учасник російсько-японської, Першої світової та громадянської воєн. З 1899 по 1916 служив у лейб-гвардії Гусарському полку. Під час російсько-японської війни пішов добровольцем у діючу армію, де за розвідку напередодні Мукденської битви нагороджений Золотою зброєю. З 1914 у складі полку брав участь у всіх боях 1-ї гвардійської кавалерійської дивізії. У 1916-1917 – командир лейб-гвардійського Кінно-Гренадерського полку, полковник. У Добровольчій армії з кінця 1918: командир Черкеського полку, командувач Горської дивізії, командуючий Зведеним корпусом. Генерал-майор (1919). Нагороджений багатьма орденами. Після поразки Білого руху емігрував до Франції. Похований на цвинтарі Сент-Женевьєс де Буа в Парижі.

20 – 95 років від дня народження (с. Мартоіванівка Олександрійського району) Олексія Трохимовича Шаповалова (1921-1992, похований на Байковому цвинтарі в Києві), військового діяча, розвідника. У 1939 закінчив СШ у селищі Нова Прага Олександрійського району. З 1940 – курсант військової школи, з серпня

1941 – командир взводу 164-ї стрілецької дивізії Південного фронту. У травні 1942 стає розвідником резидентури штабу Південного фронту. **З червня 1942 до січня 1944 займався підпільно-диверсійною діяльністю у партизанському загоні ім. К. Є Ворошилова в районі Знам'янки та Нової Праги.** У січні 1944 відкликається у розпорядження розвідвідділу штабу 2-го Українського фронту. Після закінчення спецшколи Головного розвідувального управління Генерального штабу Радянської Армії з червня 1944 до лютого 1945 у складі спецгрупи „Голос” (командир **Є. С. Березняк** – майор „Вихрь”) виконував розвідувальні завдання на території окупованої Польщі (псевдо „Гроза”). За участь в операції з врятування м. Кракова уряд Польщі відзначив його орденом „Віртути Мілітарі”. Почесний громадянин м. Кракова. З 1946 по 1952 перебував на комсомольській і партійній роботі. З 1952 по 1955 – знову в лавах Червоної Армії. **Після демобілізації працював у партійних та профспілкових органах м. Кіровограда. У 1977-1983 – секретар обласної ради профспілок, водночас очолював обласний комітет захисту миру. На будинку, в якому він мешкає у Кіровограді (вулиця Гоголя, № 78), встановлено меморіальну дошку з барельєфним портретом героя. У Державному архіві Кіровоградської області сформовано особовий фонд О. Т. Шаповалова.**

20 – 80 років від дня народження (Олександрівський район) Миколи

Олександровича Галицького, працівника культури. Навчався в Олександрійському культурно-освітньому технікумі та Львівському державному університеті ім.Франка. Працював директором Олександрівського районного будинку культури, завідувачем відділу культури Олександрівського райвиконкому, заучем Олександрівської музшколи. З 1978 до 1996 – заступник начальника управління культури Кіровоградської облдержадміністрації. З 2000 – завідувач меморіального музею М.Л.Кропивницького у Кіровограді. Автор книги «Золота духовна скарбниця Кіровоградщини» (2014). Лауреат обласної премії у галузі культури «Духовний скарб Кіровоградщини» (2011).

21 – 135 років від дня народження (м. Ізюм Харківської губернії) Сергія

Сергійовича Грецова (1881-?), військового діяча. У 1906 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище, у 1914 – Миколаївську військову академію. Учасник Першої світової війни. У 1917 – начальник штабу 15-ї кавалерійської дивізії. Останнє звання в російській армії – підполковник. З 12.04.1918 перебував у складі Армії Української

держави на посаді начальника штабу 4-ї кінної дивізії. У січні-березні 1919 — начальник штабу Південно-Західного району Дієвої армії УНР, начальник штабу 7-ї пішої кадрової дивізії Дієвої армії УНР, працівник оперативного відділу штабу Дієвої армії УНР. У серпні-вересні 1919 керував розвідувальною управою Генерального штабу Збройних сил УНР. Потім перейшов до Збройних Сил Півдня Росії. Подальша доля невідома.

21 – 115 років від дня народження (м. Єлисаветград) Оскара Боданського (1901-1977), американського біохіміка. **Брат Меєра Боданського. Родина виїхала до США у 1907.** Навчався у Колумбійському університеті. Працював у Медичній школі Галверстоуна Техаського університету (до 1930), Медичному коледжі Нью-Йорського університету (до 1938), Чиказькому університеті та інших наукових закладах. Доктор медицини (1938). У 1942-1945 очолював Відділ біохімії Служби хімічної зброї США. Автор декількох книг (у співавторстві з братом) з проблем біохімії захворювань та понад 200 статей. У 1978 його пам'яті був присвячений збірник наукових праць.

21 – 20 років від дня народження (с. Микола-Бабанка Бобринецького району) Григорія Юрійовича Діанова (1996-2015), військовослужбовця, героя АТО. **У 2014 закінчив Бобринецьке ПТУ №32, де здобув професію «Тракторист-машиніст с/г виробництва, слюсар з ремонту с/г техніки».** Два місяці працював за спеціальністю, а коли виповнилося 18 років, восени 2014 пішов добровольцем до лав ЗСУ на контрактній основі захищати Батьківщину. Військовослужбовець 14-ї окремої механізованої бригади. 31.03.2015 отримав важкі поранення в результаті вибуху поблизу селища Піски під Донецьком. Лікувався в м. Харкові. За допомоги волонтерів продовжив лікування в госпіталі бундесверу в німецькому місті Ульм, де й помер від важкого ураження хребта 31.03.2015. **Похований у м. Бобринець. На приміщенні Бобринецького професійно-технічного училища, де навчався Герой, відкрили пам'ятну дошку на його честь.**

22 – 155 років від дня народження Олександра Арнольдовича Моріца (1861-1936), військового діяча. Закінчив математичний факультет Дерптського університету, потім добровільно склав офіцерський екзамen, був зарахований у 38-й драгунський Володимирський полк. Згодом успішно закінчив Академію Генерального Штабу. Командував 26-м драгунським Бузьким полком. У 1902-1904 — начальник штабу 2-ї гвардійської кавалерійської дивізії. **З 1905 по 1907 – начальник Єлисаветградського**

кавалерійського училища. За його командування ЄКУ відбулося урочисте вручення училищу штандарта (15.07.1905). З 1906 – генерал-майор. З 1907 по 1912 – начальник штабу 1-го Гвардійського корпусу. У 1916 – начальник штабу Окремого Сибірського корпусу і військового округу, голова гарнізонного офіцерського зібрання. У 1918-1920 був начальником військово-історичного архіву в Одесі. Генерал-лейтенант. Кавалер багатьох російських та іноземних орденів.

22 – 55 років від дня народження (м. Олександрія) Олега

Миколайовича Соколовського, тренера. У 1984 закінчив факультет фізичного виховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна. З 1985 по 2000 працював тренером-викладачем легкої атлетики ДЮСШ м. Знам'янки. У 2000 переведений на посаду державного тренера збірної команди області.

Тренер заслуженого майстра спорту Алли Мальчик, параолімпійської чемпіонки у штовханні ядра (Пекін, 2008). У 2003-2013 – директор СДЮШОР «Надія», з 2013 – начальник облцентру «Інваспорт». Заслужений тренер України (2004). Заслужений працівник фізичної культури та спорту (2008).

22 – 35 років від дня народження (Чернівецька область) Андрія

Олексійовича Шершня (1981-2014), військовослужбовця, героя АТО. Дитинство минуло в селі Хлібодарівка Херсонської області. Навчався у КДПУ імені Володимира Винниченка, але справжнє покликання знайшов у військовій справі: старшина, заступник командира розвідувальної групи, снайпер. Брав участь у миротворчих операціях в Іраку та Кувейті. Спортсмен, учасник парашутної команди полку, здійснив понад 200 стрибків з різних типів військово-транспортної авіації.

Брав участь у міжнародних військово-спортивних змаганнях підрозділів спеціального призначення. **Служив у Кіровограді в 3-му окремому полку спеціального призначення.** Загинув 29.07.2014 під час виконання бойового завдання в складі розвідувальної групи з рятування пілотів збитого літака поблизу міста Сніжне. Нагороджений орденом «За мужність III ступеня» (посмертно). **Похований на Рівненському кладовищі в м.Кіровограді.**

23 – 75 років від дня народження (м. Старий Самбір Львівської області)

Миколи Івановича Гейченка, музиканта (баяніста), педагога. Закінчив Чортківське педагогічне училища (Тернопільська область) та Київську державну консерваторію ім. П.І. Чайковського (відділення народних інструментів, баян). область). З 1970 працює у КДПІ ім. О.С. Пушкіна на посаді викладача, старшого викладача (з 1971), декана

факультету (1971), завідувача кафедри історії, теорії музики та основного інструмента (1972–1979), доцента (2001). Підготував 6 лауреатів Всесоюзних та Всеукраїнських конкурсів баяністів-акордеоністів. Виступав у складі дуету та тріо баяністів, був концертмейстером жіночого та чоловічого вокальних ансамблів музично-педагогічного факультету, керівник тріо баяністів ансамблю пісні і танцю “Весна” Кіровоградського

міського Палацу культури ім. Компанійця. Автор близько 90 науково-методичних праць, понад 30 перекладів музичних творів для тріо баяністів. Заслужений працівник культури України (1997).

25 – 125 років від дня народження (м. Єлисаветград) Семюеля

Гарднера (1891-1984), американського композитора і скрипаля. *Родина емігрувала до США у 1893.* У 7 років почав займатися музикою (скрипка). Згодом навчався в Інституті музичного мистецтва. У 1914 грав другу скрипку в Квартеті Кнайзеля, у 1915-1916 – помічник концертмейстера Чиказького симфонічного оркестру. У подальшому викладав у Джульярдській школі (1924-1926), Колумбійському університеті та Університеті штату Вісконсін. Написав декілька навчальних посібників. Музичні твори Гарднера призначені для скрипки або струнного ансамблю. За струнний квартет ре-мінор (1918) удостоєний Пулітцерівської премії.

25 – 90 років від дня народження (с. Глодоси Новоукраїнського району) Віктора Костянтиновича Філіпенка (1926-2009), журналіста.

Закінчив Вищу партійну школу при ЦК КПРС. Понад 50 років працював власним кореспондентом газети «Ставропольская правда» по Карачаєво-Черкесії. Опублікував багато нарисів та оповідань у журналах «Огонек», «Крестьянка», «Неман», «Аврора»; газетах «Неделя», «Известия» та ін. Автор книг повістей, оповідань, нарисів: «Соль на погонах», «В Софии цветут розы», «Там за Дунаем – Болгария», «Третий орден», «Жизнь, отданная людям», «О чем Теберда шумит», «Есть на земле друг», «Они – из Карачая», «Алая гвоздика» та ін. Заслужений журналіст Карачаєво-Черкеської Республіки РФ. Заслужений працівник культури РФ.

27 – 85 років від дня народження (Харківська область)

Володимира Михайловича Пестунова, інженера, педагога. У 1956 закінчив Харківський політехнічний інститут. **З 1962 по 1964 працював директором Кіровоградського філіалу ХПІ. У 1967-1973 – декан**

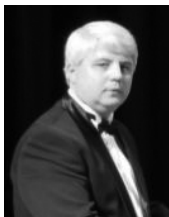

машинобудівного факультету Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування, у 1968-1985 – завідувач кафедри металорізальних верстатів. Кандидат технічних наук (1963), професор (1991). Розробив основи проектування та створення нових схем та конструкцій приводу верстатних систем, які використовуються на багатьох підприємствах СНД. Автор понад 300 винаходів та 200 наукових праць, підручника та монографії. Заслужений винахідник України (2009)

28 – 105 років від дня народження (с. Крупське Новомиргородського району) Павла Євтихійовича Кочерги (1911-1982), військового діяча. У Червоній Армії – з березня 1941. Виняткові мужність і відвагу виявив під час форсування Дніпра в районі висоти 117 під Лютіжем. Протягом одного дня 6.10.1943 бійці його роти відбили 8 атак. Наступного дня Кочерга знищив 6 німецьких танків, був важко поранений. У грудні 1946 звільнений у запас. **У 1952 закінчив Кіровоградським технікум механізації сільського господарства. Працював головою колгоспу та виконкому Нововознесенської сільської ради Маловисківського району. Іменем Героя названа вулиця в м. Мала Виска. Почесний громадянин м. Новомиргорода.** Герой Радянського Союзу.

28 – 50 років від дня народження (м. Кіровоград) Олега Григоровича Польового, композитора, хорового диригента. У 1985 закінчив Київське музичне училище по класу хорового диригування, у 1997 – Одеську консерваторію по класу композиції В. Ніколаєва. Працював викладачем Київської дитячої музичної школи №12 (1985-1986), **концертмейстером ансамблю „Пролісок” (1986-1991).** З 1995 – художній керівник естрадного ансамблю Одеського коледжу стандартизації, метрології і сертифікації. Член Національної Спілки композиторів України. Багато пише для дітей: цикл п'єс для фортепіано „Дитяча галерея”, мюзикл-казка „Зачарований принц” для Одеського театру музичної комедії ім. М.Водяного, збірники дитячих пісень на вірші відомих поетів. Концертмейстер дитячого хору „Перлини Одеси”. Лауреат муніципального конкурсу „Твої імена, Одесо!” Автор оди „Слава Одесі”, збірки пісень „В Одесі падають каштани” та інших творів. Магістр мистецтвознавства. Відповідальний секретар Одеської організації Національної спілки композиторів України.

30 – 120 років від дня народження Мейєра Боданського (1896-1941), американського біохіміка. **Брат Оскара Боданського. Родина виїхала**

до США у 1907. Навчався у Корнуельському університеті, де отримав ступінь бакалавра (1918). Ще у студентські роки зайнявся дослідженнями метаболізму. Доктор медицини (1923), професор (1926). Працював у Чиказькому і Стенфордському університетах, очолював науково-дослідні лабораторії. Автор монографії з фізіологічної хімії (1937), підручників з біохімії. Разом з братом – головним біохіміком Інституту з вивчення раку – написав монографію „Біохімія захворювань” (1940), яка була перекладена на декілька мов і дотепер використовується у всьому світі. Першим у світі провів хімічні дослідження реакцій, які виникають при всмоктуванні організмом кальцію та вітамінів; при захворюванні нирок та порушень ендокринної функції. У 1937 за монографію „Хімія серцевої діяльності” відзначений Техаським Патологічним Товариством „за видатний внесок у медичну науку”.

31 – 40 років від дня народження (м. Мала Виска) Тетяни Піскарьової,

співачки, актриси, громадської діячки. У 1995 закінчила Криворізьке музичне училище, у 2002 – Миколаївський філіал Київського Національного університету культури і мистецтв. В 1997 відкрила й стала керівником Дитячого театру естради «Аліса» в Кривому Розі. З 1997 по 2002 вигравала Гран-прі й ставала лауреатом всеукраїнських та міжнародних конкурсів естрадних виконавців: «Мелодія» (м. Львів), «Пан + Пані» (м. Тернопіль), «Боромля», «Зоряний шлях», «Українські зорі», «Пісенний вернісаж», «Червона рута», «Слов'янський базар» (м. Вітебськ, Білорусія). З 2000 живе у Києві. В 2010 знялась у фільмі режисера О.Даруги «Гербарій Маші Колосової». Записала диски пісень: «Кохай» (2002), «Віч-на-віч» (2004), «Все для тебе» (2006), «Женское кино» (2010) та ін. Заслужена артистка України (2004).

.

ХУДОЖНИК ЯКІВ БРОВАР: ВИНУВАТИЙ І ПОКАРАНИЙ

*У поэтов есть такой обычай -
В круг сойдясь, оплевывают друг друга.
Магомет, в Омара пальцем тыча,
Лил ушатом на беднягу ругань.
Он в сердцах порвал на нем сорочку
И визжал в лицо, от злобы пьяный:
«Ты украл пятнадцатую строчку,
Низкий вор, из моего «Дивана»!*

Дмитрий Кедрин

Яків Бровар

В історію образотворчого мистецтва художники потрапляють, як правило, завдяки таланту, високій професійній майстерності, новаторству і т.п. Бувають, щоправда, й винятки, коли цьому сприяє не стільки їхня творчість, скільки гучні скандали, трагічні події, до яких вони причетні. Адже художники не відстають від поетів. Вони також, трапляється, звинувачують один одного у крадіжці сюжетів, композицій, колористичних знахідок тощо. І важко сказати, що гірше: повне забуття, якого кожен митець намагається уникнути, чи здобута таким чином сумнівна слава.

Уродженцю нашого краю, художникові Якову Івановичу Бровару (1864-1941) можна тільки поспівчувати. Він разом з Костянтином Крижицьким (1859-1911) став жертвою фатального збігу обставин. Крижицький заподіяв собі смерть, Бровар цього не зробив, а отже, й залишився назавжди винним, і сталася ця трагедія не в результаті нещасного випадку, аварії чи бійки: смерті одному митцеві та горя іншому завдали їхні... картини.

До 1911 року Бровар був досить успішним живописцем, все у нього складалося вдало. Народився Яків Іванович 29 квітня 1864 року в с. Капітанівці (тепер Новомиргородського району). Навчався в Академії мистецтв (з 1883 по 1896 рік) у видатних художників і педагогів М. Клодта, А. Куїнджі та І. Шишкіна.

За час навчання в АМ отримав чотири срібні медалі (дві малі й дві великі). У 1894 році був удостоєний звання класного художника другого

ступеня, а в 1896-му – художника першого ступеня за пейзаж «Березень у лісі». Яків Іванович брав участь у виставках АМ, ТПХВ з 1887 року. За картину «Старий будинок» у 1890 році на виставці Товариства заохочення мистецтв отримав премію С.Г.Строганова, а у 1905 році пейзажем «Осіньна дорога» переміг на конкурсі ім. А.І.Куїнджі. Дві персональні виставки Якова Бровара влаштовувались у Петербурзі в 1908 та 1912 роках.

Неабияку популярність наш земляк здобув пейзажними творами, написаними у заповідній Біловезькій пуці. Йому вдалося отримати дозвіл малювати не лише первозданні куточки природи, а й її унікальних мешканців – диких зубрів. Значне місце у творчості Якова Івановича посідають краєвиди рідної України («Літній полудень», «Малоросійська хата», «Місячна ніч у Малоросії», «Пасіка», «Лелеки в степу», «Стадо», «Сільський пейзаж» та багато інших).

Товаришем Бровара по навчанню в АМ був Микола Реріх. У далекій Індії в 1936 році він записує до свого щоденника: «Сорок років минуло відтоді, як учні Куїнджі розлетілися із майстерні його в АМ, але у кожного з нас живе все «така ж гаряча любов до Учителя життя». Згадуючи художників, з якими разом навчався, Реріх пише: «...Не знаю, де Борисов..., де Кандауров? Де Калмиков? Де Бровар?.. Якби зустрілися, то сорок років минули б непомітно. Нічого неприємного не може виникнути між учнями Куїнджі... Пам'ятаємо заповіді Вчителя».

Як не прикро писати про помилку Миколи Реріха, але якраз учні Куїнджі, українці за походженням, Яків Бровар та академік пейзажного живопису Костянтин Крижицький, опинились в епіцентрі скандальної історії з трагічними наслідками.

З ініціативи Костянтина Крижицького у 1910 році було засновано Товариство ім. А. Куїнджі, головою якого він був обраний, а Бровар став його членом. Сучасники відзначають нервовість та гарячкуватий характер Костянтина Яковича, що породжувало конфліктні ситуації з іншими членами товариства.

Власне кажучи, якби щось подібне трапилося сьогодні, воно не те що не мало б гучного розголосу, на нього просто не звернули б уваги. Нині нікого не здивуєш тим, що живописці при написанні картин користуються фотографіями. Іншим було ставлення до цього на початку ХХ століття.

А трапилося ось що. Обидва художники випадково написали пейзажні картини (Бровар «Біловезьку пуцу», Крижицький «Морозний

*Крижицький «Морозний день»**Бровар «Біловезька пуща»*

день») не з натури, а з однієї і тієї ж фотографії, яка продавалась у магазинах.

Якийсь фатум тяжів над учасниками цієї історії на всіх її етапах. Восени 1910 року на виставку російського живопису в Лондоні Крижицький подав 13 своїх картин, чотири з них були продані. Що стосується великої, щойно закінченої картини «Морозний день», то він зажадав її повернення з Лондона до закриття виставки, щоб мати можливість експонувати в залах АМ на весняній виставці року. На цю ж виставку надав свою картину «Біловезька Пуща» і Яків Бровар, яка до того ж була написана раніше, ніж «Морозний день» Крижицького.

Поява на одній виставці двох напрочуд схожих картин не минула непоміченою. З фотографії Крижицький запозичив передусім мотив великого роздвоєного дерева, який вподобав для своєї картини і Яків Бровар, лише домалювавши своїх ексклюзивних зубрів.

У газетах з'явилась підла стаття, яка звинувачувала Крижицького у плагіаті, буцімто це він украв у Бровара сюжет. Зчинилася справжнісінька свистопляска у «жовтій» пресі. Звинувачення такого майстра, як Крижицький, у плагіаті було зовсім безглуздом, але для вразливого художника, який понад усе дорожив своєю репутацією, воно виявилось смертоносним.

Вина Бровара, як уявляється сьогодні, полягає в тому, що він не спростував цього наклепу, не виступив на захист колеги, і, головне, не зізнався, що також користувався фотографією.

Натомість у передсмертній записці Крижицького, що повісився у своїй майстерні, таке визнання є: «...Я написал по фотографии и ни у кого не похитил! Но этот суд, этот переспрос... Я уже без сознания и сил!.. Простите все, прощайте все, все... дорогие, хорошие... Был ваш и ухожу с мукой о вас... Убийцам моим да простит Господь! Прощай, Россия, родная природа, всё и все, кого любил...».

Син художника розповів, що вночі перед тим, як наважитись покінчити з життям, батько читав книгу Толстого «Что такое искусство» і навпроти слів: «Искусство объединяет людей» дописав: «И разъединяет».

Сьогодні картина Крижицького «Морозний день» під зміненою (невідомо ким і навіщо!) назвою «Повіяло весною» – визнаний шедевр пейзажного живопису (зберігається у Харківському художньому музеї). А сам художник – класик російського та українського образотворчого мистецтва. Яка доля іншої фатальної картини – «Біловезької пущі» Бровара – невідомо.

Письменник Василь Немирович-Данченко, батько відомого режисера, у статті «Торжество бездарности» писав з приводу самогубства Крижицького: «Ні, це не його тремтячі руки, що так ніжно тримали священний пензель, наклали зашморг на шию. Убили його підлі, бездарні нездари!».

Після смерті Крижицького та зливи обвинувачень на свою адресу так до кінця і не оговтався Яків Бровар, хоча й прожив ще тридцять років. Він почувався морально розчавленим, а надто після ще одного...самогубства, цього разу єдиної доньки, знаменитої письменниці Анни Мар (1887-1917).

Анна Мар

Що змусило її, 15-річну дівчину, назавжди покинути батьківський дім, переїхати до Харкова і розпочати самостійне життя, можна лише здогадуватися. Аня Бровар влаштувалася на роботу в контору повітового земства, а у 16 років вийшла заміж за якогось Леншина. Та шлюб виявився невдалим і через декілька місяців розпався.

Перше оповідання 17-річної Анни Леншиної було надруковано у 1904 році харківською газетою «Южный край». Тоді ж вона обрала собі псевдонім. За однією версією, під впливом буддизму, яким захоплювалася, де Мара – зле божество, спокусник Будди. За іншою, запозичила його з п'єси Г.Гауптмана «Самотні», де героїню звуть Анна Мар.

У 1910 році молода письменниця повернулася до Санкт-Петербурга, де, як відзначають її біографи, дуже бідувала, а це означає, що жила Анна окремо від батьків і примирення не відбулося. З 1912 року мешкала у Москві. Анна Мар – автор повістей «Невозможное» (1911), «Идущие мимо» (1913), романів «Тебе Единому согрешила» (1914), «Женщина на кресте» (1917) та ін.

Сучасники називали Анну Мар за садомазохістські нахили її героїнь «Захер-Мазохом у спідниці». Писали навіть таке: «В русской литературе есть только две большие надежды и обе они Анны – Ахматова в поэзии и Мар в прозе». Всі її твори через надто відверті сповіді жіночої душі користувалися скандальною популярністю. Однак критики відзначають головне в її творчості: «...Поразительная красота и изысканность

как формы, так и содержания прозы Анны Мар, легко отметали все обвинения в порочности и бездуховности автора».

Достеменно невідомо, як саме, перебуваючи в депресії, Анна Мар покінчила самогубством: отруїлась чи застрелилась.

Наш земляк Дон-Амінадо у мемуарному романі «Поезд на третьем пути» неодноразово згадує Анну Мар як завсідницю богемних зборищ, а про її смерть пише: «...Анна Мар, как описанная ею белошвейка, наполнит свой бокал обыкновенной серной кислотой, и велит похоронить себя в подвенечном платье, а на небьющееся сердце положить портрет Дорошевича с засушенными цветами...». На її самогубство відгукнувся поет В.Брюсов:

***Сегодня – громовой удар!
При тусклости туманных далей:
По телефону мне сказали,
Что застрелилась Анна Мар...***

Звісно, у радянські часи твори Анни Мар були заборонені. Нині спостерігається нова хвиля інтересу до її спадщини, як одного з кращих прозаїків літератури Срібного віку. Її твори перевидаються, мають свого читача, однак ґрунтовного дослідження творчого шляху письменниці досі не створено. Те саме можна сказати й про батька.

Ні альбому, не кажучи вже про монографію, присвячених життю і творчості Бровара, яких він давно і безсумнівно заслуговує як один з кращих пейзажистів свого часу, немає й дотепер. Хоча картини Якова Івановича зберігаються у Третьяковській галереї, Російському музеї, багатьох художніх музеях Росії, України та в приватних зібраннях. Навіть такий поважний привід – 150-річчя від дня народження – не надихнув мистецтвознавців порушити дивне замовчування художньої спадщини Якова Бровара. Таке враження, що й дотепер над художником тяжіє якесь прокляття.

ВЕРЕСЕНЬ

1 – 75 років від дня народження (с. Грушка, нині м. Ульяновка) Бориса

Давидовича Черпака, лікаря. У 1970 з відзнакою закінчив Київський медичний інститут імені акад. О.О. Богомольця. З 1970 по 1976 працював лікарем-хірургом Київської міської клінічної лікарні №7. Протягом 1976-1989 – асистент кафедри госпітальної хірургії (з 2008 – кафедра хірургії №2) Київського медичного інституту імені акад. О.О. Богомольця. З 1994 – професор кафедри хірургії №2 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. Доктор медичних наук (1989). Академік Української академії наук (1996). Член редакційної колегії республіканського науково-практичного журналу «Ендокринологія». Автор 112 наукових праць, 2 авторських свідоцтв. Займається вивченням питань загальної та ендокринної хірургії.

2 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Віталія

Володимировича Постолатія, педагога, публіциста, краєзнавця. **В 1973 закінчив фізико-математичний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна**. Працював учителем, директором сільської середньої школи, інспектором шкіл обласного відділу народної освіти. **З 1988 викладає математику на психолого-педагогічному факультеті КДПУ ім. В.К.Винниченка**. Кандидат педагогічних наук (1996), доцент. Голова

обласної організації Громадської Ради освітян і науковців України. Автор декількох сотень газетних публікацій, понад 50-ти наукових праць та книг: «Розвиток комерційної освіти в Україні (1804-1920)» (1996), «Громадська та приватна ініціатива в розвитку освіти України (кінець XIX - початок XX ст.)» (1998), «Профспілки: з болем і надією» (2002) (обидві у співавторстві) і «Педагогічна освіта на Кіровоградщині (1865-1965)» (2006), «Окупація» (2010). Лауреат премії Володимира Винниченка обласної газети «Народне слово» (2012).

3 – 120 років від дня народження (м. Олександрія) Іллі Семеновича Набатова (справжнє прізвище **Туrowsький**) (1896-1977), актора. **Навчався в Олександрійській гімназії, мріяв стати актором**. Вступив на юридичний факультет Харківського університету, відвідував театральну студію відомого актора і педагога М. М. Тарханова. **Повернувся у 1920 в Олександрію, грає у місцевому театрі „Сурма” під керівництвом Г. Юри.**

Потім виступав на естраді, досягши небаченої популярності у жанрі естрадного куплета та фейлетона (тексти придумував сам). **Акомпаніатором виступав його брат Лев Туровський.** З концертами об'їздив увесь Радянський Союз. Його пісні, куплети, фейлетони щоденно звучали по радіо. Заслужений артист УРСР(1934). Заслужений артист РРФСР(1959). Лауреат Сталінської (Державної) премії СРСР за роль у фільмі „Клятва” (1947). Автор книги „Заметки эстрадного сатирика” (1957). **Часто відвідував з концертами рідне місто.** Народний артист РРФСР (1975). Окремий нарис присвячений Набатову у монографії „Русская советская эстрада. 1946-1977. Очерки истории» (1981).

4 – 75 років від дня народження (с. Кричунове Одеської області)

Людмили Павлівни Ніколаєвської, тележурналістки, поетеси. **У 1962 закінчила Кіровоградське медичне училище**, у 1974 – природничий факультет Черкаського педагогічного інституту. **Працювала фельдшером, журналістом у кіровоградській газеті “Молодий комунар”.** **Багато років – ст. редактор Кіровоградської обласної державної телерадіокомпанії.** Друкується з 1970. Автор книг віршів: „На грани зла и доброты” (1996), „На круги своя” (1999), «Над седым, как лунь, Ингулом» та ін.

5 – 145 років від дня народження Захара Івановича Зайченка (1871-

після 1930), військового діяча. **Середню освіту отримав у Єлисаветградському земському реальному училищі (на знімку).** У 1892 закінчив Московське піхотне юнкерське училище. Учасник російсько-японської, Першої світової та громадянської воєн. Полковник (1908), начальник штабу 42-

ї піхотної дивізії (1911-1914). Командир 130-го піхотного Херсонського полку (1915). Генерал-майор (1916). Командувач 59-ї піхотної дивізії (1917). Нагороджений Георгіївською зброєю (1915), орденом Св. Георгія 4-го ст. (1916), Св. Володимира 4-го ст. з мечами і стрічкою (1915) та багатьма іншими. У 1918 добровільно вступив у Червону Армію. У 1919-1920 включався у списки Генерального штабу Червоної Армії. У 1930 викладав у школі удосконалення командирського складу «Вистрел».

6 – 130 років від дня народження Сергія Миколайовича Ряснянського (1886-1976), військового діяча. **У 1906 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище**, а у 1914 – академію Генерального штабу. Учасник Першої світової та громадянської воєн. Георгіївський кавалер. У Добровольчій Армії – з листопада 1917. Полковник, начальник штабу

кінної групи Донської армії (1918-1920). Після евакуації Російської армії з Криму був призначений у Галліполі командиром 4-го кавалерійського полку, потім - бригади. Під час Другої світової війни служив начальником штабу 1-ї Російської Національної армії. Після 1945 жив у США, редагував журнал „Вестник Совета российского зарубежного воинства”. **Був головою Об'єднання колишніх вихованців Єлисаветградського кавалерійського училища в еміграції. Під його редакцією побачила світ книга „Исторический очерк Єлисаветградского кавалерийского училища в воспоминаниях питомцев школы к 100-летию со дня основания училища” (Нью-Йорк, 1965).**

6 – 95 років від дня народження (м. Єлисаветград) Олега (Самуїла)

Марковича Бєлаковського, знаменитого спортивного лікаря СРСР та Росії. Наприкінці 30-х рр. грав у футбол та російський хокей у командах Сестрорецька й Ленінграда разом із легендарним Всеволодом Бобровим, дружбу з яким проніс через все життя. У 1943 закінчив Військово-Медичну Академію, брав участь у боях на Карельському і 3-му Українському фронтах, був поранений. У 1951 призначений лікарем футбольної та хокейної команд ВПС, створених Василем Сталіним. З 1954 – лікар футбольної команди ЦДКА. З 1955 до 1987 брав безпосередню участь у підготовці (медичне обслуговування) провідних радянських спортсменів до відповідальних міжнародних змагань. Був, зокрема, лікарем збірних команд СРСР з футболу – чемпіонів Олімпійських ігор у Мельбурні (1956) та хокею – чемпіонів зимових Олімпійських ігор 1972 (Саппоро) та 1976 (Інсбрук). Обслуговував футбольні та хокейні збірні СРСР на багатьох чемпіонатах світу і Європи, перші зустрічі з канадськими професіоналами у 1972 та 1974. Розробив низку методик визначення функціонального стану спортсменів, відновлення хворих і травмованих. Створив „школу Бєлаковського” у спортивній медицині, його учні керують медичною службою Держкомспорту Росії, надають медичну допомогу збірним командам Росії з різних видів спорту. З 1987 – полковник у відставці. У 2005 удостоєний Міжнародної премії „Професія – життя” у номінації „Великий цілитель”. Нагороджений сімома орденами та 12 медалями. У 2006 його бронзовий бюст з'явився на Алеї Слави ЦСКА. Автор книги мемуарів „Эти настоящие парни” (1981). Заслужений лікар Російської Федерації.

9 – 105 від дня народження Михайла Львовича Орликова (1911-1998), інженера-конструктора (станкобудівника). У 9 років залишився сиротою і виховувався старшим братом. Закінчив 7-річну школу

в Зінов'євську і у 1927 вступив до Київського механічного технікуму. З 1930 по 1933 працював техніком з обладнання Київського машинобудівного заводу імені Артема. В 1933 вступив до Київського політехнічного інституту, який закінчив з відзнакою за спеціальністю "Металорізальні верстати". До 1945 працював у конструкторському бюро Київського верстатобудівного заводу імені Горького, проектував верстати-автомати.

Кандидат технічних наук (1947). Працював на кафедрі металорізальних верстатів КПІ. З 1954 – доцент. У 1974-1979 – професор. Крім викладацької діяльності, займався проблемними питаннями проектування верстатів-автоматів та їх механізмів. Автор понад 120 наукових праць, у тому числі 10 книг: "Токарные автоматы и полуавтоматы" (1949), "Настройка токарных автоматов и полуавтоматов" (у співавт., 1950, 1956) та ін. Цю книгу видано також у Китаї (1957). Мав 15 авторських свідоцтв. Сформував і очолив на кафедрі КПІ наукову школу з дослідження динаміки верстатів. Написав один з перших підручників з цієї проблематики, який витримав два видання.

9 – 90 від дня народження (м. Новоукраїнка) Йосипа Яковича

Красницького, авіаінженера. У 1951 закінчив Ленінградський інститут авіаприладобудування за спеціальністю «Радіотехніка». Кандидат технічних наук (1974). З 1958 по 1990 працював у КБ "Южное": інженер, начальник групи, начальник відділу. Брав участь у постановці на бойове чергування ракетних комплексів стратегічного призначення на висококиплячих компонентах палива, проведенні регламентного обслуговування для підтримки готовності бойових ракетних комплексів, підготовці й проведенні навчально-бойових пусків, розробці технічної документації з ремонту підвищеної складності ракет в умовах експлуатації. Представлений в електронній енциклопедії «Космонавтика» (2005, упорядник Мелуа А.І.).

9 – 75 років від дня народження (м. Світловодськ) Олександра

Івановича Єлізарова, фізика. У 1965 закінчив радіофізичний факультет Київського державного університету ім.Т.Г.Шевченка (спеціальність - фізична електроніка). **З 1965 по 1967 працював інженером-фізиком на заводі чистих металів у м. Світловодську. Там виконав перші дослідницькі роботи з фізики напівпровідників. З 1975 по 1991 після захисту кандидатської дисертації займався дослідницькою та**

виробничою діяльністю на Світловодському заводі чистих металів на посадах керівника групи, начальника фізичної лабораторії,

начальника центральної дослідної лабораторії. З 1991 – на викладацькій роботі. Доктор фізико-математичних наук (1991). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1986), професор (2003), завідувач кафедри фізики Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (2003), автор більше 100 наукових робіт і 11 винаходів. У 1999 обраний членом-кореспондентом Академії наук національного прогресу

10 – 130 років від дня народження (м. Одеса) Віктора Ананійовича

Іванова (1886-1937), церковного діяча, єпископа. **В 1902 закінчив Єлисаветградське духовное училище**, в 1909 – Одеську духовну семінарію, у 1913 – Казанську духовну академію. Кандидат богослов'я. У 1915 рукопокладений у сан священника в Одеському Спасо-Преображенському соборі. До 1925 служив у храмах Одеси. У 1926-1933 жив у Курську. В 1933 єпископом Курським Онуфрієм (Гагалюком) пострижений у чернецтво, того ж року возведений у сан єпископа

Петропавловського, вікарія Омської єпархії. До управління єпархією не приступав і в 1936 був призначений єпископом Саратовським та Петровським. Заарештований у Саратові 10.09.1937 і 20.10.1937 засуджений до розстрілу. Був відомий як чудовий проповідник.

10 – 45 років від дня народження (м. Лейпциг, Німеччина) Геннадія

Анатолійовича Рибченкова, журналіста. У 1990 закінчив Кіровоградський машинобудівний технікум. З 1996 до 2000 і з 2003 по 2013 працював у тижневику «Україна-Центр»: кореспондент, оглядач, заступник головного редактора. З 2013 – у газеті «Точка доступу». Лауреат обласної журналістської премії (2007). Автор повісті «Женщины эпохи вырождения» в журналі «Самиздат».

13 – 55 років від дня народження (м. Торез Донецької обл.) Марини

Валентинівни Семикіної, економіста В 1985 закінчила Київський інститут народного господарства ім. Д.С. Коротченка за спеціальністю «Економіка торгівлі» та отримала кваліфікацію економіста. **З 2008 – завідувач кафедри економіки та організації виробництва Кіровоградського національного технічного університету** Доктор економічних наук, професор.

Сфера наукових інтересів: мотивація продуктивної праці, трудовий потенціал, конкурентоспроможність персоналу, ефективна зайнятість, економічні та соціальні ризики. Автор понад 150 публікацій,

зокрема 12 монографій, 4 навчальних посібників. Нагороджена нагрудним знаком Міністерства освіти і науки України «За наукові досягнення».

15 – 40 років від дня народження (с. *Олексіївка Кіровоградського району*)

Віталія Михайловича Корнєєва, філолога. *У 1994 закінчив Олександрійське педагогічне училище, у 1999 – філологічний факультет КДПУ ім. В.К.Винниченка. З 1999 по 2005 – асистент, викладач, старший викладач, доцент КДПУ ім. В.К.Винниченка. Кандидат філологічних наук (2002).* З 2005 працює в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка: доцент кафедри соціальних комунікацій, заступник директора інституту. Автор монографії (у співавторстві) «Лінгвістика впливу» (2005).

17 – 60 років від дня народження (м. Серов Свердловської області

РРФСР) Костянтина Васильовича Шляхового, краєзнавця. *Закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна (1987).* З 1987 працює старшим науковим співробітником відділу історії Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. Учасник республіканських та міжнародних конференцій. Член Українського Геральдичного Товариства (1996). Член Кіровоградської міської топонімічної (з 1993) та обласної (з 1997) геральдичної комісії. Співавтор (разом з В. Є. Кривенком) альбому-каталогу «Символіка Кіровоградщини» (2002). Співавтор розробки символіки Кіровоградської області та 8 територіальних громад Кіровоградщини. Займається проблемами військової історії, генеалогії, геральдики, топоніміки, історичної географії. Автор наукових статей у збірниках та періодичних виданнях. *Перший лауреат обласної премії ім. Я. В. Пауценка в номінації геральдика та вексилологія (2003).* *З 2004 по 2006 – голова обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців, заснував «Краєзнавчий вісник Кіровоградщини» (перший випуск побачив світ у 2007).* Нагороджений геральдичною медаллю „За заслуги” (2002).

18 – 45 років від дня народження (Івано-Франківщина)

Володимира Богдановича Шарана, футболіста і тренера. Амплуа - півзахисник. Вихованець Львівського спортінтернату. Навчався у Львівському державному інституті фізичної культури. Чемпіон Європи серед юнаків (1990), бронзовий призер юніорського чемпіонату світу (1991). Майстер спорту СРСР (1991). Починав кар'єру у львівських «Карпатах» у 1989. В 1991 перейшов до

київського «Динамо», став триразовим чемпіоном України (1993 1994 і 1995) та володарем Кубка України (1993). Провів 1 матч за національну збірну України (1995). Згодом виступав за «Дніпро» (Дніпропетровськ) протягом 1995-1997. У 1998-2000 грав за «Карпати», з якими завоював бронзу чемпіонату України (1998) і став фіналістом Кубка (1999), здобувши путівку до Кубка УЄФА. **Завершив ігрову кар'єру в «Поліграфтехніці» Олександрія (2001-2002).** Працював тренером у командах «Кривбас-2» Кривий Ріг, **«Зірка» Кіровоград (2005), «Закарпаття» Ужгород, «Карпати» Львів. У 2010-2011 очолював команду ПФК «Олександрія». З 2013 – знову головний тренер «Олександрії».**

20 – 125 років від дня народження (с. Кайтанівка на Черкащині) Павла

Петровича Филиповича (1891-1937, розстріляний), поета і літературознавця. **Навчався у Златопільській гімназії (1902-1908),** закінчив колегію П. Галагана та Київський університет. Друкувався з 1919. Автор декількох поетичних збірок. Як учений займався російсько-українськими літературними зв'язками, творчістю І. Франка, Л. Українки, О. Кобилянської та ін.

22 – 275 років від дня народження (м. Берлін) Петра Симона Палласа

(1741-1811), біолога, природознавця. Навчався у Німеччині, Англії, Голландії. З 1767 жив і працював у Росії. Академік Петербурзької АН (з 1767). У 1768-1794 очолював експедицію в Поволжжя, Башкирію, Забайкалля, Сибір, Урал, Північний Кавказ. **Влітку 1768 побував з експедицією АН на території Єлисаветградщини.** Впродовж життя описав особливості 283 видів рослин. Значне місце в його науковій спадщині

займають праці із зоології. Йому належить ідея про генеалогічне дерево. Відкрив та описав велику кількість нових видів птахів, ссавців, риб, комах. У 1786 у Петербурзі вийшла його книга „Путешествие по разным местам Российского государства по повелению Санкт-Петербургской Академии Наук”. **У середині ХІХ століття в околицях Златополя професор зоології Київського університету К. Ф. Кеслер (1815-1881) вперше виявив та описав новий вид кажана, названого на честь видатного зоолога „кажаном Палласа”.**

22 – 60 років від дня народження (с. Братолубівка Долинського району) Анатолія Павловича Бойка,

військового і державного діяча. У 1979 закінчив Свердловське вище військово-політичне танкове училище із золотою медаллю, у 1990 – Військово-політичну академію Збройних Сил СРСР з відзнакою, у 1999 –

Національну академію державного управління при Президентові України з відзнакою. Після закінчення військового училища служив у Збройних Силах СРСР у військових частинах та з'єднаннях в Уральському, Київському військових округах, Південній групі військ (на території Угорщини). В січні 1992 прийняв Військову присягу на вірність народу України. Проходив військову службу на посадах заступника командира механізованої дивізії, начальника відділу управління Південного оперативного командування. З 23.02.1998 – на керівних посадах в центральному апараті Міністерства надзвичайних ситуацій України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій. **З 22.01.2014 – перший заступник Голови Державної служби України з надзвичайних ситуацій.** Генерал-майор служби цивільного захисту в запасі. Заслужений працівник цивільного захисту України (2013).

23 – 100 років від дня народження (с. *Червоновершка Компаніївського району*) **Раїси Андріївни Андреєвої**

(1916-1993), скульптора. У 1939 закінчила Московський художній технікум, у 1949 – факультет монументально-декоративної скульптури Московського інституту прикладного та декоративного мистецтва (вчителі з фаху – М. Манізер, С. Альошин, Р. Йодко). Від 1952 брала участь у виставках. Працювала в царині монументальної, декоративної та станкової скульптури. (1950). Основні твори: «Тарас Бульба», «Запорожець» (обидва – 1954), «Навесні» (1958), «Козак» (1961), «Кріпачки», «Бандурист» (обидва – 1962), «Олімпійська чемпіонка Лариса Латиніна» (1963), галерея мініатюр «Люди Півдня – люди Півночі» (1971) та ін. Член Спілки художників України (1950).

23 – 70 років від дня народження (с. *Полонисте Голованівського району*) **Георгія Семеновича Сvida**, аграрія. В 1966

закінчив Тальнівський зоотехнікум Черкаської області. З 1969 почав працювати зоотехніком у колгоспі «Авангард» (с. Хирино Рязанського району). У 1976 закінчив Рязанський сільськогосподарський інститут. З 1976 – головний зоотехнік управління сільського господарства Рязанської області. З 1977 – голова колгоспу «Авангард» (тепер – генеральний директор ВАТ «Авангард»). З 1989 по 1991 – народний депутат СРСР. З 1997 – депутат Рязанської обласної Думи II, III, IV скликань. Заслужений працівник сільського господарства Росії. Нагороджений золотою медаллю Міністерства сільського господарства Росії, золотою медаллю імені В.Ф. Уткіна «За вклад в развитие экономики Рязанской области», медаллю ім. М.І. Вавілова «За достижения в биологии и сельском хозяйстве», пам'ятною медаллю та премією ім. П.А. Столипіна, премією ім. О.М. Косигіна та багатьма іншими.

23 – 35 років від дня народження (м. Кіровоград) Антона Анатолійовича

Лірника шоумена, сценариста, музиканта, режисера і продюсера. *Закінчив школу, де навчався у класі з фізкультурним ухилом. Два роки – на факультеті журналістик в Кіровограді. Брав участь у місцевій команді КВК „Гольфстрім” („СКІФ”), набував досвіду роботою на місцевих телеканалах.* З 2000 працює у Києві: на радіостанціях (ведучий), на каналі „Інтер” мав авторську програму, писав сценарії для телевізійних і художніх фільмів («Между первой и второй», «На белом катере», «С днем рождения, королева», «ПушКен»). У 2003 став учасником команди КВН „Аляска” – чемпіона Вищої української ліги. Саме в „Алясці” Лірник познайомився з Андрієм Молочним, майбутнім партнером по комедійному проекту „Дует имени Чехова” (скороч. – „Дичь”). З 2006 – активний учасник української версії мегапопулярного російського стендап-шоу „Comedy Club Ukraine», резидент. Автор текстів і фронтмен групи «Lirnik Band». У 2014 у московському видавництві «Ексмо» побачила світ книга Антона Лірника «Трое в Таиланде, не считая собак», як «самая смешная книга года».

24 – 75 років від дня народження (с. Оситняжка Кіровоградського району) Раїси Юхимівни Добролежі, танцюристки. У

1966 закінчила Житомирське культосвітнє училище (кл. М. Віленського). З 1967 до 1995 – артистка танцювальної групи Поліського ансамблю пісні і танцю «Льонок». Від 1996 – завідувач постановочної частини Житомирської філармонії. У репертуарі – сольні партії у вокально-хореографічних композиціях «Тополя» за Т. Шевченком, «Лісова пісня» за Лесею Українкою, поліський хоровод «Уляна» та ін. Гастролювала в Румунії, Польщі, Словаччині, Болгарії, Молдові, Білорусі, країнах Балтії, Казахстані, Киргизстані, Грузії, Вірменії, Туркменістані. Заслужена артистка УРСР (1984).

26 – 95 років від дня народження (с. Йосипівка Новомиргородського району) Федора Кузьмовича Сарани (1921-1995,

похований на батьківщині), бібліографа і літературознавця. Навчався у Ленінградському бібліотечному інституті (закінчив з відзнакою) та на історичному факультеті Київського університету. З 1944 працював в Укрдержвидаві. З 1959 – завідувач сектором бібліографії Інституту літератури ім. Т. Шевченка, працював головним бібліографом ЦНБ АН УРСР, завідувачим редакцією бібліографії УРЕ (до 1988). Головна праця –

“Т. Г. Шевченко: Бібліографія ювілейної літератури 1960-1964” (1968), видав серію покажчиків. У співавторстві підготував навчальний посібник “Українська радянська бібліографія” (1980). Написав понад 60 статей для “Шевченківського словника” (1978). Лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Шевченка (1980).

26 – 115 років від дня народження (м. Єлисаветград) Олександра

Ілліча Зоніна (справжнє прізвище **Бріль Еліазар Ізраїльович**) (1901-1961), письменника-мариніста, літературного критика і військового журналіста. **Батько – власник одного з кращих в Єлисаветграді фотоательє. Навчався у Єлисаветградському комерційному училищі (до 1917).** Активний учасник революції та громадянської війни, нагороджений орденом Червоного Прапора. Один з організаторів пролетарського літературного руху, з 1923 – заступник редактора журналу „Молодая гвардия”. У 1928 закінчив

Інститут Червоної професури. Автор біографічних романів: „Капітан Діани” (1939), „Адмірал Нахімов” (1940), „Адмірал Ушаков” (1944). У роки ВВВ у званні капітана 3 рангу служив на флоті, учасник бойових походів надводних та підводних кораблів у Баренцовому та Балтійському морях. Про цей період написав книги „Морское братство” (1945), „Стойкий” і „Гремящий” (1947), „Свет на борту” (1948), „2000 миль под водой” (1949) та інших. У 1950 був репресований, засуджений на 10 років (реабілітований у 1955). Інформація про це міститься у книзі „Распятие. Писатели – жертвы политических репрессий” (вип.2, СПб., 1994, с. 42-55). **Спогади про Зоніна містить книга мемуарів О. Штейна „Непридуманное”. Заповів поховати себе у Баренцовому морі, що з усіма почестями й було виконано 31.05.1962.**

27 – 80 років від дня народження (с. Турія Новомиргородського

району) Миколи Матвійовича Бондаренка, лікаря-хірурга. У 1960 закінчив Дніпропетровський медичний інститут. Працював лікарем (1960-1970), головним хірургом Дніпропетровського облздоровідділу (1974-1981). З 1981 – завідувач кафедри хірургії, а від 2001 – професор кафедри хірургічних хвороб Дніпропетровської медичної академії. Доктор медичних наук (1978). Основні напрями наукових досліджень: невідкладна хірургія, хірургія органів травлення, торакальна та судинна

хірургія. Автор монографій: „Инфаркт кишечника” (К., 1990, у співавт.), „Инородные тела у человека” (1991). „Клинико-патогенетические аспекты хирургического лечения язвенной болезни желудка” (1992). Заслужений діяч науки і техніки України (1997).

27 – 70 років від дня народження Ольги Василівни Сухомлинської (сmt Онуфрійка), педагога. Дочка В. О. Сухомлинського.

Закінчила Київський педагогічний інститут іноземних мов (1969). У 1980-1995 працювала в Інституті педагогіки АПН України (у 1993-1994 – заступником директора). З 1995 – академік-секретар відділення теорії та історії педагогіки АПН України. Доктор педагогічних наук (1992), професор (1993). Академік АПН України (1995). Головний редактор журналу „Шлях освіти”. Сформувала свою наукову школу дослідження історико-педагогічного процесу, що базується на культурологічних та соціально-антропологічних підходах. Підготувала 5 докторів та 15 кандидатів педагогічних наук. Має понад 100 наукових праць (книги, посібники, монографії). Автор книг: „Нариси історії українського дошкільництва”, „Антологія педагогічної думки Української РСР” (1988), „Учитель у сучасному світі і його роль в демократизації освіти” (1990) та ін. Хранителька та пропагандист педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського. Заслужений діяч науки і техніки України (1997). Експерт від України в комісії з питань середньої освіти Ради Європи.

28 – 35 років від дня народження (м. Знам'янка) Віктора Анатолійовича

Голого (1981-2014), військовослужбовця, героя АТО. Здобув дві вищі освіти. У 2003 закінчив історичний факультет КДПУ імені Володимира Винниченка, у 2007 – Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної Академії державного управління при Президентові України. Викладав історію у Знам'янській ЗШ №1, з 2010 по 2013 рік працював на посаді методиста з питань туризму Знам'янського міського краєзнавчого музею.

Щоб вшанувати пам'ять своїх прасщурів і відновити історичну справедливість, змінив своє прізвище за паспортом Голиков на Голий. Доброволець Кіровоградського батальйону територіальної оборони, рядовий зенітного розрахунку. Загинув 28.08.2014 під Дебальцевим. Указом Президента України нагороджений орденом «За мужність» 3 ст. (посмертно). **Похований на кладовищі села Плоске Знам'янського району.**

КОМПОЗИТОР ОЛЕКСАНДР ШУСЕР: АКОМПАНИАТОР АЙСЕДОРИ ДУНКАН, АВТОР ДВОХ РОМАНСІВ НА ВІРШІ ПУШКІНА

*Сквозь волнистые туманы
Пробирается луна,
На печальные поляны
Льет печально свет она.
По дороге зимней, скучной
Тройка борзая бежит,
Колокольчик однозвучный
Утомительно гремит.
Что-то слышится родное
В долгих песнях ямщика:
То разгулье удалое,
То сердечная тоска...*

А.С.Пушкин

Олександр Шусер

Наш Єлисаветград подарував світові видатних піаністів і композиторів: Фелікса Blumenfelda (1863-1931), Кароля Шимановського (1882-1937), Генріха Нейгауза (1888-1961), Юлія Мейтуса (1903-1997). З огляду на те, що у місті до революції 1917 року існувало декілька (крім найвідомішої Густава Нейгауза) приватних музичних шкіл (О.Тальновського, Б.Гайсинського, Й.Гольденберга, І.Фонберштейна та ін.), а ми майже нічого не знаємо про їхніх вихованців, то було передчуття, що наших земляків серед композиторів має бути значно більше.

Нещодавно, переглядаючи в Інтернеті щомісячний міжнародний єврейський російськомовний журнал «АЛЕФ» (№1035), я натрапив на статтю «Не спрашивай, зачем унылой думой...». Її написав відомий московський музикознавець, постійний автор журналу «Музыкальная жизнь», чи не кращий знавець історії російського романсу Микола Овсянников. Стаття мене зацікавила, більше того – заінтригувала. Ви, звісно, ж здогадалися, чому. Саме так: розповідалось

у ній про композитора Олександра Ілліча Шусера (1896-1979), який народився в Єлисаветграді.

Це ім'я марно шукати у музичних довідникових виданнях. Наш земляк належить до забутих чи напівзабутих композиторів, що після ознайомлення зі статтею уявляється доволі несправедливим. Нарис Миколи Овсянникова – взагалі перша публікація про життєвий і творчий шлях митця. Звісно ж, переповідати її потреби немає, а от запитань після прочитання виникає чимало, на них і зосередимось.

Передусім, автор статті відзначає, що народився Олександр Шусер «...в Єлисаветграде в многодетной еврейской семье, кроме него насчитывавшей пять мальчиков и трех девочек. Родители держали одну из самых известных городских кондитерских. Но не меньшую известность получил их сын Саша, который в шестилетнем возрасте дал в Єлисаветграде свой первый сольный концерт на фортепиано».

Айседора Дункан

Очевидно, це був хлопчик із задатками вундеркінда. До речі, в інших джерелах Шусера називають Олександром Гілевичем і навіть Олександром Івановичем, та й прізвище Шусер інколи трансформується у більш звичне й поширене – Шустер.

У доступних джерелах про дореволюційний Єлисаветград згадуються кондитерські Долгерта, Коваленка, «Ренесанс», «Жан». Власником якої були батьки юного музиканта, ми не знаємо, оскільки не маємо повного переліку єлисаветградських кондитерських.

Наступне питання, на яке поки що не маємо відповіді, хто в Єлисаветграді був першим учителем Олександра Шусера. А напевне ж він існував, інакше б Шусер не вступив до Петербурзької консерваторії, в якій навчався до 1917 року, а завершив свою музичну освіту в Московській консерваторії.

І ще один, можливо найзагадковіший, епізод у біографії Олександра Шусера, про який повідомляє його біограф: «В 1920-е годы работал аккомпаниатором у гастролировавшей в СССР в течение нескольких лет знаменитой американской танцовщицы Айседоры Дункан». Її називають найвидатнішою балериною всіх часів і народів, яка поклала початок імпресіонізму в хореографічному мистецтві, танцю модерн, художній гімнастиці та аеробіці. З 1921 по 1924 рік Айседора Дункан (1877-1927) жила в СРСР, де заснувала хореографічну школу-студію для дітей пролетаріату в Москві (проіснувала до 1949 року). У 1922 році всесвітньовідома балерина прийняла радянське громадянство і вийшла заміж за поета Сергія Єсеніна (1895-1925), що був на 17 (!) років молодший від неї. Це – один з найнеймовірніших, найскандальніших та найтрагічніших любовних романів ХХ століття.

У лютому 1924 року, уже після розриву з Єсенінім, Айседора Дункан здійснила турне по Україні: Харків, Одеса, Катеринослав, Київ, Павлоград. На превеликий жаль, відомостей, що легендарна танцівниця відвідала Єлисаветград, немає. І це досить дивно, зазвичай, гастролери наше місто не обминали.

Я переглянув у Інтернеті всі наявні там джерела про перебування Айседори Дункан у Радянському Союзі в надії знайти хоч якісь подробиці про її акомпаніатора. Їх не виявилось, жодного! Натомість згадуються піаністи Петро Любошиц і Марк Мейчек, який зокрема акомпанував танцівниці на концертах у Пермі 9-10 серпня 1924 року.

Не міг же такий авторитетний у музичних колах автор, як Овсянников, просто вигадати, що Шусер був акомпаніатором Айседори Дункан? Не міг же він сплутати Олександра Шусера, приміром, з Іллею Шнейдером (1891-1980), який за дорученням наркома освіти Луначарського став секретарем Айседори Дункан, з 1922 по 1946 рік керував школою, потім студією і, нарешті, Московським театром-студією імені Айседори Дункан, написав книгу спогадів «Встречи с Есениным»? Можливо, Шусер опікувався Айседорою Дункан за завданням ВЧК під вигаданим прізвиськом?

Крім цього епізоду з акомпаніаторством в Айседори Дункан, все інше в нарисі про Шусера знаходить підтвердження в інших джерелах. Приміром, Овсянников відзначає, що наш земляк «писал фортепьянные этюды, получившие высокую оценку профессора К.Н. Игумнова и выдержавшие несколько изданий». Етюдом у музиці називають інструментальну п'єсу, засновану на використанні якого-небудь технічного прийому гри і призначену для розвитку виконавської техніки.

І справді, Олександр Ілліч – автор декількох *Марина Черкасова* десятків етюдів (етюди №1, №4, №5, №8, №9, №10; етюд ре-мінор, етюд соль-мінор, етюд фа-мінор, етюд мі-мажор, етюд сі-бемоль, етюд ля-мінор, етюд-скерцо) і «Ноктюрну», які обов'язкові для вивчення у музичних навчальних закладах (зокрема, у знаменитому коледжі ім. Гнесіних у Москві). Етюди Олександра Шусера включають до навчального репертуару ДМШ для фортепіано, семиструнної гітари та акордеону. Більше того, у 1963 році в Москві побачила світ книга Шусера під назвою «Библиотека юного пианиста. Этюды для фортепиано 6-7 классы ДМШ», яка є настільною для викладачів дитячих музичних шкіл.

У 20-30-ті роки ХХ століття в СРСР спостерігається пік захоплення циганським мистецтвом. У 1931 було засновано славнозвісний циганський театр «Ромен». Микола Овсянников відзначає: «Александр Шусер не избежал этого увлечения. Человек большой музыкальной

культури, он тонко чувствовал специфику цыганского танцевального и песенного искусства. Его чудные песни с танцевальными композициями позже с огромным успехом исполняла звезда «Ромэна» танцовщица и певица Ляля Черная. В начале тридцатых, когда полным ходом шло становление этого театра, Шусер познакомился с близкой подругой Ляли – молодой исполнительницей городских и цыганских романсов Мариной Ивановной Черкасовой (1906-1972). Через несколько лет они поженились.

Именно Марине Черкасовой были посвящены и ею же впервые исполнены и записаны на пластинки два романсовых шедевра А. Шусера на стихи А.С. Пушкина – «Зимняя дорога» и «Не спрашивай...» Марина Ивановна, женщина дворянского происхождения, стала блестящей цыганской певицей – солисткой самого прославленного цыганского хора под управлением Егора Полякова.

Крім Марини Черкасової, ці романси Шусера виконували й інші видатні співаки: Валентина Баглаєнко, Микола Морозов, добре відомий нам Микола Сліченко та ін. До речі, в Інтернеті розміщено список 100 кращих циганських романсів, музику до одного з них «Я так тебя люблю» у виконанні Миколи Сліченка написав Олександр Шусер.

Найцікавіше, що музику до вірша О.С.Пушкіна «Не спрашивай...», створеного понад 200 років тому, писали й інші композитори. Найіменитіший з них Ісаак Шварц (1923-2009) – автор музики до таких кіношедеврів, як «Белое солнце пустыни», «Звезда пленительного счастья» та інших. Романс «Не спрашивай...» на його музику прозвучав у екранізації повісті Пушкіна «Станционный смотритель» (1972).

Однак успіху він не мав: виконавці, всі як один, віддають перевагу музичній версії пушкінського вірша, яку створив уродженець Єлисаветграда Олександр Шусер. Овсянников підкреслює: **«Не спрашивай...» с конца 1930-х годов до наших дней продолжает оставаться немеркнувшей жемчужиной русско-цыганской романсовой классики.** Хотелось бы, чтобы всякий раз, слушая «Зимнюю дорогу» или «Не спрашивай...», мы с благодарностью вспоминали, не давая уйти в забвение... создателя этих маленьких шедевров – композитора Александра Ильича Шусера».

...НА ЧЕСТЬ НАШИХ ЛІКАРСЬКИХ ВИСОКОСТЕЙ: МИКОЛА ДИКОВСЬКИЙ, ІВАН БЕЛКІН, АБРАМ ШТЕЙНГОЛЬЦ

*...Чтобы, умирая, воплотиться в пароходы,
Строчки и другие долгие дела.*

В. Маяковский

*Пускай из Риги плывут миноги
к берегам Канады, в край прародителей.
Не надо улиц переименовывать,
постройте новые и назовите...*

А. Вознесенский

Слід визнати, що у своєму «полюванні» на видатних уродженців нашого краю (Єлисаветградський і Олександрійський повіти та сучасна Кіровоградська область) для включення в щорічні історичні календарі, я безнадійно програю, оскільки просто не встигаю їх фіксувати.

Однак ця обставина мене аніскільки не засмучує – таке багатство визначних особистостей, що народилися на нашій землі, не може не тішити. Прикро лише те, що доводиться згадувати їхні імена та славні діяння, так би мовити, «навздогін»; коли календар надруковано, і ювілей минув.

Доля розпорядилася так, що прославилися наші земляки, про яких піде мова, за межами рідного краю, в Росії. Так, на сайті «7 чудес Курского края» на сторінці про його найвидатніших мешканців міститься інформація про ветеринарного лікаря, вченого-біолога та бактеріолога, громадського діяча Миколу Даниловича Диковського, який народився 8 квітня 1859 року в селі Петроострів Новомиргородського району. А на присвяченій йому меморіальній дошці читаємо: «Основатель первого в России производства биопрепаратов. С 1897 по 1920 год – директор

Курской земской ветеринарной бактериологической лаборатории. После реорганизации лаборатории с 1921 по 1928г. – директор ветеринарно-бактериологического института им. ветврача Н.Д.Диковского». Випадок, погодьтесь, вражаючий: за життя людину увічнюють у назві керованого нею закладу.

А почалося сходження до вершин професіоналізму з того, що у 1881 році юнак закінчив Харківський ветеринарний інститут і у 1883 році був призначений земським ветеринарним лікарем Курського повіту, перебував на цій посаді 14 років. З цим російським містом пов'язане все подальше життя Миколи Диковського, тому в Курську й пишуться та вважають «своїм» уродженця Єлисаветградського повіту.

Життя і діяльність Миколи Даниловича (1859-1928) можуть служити яскравою ілюстрацією до знаменитого вислову: «Врач лечит человека, а ветеринар спасает человечество». Парадокс? Але так здається лише на перший погляд, адже від того, здорові чи хворі тварини і птахи, м'ясом яких харчуються люди, залежить їхнє здоров'я і життя. Автором цього афоризму вважають фізіолога, лауреата Нобелівської премії за 1904 рік Івана Павлова (1849-1936).

У 1891 році Микола Данилович закінчив курси бактеріологів при Харківському ветеринарному інституті. Після цього на кошти Курського земства був відраджений на стажування до Парижа, в знаменитий Пастеровський інститут, де працював під безпосереднім керівництвом директора інституту. Йшов пошук вакцини проти сибірської виразки, яка лютувала тоді по всьому світу. Однак Луї Пастер не відкрив російському вченому хімічний склад і технологію виготовлення вакцини.

Тож повернувшись у Росію, Микола Данилович почав власні дослідження з метою виготовлення вакцини проти сибірської виразки. Це йому вдалося блискуче: препарат виявився більш надійним та ефективним, ніж закуплений у Франції.

17 січня 1896 року в Курську за ініціативою Диковського, яку підтримало коштами місцеве земство, відкривається ветеринарно-бактеріологічна лабораторія, в якій починається систематичне виготовлення вакцини проти сибірської виразки, а потім і від інших хвороб (сапу у коней, бешихи у свиней і т.д.). Розміщувалася вона в орендованому приміщенні і працювало в ній три людини.

На початок ХХ століття курські вакцини постійно купляли 37 губерній Російської імперії, а в 1913 – уже 51 губернія. На банківський рахунок лабораторії надійшло понад 100 тисяч рублів. Натомість у повіті Курської губернії препарати передавалися безкоштовно.

12 листопада 1909 року за кресленнями одного з корпусів інституту Пастера в Парижі на Староострозькій вулиці Курська було споруджено приміщення для лабораторії Диковського. Цей день вважається днем народження Курської біофабрики, засновником і директором якої впродовж 32 років був Микола Диковський.

Лікарня для тварин

«Діяльність ветеринарно-бактеріологічної лабораторії, – відзначає курський краєзнавець І. Шевирьов, – мала доленосне значення: через масову вакцинацію тварин у губернії практично були ліквідовані захворювання сибірською виразкою, чумою та віспою». Головна особливість діяльності М.Д.Диковського як ученого-бактеріолога полягала в тому, що він постійно стежив за розвитком науки, відвідуючи передові медичні

центри Парижа, Берліна, Тулузи, Будапешта, і всі щойно відкриті вакцини й сироватки негайно виготовляв у своїй лабораторії.

Про неймовірну відданість справі, якій науковець і практик (ці дві іпостасі в ньому органічно поєднувалися) присвятив життя, свідчить хоча б такий факт. У 1894 році у відрядженнях по Курській губернії Микола Данилович перебував 128 днів, проїхавши на бричці 3810 верст і особисто вакціонувавши тисячі тварин.

У 1913 році на Всеросійській гігієнічній виставці на честь 300-річчя дому Романових єдину золоту медаль для галузі тваринництва присудили саме курському ветеринарному лікарю Миколі Даниловичу Диковському.

Годі й говорити про його ставлення до тварин. У будь-який час, де б Диковський не перебував (навіть у театрі чи на званому обіді), він ніколи не відмовлявся допомогти страждаючій тварині (найчастіше його пацієнтами ставали, звісно, коні). Тож, коли 28 листопада 1899 року в Курську, завдяки благодійникам, відкрили лікарню для тварин, голова Курського ветеринарного товариства Микола Диковський взяв її під своє покровительство, працюючи винятково на громадських засадах.

Коли у 1917 році до влади прийшли більшовики, вони спочатку націоналізували будинок Диковського, але невдовзі, схаменувшись, повернули його господарю. Микола Данилович організував вакцинацію Першої кінної армії Будьонного, яка дійшла до самої Варшави, не знаючи хвороб. Легендарний командарм, хоча більшовицьке військо й зазнало поразки, був у захваті від курського «чарівника».

Більше того, у 1921 році Курський губвинком присвоїв Диковському спеціальне звання «Герой праці». У березні 1922 року ветеринарно-бактеріологічна лабораторія була перетворена в Курський ветеринарно-бактеріологічний інститут імені ветлікаря М.Д.Диковського.

Згодом на базі лабораторії та інституту, створених Диковським, виникла Курська біофабрика. За віком та досвідом роботи вона % третя в світі. За 100 років існування на Курській біофабриці виготовлено 53,4 млрд. доз препаратів. Під час підготовки до відзначення цього ювілею у 2008 році на могилі Миколи Даниловича встановлено пам'ятник, а на

фасаді головного корпусу біофабрики – меморіальну дошку, про яку ми згадували на початку розповіді, а також відкрито музей закладу.

140 років тому в Єлисаветграді народився ще один лікар та революційний діяч, якому судилося залишити помітний слід, але в історії вже іншого російського міста – Тули. А звали його... Іван Петрович Белкін (1874-1934). Точнісінько так само, як і вигаданого Пушкіним персонажа – автора знаменитих «Повестей Белкина» (вперше надруковані в 1831 році). Невідомо, чи батько нашого героя, підбираючи йому відповідне ім'я, діяв свідомо, захоплений твором Пушкіна, чи сталося це ненавмисне. У 2001 році в Росії навіть заснували національну літературну премію імені Івана Петровича Белкіна (за кращу повість року). Це, до речі, єдина в світі літературна премія, названа іменем літературного персонажа.

Коли нашому єлисаветградському Белкіну літературно освічені відвідувачі надто докучали питаннями щодо ступеня його спорідненості з пушкінським тезкою, Іван Петрович відбувався жартом: «Да, я тот самый Иван Петрович Белкин».

Отже, народився він у 1874 році в Єлисаветграді, як зазначено в його біографії, в родині ремісника. Можливо, так воно й було тоді, однак у списку посадових осіб Єлисаветграда на 1901 рік Петро Степанович Белкін значиться як міщанський староста. А це вже серйозна посада, керівник міщанської громади, яка в Єлисаветграді була найчисельнішою.

Закінчив наш Белкін медичний факультет Київського університету святого Володимира. З 1901 по 1904 рік працював лікарем в Одеському повітовому земстві. Революцією «захворів» у 1905 році, коли перебував у науковому відрядженні у Москві. Іван Петрович став не лише свідком, а й активним учасником грудневого збройного повстання, керуючи санітарними загонами.

Після поразки Першої російської революції, вступивши в РСДРП (б), Белкін змушений був емігрувати до США. Там написав низку брошур з медико-санітарних питань. У реєстраційній картці члена більшовицької партії Белкіна зазначено, що «он владеет французским, украинским, русским языками, читает на немецком и польском».

Житловий комплекс на вулиці Белкіна

Приблизно в 1912 році Іван Петрович повертається в Росію, до рідного міста. До початку Першої світової війни працював земським лікарем в Єлисаветграді, тут у Белкіна народився син Леонід. Під час війни перебував на дійсній військовій службі, служив у санітарному батальйоні.

З 1918 по 1921 рік Іван Петрович за завдання партії встановлює радянську владу на тульській землі: комісар Тульського губпродкому, член колегії губздороввідділу, був навіть головою губерньського революційного трибуналу.

В останні роки життя, ґрунтовно підірвавши здоров'я у боротьбі за краще майбутнє людства, Белкін лікувався і водночас працював директором санаторію для шахтарів «Красный шахтер» у м. Богородицьку Тульської області, що розміщувався у занедбаному маєтку графів Бобринських. За лічені місяці Іван Петрович зумів створити кращу здравницю Підмосков'я. Він полюблив влаштовувати екскурсії її територією, розповідаючи про чудовий парк та палац його колишніх власників. Тут у 1934 році Белкін знайшов свій останній притулок і був похований під столітніми в'язами, а санаторію присвоїли його ім'я. Здравниця імені Івана Петровича Белкіна проіснувала до початку Другої світової війни, а в грудні 1941 року будівля палацу була зруйнована німцями.

У 1967 році, коли відзначалося 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції, у Тулі згадали про заслуги лікаря-революціонера Івана Петровича Белкіна. Так, у місті замість вулиці Пісочної з'явилася вулиця Белкіна, яка існує дотепер. Ці відомості про лікаря-земляка з «літературним» прізвиськом я запозичив зі статті краєзнавця Ольги Вороничевої, яка опублікована в тульській газеті ...«Молодой коммунар» (під точнісінько такою назвою виходила газета у радянські часи і в нашому Кіровограді).

Санаторій «Буюрнус»

Одна з найвизначніших пам'яток історії та архітектури м. Алупки в Криму пов'язана з урожденцем Єлисаветграда лікарем Абрамом Борисовичем Штейнгольцем (1876-1943). Випускник Єлисаветградської гімназії 1898 року, він закінчив медичний факультет Харківського університету (1904). Жив і працював у Криму. В 1910 році

в Алушті відкрив лікувальний пансіон «Буюрнус» (у перекладі з кримськотатарської мови означає «ласкаво просимо»), який був дуже

популярним до революції 1917 року. Пансіон, що розташовувався на березі моря, складався з 20 палат з балконами та вентиляцією. Спеціалізувався на внутрішніх (туберкульоз), нервових та дитячих хворобах. Після того, як пансіон був націоналізований радянською владою, Штейнгольц жив і працював у Сімферополі в тубдиспансері (завідував кабінетом). Абрам Борисович був розстріляний німецькими окупантами. Нині його ім'я носить перший у Криму Клубний дім, розташований в Алушті.

ЖОВТЕНЬ

1 – 105 років від дня народження (м. Єлисаветград) Ісидора

Володимировича Вінарова (1911-2000), вченого-технолога, фахівця у галузі хімії та хімічних технологій. У 1939 закінчив Одеський індустріальний інститут. До 1943 працював на Солікамському магнієвому комбінаті. Учасник ВВВ: розвідник, радист, перекладач. Воював на Курській дузі, брав участь у визволенні України, Польщі, Чехословаччини; двічі поранений. Кандидат технічних наук (1949). З 1949 по 1984 працював в Українському державному інституті рідкісних металів в Одесі (з 1957 –

Фізико-хімічний інститут ім. О.В.Багатського НАН України): ст. науковий працівник, начальник фізико-хімічної лабораторії, завідувач відділу технологій рідкісних металів. Доктор технічних наук (1984). Автор близько 150 наукових праць, 26 винаходів. Під його керівництвом вперше в СРСР налагоджено виробництво чистих хлоридів, фторидів, карбонатів; розроблені технології виділення германія і створена промисловість напівпровідникового германія; займався також проблемою атомних матеріалів – цирконієм і гафнієм, необхідних для виробництва ТВЕЛів (тепловиділяючих елементів) для ядерних реакторів. До 100-річчя вченого у ФХІ ім. О.В.Багатського НАН України влаштовано виставку його наукових праць.

1 – 120 років від дня народження (м. Єлисаветград) Давида

Марковича Дєвінова-Нюрєнберга (1896-1964), художника. Брат художника **Амшея Нюрєнберга**. Навчався в Одеському художньому училищі в К.К. Костанді. У 1920 переїздить у Москву і вступає до ВХУТЕМАСу в майстерню П.П. Кончаловського. Здійснює поїздки на Кавказ та в Середню Азію. Працює над серією пейзажів, пише портрети батька, автопортрети, композиції з натурниками. Член та

експонент АХРР з 1922. У 1930-ті з групою художників відвідує шахти, порти, будови, колгоспи, де пише серії тематичних картин. Учасник багатьох виставок у Москві та інших містах. У 1940-50-ті рр. створює портрети вождів, жанрові роботи, пише портрети родини і друзів. Улюблені жанри – пейзаж і натюрморт з фруктами, рибою, птахами, квітами. Член Спілки художників СРСР з моменту її створення.

1 – 105 років від дня народження (с. Глодоси Новоукраїнського району) Євгена Степановича Губенка (1911-1959), конструктора. У 1936 закінчив Ленінградську Військово-електротехнічну Академію ім.

С.М.Будонного. З 1946 по 1952 – начальник лабораторії, заступник головного інженера засекреченого НДІ-885 (нині ВАТ «Російські космічні системи»). Зробив вагомий внесок у розробку перших радянських телеметричних систем СТК-1. У 1952 призначений на посаду директора і Головного Конструктора СКБ-567. Очолював роботи із створення телеметричної апаратури нового покоління, радіотехнічних систем дальнього космосу та космічного зв'язку. Під його керівництвом був розроблений проект першого радіотехнічного Комплексу Дальнього космічного зв'язку «Плутон» на базі антени АДУ-1000. В результаті був створений перший радянський планетний локатор діапазону дециметрових хвиль, яким проведені перші в світі радіолокаційні дослідження Венери, Марса і Меркурія. Лауреат Державної премії СРСР (1950). Похований на Новодівичому кладовищі.

1 – 60 років від дня народження (с. Бовтишка Олександрівського району) Івана Даниловича Петренка, педагога і краєзнавця. У 1978 закінчив історичний факультет

Полтавського педагогічного інституту. Працював учителем у Тюмені (Росія) та школах Олександрівського району, в Олександрівській райдержадміністрації. Нині – працівник Державного архіву Кіровоградської області. Автор книг, написаних на основі архівних джерел: *«Відібрані життя (Розкуркулення на Кіровоградщині)» (2009), «Кіровоградщина повоєнна (1944-1948 рр.)» (2011), «Невідомі війни. Церква й держава на Кіровоградщині в 20-60-х рр. ХХ ст.» (2012), «Нацистський окупаційний режим на Кіровоградщині 1941-1944» (2014) та ін. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (2006). Заслужений працівник культури України (2008)*

2 – 150 років від дня народження (м. Кутаїсі, Грузія) Георгія

Миколайовича Зубова (1866-1936), військового діяча і музиканта. У 1889 закінчив Єлисаветградське кавалерійське юнкерське училище, звідки випущений корнетом у 21-й драгунський Білоруський полк. Учасник Першої світової і громадянської воєн. Командир Білоруського гусарського полку (з 1917). Генерал-майор (1918). Нагороджений Георгіївською зброєю, орденом Св. Георгія 4-го ст. та багатьма іншими. У квітні 1918 вступив в Армію УНР, командував 7-м кінно-козачим Володимиро-Волинським полком, на цій же посаді перебував у складі армії Української Держави. У 1919 перейшов на бік Добровольчої армії, командував 1-ю Кавказькою дивізією Збройних Сил Півдня Росії, потім перебував у Російській Армії

барона Врангеля до її евакуації з Криму. Був також професійним музикантом. У 1904 закінчив Санкт-Петербурзьку консерваторію по класу труби і спеціальної теорії композиції під керівництвом М. Римського-Корсакова. Автор декількох сонат і фуг, займався організацією військових оркестрів, диригував ними. В 1903 написав книгу «О положении военной музыки в России». Помер у Парижі.

2 – 80 років від дня народження (м. Знам'янка) Івана Федоровича

Іванова, гірничого інженера, конструктора. У 1960 закінчив Дніпропетровський гірничий інститут. Багато років пропрацював у Донбасі, пройшов шлях від гірничого майстра до директора шахти, генерального конструктора та генерального директора. З 1982 очолював (директор - генеральний конструктор) Всесоюзний науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут зі створення машин для добування корисних копалин із дна Світового океану (з глибини 6000 м). Створив велику

багатопрофільну науково-виробничу компанію. Генеральний директор науково-виробничого комплексу (НВК) „Уголь” РВА „ДНК”. Доктор технічних наук. Автор 14 серійних механізованих кріплень, комплексів, агрегатів і очисних комбайнів, що працюють на шахтах Донбасу, Кузбасу, Воркути, Сахаліна, в Іспанії, Німеччині, Марокко та інших країнах. Має 59 авторських свідоцтв, 372 наукові роботи, зокрема 29 книг і монографій. Академік кількох російських і міжнародних академій. Лауреат Національної премії РФ імені Петра Великого, лауреат премії Уряду Російської Федерації.

2 – 65 років від дня народження (Кіровоградська область) Дмитра

Степановича Делікатного, музиканта. У 1972 закінчив **Олександрійське культосвітнє училище**, у 1976 – Харківський державний інститут культури. Лауреат II премії Всеукраїнського конкурсу духових інструментів (1975). Веде активну концертну діяльність. З 1976 був концертмейстером групи труб оркестрів музичних театрів Харкова, Краснодару, Донецька, Самару. З 1988 по 1996 вів клас труби в Самарському музичному училищі. З 2000 працює у Казані: викладач відділення духових

та ударних інструментів Казанського музичного коледжу (з 2009). Автор збірників п'єс для труби: «Трубы прелестной звуки» (2008), «Фантазии на темы из опер русских и зарубежных композиторов» (2010). **Заслужений артист Республіки Татарстан.**

2 – 35 років від дня народження (м. Гайворон) Євгенії Владиславівни Лагуни (справжнє прізвище **Замчалова**), актриси, співачки (колоратурне сопрано). Сценічне ім'я – Діва Лагуна, сценічний образ – Діва Космічної

Опери. Закінчила факультет музичного театру Державного інституту театрального мистецтва (нині Російська академія театрального мистецтва). Ще під час навчання була запрошена до Московського державного академічного театру оперети. Зіграла 17 ролей. У 2003 розпочала сольну кар'єру. Володарка Гран-прі Всеросійського конкурсу вокального мистецтва (1996). Здатна вживу виконати арію Плавалагуни із знаменитого фільму Люка Бесона «П'ятий елемент» (вокальний діапазон 4 октави). Пише пісні на ельфійській мові. З 1998 на Російському телебаченні (РТР) виходить сольна програма Євгенії в циклі «Жива колекція». У 2003 записала альбом «Небо поєт её голосом». Створила власний стиль у жанрі музики кросовер, виконує класику в сучасній обробці. Нагороджена відзнакою «Трудовая доблесть России» та орденом «Служение Искусству» Міжнародної Академії Культури і мистецтва.

3 – 170 років від дня народження (м. Єлисаветград) Платона

Сергійовича Порецького (1846-1907), логіка, математика, астронома. Закінчив фізико-математичний факультет Харківського університету (1870), був залишений при кафедрі астрономії (1871-1874). У 1876-1889 працював у Казанському університеті. Доктор астрономії (1886), приват-доцент. Був першим російським ученим, що читав лекції з математичної логіки та її застосування до теорії імовірностей (1888). Йому належить одне з узагальнень класичної теорії силогізму, праці з аксіоматики, теорії чисел та ін.

Сучасники відзначають, що Порецький «был всесторонне образованным человеком, обладал недюжинными литературными талантами и поэтическим даром». Деякий час (1884) був редактором газети «Казанский биржевой листок». Основні праці: „Изложение основных начал математической логики в возможно более наглядной и общедоступной форме” (1881), „О способах решения логических равенств и об обратном способе математической логики” (1884). Набагато випередив свій час. Сьогодні дослідники доводять, що Порецький вперше в історії побудував математичну силогістику, над якою все життя безуспішно працював великий математик Лейбніц. Деякі висновки і формули Порецького через 12 років повторив знаменитий англійський учений і письменник Л.Керрол у своїй „Символічній логіці” (1896). Популяризації ідей Порецького присвячена книга Володимира Лобанова „Русская вероятностная логика. Азбука математической логики” (2009).

4 – 125 років від дня народження (с. Сербинівка Подільської губернії)

Освальда Бургардта (псевдонім **Юрій Клен**) (1891-1947), українського поета, перекладача, літературного критика. У 1918 закінчив Київський університет. У 1920 був прийнятий до аспірантури при дослідному інституті УАН. Викладав разом із М. Зеровим у соціально-економічному технікумі с. Баришівки. Входив до літературного гурту „неокласиків”, для яких притаманне досконале володіння мистецькою формою, своєрідний панестетизм. З 1931 жив і працював у Німеччині, тісно співпрацював з поетами, які об’єднувались довкола «Вісника» Д.Донцова. Захистив докторську дисертацію «Головні мотиви творчості Леоніда Андрєєва» (1936). Автор поеми „Прокляті роки” (1937), збірки «Каравели» (1943), епопеї «Попіл імперій» (1943-1947), есе «Спогади про неокласиків» (1946), багатьох літературознавчих праць, перекладів з англійської, німецької, французької та інших мов. У 1939 був мобілізований до німецької армії, служив перекладачем при штабі 17-ї армії. **У серпні 1941 року у складі німецьких окупаційних військ відвідав наше місто, згадка про це міститься у поемі “Попіл імперій”:**

*За родючими ланами,
де лисніли золотом снопи,
зарябіли перед нами
в літнім сонці спалені степи.
Сонце Кіровград полоще,
визволений з рук червоних банд.
Кіров сам лежить на площі –
безголовий бронзовий гігант.*

5 – 90 років від дня народження (м. Златопіль) Лазаря Львовича

Базеляна (1926-2001), астронома. **Рідний брат кінорежисера Якова Базеляна.** Учасник ВВВ. У 1955 закінчив Всесоюзний заочний політехнічний інститут у Москві. З 1957 працював в Інституті радіофізики й електроніки АН УРСР. У 1989-2001 – провідний науковий співробітник Радіоастрономічного інституту НАНУ. Доктор фізико-математичних наук (1989). Лауреат премії ім. М. Барабашова АН УРСР (1991). Основні напрями наукової діяльності: розроблення та

побудова декаметрових радіотелескопів і поляриметрів, радіоастрономічні дослідження дискретних космічних джерел, Сонця і навколосонячної плазми, а також зірок, що спалахують. Наукові праці перекладалися на англійську мову.

5 – 75 років від дня народження (Хмельницька область) **Степана**

Миколайовича Слободяна, агробіолога, педагога. У 1969 закінчив Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут. Працював у Подільській державній аграрно-технічній академії завідувачем кафедри, деканом факультету. **З 1997 – завідувач кафедри загального землеробства Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування.** Доктор сільськогосподарських наук (1995),

професор. Розробив агротехнічні та агрохімічні заходи, що сприяють підвищенню цукристості цукрових буряків при їх інтенсивному рості, методику розрахунку екологічно безпечних норм добрив у сівозмінах. Автор 80 наукових праць та монографії.

7 – 135 років від дня народження (с. Касперо-Миколаївка Херсонського

повіту) **Якова Івановича Бутовича** (1881-1937), одного з кращих у Росії фахівців з розведення племінних коней. Навчався в Одеській Рішельєвській гімназії. У 1900 закінчив Полтавський кадетський корпус, у 1902 – Миколаївське кавалерійське училище. Корнет 17-го драгунського Волинського полку. Учасник російсько-японської війни. Нагороджений орденом Св. Станіслава 3-го ст. З 1905 – у відставці. **Того ж року купив маєток**

Шишкіна Високі Байраки поблизу Єлисаветграда (150 десятин землі), назвавши його Кінським Хутором. Перевів сюди з Касперівки кінний завод, який проіснував на Єлисаветградщині до 1909, де займався розведенням орловських рисаків. Потім перевів його у маєток Прилепи Тульського повіту, зробивши одним з кращих у Російській імперії. На Всеросійській кінній виставці в 1910 за виведення сірих кобил удостоєний найвищої нагороди – Великої золотої медалі. Створив єдиний у світі приватний художній музей, присвячений коням (5 тисяч експонатів, у тому числі 200 картин відомих російських та зарубіжних художників), які згодом склали основу Музею конярства при Московській сільськогосподарській академії ім. Т.Тімірязєва. Згадується в «Театральному романі» Булгакова, у повісті П.Ширяєва «Внук Тальйоні», оповіданні П.Романова «Три пары шелковых чулок». Редактор-видавець журналу «Рысак и скакун». Після революції 1917 відмовився емігрувати. Завод і музей націоналізували. До 1928 залишався управляючим уже державним кінним заводом та головним хранителем художньої галереї. Двічі арештовували (1928, 1937, розстріляний). Реабілітований у 1989. У Росії щорічно влаштовуються змагання з кінного спорту «Меморіал Я.І.Бутовича». Автор мемуарів у 2-х томах: «Мои Полканы и Лебеди» (2005), «Пошади моей души» (2009).

8 – 75 років від дня народження (с. *Липняжка Добровеличківського району*) **Івана Івановича Павленка**, інженера,

педагога. *У 1967 закінчив Кіровоградський філіал Харківського політехнічного інституту. З 1968 працює у Кіровоградському інституті сільськогосподарського машинобудування:* завідувач кафедри різання металів та ріжучого інструменту (1978-1979), завідувач кафедри технології машинобудування (1979-1992), заступник голови спеціалізованої ради із захисту дисертацій (з 1996). Доктор технічних наук (1996), професор. Був членом

Всесоюдної та Республіканської науково-технічної Ради „Роботи і робототехнічні системи”. Розробки відзначені дипломами ВДНГ УРСР. Автор 120 наукових праць, кількох монографій, 2 навчальних посібників, 16 винаходів. Заслужений працівник освіти України (2015).

8 – 70 років від дня народження (Росія) **Василя Семеновича**

Переверзєва, спортивного організатора і журналіста. Захоплювався багатьма видами спорту, кандидат у майстри спорту з шахів. Працював головою Устинівського райспорткомітету, методистом зі спорту облради ДСТ «Динамо», директором ДЮК «Старт» комітету у справах сім'ї та молоді кіровоградської міськради. Понад 30 років віддав спортивній журналістиці, писав огляди, звіти, репортажі про змагання для багатьох видань

Кіровограда та України («Спорт-Ревью», «Народне слово», «Болельщик», «Спортивна газета», «Український футбол» та ін.). З 2001 по 2010 – прес-аташе ФК «Зірка», підготував сотні програмок до футбольних матчів. Член Національної спілки журналістів.

13 – 195 років від дня народження **Рудольфа Вірхова** (1821-1902),

німецького ученого, лікаря-патолога. Один з найвидатніших медиків XIX ст. Дав опис патологоанатомічної картини великої кількості захворювань, вивчив механізми розвитку багатьох хвороб і біологічних явищ. Заснував так звану целюлярну (клітинну) патологію, що тривалий час була провідною теорією медицини. *У 1901 Єлисаветградське наукове медичне товариство провело урочисте засідання з нагоди 80-річчя видатного ученого, на якому із спогадами*

про свої зустрічі з Вірховим розповів лікар-антрополог С.А. Вайсенберг. Зібрання обрало Вірхова почесним членом Товариства єлисаветградських лікарів, йому була надіслана вітальна телеграма.

13 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Лариси Аркадіївни

Яковлевої, живописця і педагога. В 1963 закінчила Кіровоградську дитячу художню школу, у 1968 – Одеське державне художнє училище ім. Грекова (педагог В.Г.Путейко), у 1982 –Український поліграфічний інститут імені Івана Федорова (педагоги В.С.Овчинников, Ю.И.Чарышников). Працює в галузі станкового живопису. Неодноразово працювала у творчих групах Будинку творчості “Седнів” під керівництвом видатних майстрів Миколи Глуценка, Тетяни Яблонської, Олександра Данченка, Костянтина Ломикіна. Учасниця обласних, республіканських та всесоюзних виставок. Персональні виставки влаштовувалися в Кіровограді (1975, 2001). Твори зберігаються в Кіровоградському обласному художньому музеї та багатьох приватних колекціях в Україні та за її межами. Викладає на мистецькому факультеті КДПУ імені Володимира Винниченка та Кіровоградській дитячій художній школі.

15 – 65 років від дня народження (с. Капітанка Голованівського району) Віктора Анатолійовича Полянецького, письменника. *Навчався в Олександрійському культосвітньому училищі.* Закінчив Харківський державний інститут культури та філологічний факультет Харківського державного університету. Працював директором сільського Будинку культури, актором, редактором заводського радіомовлення, директором літературного музею, журналістом. Нині – головний редактор газети «Южная магистраль». Мешкає в Харкові. Член Національної спілки письменників України. Прозові твори друкувалися в газетах, часописах та альманахах у Харкові, Україні та за кордоном. Окремими книжками вийшли: «З буднів складається життя», «На благо», «Доки серце болить», «За другим каменем», «На гостинах», «З чистої води», „Третім часом” та інші. Автор роману „Сонцю ніч болить”.

У перекладі російською – «Калина вызрела», білоруською – «Бацьку сустракай». Відзначений кількома українськими та міжнародною літературними преміями. Твори включені до підручника „Рідна мова”.

16 – 50 років від дня народження (м. Каспійськ у Дагестані) Олександри

Іванівни Пренко, майстрині декоративно-ужиткового мистецтва. У 1986 закінчила Махачкалінське художнє училище, відділення килимарства. У 1986-1990 працювала художницею-килимарницею на підприємстві художніх промислів у м. Ставрополі, також вела гурток килимарства при Будинку піонерів. **З 1990 живе у Кіровограді. У 2000 закінчила Кіровоградський**

Соціально-педагогічний інститут «Педагогічна Академія», отримала фах педагога-психолога. З 1990 керує студією «Килимарство» при обласному центрі дитячої та юнацької творчості, яку заснувала з власної ініціативи. У 2000 розробила технологію вироблення килимової площинної ляльки і має авторське свідоцтво. Член Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Заслужений майстер народної творчості України (2009). Учасниця багатьох виставок, лише у 2008 їх було 17.

17 – 55 років від дня народження (смт Капітанівка Новомиргородського району) Андрія Яковича Немни,

агронома. В 1984 закінчив Білоцерківський сільськогосподарський інститут. Працював агрономом у колгоспах. З 1993 по 1996 – заступник директора колективного сільськогосподарського підприємства в с. Дрозди Білоцерківського району. У 1997-2005 – перший заступник голови Білоцерківської райдержадміністрації. З 2010 по 2014 – голови Білоцерківської райдержадміністрації Заслужений працівник сільського господарства України.

17 – 80 років від дня народження (с. Теліжинці Київської області) Івана

Федоровича Драча, поета, перекладача, кіносценариста, драматурга, державного і громадського діяча. У 1962 закінчив Київський університет, у 1964 – Вищі сценарні курси у Москві. У 1989 – голова Народного Руху України за перебудову. З 1990 – народний депутат України. Тривалий час очолював Товариство «Україна».

Неодноразово приїздив до Кіровограда. Автор збірок віршів та поем: „Соняшники” (1962), „Протуберанці серця” (1965), „Корінь і крона” (1974) та ін. За сценаріями Драча знято фільми: „Криниця для спраглих” (1967), „Камінний хрест” (за новелами В. Стефаника, 1968), „Іду до тебе” (1971, про Л. Українку), „Пропала грамота” (1972, за оповіданнями М. Гоголя) та ін. Лауреат Державної премії УРСР імені Тараса Шевченка (1976). Лауреат Державної премії СРСР (1983). *Життю та педагогічній діяльності В. О. Сухомлинського присвятив драматичну поему „Дума про Вчителя” (1977). Її постановку вперше здійснив у 1982 Кіровоградський обласний український музично-драматичний театр ім. М.Л. Кропивницького (режисер В.З. Савченко). Драч побував у Павлиші, зустрівся з матір'ю видатного педагога. П'єсу про Сухомлинського кропивничани показували на гастролях у Черкасах, Москві та інших містах СРСР.*

20 – 80 років від дня народження (м. Новокузнецьк Кемеровської області) Миколи Васильовича Шепельського, інженера, педагога. У

1959 закінчив Сибірський металургійний інститут. З 1977 по 1986 завідував кафедрою обробки металів тиском Красноярського інституту кольорових металів. **З 1986 по 1993 – завідувач кафедри машин та технології обробки металів тиском Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування, професор (1993).** Доктор технічних наук (1982).

Засновник наукової школи з проблем компактування металевого сипучого середовища в умовах інтенсивних зсувних деформацій. Підготував 14 кандидатів та 3 докторів наук. Автор 150 наукових праць, 3 монографій, 42 винаходів.

20 – 65 років від дня народження (м.Олександрія) Валерія

Васильовича Буреги, військового соціолога і психолога. У 1973 закінчив Курганське вище військово-політичне авіаційне училище, у 1982 – педагогічний факультет Військово-політичної академії у Москві. Кадровий офіцер, полковник Збройних Сил України. У 1986 брав участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Очолював кафедру соціальної та військової психології, у 1991–1993 був заступником начальника Донецького вищого військового училища інженерних військ та військ

зв'язку. Перший проректор з науково-педагогічної роботи Донецького державного університету управління, завідувач кафедри соціології управління, кандидат психологічних наук, доктор соціологічних наук, професор. Заслужений працівник освіти України, академік Академії економічних наук України. Автор 22 навчальних посібників та 9 монографій. Розробник оригінальної загальної теорії терору. Заслужений працівник освіти України, академік Академії економічних наук України.

20 – 35 років від дня народження (м. Кіровоград) Ірини

Анатоліївни Кримської, поетеси. Дочка поета А. Кримського. У 2003 закінчила філологічний факультет КДПУ ім. В.К.Винниченка. Дебютувала 1993 добіркою віршів у г. «Вперед» (сmt Олександрівка) У творчості переважає громадянська та інтимна лірика. Автор збірок поезій: «Пелюстковий сніг» (1997), «Межа» (1999), «Непідкуплені дзвони» (2001), «У дощу позичу долі...» (2004), «Прощення у Господа молю» (2010, співавт.).

Лауреат Всеукраїнського літературного конкурсу «Наша земля – Україна» (1995), міжнародного конкурсу «Гранослов» (1998). Член Національної спілки письменників України (2011).

22 – 205 років від дня народження (Угорщина, м. Добор'ян) **Ференца**

Ліста (1811-1886), піаніста, композитора, диригента. *Гастролями у Єлисаветграді 13-18 вересня 1847 завершив концертну діяльність піаніста-віртуоза. З цього приводу писав: „Єлисаветград... є для мене останньою зупинкою у тому концертному житті, яке я вів...”. Офіцер кірасирського полку, поет А. Фет згадував: „Важко описати той ентузіазм, який викликав він своєю грою...”. Коханій Фета Марії Лазич залишив автограф у вигляді музичної фрази надзвичайної краси, під впливом якої поет написав шедевр ліричної поезії: „Какие-то носятся звуки...”.*

22 – 65 років від дня народження (с. Тишківка Новомиргородського району) **Надії Миколаївни Дєсєвої**, державного діяча.

Випускниця Капітанівської СШ Новомиргородського району. У 1972 закінчила Київський інститут народного господарства за спеціальністю „статистика” (за фахом – економіст), у 2003 – Українську Академію державного управління при Президентові України. Доктор економічних наук. Заслужений економіст України. Депутат Дніпропетровської обласної ради. З 1972 до 2007 працювала у Дніпропетровську: начальник обласного

фінансового управління, начальник Головного фінансового управління облдержадміністрації, заступник голови облдержадміністрації, голова Дніпропетровської облдержадміністрації (2005-2007). Стала, таким чином, першою „жінкою-губернатором” в Україні. У 2006 отримала премію «Людина року-2006» у номінації «Регіональний лідер». З 2007 – заступник міністра оборони України, також вперше в Україні.

22 – 70 років від дня народження (с. Тарасівка Новгородківського району) **Дмитра Йосиповича Іванова**, поета. **Випускник середньої школи ім. Дем'яна Бєдного, що у сусідньому селі Губівці.**

У 1983 закінчив філологічний факультет Київського університету. Був на журналістській роботі, працював старшим редактором Кіровоградського обласного Будинку народної творчості. Багато років живе і працює у Чернігіві. Керував літоб'єднанням у Чернігові. З 1991 – головний редактор чернігівської обласної молодіжної газети „Гарт”. Заслужений журналіст України (1997). Депутат Чернігівської обласної ради.

Автор збірок: „Зерно і любов” (1977), „Грай, сопілонько моя” (1979), „Заповіти мого роду” (1983), „Стремено” (1986), „Маминих слів чорнобривці” (1990), „Здрастуйте, я повернувся”, „Зорі над Україною” та ін. У перекладах на російську мову виходили художньо-публіцистична

повість „Там, где рождаются радуги” (1981) та збірка віршів „Красный корень” (1987). Лауреат обласної літературної премії імені Олексія Десняка (1979). Лауреат Республіканської комсомольської премії ім. М. Островського. Лауреат премії імені Івана Нечуя-Левицького (1997) та Міжнародної української премії імені Григорія Сковороди (2001). Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (2010) за книгу поезій „Село в терновому вінку”.

23 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Ігоря Івановича

Дегтюрюка-Меркулова (1951-2014), музиканта, одного з кращих радянських електрогітаристів першої половини 1970-х років, якого називали «Московським Джиммі Хендріксом». Батько – юрист, працював у Кіровоградському обласному суді, мати – у міському комітеті КПУ. Музикою почав займатися в 6 років. У 1963 родина переїхала в Москву. Закінчив Царицинське музичне училище ім. М.М.Іполітова-Іванова і факультет журналістики МДУ ім. М.В.Ломоносова. **Виступав у музичному**

колективі відомої співачки Тамари Міансарової (уродженки м. Зінов'євська), у рок-групах «Второе Дыхание», «Арсенал», «Машина времени», ВИА «Веселые ребята» та ін.

24 – 140 років від дня народження (с. Олександрівка, нині Рощахівка

Бобринецького району) Михайла Сергійовича Рощахівського (1876-1938), морського офіцера. У 1896 закінчив Морський кадетський корпус у Петербурзі. В історію увійшов передусім як герой російсько-японської війни 1904-1905. Його називають героєм Порт-Артура і Цусімської битви. Екіпаж міноносця «Решительный» під командуванням лейтенанта Михайла Рощахівського повторив подвиг крейсера «Варяг». Йому присвятив одну з своїх новел із циклу «Исторические миниатюры» під назвою «Решительные с «Решительного» Валентин Пікуль. Багаторічний

в'язень ГУЛАГу, письменник і мемуарист Лев Разгон про незвичайну долю нашого земляка розповідає в одному з кращих своїх оповідань «Рощакровский», а норвезький письменник-історик Бйорн Братбак присвятив йому нарис «Герой Порт-Артура и узник ГУЛАГа: капитан I ранга Михаил Сергеевич Рощакровский» та багато інших авторів. Після революції 1917 емігрував до Норвегії, однак у 1926 домогся дозволу повернутися в Росію. Став одним з консультантів Наркомату суднобудування, користувався до 1937 року всіма привілеями партійно-державної еліти. А потім був заарештований і засуджений на 5 років ув'язнення... «как социально опасный элемент». Після короткого перебування у Бутирці був відправлений у Карагандинський концтабір, де й помер.

27 – 45 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Олександра**

Васильовича Чудного, правознавця. *У 1994 закінчив КДПУ імені Володимира Винниченка*, у 2001 – Одеську національну юридичну академію. Працював головою Голованівської райдержадміністрації, першим заступником начальника Головного управління юстиції у Кіровоградській області, та на інших посадах. З 2007 по 2014 – начальник Головного управління юстиції у Кіровоградській області, заступник голови обласної організації Спілки юристів України. Депутат обласної ради декількох скликань. Нагороджений почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2008), нагрудними знаками Кіровоградської міської ради «За заслуги» I та II ст. (2008, 2009) та іншими відзнаками. Кандидат юридичних наук (2014). Заслужений юрист України (2012).

29 – 70 років від дня народження (*с. Сабатинівка Ульяновського району*) **Леоніда Тарасовича Гавриша**, інженера-

технолога, організатора виробництва, мецената. Закінчив Київський технологічний інститут легкої промисловості. З 1974 живе і працює у Вінниці. Протягом 15 років обіймав посаду директора вінницької трикотажної фабрики „Динамо”, з липня 1989 – генеральний директор швейного об’єднання ім. М. М. Володарського. У березні 1994 обраний головою правління новоствореного ВАТ „Володарка”. З червня 2001 – голова спостережної ради ВАТ „Володарка”. 80% продукції підприємства експортується у всі країни Європи і Китай. Заслужений працівник промисловості України (1996). За його фінансової підтримки видано понад 30 книжок вінницьких письменників, надає матеріальну допомогу творчим колективам області. Депутат Вінницької міської та обласної рад. Почесний громадянин м. Вінниці (2009). ***Регулярно відвідує рідне село, де у нього залишилася рідна хата. Для односельчан постійно привозить вінницький музичний ансамбль "Щедрик", співаків і поетів.***

ОЛЕНА ЛИЦКАНОВИЧ І ВОЛОДИМИР ОГЛОБЛІН: «ТЕАТРАЛЬНИЙ РОМАН» ТРИВАЛІСТЮ У ПІВСТОЛІТТЯ

Любовь – это вечная тайна, и во взаимоотношения мужчины и женщины могут быть посвящены только двое. Показывать на сцене или экране всевозможные способы секса – все равно что убивать Бога в человеке, духовность убивать...

Владимир Оглоблин

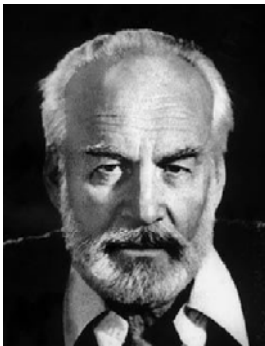

Олена Лицканович

Кожна історія справжнього кохання по-своєму незвичайна і неповторна, як і доля кожної людини. Та особливий інтерес у нас, простих смертних, викликають любовні стосунки видатних людей. Воно й не дивно, адже завдяки їм і з'являються історії Великого Кохання, народжуються легенди і міфи, які зачаровують нас не покликом плоті, а величчю людського духу.

Колись, у радянські часи, надзвичайною популярністю користувалася книга російського письменника Євгена Богата «...Что движет солнце и светила. Любовь в письмах», перше видання якої побачило світ у 1978 році. Очевидно, що саме цей бестселер, напрочуд вдалу назву для якого автор запозичив з «Божественної комедії» Данте («Любовь, что движет солнце и светила...»), породив у Країні Рад масовий інтерес до майже забороненої теми інтимного життя видатних людей. Виявилось, що про це можна розповідати відверто і тактовно, задушевно і захоплено, цікаво і щиро.

Тема «Він і Вона» – невичерпна і вічна, а тому книгу Є.Богата можна доповнювати і доповнювати новими сюжетами. Приємно відзначити, що великі Історії Кохання творили і

Володимир Оглоблін

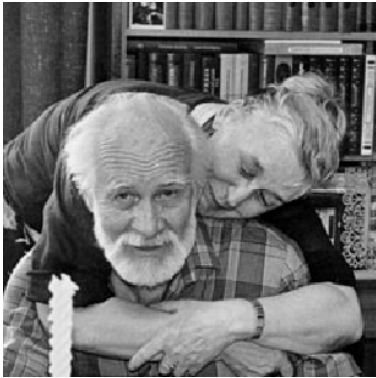
єлисаветградські красуні – самовіддані дружини, берегині та музи. Мені пощастило привернути увагу читачів до кількох таких зворушливих історій, про які розповів у «Історичному календарі Кіровоградщини на 2012 рік». Її герої – Катерина і Олександр Самсонови, Віра і Борис Гмирі, Ніна Манухіна і Георгій Шенгелі та ін. «Навіки заримовані удвох...» – краще, ніж Борис Пастернак, про такі подружні пари і не скажеш.

Лише нагадаю, що Катерина Олександрівна Самсонова (1877-1949) – дружина колишнього начальника Єлисаветградського кавалерійського училища генерала Олександра Самсонова (1859-1914), однієї з найтрагічніших постатей Першої світової війни. Командуючий 2-ю російською армією, пожертвованої задля врятування Парижа, він після її розгрому у серпні 1914 року, застрелився у Східній Пруссії. Ніхто тоді достеменно не знав, що сталося з Олександром Васильовичем, а вже відшукати у розпал військових дій його тіло, щоб поховати на батьківщині, здавалося справою абсолютно безнадійною. Однак Катерині Самсоновій через 15 місяців (!) після загибелі чоловіка, здолавши неймовірні труднощі, це вдалося зробити.

Вона влаштувалась працювати сестрою милосердя у шпиталі Єлисаветградського комітету Російського Червоного Хреста. Домоглась за сприяння Міжнародного товариства Червоного Хреста дозволу виїхати на місце трагедії. Впізнати чоловіка Катерині Олександрівні допоміг медальйон з мініатюрною фотографією родини та написом «Помни о нас», який генерал носив на грудях і з яким ніколи не розлучався. Його вона сама замовила у ювеліра, проводжаючи чоловіка на війну. 22 листопада 1915 року прах генерала О.В.Самсонова з великими почестями зустріли в Єлисаветграді й провели в останню путь у с. Якимівку Маловисківського району, де й поховали в сімейній усипальні.

Лікар за фахом, Віра Августівна Гмиря (1914-1996) була дружиною геніального українського співака Бориса Гмирі (1903-1969). Їхнє кохання, що оживає у сотнях листів Бориса Романовича і Віри Августівни, яку він боготворив, яка була для нього втіленням жіночності, співав у її вишиванках, сьогодні називають легендою. Про це розповідає телевізійний документальний фільм «Зоря вечірня. Епістолярний роман співака Бориса Гмирі і його дружини Віри Августівни» та п'єса «Борис Гмиря: геній і кохання».

Навіть якби уродженка Єлисаветграда Ніна Леонтіївна Манухіна (1893-1980) залишилась тільки дружиною видатного російського поета Георгія Шенгелі (1894-1956), його Музою, так би мовити «Маргаритою для Майстра», а після його відходу у вічність хранителькою та упорядником величезного архіву Поета, то уже за збереження творчої спадщини чоловіка вона заслуговувала б глибокої вдячності і поваги. А вона ж була ще й чудовим поетом, присвятивши покійному чоловікові цикл поезій з 13 віршів під назвою «Георгию», про який скупа на похвалу Анна Ахматова сказала: «Это стихи «тютчевской силы»...

Олена Лицканович і
Володимир Оглоблін

Ще одна героїня любовного роману, який мене зацікавив, актриса Олена Федорівна Лицканович народилася 9 травня 1926 року в Єлисаветграді, який у ті часи називався Зінов'євськом, у родині військовослужбовця. У 1950 році дівчина закінчила Харківський інститут театрального мистецтва. Знялась у фільмах: «Лимерівна» (1955, Маруся), «Над Черемошем» (1955, Ксена), «Іван Франко» (1956, Олена Павлик), «Педагогічна поема» (1956, Катерина Григорівна), «Одного чудового дня» (1956, Галя), «Гори, моя зоре» (1958, Тамара), «Перевірено – мін немає» (1965), «Вишневі ночі» (1992), «Посмішка звіра» (1999) та ін. Талановита актриса театру (її запрошували у Московський театр Сатири) і кіно, вона пожертвувала кар'єрою задля чоловіка, легендарного театрального режисера Володимира Миколайовича Оглобліна (1915-2005), з яким прожила майже 50 років.

Всі, хто відвідував Оглобліних, відзначають «...атмосферу невимушеної, природної гостинності і якогось особливого шарму, що його випромінювала Олена Федорівна – дружина, прекрасна жінка, людина великої жіночої мудрості і серця».

Мистецтвознавець Катерина Лаврієнко-Омецинська згадує: «...Я бачила її на сцені ще в 60-ті, й можу заприсягти, що Вона, у будь-якому разі для мене, – найгарніша акторка українського театру, яка випромінювала зі сцени духовність надзвичайної сили». А щодо самого Майстра, то вона відзначає: «Визначальний вектор його людської долі все-таки Олена Прекрасна, його вічна Оленка, яка навіть у похилі літа вражає своїм гордим профілем». Їхнє кохання називають одним з найгучніших і найкрасивіших театральних романів минулого століття в Україні.

Коли воно спалахнуло, обоє були одружені, а Олена мала ще й сина. Партійна організація Харківського театру, в якому вони служили, розцінила це як «аморальну поведінку» і будь-що намагалася повернути закоханих актрису і режисера в їхні сім'ї. Володимира, хоча членом партії він не був, та Олену навіть викликали «на килим» в ЦК КПУ. З Оглобліна зрештою зняли звання «заслуженого артиста». Закохані, щоб врятуватися від гонінь, буквально втекли в Тбілісі. Повернулися в Україну, коли скандал ушух і їх залишили у спокої. В одному з останніх інтерв'ю Володимир Миколайович говорив: «Боже мой, какими муками мы завоевывали свое счастье!».

Сучасники називають Олену Федорівну «самым большим другом и единомышленником Владимира Николаевича: без нее даже в последние годы не вышел ни один его спектакль – она всегда сидела в зале».

Про це говорив і сам Оглоблін: «Она мне не только жена, но и мой большой друг. Я без нее ни одного спектакля не выпускал. Она вроде бы и не работала со мной, просто приходила и смотрела репетиции, но этого было достаточно. Всегда знал, что она прямо и без реверансов скажет, что получилось хорошо, а что плохо».

Сьогодні Оглоблін – визнаний корифей, патріарх і легенда українського театру другої половини ХХ століття. Хоча творча доля «режисера від Бога» складалась доволі драматично. Він мав «колючий» і незалежний характер – «прогинатися» не вмів і не хотів. Володимир Миколайович працював у Харківському драматичному театрі ім. Т.Г.Шевченка, Київському академічному українському театрі ім. Івана Франка, Київському академічному театрі ім. Лесі Українки, Миколаївському російському драматичному театрі ім. В. Чкалова, Київському молодіжному театрі, Київському театрі кіноактора та ін.

Оглоблін здійснив постановку понад 200 спектаклів, багато з яких стали подією в українській театральній культурі: «Король Лір» У. Шекспіра, «Чудаки» і «Васса Железнова» М. Горького, «Дикий Ангел» та «Санітарний поїзд» О.Коломійця, «Безталанна» І. Карпенка-Карого, «Візит старої дами» Ф.Дюрренмата, «Благочестива Марта» Тірсо де Моліни, «Трибунал» А.Макайонка та ін. А вистави за п'єсами «Не називаючи прізвищ» В.Минка, «Моя професія – синьйор з вищого світу» Д.Скарначчі та Р.Тарабузі у театрі ім. І.Франка ставились і завжди з аншлагами понад 700 разів кожен! Час роботи Оглобліна в цьому театрі навіть називають «оглоблінською епохою». Ще 26 підготовлених ним постановок були заборонені: одні за націоналізм, інші – за пацифізм. Одним з перших у новітні часи Оглоблін почав повертати Україні драматургію В.К.Винниченка, поставивши у Київському молодіжному театрі у 1989 році його п'єсу «Пригвожені». Володимир Миколайович – лауреат Державної премії СРСР, заслужений діяч мистецтв УРСР.

Сам Оглоблін – учень геніального українського режисера Леся Курбаса в театрі «Березіль». У свою чергу, своїм учителем Володимира Миколайовича вважають Валерій Івченко, Анатолій Хостикосєв, Богдан Бенюк, Лариса Руснак, Ірина Дорошенко та багато інших відомих акторів.

Володимир Миколайович був неймовірно обдарованою людиною: актор і режисер, художник і письменник (писав вірші, мемуари та прозу); вирощував на балконі розкішні кактуси і чорнобривці.

У 2004 році, як підсумок літературної творчості, світ побачила велика книга (майже 700 сторінок) Оглобліна, до якої увійшли мемуарна повість «О скверном мальчишке», «Строчки из дневников разных лет», спогади «Ушли мои друзья, мои актеры», цикл віршів «Стихи для двоих»,

«Счастливый муж» та інші твори. В одному з останніх інтерв'ю Володимир Миколайович відзначає: «Олена Федорівна вела постійно щоденник, а я записував до нього вірші..., тому саме зі спільного нашого щоденника я вибрав вірші».

Оглоблін помер, коли йому виповнилося 90 років, до кінця зберігши світлий розум і пам'ять. Остання глава книги його книги так і називається «Сегодня я умру». Володимир Миколайович заповів не влаштовувати панахиду у театрі ім. І.Франка: після кремації його прах розвіяли над річкою дитинства Осколом у Куп'янському районі Харківської області.

Ось останній вірш Оглобліна, написаний у 2005 році, за декілька днів до смерті:

***Конь заскоблил ногой, хлестнул хвостом
и покосился желтыми глазами:
мы едем или нет – решайте сами,
а то ведь можно вызвать и авто.
Нет, только конь!.. Я жил. И я страдал.
И я поеду на попоне красной.
Здесь мир вокруг торжественно-прекрасный...
А в нем я еду к Господу на бал!..***

ЛИСТОПАД

1 – 65 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Любові Григорівни**

Дротянко, філософа, педагога. *У 1974 закінчила фізико-математичний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна.* З 1975 по 1985 перебувала на комсомольській роботі (перший секретар Устинівського райкому ЛКСМУ, секретар Кіровоградського обкому ЛКСМУ). Кандидат філософських наук (1985). З 1985 по 1998 викладала у КДПУ імені В.К.Винниченка. Доктор філософських наук (2001). У 2001-2003 працювала професором кафедри філософії Київського національного лінгвістичного університету. З 2003 – завідувач кафедри філософії Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету. Коло наукових інтересів: проблеми культури постмодерну, філософські проблеми мови, філософія пізнання. Автор понад 100 наукових праць. Підготувала 10 кандидатів філософських наук.

1 – 60 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Сергія**

Олександровича Волгіна, біолога. Закінчив МДУ ім. М.В.Ломоносова. З 1982 до 2010 працював у Львівському державному університеті імені Івана Франка. Доктор біологічних наук (1991), професор (2002). З – 1992 – завідувач кафедри ботаніки ЛНУ ім. І.Я.Франка. Науковий консультант Львівського ботанічного саду. З 2010 – професор кафедри ботаніки і садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі Українки, а з 2012 – професор, завідувач кафедри ботаніки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк). Основні наукові інтереси пов'язані із порівняльною та еволюційною морфологією квітки. Автор близько 100 наукових і науково-методичних праць. Брав участь в укладанні міжнародного «Атласу флори Європи». Член редколегії журналу «Біологічні студії».

2 – 125 років від дня народження **Євгена Васильовича Іванова** (1891-

1972), військового діяча. *У 1911 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.* Учасник Першої світової та громадянської воєн. Георгіївський кавалер. Генерал-майор 9-го гусарського Київського полку. Воював у Добровольчій армії. Генерал-лейтенант. Емігрував до Югославії. *У 1929 – голова товариства колишніх юнкерів Єлисаветградського кавалерійського училища у Бєлграді. У 1930 виступив одним із*

засновників створення Музею російської кінноти в Белграді, який був відкритий у приміщенні Російського офіцерського дому. Генеральним секретарем Музею російської кінноти обрали ротмістра Н.А.Яблонського – випускника ЄКУ 1911 року, офіцера Єлисаветградського гусарського полку, в еміграції секретаря Товариства єднання Белгородського уланського полку. Перед Другою світовою війною виїхав до Південної Америки. Був головою російської колонії у Венесуелі.

4 – 25 років від дня народження (м. Новомиргород) Євгена Миколайовича Присяжного (1991-2014), військово-вослужбовця, героя АТО. Закінчив Новомиргородську ЗШ № 1. Навчався у Смілянському промислово-економічному коледжі, згодом – на факультеті електронних технологій Черкаського державного технічного університету. Пішов на військову службу за контрактом з п'ятого курсу. Старший солдат радіогрупи 3-го окремого полку спецпризначення. Загинув 23.08.2014 внаслідок мінометного обстрілу Савур-Могили російськими окупантами під час виконання надскладного завдання, до виконання якого були залучені тільки добровольці. Нагороджений орденом «За мужність III ступеня» (посмертно). Похований у Новомиргороді. Іменем Героя названо вулицю в рідному місті, на фасаді школи встановлено меморіальну дошку.

5 – 130 років від дня народження (с. Володимирівка Єлисаветградського повіту) Михайла Миколайовича Заєвлошина (1886-1968), лікаря-патологоанатома. У 1912 закінчив Новоросійський університет в Одесі, де відтоді й працював. З 1923 по 1944 – завідувач кафедри гістології Одеського медичного інституту, водночас – очолював кафедру патологічної анатомії Одеського інституту удосконалення лікарів. Під час окупації Одеси – декан медичного факультету Одеського університету, заступник міського голови з медико-санітарної служби. У 1944 репресований радянськими каральними органами. Після звільнення у 1956 мешкав у м. Білгород-Дністровський, працював лікарем. Реабілітований у 1997 (посмертно). Вивчав патоморфологічні та гістологічні зміни при злоякісних новоутвореннях, сифілісі. Доктор медицини (1919), професор (1923).

7 – 105 років від дня народження (сmt Онуфріївка) Анатолія Віталійовича Дьякова (1911-1985), астрометеоролога, дослідника сонячно-земних зв'язків. Батьки – учителі. До 1924 навчався в Аджамській семирічній школі; потім – у Зінов'євську, де у 1926

закінчив профтехшколу. Саме у нашому місті, у 1925 познайомився з телескопом і твердо вирішив стати астрометеорологом, щоб розгадати таємниці руху небесних світил, повітря й води, передбачати погоду і стихійні лиха. У 1932 обраний дійсним членом Французького Астрономічного Товариства. У 1933 закінчив фізико-математичний факультет Одеського інституту народної освіти і вступив на механіко-математичний факультет Московського університету.

Став активним членом **«Русского общества любителей миропознания».** У щоденник записував не лише математичні розрахунки, а й свої роздуми про політичну ситуацію в країні. Був заарештований і засланий до Сибіру. У 1935 - начальник метеорологічної обсерваторії у селищі Темір-Тау Кемеровської області. Передбачав аномальну погоду на всіх континентах земної кулі з точністю, яка й досі не отримала пояснення. Прогнози ґрунтувалися на спостереженнях за сонячними плямами. Мешканці Темір-Тау називали його «Богом Погоди», оскільки декадні прогнози дослідника справджувалися на 90-95%. Головну працю «Предвидение погоды на длительные сроки на энергоклиматической основе», підготовлену до друку ще у 1984, не видано й дотепер.

7 – 80 років від дня народження (м. Златопіль) Володимира Йосиповича Сугакова, фізика Після закінчення Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка

упродовж 1962-1979 викладав у ньому. З 1979 і понині – завідувач відділу теоретичної фізики Інституту ядерних досліджень НАН України. Доктор фізико-математичних наук (1977), професор (1982). Вчений у галузі фізики неупорядкованих систем. Змодельовав фізичні властивості паливомістких матеріалів 4-го блоку

реактора Чорнобильської АЕС, що дуже важливо для прогнозування подальших процесів на енергоблоці. Розробив теорію електронних спектрів та оптичних властивостей молекулярних кристалів з дефектами. Засновник наукової школи, серед його учнів – 24 кандидати наук, 5 докторів. Заступник головного редактора наукового журналу «Ядерна фізика та енергетика». Автор і співавтор 7 монографій, 5 підручників, загалом близько 240 наукових праць: монографії «Спектроскопія дефектов в молекулярных кристаллах» (1987), «Основы синергетики» (2001) та ін. Лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки (1987). Член-кореспондент НАН України (2003).

7 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Юрія Васильовича Любовича, диригента, хормейстера. **Закінчив Кіровоградське музичне училище (1963, педагог С.В. Дорогой),** Одеську консерваторію (1965). Працював художнім керівником самодіяльних хорових капел у Комсомо-

льську-на-Амурі та Хабаровську. **З 1971 – викладач КМУ (з 1981 до 2004 – директор). У 1985 відкрив в училищі кімнату-музей видатного композитора Кароля Шимановського.** Один з ініціаторів започаткованого у 1988 на Кіровоградщині Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Нейгаузівські музичні зустрічі». **У 1978 заснував та керує муніципальним камерним хором, визнаним одним з кращих в Україні. У грудні 1998 створив жіночий хор «PRIMA VISTA», який 1999 здобув дві перемоги на міжнародних конкурсах: у місті Дармштадт (Німеччина) – «Срібний диплом», у місті Тампере (Фінляндія) – «Золоту печатку». У 2000 заснував міський дитячий хор. У квітні 2001 року за проектом Любовича у Кіровограді відбувся перший фестиваль дитячого хорового співу «Золотий Орфей», в якому брали участь дитячі хорові колективи загальноосвітніх та дитячих музичних шкіл трьох областей України. Заслужений діяч мистецтв України (1993). Почесний громадянин м. Кіровограда (2005).**

7 – 75 років від дня народження (м. Москва) Віктора Івановича Квасова,

футболіста і тренера. Амплуа – правий крайній нападник. Виступав за команди «Спартак» Тамбов, «Труд» Воронеж, СКА Київ, «Колгоспник» Полтава. **У Кіровограді – з 1962. За кіровоградські команди «Динамо» (1962) та «Зірка» (1966-1971) зіграв 271 матч, забив 70 голів. Один з найяскравіших форвардів в історії кіровоградського футболу. Майстер спорту СРСР. Включений уболівальниками до символічної збірної «Зірки», складеної з нагоди 80-річчя клубу. Плідно працював як тренер у кіровоградських ДЮСШ і СДЮШОР. Серед його вихованців воротар київського «Динамо» Михайло Михайлов.**

8 – 45 років від дня народження (м. Кіровоград) Володимира

Миколайовича Мельниченка, кіно і телережисера. В 1993 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна, у 2001 – Київський театральний інститут ім. Карпенка-Карого. В 1993-1994 працював режисером на ТРК «Кіровоград». З 1994 по 1999 – асистентом режисера, режисером на ТРК «Тет» (Київ). Режиссер-постановник програм: «Я – пам'ятник себе...», «Всё в дом – всё», «Людина з вулиці», «Монокль», «Остров невезения», «Тема с вариациями», циклу «Роман Кофман представляет...». У 2000-2007 працював на ТПА «Мелорама» телеканалу «Интер» як головний режисер і керівник проектів продакшн. В 2007 – розробник, шеф-режисер реаліті-шоу «Первая украинская «Фабрика звезд». З 2005 знімає кіно: «Между первой и второй», «На белом катере», «Костоправ» та ін.

9 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) **Анатолія Яковича**

Щерби, художника, альпініста, поета. **Закінчив Кіровоградську дитячу художню школу, факультет фізвиховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна**. Майстер спорту СРСР з альпінізму: підкорив 4 семитисячні піки, працював інструктором-методистом, начальником рятувальної служби альптаборів на Кавказі. Працює у різних техніках (олія, пастель, темпера, акварель, колаж, аплікація), жанрах (портрет, гірський пейзаж, багатофігурна композиція) та стилях образотворчого мистецтва (реалізм, лубок, кубізм). Персональні виставки влаштовувалися у Києві (1988), Кіровограді (2001) та інших містах. Твори зберігаються у приватних збірках багатьох країн. Підготував збірник віршів.

10 – 155 років від дня народження (м. Євпаторія) **Льва Михайловича Фортунато** (1861-1934), ученого-металурга, музиканта, громадського діла. Детальніше у нарисі **«Вони навчалися в Єлисаветграді»**.

11 – 75 років від дня народження (м. Полтава) **Миколи Миколайовича**

Петренка, інженера, педагога. У 1963 закінчив Харківський політехнічний інститут. **З 1964 працює у Кіровоградському філіалі ХПІ (Кіровоградському інституті сільськогосподарського машинобудування 1967-1998, Кіровоградському державному технічному університеті 1998-2004, Кіровоградському національному технічному університеті з 5.03.2004):** завідувач кафедри сільськогосподарського

машинобудування (1975-1986), проректор з наукової роботи (1983-1992), проректор з навчальної роботи (1992-2004). Кандидат технічних наук, професор. Автор 86 наукових праць, підручника та навчального посібника. Заслужений працівник освіти України.

12 – 305 років від дня народження **Матвія Артамоновича Муравйова**

(1711–кінець XVIII ст.), військового та державного діяча. На військовій службі з 1728. Інженер, генерал-майор (1764). Дід декабристів **Сергія, Матвія та Іполита Муравйових-Апостолів**. **Був комендантом фортеці Св. Єлисавети у 1758-1760 та 1761-1764**. Одружився з Оленою Петрівною Апостол – онукою українського гетьмана **Данила Апостола**. **Боронив інтереси підлеглого йому українського населення від зазіхань І. Хорвата – правителя Нової Сербії**. Історик **А.**

Скальковський вважав його ініціатором заснування у фортеці Св. Єлисавети Новослобідського козачого полку. Написав спогади «Записки М. А. Муравьева». Син Іван Матвійович Муравйов (1768-1851),

батько декабристів Сергія, Матвія та Іполита, після знайомства з двоюрідним братом М.Д.Апостолом за його наполяганням став носити подвійне прізвище Муравйов-Апостол з 1800.

12 – 210 років від дня народження (с. Лисогори на Чернігівщині) **Олексія**

Петровича Стороженка (1806-1874), письменника, етнографа, художника. У 1821 закінчив Петербурзький кадетський корпус, брав участь у придушенні польського повстання. Служив у російській армії з 1824 по 1850, після відставки — чиновником особливих доручень при губернаторах Кисва і Вільна. **Неодноразово у службових справах бував у Єлисаветграді, де написав російською мовою байку «Кречет и Кобчик».** Писав

російською та українською мовами, вважається одним з найвидатніших романтиків в українській літературі. З 1868 оселився на хуторі Трішин поблизу Бреста, захоплюючись музикою, малюванням і скульптурою (за проект пам'ятника літописцеві Нестору був удостоєний медалі Академії мистецтв Росії). Автор творів: «Рассказы из крестьянского быта малороссиян» (1858), роману-хроніки «Братья-близнецы» (1857), «Українські оповідання» (1863, у 2-х томах), поеми у прозі «Марко проклятий» та ін. **Єлисаветградські враження відбилися у романі «Брати-близнюки», де згадується фортеця Св. Єлисавети.** Твори відзначаються своєрідним українським гумором, знанням народної міфології, образністю мови.

15 – 70 років від дня народження (**сmt Петрове**) **Віктора Петровича**

Скромного, хорового диригента. Закінчив Київську консерваторію (1974). У 1973-1985 – диригент Київського камерного хору ім. Б. М. Лятошинського, з 1986 очолює хор ім. П. Майбороди Національної радіокомпанії України. Викладач кафедри музикології Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Професор кафедри теорії музики та музичного виховання Київського національного університету культури і мистецтв. Розробник навчально-методичного комплексу дисциплін «Хорова література» та «Психологія творчості диригента». Народний артист України (1994).

15 – 65 років від дня народження (**сmt Голованівськ**)

Михайла Івановича Говоруна, лікаря (оториноларинголога). У 1976 закінчив Військово-медичний факультет при Саратовському медичному інституті і впродовж 7 років служив у військах начальником медичного пункту військової частини. В 1983-1985 – клінічний ординатор при кафедрі отоларингології Військово-медичної

академії (ВМедА) ім. С.М.Кірова у Ленінграді. З 1986 по 1997 – викладач кафедри отоларингології. З 2003 – начальник кафедри отоларингології ВМедА – головний оториноларинголог Міністерства оборони РФ. У 1986 перебував у службовому відрядженні в 40-й Армії в період бойових дій в Афганістані. Автор понад 200 наукових праць, 2-х монографій. Полковник медичної служби. Доктор медичних наук, професор. Заслужений лікар РФ.

16 – 90 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Олексія Степановича

Суєтіна (1926-2001), шахіста, шахового теоретика і літератора. **Батько – лікар, від якого хлопець успадкував захоплення шахами. Перед початком війни родина була евакуйована з Кіровограда у Красноярськ.** За освітою – інженер-механік. Учасник та призер багатьох чемпіонатів СРСР, 20 міжнародних змагань (10 виграв). Міжнародний гросмейстер (1965), заслужений тренер РРФСР (1984). Тренер чемпіона світу Т. Петросяна (1963-1971, 1979-1980). Шаховий

коментатор Центрального телебачення та оглядач газети «Правда» (з 1965). Автор понад 40 книг з теорії дебюту та мітельшпіля, монографій про чемпіона світу Ботвинника, гросмейстерів Кереса і Бронштейна. У 1966 зробив собі подарунок до 70-річчя, ставши чемпіоном світу серед «сеньйорів».

17 – 150 років від дня народження Михайла Сергійовича Грушевського

(1866-1934), історика, археолога, літературознавця, соціолога, письменника, організатора української науки, засновника Української Народної Республіки, її першого Президента. У 1886 закінчив 1-у Тифліську класичну гімназію. **Того ж року дебютував у літературі оповіданням українською мовою «Бідна дівчина». Під псевдонімом М. Заволока воно опубліковано в альманасі «Степ» (1886, Херсон-Петербург).** Цей

«белетристичний збірник» підготували до друку члени Єлисаветградської Громади (1878-1884, яку очолював відомий українофіл, лікар **О. Михалевич**).

19 – 125 років від дня народження (с. Захарівка Світловодського

району) Іллі Даниловича Діброви (1891-1944), військового діяча. Працювати почав з 15 років на рудниках Кривого Рогу, за революційну діяльність був засуджений на каторжні роботи. Під час громадянської війни – організатор загону червоних партизанів. **Потім був начальником Олександрійської ЧК.** У роки ВВВ (в січні 1943) десантувався на чолі групи, з якої виріс партизан-

ський загін, а згодом з'єднання ім. К. Є. Ворошилова. Партизани брали активну участь у визволенні Кіровоградщини. З 14.09.1944 воює у Західній Словаччині, командир 2-ї об'єднаної партизанської бригади. Партизани і словацьке населення називали його «Батько». У словацькому місті Розі Діброві споруджено пам'ятник, посмертно присвоєно звання генерала Чехословацької Народної армії. **У 1945 прах героя перевезли на батьківщину і поховали в Олександрії. На його честь названо село Діброви в Олександрійському районі, вулиця в Олександрії.** Нагороджений орденами Леніна, Червоного Прапора, Вітчизняної війни та ін. **Почесний громадянин м. Олександрії.**

19 – 80 років від дня народження (на Миколаївщині) **Олександра**

Семеновича Логвинюка (1936-2001), живописця. У 1965 закінчив Сімферопольське художнє училище ім. М.С.Самокиша, у 1971 – Інститут живопису, скульптури та архітектури ім. І.Ю.Рєпіна (майстерня професора М. Моїсеєнка). **Жив і працював у Кіровограді.** Учасник обласних, республіканських та зарубіжних виставок. Член Національної Спілки художників України.

Персональна виставка влаштовувалась у Кіровоградському обласному художньому музеї

(2001). Твори: «Клятва героїв Красногiрки», «Хлiб партизанам», «Незабутнє», «Портрет художника Миколи Добролежi», «Травень 1945-го», «Тарас Шевченко» (1993), «Серпень» (1992), «На леваді» (2001) та ін. **Картини зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї, міському художньо-меморіальному музеї О.О.Осмьоркіна;** приватних збірках Польщі, Ізраїлю та ін. Член Національної спілки художників України.

20 – 55 років від дня народження (м. Кіровоград) **Євгенія Львовича**

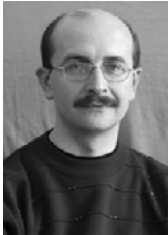

Тельнова (1961-2015), військовослужбовця, героя АТО. До травня 1982 проходив військову службу в Києві у внутрішніх військах. **Працював на Кіровоградському заводі радіовиробів токарем, потім лаштувальником верстатів з ЧПК. Заочно навчався в Кіровоградському інституті сільськогосподарського машинобудування за спеціальністю «Обробка металів».** Останні роки займався власним бізнесом. В

червні 2014 добровольцем долучився до лав батальйону і з липня перебував у зоні АТО, був поранений, вийшов з «іловайського котла» зі зброєю. Водій батальйону оперативного призначення Нацгвардії «Донбас». Позивний «Усач». Загинув 15.02.2015 поблизу села Широкине Новоазовського району у бойовому зіткненні на блокпосту сепаратистів. Перед смертю Євгеній під вогнем витягнув одного з поранених товаришів з поля бою. Нагороджений орденом «За мужність

III ступеня» (посмертно). *Похований на Алеї Слави на Рівнянському кладовищі в Кіровограді.*

20 – 50 років від дня народження (м. Токмак Запорізької області)

Олександра Володимировича Демиденка, художника і педагога. У 1984-1988 навчався у Дніпропетровському державному художньому училищі ім. Є.В.Вучетича. В 1995 закінчив художньо-графічний факультет Криворізького педагогічного інституту. У 1997–1999 викладав на художньо-технічному факультеті Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки, з 2004 – викладач мистецького факультету КДПУ імені Володимира Винниченка. Влаштував персональні виставки (1993, 1997, 2003, 2004, 2006, 2009, 2013). Прихильник реалістичного живопису. Провідним в його творчості є пейзаж. Твори були представлені в галереях м. Праги (Чехія). Твори зберігаються у кіровоградських музеях та в приватних колекціях України, Росії, Польщі, Чехії, Німеччини, Голландії, Франції, Норвегії, Китаю та США. Член Національної спілки художників України.

22 – 65 років від дня народження (с. Благодатне Арбузинського району

Миколаївської області) **Олександра Миколайовича Барно**, педагога і громадського діяча. Випускник Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов (1973). У 1982 закінчив історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. **З 1988 до 2014 – ректор Кіровоградської філії Київського відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», нині самостійний вищий навчальний заклад IV рівня акредитації Кіровоградський інститут розвитку людини «Україна». Доктор педагогічних наук (2003), професор.** Голова Кіровоградського обласного регіонального відділення Спілки підприємців малих, середніх та приватизованих підприємств. Голова громадського об'єднання «Духовний центр Кіровоградщини». **Нагороджений золотою медаллю Міжнародної кадрової академії «За заслуги в освіті» (2010).**

23 – 60 років від дня народження (*смт Новгородка*) **Валентина**

Пантелійовича Прадуна, економіста. У 1983 закінчив Кримський сільськогосподарський інститут. Створив та з 1992 по 2004 керував Кримською дирекцією банку «Аваль» («Райффайзен Банк Аваль»). З 2007 - директор Кримського філіалу ВАТ ВТБ Банк. Президент Асоціації «Кримський банківський союз». Депутат Верховної Ради Криму II і III скликань. Доктор економічних наук,

професор. Заслужений економіст України. Лауреат премії Автономної Республіки Крим. Нагороджений золотою медаллю Асоціації сприяння промисловості Франції. Малій планеті №7869 присвоєно ім'я «Прадун».

23 – 45 років від дня народження (с. Миколаївка Кіровоградського району) Романа Андрійовича Майстерюка (1971-2014), військовослужбовця, героя АТО. Професійний військовий. Навчався військовій справі в училищах у Прибалтиці, Ленінграді та Дніпропетровську. Служив у різних гарнізонах України. **Після закінчення Військового гуманітарного інституту Національної академії оборони України прибув у Кіровоград на посаду заступника командира 50-го окремого навчального загону спеціального призначення з виховної роботи.**

Був незмінним ведучим телепрограми «Армія» на місцевому телебаченні. Підполковник, командир роти 34-го батальйону територіальної оборони (Кіровоград-2). Загинув на блокпосту під Горлівкою 21.07.2014, коли ціною власного життя врятував своїх бійців, що потрапили в підступну ворожу засідку. Указом Президента України “за особисту мужність та героїзм, виявлені в захисті державного суверенітету і територіальної цілісності України, вірність військовій присязі та незламність духу” нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня (посмертно). **Похований у Кіровограді. На фасаді школи в с. Миколаївка Кіровоградського району встановлено меморіальну дошку на честь героїчного випускника.**

25 – 70 років від дня народження (м. Мала Виска) В'ячеслава Івановича Лупалова, співака (баритон). Вокальну освіту здобув приватно у А. Козачука (1965-1968). Артистичну діяльність розпочав солістом Республіканської капели ім. Л. Ревуцького (1969). З 1975 – соліст Київського театру опери і балету (тепер – Національна опера України). Кращі партії: Остап, Микола („Тарас Бульба” Лисенка), Тугар Вовк („Золотий обруч” Лятошинського), Мазепа („Мазепа” Чайковського), Фігаро („Севільський цирульник” Россіні) та ін. Народний артист України (1993).

26 – 245 років від дня народження (Псковська губернія) Сергія Васильовича Непейцина (1771-1848), військового діяча. У 1787 закінчив Петербурзький Артилерійський та інженерний шляхетськи корпус. **Перебував разом з братом Йосипом у Єлисаветграді в 1788, де містилася штаб-квартира Дунайської армії князя Г.О.Потьомкіна.** Особливо відзначився при облозі Очакова у 1788 під час російсько-турецької війни, втратив

ногу вище коліна. Після того, як у 1791 геніальний російський механік Іван Кулібін сконструював для нього унікальний протез, повернувся в армію. Служив у кавалерії. Згодом полковник лейб-гвардії Семенівського полку. Герой війни 1812, генерал-майор (1816). **Йому присвячена книга письменника В.М.Глінки „Повість о капитане Сергее Непейцыне» (1966), в якій розповідається, у тому числі, й про тодішній Вавілон (так називали в ті часи Єлисаветград).**

26 – 170 років від дня народження (м. Єлисаветград) Олександра

Миколайовича Пашутіна (1846-1905), єлисаветградського міського голови понад чверть століття (1878-1905), мецената.

Походив із родини потомствених почесних громадян. Мати Ірина Остроухова – сестра відомого єлисаветградського купця і мецената Савелія Остроухова. Закінчив Одеське комерційне училище. Обов'язки міського голови виконував на громадських засадах (від зарплати відмовився). Не маючи власних дітей, особливу турботу виявляв до навчальних закладів, був попечителем, жертвував значні кошти на їх облаштування і благоустрій. Домігся відкриття в Єлисаветграді чоловічої гімназії (1874), був її почесним попечителем, спорудив домову церкву Різдва Пресвятої Богородиці, сквер, заснував 10 іменних стипендій для учнів. Вони видавались на проценти з капіталу в 10 тисяч рублів за заповітом на «уплату за право учения благонравным и успевающим из беднейших учеников». З 1878 – голова Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел. За його правління в Єлисаветграді споруджено водогін (1893), електричний трамвай (1897) – один з перших у Росії, з'явився телефонний зв'язок (1892), відкрито Єлисаветградське відділення Державного банку (1894), пам'ятник професору Григоровичу (1892) і т. д. Багаторічний голова і член попечительської ради Єлисаветградської громадської жіночої гімназії. Один з фундаторів і перший директор Єлисаветградської громадської бібліотеки (1897). **У 1897 видав власним коштом «Исторический очерк г. Єлисаветграда».** **У 1903 міська дума перейменувала на його честь вулицю Невську.** **Почесний громадянин Єлисаветграда (1904).** **У 1909 портрет Пашутіна написав єлисаветградський художник Ф.С.Козачинський.** **У 2004 на вулиці його імені, відновлений після проголошення незалежності України, встановлено меморіальну дошку з портретом.** **25.06.2007 міськвиконком ухвалив рішення про спорудження у місті пам'ятника Пашутіну (відкритий 18.09.2009).**

28 – 110 років від дня народження (м. Єлисаветград) Іїни Петрівни

Базилевич (1906-1990), актриси. Закінчила Інститут народної освіти (1923) та театральну майстерню «Березіль» у Харкові (1924). У 1925-1927 – актриса Одеського робітничо-селянського театру, 1927-1940 – театрів

«Веселий пролетар», «Березіль», Революції, Ленінського комсомолу у Харкові. З 1945 по 1968 працювала в Івано-Франківському музично-драматичному театрі. Виконувала провідні героїчні та характерні ролі: Катерина («Катерина» Т. Шевченка), Наталка («Наталка Полтавка» І. Котляревського), Одарка («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Мавка («Лісова пісня» Лесі Українки) та ін. Заслужена артистка УРСР (1951).

29 – 30 років від дня народження (с. Високі Байраки Кіровоградського району) Анатолія Віталійовича Бузуляка (1986-2014), військовослужбовця, героя АТО. **Закінчив географічний факультет КДПУ імені Володимира Винниченка.**

Командир відділення (сержант), заступник командира розвідгрупи 1-го батальйону 3-го окремого полку спецпризначення. Загинув 29.07. 2014 під час виконання бойового завдання, перебуваючи в складі розвідгрупи з рятування пілотів збитого літака поблизу міста Сніжне.

Нагороджений орденом «За мужність III ступеня» (посмертно). Меморіальні дошки встановлені в селах Високі Байраки та Іванівці Кіровоградського району і в м. Кривому Розі.

30 – 70 років від дня народження (с. Тишківка Новомиргородського району) Миколи Пилиповича Кодака (1946-2014), літературознавця, книгознавця та культуролога (псевдонім – **Микола Русенко**). **До 8 класу навчався у Златопільській школі-інтернаті, закінчив Кіровоградську школу-інтернат із золотою медаллю. У 1969 з відзнакою закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О.С.Пушкіна. З 1969 до 1972 працював асистентом кафедри української літератури КДПІ ім. О.С.Пушкіна.**

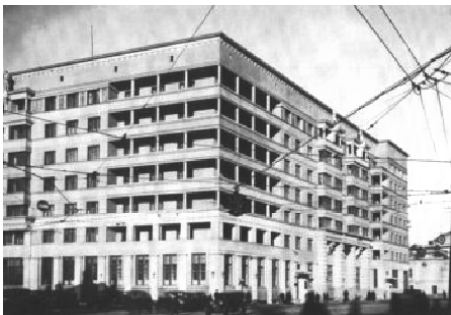

З 1974 по 1977 – у відділі української радянської літератури Інституту літератури АН УРСР. З 1977 по 1981 – науковий співробітник-консультант сектору суспільних наук Президії Академії наук УРСР. У 1981–1987 – завідувач відділу книгознавства Центральної наукової бібліотеки АН УРСР. З 1987 до 1991 – завідувач відділу наукової інформації з суспільних наук АН УРСР. З 1992 до 2014 працював у Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка. Доктор філологічних наук (1997), провідний науковий співробітник відділу теорії літератури Інституту літератури НАН України. Автор 10 монографій: «Психологізм соціальної прози» (1980), «Поетика як система» (1988), «Микола Хвильовий як митець-психолог» (2008), «Огром Євгена Плужника-поета» (2008), «Поетика Олеся Гончара-романіста» (2012) та ін. Автор єдиної поетичної збірки «Сонети» (2012). Похований на Байковому цвинтарі.

«ОСТАННІ МОСКОВСЬКІ АДРЕСИ» УРОДЖЕНЦІВ ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКОГО ПОВІТУ – ЖЕРТВ ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ

*...У меня еще есть адреса,
По которым найду мертвецов голоса.*

Осип Мандельштам

*«Репресований» будинок №5 на
вулиці Каляєва*

База даних Товариства «Меморіал» про кількість жертв політичних репресій в СРСР на сьогоднішній день містить інформацію про 2 650 000 чоловік. Якби була можливість підрахувати, скільки серед них уродженців Єлисаветградського повіту, то, можна не сумніватися, цифра виявилась б вражаючою. Адже величезна кількість людей партійно-радянського апарату була розстріляна за симпатії та

співробітництво з Львом Троцьким та Григорієм Зінов'євим (за приналежність до так званого «троцькістсько-зінов'євського блоку»), яких Сталін із вождів світового пролетаріату перетворив у найзапекліших ворогів радянської влади. Зрозуміло, що уродженці Єлисаветградського повіту – земляки Троцького і Зінов'єва – уже первісно викликали підозру як потенційні троцькісти та зінов'євці.

Нещодавно, 10 грудня 2014 року, в Міжнародний день прав людини, у Москві були встановлені перші меморіальні таблички з іменами мешканців, що загинули у роки сталінських репресій. Знак являє собою пластину із оцинкованої сталі розміром з долоню (10 на 17 см), на яку нанесені простим «рубленим» шрифтом методом лазерного гравірування відомості про жертву тоталітарного режиму: ім'я репресованого, його професія, а також дати – народження, арешту, загибелі та реабілітації.

Проект з увічнення пам'яті невинно убієнних отримав у Росії назву

«Остання адреса». Ідея запозичена росіянами у німців, які розробили проект вшанування пам'яті жертв Холокосту під назвою «Камені спотикання». На березень 2014 року встановлено 45 тисяч меморіальних знаків у Німеччині та інших європейських країнах.

Перші меморіальні таблички в Москві з'явилися на фасаді будинку №5, що на вулиці Долгоруковській (колишній Каляєвській). Цей семиповерховий будинок, яскравий зразок «сталінської архітектури» (радянський монументальний класицизм), для акції «Остання адреса» був обраний зовсім не випадково: з 1933 по 1951 рік 65 його мешканців з наявних 300 квартир були репресовані. Жила в ньому партійно-радянська еліта, в основному, працівники Наркоматів закордонних справ, зовнішньої торгівлі, харчової промисловості. Вони досить часто бували у закордонних відрядженнях, цього виявилось досить для того, щоб звинуватити їх згодом як агентів іноземних розвідок, що здійснювали шпигунську діяльність проти СРСР.

Першою меморіальною табличкою увічнили пам'ять Якова Марковича Шинделя, який мешкав у квартирі №106:

**ЗДЕСЬ ЖИЛ
ЯКОВ МАРКОВИЧ
ШИНДЕЛЬ
ЕКОНОМИСТ
РОДИЛСЯ В 1890
АРЕСТОВАН 22.10.1937
РАССТРЕЛЯН 2.12.1937
РЕАБИЛИТИРОВАН В 1956**

Його у 1937 році заарештували першим з цього будинку. Яків Маркович Шиндель народився в Єлисаветграді у 1890 році, тобто 125 років тому. Жодних відомостей про дитинство та юність поки що не маємо. Єдина зачіпка – це фотоательє «Рафаель» братів Шиндель, що існувало в Єлисаветграді на початку ХХ століття на розі Великої Перспективної і Нижньо-Донської вулиць. Певно, Яків Маркович був сином одного із співвласників фотоательє або принаймні їхнім близьким родичем. Якщо це так, то напевне навчався Яків у Єлисаветградському громадському комерційному училищі, як, приміром, сини іншого єлисаветградського власника фотоательє Ізраїля Бріля – Григорій, Віктор та Олександр (відомий письменник-мариніст Олександр Зонін).

Членом ВКП (б) Шиндель став у 1919 році.

Ксенія Козьміна

За фахом – економіст. До арешту 22 жовтня 1937 року Яків Маркович працював заступником начальника Головного управління цукрової промисловості («Главсахар») Наркомату харчової промисловості на посаді управляючого загальним бюро торгівлі цукром. Слідство тривало недовго – якихось півтора місяці.

2 грудня 1937 року Військова колегія Верховного суду СРСР за «вредительство и участие в контрреволюционной террористической организации» засудила 47-річного Якова Шинделя до найвищої міри покарання – розстрілу. Того ж дня вирок був виконаний.

Абрам Белаковський

Дружина Якова Марковича Ксенія Євдокимівна Козьміна (1912-2003) була на 22 роки молодшою від нього. З 1934 по 1938 рік навчалася у Школі-студії кіноактора при кіностудії «Мосфільм». Коли чоловіка заарештували, на її руках залишився 6-місячний син Марк, та це не врятувало її від репресій як дружину «ворога народу». У 1938 році Ксенію Козьмину разом з 9-місячним хлопчиком засудили на 8 років таборів.

У своїй творчій біографії дружина Шинделя відзначає: «В 1938 году была репрессирована за мужа и отправлена в лагерь, где работала 8 лет на всех видах полевых, земляных, лесорубных работ, везде давая по полторы-две нормы; занималась общественной работой по культурному обслуживанию лагеря... Моя творческая жизнь была незаконно прервана, из нее вычеркнуто 17 лет».

Лише після реабілітації у 1955 році Ксенія Євдокимівна повернулася у велике мистецтво. Вона була зарахована в штат Театру-студії кіноактора, а в 1959 році переведена на кіностудію імені Горького. Знялася в 41 художньому фільмі, грала переважно в епізодах та виконувала ролі другого плану, дублювала також зарубіжні кінострічки на російську мову.

Збереглося декілька листів Ксенії Козьміної та її батьків з проханням змилюватися над нею і дитиною. Ось фрагмент першого листа на ім'я вождя всіх народів від 20 квітня 1938 року:

Дорогой Иосиф Виссарионович!

...Мне только что исполнилось 25 лет, я мать маленького ребеночка, сына, которому сегодня ровно год. Меня арестовали за мужа Шинделя Якова Марковича, при мне работавшего в Главсахаре. Грудной 9-месячный ребенок был оставлен совершенно больным, находящимся исключительно на одном грудном молоке...

...22-х лет я вышла замуж. Семейная жизнь моя сложилась очень неудачно. Я вошла в большую, чужую мне семью и оставалась в ней до последнего дня чужой. Мне хотелось настоящей, здоровой, своей семьи. У меня ее не было. Меня огорчало и обижало такое положение. Необдуманно, без хорошего совета пришлось сделать первый аборт. Потеряла здоровье. А я хотела быть матерью. Вторично забеременела - родила сына. Была счастливая мать. Сейчас я несу наказание за своего мужа. Могла ли я за 2 года жизни с мужем, старше меня на 22 года, совмещающая в этот период интенсивную учебу, материнство и воспитание ребенка, знать о его работе. Муж смотрел на меня как на ребенка и никогда не посвящал меня в свои служебные дела.

Искренне, от всего своего сердца, сердца матери, дочери, от маленького своего сыночка прошу Вас как родного, дорогого отца верните сыну мать, а матери сына, дайте возможность... стать достойной женщиной нашей Родины, которой я с радостью отдам все свои силы, буду работать и радоваться своему счастью и счастьем нашей великой страны. Адрес: КССР, гор. Акмолинск, Акмолинское отделение Карлага НКВД, барак №24. Козьминой Ксении Евдокимовне.

Ісаак Блюмкін

Наскільки широю була молода жінка, коли писала Сталіну, що її шлюб з Яковом Шинделем був нещасливим, можна лише здогадуватися. Треба ж було, аби врятувати життя собі й дитині, знайти якісь пом'якшуючі аргументи на свою користь.

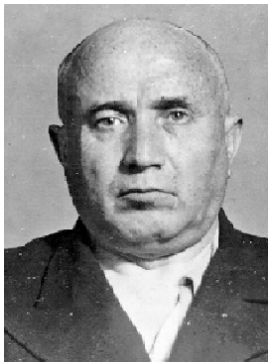
16 лютого 1940 року уже батько Козьміної звертається до Лаврентія Берії з проханням пом'якшити долю дочки і внука, наголошуючи на тому, що **«отвечает она как член семьи арестованного Шинделя Якова Марковича, с которым прожила всего лишь 1,5 года»**.

Нарешті, 27 жовтня 1961 року Ксенія Козьміна пише листа XXII з'їзду КПРС:

Уважаемый Никита Сергеевич!

Святая правда говорится с трибуны 22-го съезда КПСС об антипартийной группе, о культе личности Сталина и его последствиях, которое до сих пор еще бытует у нас.

Я жертва 1937 года. Мне было 25 лет, когда меня арестовали за мужа - бывшего зам. нач. Главсахара Союза ССР - Шинделя Якова

Давид
Самородницький

Марковича, честного и безупречного коммуниста, ныне реабилитированного и посмертно восстановленного в рядах партии.

По сусідству з Шинделем у квартирі №112 цього ж будинку №5 на вулиці Каляєвській жив його земляк Абрам Ісайович Белаковський. Він народився в 1896 році в Єлисаветграді. Посади Белаковський обіймав досить поважні. У 1927-1934 році – торговий представник СРСР у Данії, заступник голови правління Всесоюзного об'єднання «Експортхліб». Щоправда, перед арештом, який стався 12 жовтня 1939 року, Белаковський – лише директор магазину №2 «Мосхутроторгу». Слідство у його справі за звинуваченням «шпионаж и участие в контрреволюционной деятельности» тривало три місяці. Вирок Військової колегії Верховного суду СРСР був оголошений 4 лютого 1940 року. Наступного дня Абрама Ісайовича Белаковського розстріляли. Реабілітували 27 жовтня 1956 року. Чи перебував Абрам Ісайович Белаковський у родинних стосунках із знаменитим спортивним лікарем Олегом (Самуїлом) Марковичем Белаковським, що також є уродженцем Єлисаветграда (1921 року народження), встановити не вдалося.

На вулиці Каляєвській у будинку №36, кв. 64 до 1950 року мешкав з родиною начальник медико-санітарної частини автомобільного заводу імені Сталіна («ЗІС») Давид Якович Самородницький. Народився він у 1894 році в селі Моргунівка Єлисаветградського повіту (нині Новомиргородського району). Член ВКП (б). Мав вищу медичну освіту. 24 травня 1950 року був заарештований за звинуваченням «участие в контрреволюционной националистической организации и шпионаж». 23 листопада 1950 року Військовою колегією Верховного суду СРСР засуджений до розстрілу, який наступного дня було виконано. Реабілітований у 1991 році.

У «справі ЗІС» тоді було заарештовано 48 осіб, дев'ятьох засуджено до найвищої міри покарання – розстрілу. Їхня єдина вина – симпатії до щойно створеної держави Ізраїль («сіоністська змова»). Серед них – Ісаак Михайлович Блюмкін, земляк Самородницького (народився у 1893 році в Єлисаветграді) та його підлеглий (завідуючий шкірним відділенням медико-санітарної частини автозаводу «ЗІС»). Звинувачення: «участие

Юлія Самородницька

в контрреволюционной националистической деятельности в составе нелегальной группы, проведение враждебной пропаганды». Як легко здогадатися, провину Ісаака Михайловича значно посилило його... прізвище. Чи не родич він знаменитого чекіста, авантюриста і троцькіста Якова Блюмкіна, розстріляного у 1929 році? Та хоч як там було, судили і розстріляли уродженців Єлисаветградського повіту разом. А от реабілітували Блюмкіна, як не дивно, значно раніше – у 1955 році.

У 2004 році в Москві відкрився музей історії ГУЛАГу, який заснував відомий радянський дисидент, історик і громадський діяч Антон Володимирович Антонов-Овсеєнко (1920-2013), син розстріляного у 1938 році відомого партійного і радянського діяча. Музей зібрав архів документів, листів, спогадів колишніх в'язнів ГУЛАГу; колекцію особистих речей, що їм належали; твори мистецтва, створені художниками, які пройшли ГУЛАГ, тощо. В залах музею представлені долі людей, жертв політичних репресій. Екскурсиводом у цьому музеї працює Юлія Давидівна Самородницька (1932 року народження, інженер-економіст за фахом), дочка нашого земляка.

ГРУДЕНЬ

1 – 160 років від дня народження (с. Кам'яно-Костувате Братського району на Миколаївщині) **Миколи Садовського**

(справжнє прізвище **Тобілевич Микола Карпович**) (1856-1933), актора, режисера, письменника. Брат І. Карпенка-Карого, М. Садовської-Барілотті та П. Саксаганського. **Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі (1869-1877), брав участь у місцевих аматорських драматичних гуртках.**

Учасник російсько-турецької війни 1877-1878. Навчався у Київській та Одеській військових школах (1878-1880). З 1882 – на українській професійній сцені. Грав у багатьох трупях, **часто виступав у Єлисаветграді**. У 1907 разом з М. Заньковецькою заснував перший український постійний стаціонарний театр («Театр Миколи Садовського»). Був автором і постановником драматично-сценічного дійства на вшанування акту злуки УНР та ЗУНР у січні 1918 на Софіївському майдані в Києві. Після поразки УНР перебував в еміграції (1920-1926). Автор книг «Спомини з російсько-турецької війни» (1917) та «Мої театральні згадки» (1929). Його ім'ям названо Вінницький український музично-драматичний театр.

1 – 115 років від дня народження (м. Варшава) **Анатолія Євгеновича Величковського** (1901-1981), поета. **Навчався в Єлисаветградській гімназії. Батько Євген Величковський викладав у Єлисаветградському кавалерійському училищі, сім'я мешкала в одному з його корпусів. У 1919 полковник Є. Величковський був Єлисаветградським повітовим комісаром. 18-річним юнаком Анатолій вступив у Білу Армію. В еміграції став визначним поетом – продовжувачем «тютчевського напрямку» в російській поезії. Про його творчість схвально відгукнувся лауреат Нобелівської премії І. А. Бунін. Представлений в антології «Украина. Русская поэзия. XX век» (2007). Багато віршів навіяні ностальгією за Україною та Єлисаветградщиною.**

4 – 50 років від дня народження (м. Кривий Ріг)

Володимира Геннадійовича Товкайла, живописця. У 1986 закінчив Дніпропетровське художнє училище.

Живе і працює у Світловодську. Виставкову діяльність почав у 1985. У 1996 його твори експонувались на виставці сучасного українського мистецтва в Іспанії.

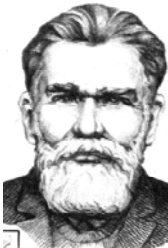
Персональні виставки влаштовувалися у Києві (1995, 1997, 1998, 1999, 2000). Твори зберігаються у колекції Міністерства культури України та приватних збірках Німеччини, США, Іспанії. Член Національної Спілки художників України. Основні твори: «Похід сліпих» (1990), «Блакитний натюрморт» (1993), «Згадка про дитинство» (1998), «Зеленоокі таксі» (2001) та ін. Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Осмьоркіна (2014).

5 – 70 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Володимира**

Федоровича Бурбана, музиканта, педагога. *Закінчив Кіровоградську середню школу № 11. У 1970-1974 навчався у Кіровоградському музичному училищі, а потім - у Кіровоградському педагогічному інституті ім. О.С.Пушкіна на музично-педагогічному факультеті. У 1974-1975 працював викладачем дитячої музичної школи №1 міста Гайворона. З 1975 по 1990 був солістом-інструменталістом ансамблю пісні й танцю 2-ї танкової армії Групи Радянських військ у Німеччині, з 1990 по 1997 – військовим диригентом Кіровоградського гарнізону. З 1997 по 2003 був викладачем ДМШ № 2, з 2003 працює викладачем та диригентом оркестру духових інструментів у Кіровоградському державному педагогічному університеті ім. В.К.Винниченка.*

6 – 160 років від дня народження (*с. Іванівка Долинського району*)

Миколи Львовича Давидова (1856-1930), засновника дендропарку „Веселі Боковеньки” поблизу м. Долинської. Закінчив Одеську гімназію та Московський університет (1880). *Був гласним Олександрійського повітового земського зібрання, мировим суддею у містечку Братолюбівці. Подорожуючи у студентські роки країнами Західної Європи, захопився садово-парковим мистецтвом та архітектурою. За проектом художника-пейзажиста І. В. Владиславського-Падалки заклав свій парк у 1893.*

З 1923 – завідувачий Деревознавчою станцією Всеукраїнського управління лісами на базі дендропарку „Веселі Боковеньки». З 1928 – інструктор лісів Українського науково-дослідного інституту лісового господарства і агролісомеліорації.. Про життя та діяльність дендролога розповідає книга «Господні зерна» письменника Григорія Гусейнова.

8 – 85 років від дня народження (*с. Густий Гай, нині у складі с. Созонівки Кіровоградського району*) **Віктора Івановича Баєнка** (1931-2009), актора, режисера. Закінчив акторський (1958) та режисерський (1975) факультети Київського інституту театрального мистецтва. У 1962-1972 працював в українських музично-драматичних театрах

Одеси, Дніпропетровська, Сімферополя. З 1972 і до кінця життя – у Дніпропетровському російському драматичному театрі ім. М. Горького. Кращі ролі: Іван («Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького), Мирон («Зачарований вітряк» М. Стельмаха), Нерон («Театр часів Нерона і Сенеки» Е. Радзінського), Андрій («Характери» за В. Шукшиним) та ін. Народний артист УРСР (1987).

8 – 60 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Алли Миколаївни**

Растригіної, музиканта, педагога. Закінчила СШ № 6. З 1973 по 1977 - студентка музично-педагогічного факультету Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна. Трудову діяльність на музично-педагогічному факультеті починала як хормейстер. Створила і протягом багатьох років керувала дитячим хоровим колективом «Іскорка» на базі міського Палацу піонерів, багаторазового переможця обласних конкурсів дитячого хорового

мистецтва та дипломанта Міжнародного фестивалю хорового мистецтва, який щорічно проводився в республіках Прибалтики (1980-1985). З 2001– **завідувач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання КДПУ ім. В.К.Винниченка, доктор педагогічних наук (2004), професор.** Автор монографії «Педагогіка свободи: методологічні та соціально-педагогічні основи» (2002), понад 80 публікацій з проблем педагогіки свободи та модернізації освіти України.

9 – 155 років від дня народження (с. Перешори Ананьївського повіту

на Одещині) **Євгена Харлампійовича Чикаленка** (1861-1929), громадського і культурного діяча, мецената. **Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище (1881), учасник народницького гуртка Громада О. І. Михалевича.** Навчався вільнослухачем на природничому факультеті Харківського університету.

Вкладав кошти у видання перших українських газет та журналів «Громадська думка» (1906), «Рада» (1906-1914) та ін. Фінансував діяльність Наукового Товариства імені Тараса Шевченка (НТШ) у Львові, матеріально підтримував українських письменників. Автор афоризму: «Любити Україну треба не тільки до глибини душі, а й до глибини кишені». Після поразки УНР емігрував до Чехословаччини. У 1927-1929 працював головою термінологічної комісії Української Господарської Академії у Подєбрадах. Написав три томи «Спогадів», «Щоденник» (1907-1917) та інші твори. Ліга українських меценатів після здобуття Україною незалежності заснувала премію ім. Є. Х. Чикаленка.

10 – 70 років від дня народження (*смт Голованівськ*) **Леоніда**

Ізраїловича Шмаєвича, фахівця у галузі цивільної авіації, благодійника. *Закінчив Кіровоградську школу вищої льотної підготовки (1970), Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування (1981). З 1971 по 1993 працював штурманом у Кіровоградському льотно-штурманському училищі, помічником з комерційної діяльності та міжнародних зв'язків Кіровоградського вищого льотного училища цивільної авіації. З 1993 – генеральний директор міжнародної акціонерної авіакомпанії*

«Урга», яку перетворив в одне з провідних авіапідприємств України, в офіційного перевізника ООН. Підготував близько 1000 висококласних фахівців цивільної авіації, які працюють у 26 країнах світу. «Урга» відзначена золотою нагородою Міжнародного саміту з якості у Нью-Йорку (2002), дипломом Міжнародного відкритого рейтингу популярності та якості товарів і послуг «Золота фортуна»; їй присвоєно почесне звання «Золота торгова марка» (2003). «Урга» щороку витрачає до 200 тисяч грн. на меценатство. Її керівник – попечитель Кіровоградського театру ім. М. Л. Кропивницького; допомагає також обласній філармонії, школам, лікарням, бібліотекам, творчим особистостям. Академік Міжнародної академії проблем людини в авіації і космонавтиці (1996).

12 – 100 років від дня народження (м. Черкаси) **Юрія Володимировича**

Осмоловського (1916-1990 в Олександрії), лікаря. У 1940 закінчив Київський медичний інститут. Учасник ВВВ. У 1941 потрапив у полон, перебував у концтаборі, звідки втік. *У 1942-1943 працював головним лікарем Златопільської лікарні*, потім перебував у партизанському загоні. У 1944-1945 – у військових частинах 2-го Українського фронту. Кавалер ордена Леніна. *Після ВВВ – головний лікар Новоархангельської районної*

лікарні (до 1950). З грудня 1950 по серпень 1988 головний лікар Олександрійської лікарні №1. Заслужений лікар УРСР (1968). 6.02.1991 на головному фасаді центральної лікарні м. Олександрії відкрито меморіальну дошку на честь Ю.В.Осмоловського. Почесний громадянин м. Олександрії.

12 – 75 років від дня народження (*с. Єлизаветградківка Олександрівського району*) **Бориса Семеновича Хижняка** (1941-2008), журналіста, письменника. У 1967 закінчив факультет журналістики Львівського університету ім. І. Я. Франка. У 1980 – ВПШ при ЦК КПУ. Працював першим секретарем Тернопіль-

ського МК ЛКСМУ (1969-1972), начальником Тернопільського обласного агентства «Союздрук» (1972-1978), журналістом тернопільської газети «Вільне життя» (1980-1984), у партійних органах (1984-1987). З 1987 – начальник управління у справах преси та інформації Тернопільського облвиконкому, потім облдержадміністрації. Шеф-редактор журналу «Тернопіль», газети «Русалка Дністрова». Голова Всеукраїнської літературно-мистецької та громадсько-політичної премії ім. братів Богдана і Левка Лепких. Член Національної спілки письменників України. Автор збірки публіцистики «Прости, Україно» (1995), повістей «Перекотиполо» (1998), «Кукуль» (2000), «Марафон над Дністром» (2001), гостросюжетного роману «Зрада» (2003), дилогії «Подільська притча», роману «Слобідка» (2005). Остання прижиттєва книжка оповідань етюдів, новел і спогадів «Путівець» (2008).

13 – 100 років від дня народження (с. Табурище, тепер у складі м.

Світловодська) Андрія Калиновича Цимбала (1916-2006), військового діяча. У лавах Червоної Армії – з 1938, служив у прикордонних військах на західному кордоні СРСР, командир роти. Потрапивши в оточення, у вересні 1941 приєднався до партизанського загону С.А.Ковпака. Був командиром оперативної групи, командиром окремої роти. Брав участь у 97 бойових операціях, у зруйнуванні 4 залізничних мостів. Під час Львівсько-Варшавського рейду його батальйон знищив понад тисячу гітлерівців. **Після**

ВВВ жив у Світловодську, працював у Крилівському лісництві. Влада Польщі вручила йому найвищу нагороду своєї країни – Золотий Хрест. **Почесний громадянин м. Світловодська.** Герой Радянського Союзу (1945).

13 – 80 років від дня народження (с. Новоолександрівка Томської

області) **Михайла Аркадійовича Зіновіка**, хіміка. У 1963 закінчив Уральський політехнічний інститут. Доктор хімічних наук (1985). **З 1990 живе і працює в Кіровограді: завідувач кафедри хімії та основ екології Кіровоградського національного технічного університету. З 2004 - завідувач кафедри екології та охорони навколишнього середовища КНТУ.** Автор 190 робіт, 38 винаходів. Розробив і впровадив у виробництво багато нових матеріалів і технологій для запам'ятовуючих і перемикаючих пристроїв, дискових магнітних накопичувачів, магнітних голівок звукозапису і радіопоглинаючих матеріалів для космічної та військової техніки.

15 – 65 років від дня народження (м. Київ) **Віктора Йосиповича Кашея**, футболіста і тренера. Нападник (зріст 171 см, вага 64 кг), вихованець футбольної школи київського «Динамо» (перший тренер – легендарний

М.Коман). З 1964 по 1972 виступав за київське «Динамо». В основному складі «Динамо» дебютував у 1968. Майстер спорту СРСР (1970). **За кіровоградську «Зірку» грав у 1973 (38 ігор, 16 голів) та 1974 (9, 1).** Після завершення футбольної кар'єри плідно працював у ДЮСШ «Динамо» Київ, у 2001-2005 – тренер юніорських збірних України. Заслужений тренер України.

17 – 160 років від дня народження (на Херсонщині) **Данила Яковича**

Крижанівського (1856-1894), педагога і композитора. **Знання у галузі музики й співу отримав у Єлисаветградському духовному училищі** та Одеській духовній семінарії (1872-1878). У 1882 закінчив історико-філологічний факультет Новоросійського університету. Працював викладачем російської мови і латини в гімназії, у 1889-1894 – в канцелярії попечителя Одеського навчального округу. **Деякий час жив і працював на Єлисаветградщині.** Автор вокальних і хорових творів, зокрема оди для хору і фортепіано «Пам'ятник» на текст О. С. Пушкіна, пісні «Чи у полі, чи

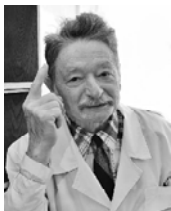
у борі» (слова невідомого автора) та **пісні «Рече та стогне Дніпр широкий» (1886) на текст з поеми Т. Шевченка «Причинна», яку присвятив М. Л. Кропивницькому. Пісня набула величезної популярності, стала по-справжньому народною.** Життю і творчості Данила Крижанівського присвячена повість Івана Нєнова «Український Дойчо».

17 – 85 років від дня народження (м. Сєверодонецьк) **Олексія Івановича**

Расторгуєва (1931-2002), футболіста і тренера. Захисник. Зріст 174, вага 70. Свої кращі роки як гравець провів у команді «Хімік» Сєверодонецьк (1954-1964). Тренерську діяльність також розпочав у рідній команді, у якій з перервами працював з 1965 по 1996. **З 1975 по 1981 – старший тренер кіровоградської «Зірки». В 1975 під його керівництвом «Зірка» завоювала Кубок України.** Заслужений тренер УРСР (1967).

19 – 80 років від дня народження (с. Бельведери, нині Синюха Новоархангельського району) **Миколи Леонтійовича**

Кернесюка, лікаря-хірурга і громадського діяча. У 1963 закінчив Чернівецький медичний інститут (1963), де й працював з 1966 по 1982. У 1983-2009 – завідувач, від 2010 – професор кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії Уральської медичної академії (м. Єкатеринбург, РФ). Один із засновників нових

наукових напрямів – морфометрична топографія та гістотопографія, експериментальна хірургія в умовах росту організму. Автор підручника та атласу «Оперативная хирургия и топографическая анатомия» (2003). Доктор медичних наук (1989), професор (1990). З 1992 – фундатор і багаторічний керівник Уральської регіональної автономії українців.

20 – 140 років від дня народження (**м. Єлисаветград**) **Миколи**

Павловича Леонтовича (1876-1940), юриста, іхтіолога. **Батьки – власники села Леонтовичеве Новоукраїнського району: Микола Парменович був мировим суддею, мати Марія Миколаївна – викладачкою музики.** Закінчив Імператорське Вище юридичне училище у Санкт-Петербурзі, потім навчався на природничому факультеті Одеського університету. З 1901 жив у Миколаєві. У 1909-1917 – міський голова м. Миколаєва. У 1901 в своєму будинку на розі вулиць

Адміралтейської і Московської відкрив для всіх бажаючих (один з перших в Україні) домашній акваріум-зоосад, з якого народився Миколаївський міський зоопарк. Колекція налічувала близько 50 видів риб та земноводних (понад 1000 екземплярів). Акваріум був обладнаний за останнім словом техніки: мав електричні компресори та підігрівачі. Подібних колекцій у Європі було не більше семи. У 1918 заклад націоналізували, Леонтовича вигнали з будинку, проте згодом призначили директором його ж закладу («Державного акваріуму»). У 1937 заарештували за те, що буцімто «розповсюджував чутки й оббріхував радянський лад». Помер у Тамбовській в'язниці. Реабілітований у 1957. Нині створено музей історії Миколаївського зоопарку, в якому почесне місце відведено його фундатору.

21 – 170 років від дня народження (**с. Богомолівка, поблизу**

Кременчука) **Василя Яковича Протопопова** (1846-1914), юриста, журналіста, громадського діяча. **Походив із родини потомствених дворян Олександрійського повіту, які володіли селами Протопопівкою, Морозівкою та ін.** Здобув юридичну освіту в Новоросійському університеті, кандидат права. Працював співробітником газети «Новороссийский телеграф». **Понад 25 років займався адвокатурою,**

починав у Єлисаветграді. У 1874-1876 – редактор першої міської газети «Єлисаветградский листок». Потім переїхав до Одеси, де став одним із найшанованіших адвокатів. З 1894 по 1905 був старшиною присяжних повірених Одеської судової палати. З 1900 – гласний міської думи. У 1905-1909 – Одеський міський голова. Обирався також віце-президентом Одеського товариства витончених мистецтв. **З 1896 – почесний попечитель Фурмановської земської школи у**

Піщанобридський волості Єлисаветградського повіту. Сучасники відзначали: «Своей честной, неподкупной деятельностью, своим благородством, покойный сумел снискать себе глубокое уважение».

22 – 100 років від дня народження (**Небелівка Новоархангельського району Павла Савовича Гришка** (1916-1944), військового діяча. У 1938 закінчив Гайсинське піхотне училище. Брав участь у визволенні Західної України (1939), радянсько-фінській війні (1940) та ВВВ. Відзначився на підступах до Будапешта: особисто знищив 2 ворожі танки і близько 20 гітлерівців. Загинув у бою. Герой Радянського Союзу (1945, посмертно).

22 – 180 років від дня народження (**Олександрійський повіт**) **Олексія Миколайовича Хорвата** (1836-1926), лікаря (патолога), державного і громадського діяча. **Походив з потомствених дворян Херсонської губернії. Землевласник Олександрійського повіту (120 десятин землі при маєтку Литвинка).** Закінчив Рішельєвський ліцей в Одесі й військове училище. Служив у 1-му гусарському Сумському полку, учасник Кримської війни. У 1865 закінчив медичний факультет Київського університету. З 1869 по 1882 за власний рахунок продовжив освіту за кордоном, слухаючи лекції в кращих європейських університетах, відвідуючи визнані наукові центри і клініки. Доктор медицини (1876). З 1882 по 1896 – ординарний професор кафедри загальної патології Казанського університету. Став одним з піонерів досліджень у галузі терморегуляції. Опублікував низку робіт з фізіології м'язів і дихання. Обирався почесним мировим суддею м. Казані і гласним Казанської міської думи (1882-1896). У 1896 звільнився з університету «вследствие борьбы с администрацией». **Повернувся у свій маєток в Олександрійському повіті, займався медичною практикою і дослідями над тваринами.** В 1902, за поданням фізико-математного факультету Казанського університету, був знову обраний професором Казанського університету по кафедрі фізіології, однак не був затверджений міністерством. Член II Державної думи Російської імперії (1907) від Херсонської губернії. **Помер від черевного тифу в Олександрії.**

22 – 55 років від дня народження (**м. Світловодськ**) **Юрія Івановича Маленченка**, астронавта. **Закінчив Павлівську середню школу із золотою медаллю (1978).** Того ж року вступив до Харківського інституту радіоелектроніки, після першого курсу продовжив навчання у Харківському вищому військовому авіаційному училищі льотчиків. З 1983 служив у винищувальній авіації

Одеського військового округу. У 1986 зарахований у Центр підготовки космонавтів ім. Ю. Гагаріна. Перший космічний політ тривалістю півроку здійснив у 1994 командиром корабля „Союз ТМ-19” та орбітального комплексу „Мир”. Другий – у 2000 у складі російсько-американського екіпажу на багаторазовому кораблі „Атлантик” (STS-106). Третій – 25.04.2002 у складі сьомої експедиції до Міжнародної космічної станції тривалістю 186 діб. У 2003 здійснив четвертий політ на борту Міжнародної космічної станції, під час якого 10 серпня одружився. Це перше в історії людства небесно-земне весілля (наречена – американка російського походження Катерина Дмитрієва – під час церемонії перебувала у Х'юстоні, штат Техас). На рахунку Маленченка – три виходи у відкритий космос загальною тривалістю 18 годин. Герой Російської Федерації. Герой Казахстану. Полковник повітряно-космічних сил Росії. **Почесний громадянин м. Світловодська (2004).**

24 – 95 років від дня народження (**с. Новий Стародуб Петрівського району**) **Дмитра Микитовича Стояновського**, лікаря. **До початку ВВВ навчався в Олександрійській медичній школі.** Учасник ВВВ. Після важкої контузії півроку лежав у госпіталі, заново вчився розмовляти і ходити. На

військовому санітарному потязі у 1945 потрапив до Китаю, де за два роки перебування оволодів найстарішими методиками китайської народної медицини: голковколюванням та припіканням. Потім навчався в Ленінградській військово-медичній академії, служив у Гатчині Ленінградської області та Казахстані. Кандидат медичних наук. Визнаний фахівець східної та народної медицини. Автор книг: «Иглоукальвание и прижигание» 1977), «Рефлексотерапия», «Знахарство и народная медицина», «Энциклопедия народной медицины», «Иглорефлексотерапия», «Краткий гомеопатический справочник», «Медицинская пиявка и кровопускание» та ін. Жив і працював у Одесі. Відповідальний працівник Інституту міжнародних проблем. Почесний член Міжнародного конгресу зі східної та народної медицини. Заслужений лікар України.

26 – 50 років від дня народження (**м. Олександрія**) **Миколи**

Михайловича Козака, актора театру і кіно. Азами акторської майстерності оволодівав у Львівській театральній студії при театрі імені Марії Заньковецької. У 1991 закінчив Казанське театральне училище. Майже 15 років перебував у трупі драматичного Театру імені В.І.Качалова в Казані, одного з найстаріших у Росії, став його провідним актором. Зіграв головні ролі у багатьох спектаклях: Фердинанда («Коварство і любов» Шиллера), Рогожина («Ідіот» Достоевського), Астрова («Дядя Ваня»

Чехова), Лопакіна («Вишневий сад» Чехова), Германа («Пікова дама» Пушкіна) та ін. Нині актор Центрального академічного театру Російської Армії в Москві. Знявся в кінострічках та серіалах: «Неотложка» (2003), «Адьютанти любви» (2005), «Днепровский рубеж» та ін. У 2011 за роль Капітана в драмі С. Росса «Сибір. Монамур» удостоєний нагород XVI Міжнародного кінофестивалю в іспанській Галісії та VII Монахського благодійного фестивалю. Заслужений артист Республіки Татарстан.

27 – 75 років від дня народження (м. Красногвардійськ Белгородської області) **Валентини Павлівни Паюхіної** (1941-2009), співачки, педагога. *Після закінчення у 1967 концертно-вокального відділення Харківської державної консерваторії за спеціальністю «оперно-камерна співачка, викладач» пов'язує свою долю із степовою Кіровоградщиною. З 1967 по 1976 викладала у Кіровоградському музичному училищі.* Тривалий час поєднувала педагогічну діяльність з творчо-виконавською. Ніжний, сріблястий тембр її голосу (лірико-колоратурне сопрано) лунав на святкових концертах у Кіровограді та Київському палаці «Україна». *З 1976 працювала в КДП ім. О.С.Пушкіна. Тривалий час виступала солісткою-вокалісткою камерного оркестру Кіровоградської філармонії, яким керував Юрій Хілобоков.* З великим успіхом проходили її гастролі не тільки в Україні та Росії, а й у Бельгії (1977), Греції (1974), Кіпрі (1974), Франції (1977), Югославії (1975), Єгипті (1979), Мексиці (1982). Підготувала багато учнів, які досконалою виконавською діяльністю збагачують українську вокальну школу. Заслужена артистка Української РСР (1973).

28 – 120 років від дня народження (м. Кострома) **Сергія Сергійовича Шульца** (1896-1998), геолога. *Закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище, служив у Білій армії.* Двічі засуджувався до розстрілу (спочатку у січні 1920, потім у Петрограді у 1922) і обидва рази уникав смерті. За декілька годин до розстрілу був звільнений завдяки родинним зв'язкам дружини з Г.Бокієм (одним з керівників ЧК). У 1928 закінчив Географічний інститут, працював у Геологічному комітеті під керівництвом Д.І.Мушкетова. Керівник напередодні свого арешту у 1937 порадив Шульцу поїхати у багатомісячну експедицію. До смерті Сталіна жив у Середній Азії, викладав у Киргизькому і Ташкентському університетах. З 1954 (протягом понад 20 років) – завідувач кафедри геоморфології географічного факультету Ленінградського університету. Доктор геолого-мінералогічних наук (1941), професор. Один з основоположників вчення про новітню тектоніку. Цю проблему розробляв понад 30 років, починаючи з 1932, коли увів у науку цей

термін. Монографія «Анализ новейшей тектоники и рельеф Тянь-Шаня» (1948) вважається класичною працею, яка містить методiku і методологію вивчення новітніх тектонічних рухів. Створив лєнінградську школу геоморфології. У 1959 за редакцією С.С.Шульца була розроблена перша карта новітньої тектоніки СРСР. Автор понад 100 наукових праць, які не втратили своєї актуальності.

28 – 120 років від дня народження (*с. Піщаний Брід Добровеличківського району*) **Агафії (Галини) Андріївни Кузьменко** (1896-1978), громадської діячки, учительки, дружини **Нестора Махна**.

У 1910 закінчила шість класів Могилів-Подільської жіночої гімназії; **вступила до Добровеличківської учительської семінарії, яку 1916 закінчила із золотою медаллю**. За розподілом Херсонської земської управи отримала направлення у Гуляй-Пільську двокласну школу, де працювала у 1916-1917. У 1917 вступила до Київського університету Св. Володимира. У 1918-1919 викладала українську мову, фізику та природознавство у чоловічій та жіночій гімназіях Гуляй-Поля. Тут у 1919 познайомилась з Н. Махном. **Весілля відбулося влітку 1919 у селі Піщаний Брід**. Вела щоденник з 19.02. по 28.03.1920, опублікований у книзі С. М. Семанова «Махно. Подлинная история» (2001). Історик **Валерій Волковинський відзначає: «Г.А.Кузьменко відіграла важливу роль у житті Махна і багато в чому вплинула на розвиток махновського руху»**. З 1921 разом з чоловіком в еміграції: Польща, Франція, Німеччина. 1922 у подружжя народилась дочка Олена. З 1945 по 1954 – у радянських концтаборах. Історії кохання легендарного „батька” та його дружини присвячена книга В. Яланського і Л. Верьовки „Нестор і Галина. Розповідають фотокартки” (1999). **У с. Піщаний Брід на будівлі колишньої земської школи, в якій нині розміщується аграрний професійний ліцей, встановлено меморіальну дошку (автор Сергій Красовський) на честь Г. А. Кузьменко.**

31 – 125 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Ольги**

Леонідівни Арістової (1881-1961), педагога і театрального діла. **Старша дочка Леоніда Федосійовича Долинського (1850-1919), уродженця і землевласника Єлисаветградського повіту**. Він переселившись у Сочі, встановив у 1913 пам'ятник на честь 75-річчя заснування міста «Якір і гармата», що став його символом. Отримала добру освіту, знала 6 іноземних мов. Після революції з 1920 по 1924 рік жила в маєтку Лоо з дітьми, працювала вихователкою і вчителькою в дитячому будинку, відкритому в їхній садибі. Залишила помітний слід в історії лялькового

театрального мистецтва. З 1926 по 1955 працювала художнім керівником Лялькового Театру в Москві. У 1929-1933 створила і керувала Першим державним театром малих форм Інституту санітарної культури «Сан-Петрушка». У 1943, перебуваючи в евакуації в місті Кургані, заснувала обласний ляльковий театр і була його художнім керівником до 1945. **Фото зроблене в Єлисаветграді на початку ХХ століття.**

31 – 90 років від дня народження (*с. Розсохуватка Маловисківського району*) **Леоніда Яковича Безпалого**, поета.

Навчався у Харківському театральному інституті, який не закінчив, оскільки у січні 1948 був репресований за „український націоналізм”. Сім років відбував покарання у таборах. Згодом вивчився на зоотехніка. **З 1959 жив і працював у с. Крупському Кіровоградського району, нині мешкає у Кіровограді.** Перша збірка поезій „На відстані сльози” надрукована у 1993. Багато віршів опубліковано у місцевих періодичних виданнях. Автор поетичних збірок: „Батьківський порі”, „Світоносна світлиця”, „Казки степового краю”, „Перевесло”. **Лауреат обласної літературної премії ім. Є. Ф. Маланюка (2007)** за збірку поезій „Іти й не падать...” (2005).

Грудень – 120 років від дня народження (*сmt Новгородка*) **Миколи**

Івановича Савченка (1896-1980), лікаря. У пошуках кращої долі батько переселився у Сибір, працював на залізниці (машиніст, робітник депо). Хлопець після закінчення Верхньоудинського реального училища вступив на електромеханічний факультет Петроградського політехнічного інституту. Під час Першої світової війни стає курсантом Михайлівського артилерійського училища. До 1918 перебуває у складі діючої армії: молодший офіцер 2-ї особливої артилерійської бригади. Після закінчення громадянської війни – студент Томського університету, спочатку технічного, а потім медичного факультету. Після закінчення залучається до роботи на кафедрі неврології. Доктор медичних наук (1936), професор. Був директором Іркутського медичного інституту та завідувачем кафедри нервових хвороб. Організатор кафедри нервових хвороб у Башкирському медичному інституті, головний лікар Республіканської нейрофізіотерапевтичної лікарні в Уфі. Під час ВВВ – головний консультант евакогоспіталів у Башкирії. Після війни працював завідувачем кафедри неврології і нейрохірургії Омського медичного інституту, заступником директора з наукової роботи. Домігся відкриття спеціалізованого відділення нейрохірургії Омської обласної клінічної лікарні. Автор багатьох наукових праць. Заслужений діяч науки РРФСР.

РАДЯНСЬКИЙ КОНЦЕНТРАЦІЙНИЙ ТАБІР В ЄЛИСАВЕТГРАДА (1920-1921)

На Україні концентраційні табори були створені із запізненням - тільки у 1920 році. Глибоко сиділи табірні корінці, тільки загубили ми їхні місця та сліди. Про більшу частину перших концтаборів нам уже ніхто не розповість.

Олександр Солженіцин

Не десь, не за тридев'ять земель, на Соловках, Колимі чи у Воркуті, як досі уявлялось, а у нашому Єлисаветграді, вважай, у самісінькому центрі міста функціонував один з перших в Україні концентраційних таборів, і відбувалось це задовго до окупації міста фашистами, навіть не в розпал культу особи Сталіна, а за життя засновника комуністичної партії і радянської держави Володимира Ульянова - Леніна. Більше того, йому безпосередньо належить ідея використання концтаборів для ізоляції в них усіх «сумнівних» громадян. Певно, перш ніж потрапити до раю у вигляді «світлого майбутнього», маси мали пройти випробування пеклом і чистилищем у концтаборах.

Радянський концентраційний табір у Єлисаветграді – новина з розряду приголомшливих та шокуючих. Зненацька виявити рідне місто на карті Архіпелагу ГУЛАГ – це вже занадто. Однак документи, які дивом вціліли і зберігаються у Державному архіві Кіровоградської області, переконують. Так, існування частини архіву концтабору (з листопада 1920 по липень 1921 року), який був (!) і залишається відкритим для користування, можна розцінити як повну несподіванку.

«Єлисаветградський концентраційний табір при відділі управління повітового виконкому Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів» – така повна офіційна назва цього карального закладу. Трохи пізніше його почали називати «Єлисаветградським табором примусової праці». Однак частіше вживали все-таки первісну назву – концтабір. До речі, окрім концтабору, в місті, само собою, функціонувала в'язниця, а також ще один споріднений з концтабором заклад під назвою ДОПР (рос. мовою - дом общественных принудительных работ). Про це ми ще обов'язково маємо згадати. Так от, підпорядкованість концтабору на деякий час відділу управління повітового виконкому Рад, на нашу думку, якраз і пояснює, чому дала збій машина тотальної засекреченості, чому цей архів залишався доступним, а не потрапив до сховищ партійних або

Тут розміщувався Єлисаветградський концтабір

держбезпеки. Не випадково, після передачі концтабору 12 липня 1921 року у відання Єлисаветградського УКАРОТу (рос. мовою – уездный карательный отдел) жодних документів про діяльність концтабору нами не виявлено.

Цікаво, що про цю трагічну сторінку в історії міста не доводилось чути навіть від його старожилів, які на свою пам'ять не скаржаться. Як тут не згадати гіркий вислів автора книги «Архіпелаг ГУЛАГ»: «Ми все забуваємо. Ми пам'ятаємо не минувшину, не історію – а тільки той штампований пунктир, який і хотіли у нашій пам'яті пробити невпинним довбанням», і все ж плекаємо надію, що це не зовсім так: пам'ять людська здатна до відновлення.

Поки що не остаточно з'ясованим для нас лишається питання про точне місце перебування концтабору. На бланках подається дещо умовна адреса: «г. Єлисаветград, ул. Карла Маркса, у моста. Телефон № 551». Досить дивна для такої зловісної установи адреса! За деякими ознаками та попередніми свідченнями, концтабір розташовувався на території нинішнього скверу Молодіжного (раніше він називався сквер Ленінського комсомолу, а первісно на цій території розміщувався з 1849 року Османський бульвар), адміністрація ж концтабору займала будинок, у якому перебуває факультет фізичного виховання Кіровоградського педінституту. Більш вдалого місця для спорудження пам'ятника жертвам голодомору і політичних репресій, на моє глибоке переконання, годі й шукати. Тут все починалося: з цього місця йде відлік злочинів комуністичного режиму!

Перш ніж надати слово документам, декілька попередніх спостережень. Уже їх зовнішній вигляд справляє гнітюче враження. Для

революційних потреб тоді використовувався зворотний бік бланків різноманітних дореволюційних установ, у даному випадку – найчастіше пов'язаних із судочинством і нерідко використаних за призначенням, тобто маємо своєрідний архів у архіві. Ось вона істинна суть Жовтневої революції, яка, врешті-решт, виявилась зворотним боком людської цивілізації. Що б там не говорили, а дореволюційна Росія все-таки рухалась у напрямку творення правової держави. А тут на одному аркуші буквально сходяться протилежності: закон і свавілля; мораль, культура, освіченість і повна їх відсутність. Ці документи, передусім, треба бачити!

Коли напівграмотні люди, наділені нічим не обмеженою владою, неоковирними літерами, без розділових знаків, не кажучи вже про орфографію, писали долі своїх співвітчизників, творили «суровий революційний порядок». А стиль – це неймовірна суміш канцеляризмів у поєднанні з революційним пафосом і патетикою! От звідки видатний російський письменник, автор «Котлована» і «Чевенгура» Андрій Платонов черпав своє натхнення, шліфував свій неповторний стиль. Якби не серйозність теми, чимало документів того часу можна було б запропонувати для популярних гумористично-сатиричних рубрик на кшталт «Навмисно не придумаш» або «Страшне перо не в гусака» і т.п.

Весьма срочно. УССР. Елисаветградский уездный комитет Всеобщей трудовой повинности, 28 июля 1920 г.

№ 639 г. Елисаветград

Главному управлению Р.К.С. милиции. Укомтруд ставит вас в известность, что на мелкие требования будут посылаться женщины свободных профессий (проститутки), которые будут иметь специальное назначение убирать помещения, посему надлежит немедленно представить списки с указанием их местожительства для вызова их по очереди.

Весьма срочно. Стар. милиционеру Луженко.

Согласно предписания Комтруда от 28.VII за № 6319 предлагаю Вам немедленно представить списки всех женщин свободной профессии (проституток) с указанием их местожительства для вызова их по очереди на мелкие требования Комтруда. - №4217.

Начальник 1-ой гор. милиции.

Як відомо, рішення про створення в Україні концтаборів було прийнято Постановою Ради Народних Комісарів» УРСР 2 жовтня 1920 року. Їх відкривали у всіх губернських, а також у деяких повітових містах. Крім Єлисаветграда, концтабори функціонували у Миколаєві, Одесі, спеціальний жіночий – у Вознесенську. Згідно з інструкцією, у концтаборах повинно було утримуватись не менше 300 чоловік.

Спочатку їх задумували для утримання «особливо ворожих елементів та заручників». Нами виявлено два дивні документи, датовані раніше офіційного заснування Єлисаветградського концтабору. Заради

об'єктивності відзначимо, що мова йшла про ізоляцію дійсно «ворожих елементів»:

Секретно. Всем уездам Николаевской губернии. Большую роль в контрреволюционных выступлениях играют бывшие помещики, приставы и заядлые кулаки, которые остаются на местах. Наркомвнудел предписал всех помещиков немедленно изъять из села и заключить в концентрационный лагерь. Срок исполнения месячный со дня получения сего распоряжения. Работу согласовать с ЧК.

Загуботдуправления: Луговой. 20 июля 1920 г.

Выписка из Протокола N5105 заседания Президиума Уисполкома 28 сентября 1920 года.

Слушали: постановление коллегии Отдела Управления о заключении 36 воров-налетчиков в концлагерь в качестве заложников ввиду участвовавших грабежей и воровства по городу и взрыва склада.

А перший документ Єлисаветградського концтабору – відомість №4 про прибуття арештованих – датується 17 листопада 1920 року. На той час тут уже перебувало 34 в'язні. У листопаді-грудні 1920 року до Єлисаветградського концтабору, крім своїх громадян, надсилали військовополонених, переважно поляків, зустрічаються також врангелівці, денікінці та петлюрівці. Якби концентраційний табір існував винятково для утримання військовополонених, це сприймалось би з певним розумінням. Адже і виникли вони у Першу світову війну саме для таких цілей. Однак більшовики вперше у світовій практиці пристосували цей заклад для ув'язнення власних громадян. У відомості №917 від 11 грудня 1920 року значиться, приміром, громадянка Веждова Агафія, засуджена на 1 місяць примусової праці у концтаборі за... «недбале ведення домової книги».

Найбільша кількість в'язнів, як видно з наявних документів, була зафіксована 19 травня 1921 року – 333 особи. Статистика померлих і втікачів тривалий час не велась зовсім. Вперше графа «померло» з'являється у відомостях аж 26 квітня 1921 року, тобто після майже піврічного існування концтабору. Очевидно, вмирили й тікали звідти люди майже щодня. Ось, наприклад, вибірково за 11 днів травня маємо таку картину: померло – троє, втекло – одинадцятьоро, відправлено до лікарні – двох.

Досить повне уявлення про стан концтабору, умови утримання ув'язнених дає доповідна записка коменданта відділу управління, написана десь у кінці квітня 1921 року. Подаємо її з деякими скороченнями, мовою оригіналу, із збереженням стилю:

...Лагерь находился в самом хаотическом состоянии. Канцелярия была поставлена не на высоте своего положения. В помещениях лагеря было всего лишь 4 койки, нар не было совсем.

Заключенным, которых содержалось 400 человек, приходилось спать на полу. Лагерь сильно страдал в санитарном отношении... Случаи заболевания тифом были часты - по 3-4 человека в день. Военнопленные поляки, отправляясь на работу в учреждения, бродили по городу, прося у граждан хлеба. Это явление было следствием того, что отпускаемый паек слишком скуден и не мог удовлетворить людей, занимающихся тяжелым физическим трудом... Немедленно по вступлении мною в должность коменданта лагеря, были приняты меры к отправке военнопленных на их родину и в настоящее время поляков в лагере нет. Остались одни осужденные, около 180 человек. До настоящего времени было изготовлено 70 коек.

...До моего вступления заключенные за свой труд вознаграждения не получали, каковое выдать им теперь нет никакой возможности, так как отсутствуют всякие записи.

Варто зазначити, що, крім цієї доповіді коменданта концтабору, існують доповідна записка та рапорт, власноручно написані ним олівцем 14 квітня 1921 року в канцелярію відділу управління, як чорнові варіанти до основної доповіді, і ще більш відверті:

...Лагерь принят мною в плачевном положении и антисанитарном состоянии. Лагерь не оборудован, коек не имеется. Согласно инструкции коек при лагере необходимо иметь 400 шт., а по штату 600. Мною сделано около 30 коек, но военное время, гвоздей нет и работы приостановлены. ...Кухни также не имеется, какая нужна. Имеется походная, но она негодная. ...Баков нет, для того, чтобы арестованным раздавать пищу, нет котелков, а также ложек, обмундирования. Многие из арестованных босые и голые. ...А также убедительно прошу воздействовать на коменданта станции об отпуске 10 вагонов для отправки военнопленных.

До речі, що стосується обмундирування, то замість нього було видано грізне розпорядження.

УССР. Николаевский губернский Отдел Управления.

7 марта 1921 г. № 303. г. Николаев.

Циркулярно. Копия. В Елисаветградский Отдел Управления подотделу принудработ.

На основании приказа по Главному управлению общественных работ и повинностей НКВД №7 параграф 2 - Губотдел Управления Подпринудработ сообщает. Обмундирование заключенным и сотрудникам выдается исключительно во временное пользование и считается народным достоянием. При освобождении или увольнении обмундирование отбирать. В случае недостатка виновных предавать суду за расхищение народного имущества.

Завгуботуправления:

Завгубпринудработ:

Як свідчить Акт передачі табору із відділу управління у відання УКАРОТу (уездного карательного отдела) від 11 липня 1921 року, безпосередньо у таборі перебувало 89 чол., у лікарні – троє, на постійних роботах за межами табору – 67 чол. Всього, таким чином, у концтаборі налічувалось 159 ув'язнених. Із них 44 жінки.

Це, так би мовити, основний контингент в'язнів, засуджених на тривалі строки – від 8 місяців до 6 років і навіть... до кінця громадянської війни. У цей список, на жаль, не включали місцевих жителів, яких відправляли до концтабору на два тижні або місяць на перевиховання за незначні провинності. Їх називали «адміністративно засуджені».

Так, згідно з відомістю № 3 від 9 січня 1921 року, до концтабору прибув Мойсей Крамаренко, який потрапив сюди на 10 діб за розпорядженням коменданта міста «за злам печі». А ще двох Олексія Іванова і Тимофія Яковлева той же комендант відправив до концтабору з доволі таки розпливчастим формулюванням: «До розпорядження, за грубе поводження».

А ось яка неприємність зненацька підстерегла елисаветградця Бармашенка Кельмана.

Дело № 5497

гражданина Бармашенко, подвергнутого 2-х недельному заключению в концентрационный лагерь для отбывания наказания, согласно постановления от 7 мая 1921 года.

УССР. Комендант елисаветградского лагеря принудительных работ 6 мая 1921 года. № 1124. г. Елисаветград. т. Начальнику Елисаветградской уездной советской рабоче-крестьянской милиции.

При сем препровождается обратно т. Бармашенко, т.к. согласно инструкции о лагерях принудработ таковой может быть принят только через отдел Управления. Приложение: пакет № 3943.

Постановление

1921 г. май 7 дня. Уездный отдел Управления, принимая во внимание Постановление Комиссии по наложению штрафов на лиц за нерегистрацию домовых книг по отношению к гр. Бармашенко, с коего определено взыскать 30000 руб. штрафа, а при несостоятельности содержанию в концентрационный лагерь сроком на 2 недели, постановил: для приведения в исполнение постановления комиссии за №25 апреля сего года за несостоятельностью Бармашенко подвергнуть аресту при концентрационном лагере в течении двух недель, с 7 мая по 21 мая с/г. Настоящее постановление передается Коменданту лагеря для приведения в исполнение и уведомления.

Заведующий Отделом Управления.

Зазначимо, що мова йшла про 65-річну, хвору на ревматизм, неписьменну людину, яка просто не встигла своєчасно зареєструвати свою домову книгу, бо звідки їй було про це знати, враховуючи вік, хворобу, малорухливий спосіб життя та освіченість, і все це є в матеріалах слідства у його справі!

Не помилювали старого... «На волі», як бачимо, жилося не набагато спокійніше. Вся країна нагадувала гігантський концентраційний табір. Майже непомітною стала межа між свободою і неволею. Сьогодні ти «совслужай», а завтра – в'язень концтабору і навпаки. І потрапити туди можна було за провинності, які сьогодні здаються сміховинними.

Ніхто не мав гарантії, впевненості у завтрашньому дні. Так починався тотальний терор, нечуване насильство над людською природою, так знищувались особистість і формувалась роботоподібна істота – виконавець. Страх поселявся в душах, відкладався глибоко, десь на генетичному рівні. Той, хто сьогодні мріє про «залізний кулак», який наведе порядок, повинен пам'ятати, що кулак був, а от хаосу і безладдя, виявляється, – ще більше, і досить кивати на Сталіна, який був лише вірним учнем і геніальним продовжувачем ленінських справ.

УССР. Комендант Елисаветградского лагеря принудительных работ. 26 мая 1921 г.

№ 1496. г. Елисаветград.

Срочна. В отдел Управления.

Сообщаю, что из числа сотрудников совучреждений, подлежащих заключению в лагерь на 3 суток за опоздание на службу 25 с.м.. милицией никто в лагерь не доставлен.

Комендант лагеря: Степанов.

УССР. Елисаветградский отдел Городского коммунального хозяйства. 25. VIII. 1920 г. № 3959. г. Елисаветград. В отдел Управления.

22 с/м. 1920 года начальником 2-го района задержан заведующий Похоронным бюро при Коммуналделе тов. Шредер. Ввиду того, что тов. Шредер является в настоящее время незаменимым, коммуналдел просит его освободить, если за ним не числятся тяжких обвинений.

Зав. отделом.

В Уездтруддесертур. Сотрудник тов. Резников Яков не является на службу без уважительных причин. Отдел Управления просит сделать распоряжения об аресте вышеупомянутого и препровождения такового в распоряжение Отдела Управления.

Справка: Жительство Резникова, Успенская ул., дом № 63.

УССР. Елисаветградская уездная чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией, спекуляцией и преступлением по должности. Отдел общий. 19 мая 1921 года.

Уездчека просит освободить граждан села Приют Надежда:

Липу Федора (72 года), Матюшенко Семена (70 лет), из с. Водяное и Михайловки Завгороднего Филиппа (50 лет), находящихся у Вас в качестве заложников под подписку о невыезде с места жительства. Причиной освобождения служат следующие мотивы: у вышеуказанных граждан сыновья служат во II батальоне Уездчека.

Председатель комиссии.

УССР. Юридический отдел Елисаветградского исполкома. Общий подотдел. 21 августа 1920 г. № 2096. г. Елисаветград. В Отдел Управления.

Отделу юстиции стало известно, что один из служащих отдела Юстиции, заведующий юрисконсультским подотделом т. Бернштейн арестован якобы как заложник. Настоящим Отдел юстиции просит принять во внимание, что т. Бернштейн ныне заведует юрисконсультским подотделом и его внезапное отсутствие на службе лишает отдел возможности нормально работать, т.к. ввиду отсутствия заведующего юрисконсультским подотделом прекращается работа подотдела; кроме сего, отдел отмечает, что в юрисконсультском подотделе занимается один тов. Бернштейн.

Зав. Отделом юстиции.

Резолюция: освободить. 24. VIII.20г.

УССР. Елисаветградский уездный Отдел Управления. 24 мая 1921 года. № 6006.

В Комтруддезертир.

Отдел Управления просит привлечь к ответственности арестом за исполнение служебных обязанностей на одни сутки следующих сотрудников, ушедших с занятия раньше установленного времени: 1) Подольскую; 2) Мордовскую; 3) Любарскую; 4) Кудину; 5) Гольцер (ушли за 10 минут).

Зав. Отделом Управления

УССР. Елисаветградский уездный Отдел Управления.

6 мая 1921 г. № 6308. г. Елисаветград. Начальнику уездной милиции.

Согласно постановления съезда Предволисполкомов и Райпродкомиссаров, состоявшегося 1-2 мая с/г, Отдел Управления предлагает сделать соответствующее распоряжение об аресте на 10 суток с исполнением служебных обязанностей председателей Глодосского, Израилевского, Компанеевского, Петроостровского, Сентовского, Хмелевского, Елисаветградковского и В.- Висковского волисполкомов, не явившихся на указанный выше съезд.

Заведующий Отделом Управления.

Ну, а хто все-таки встиг своєчасно зареєструвати свою домову книгу,

не запізнювався на службу, добросовісно відвідував політзаняття, не потрапив у заложники, не ламав печі, не грубіянив і, звісно, не займався контрреволюційною діяльністю, не був бандитом, спекулянтом, не гнав самогон і т.д. і т.п.? Були ж, певно, такі щасливчики - зразкові «совслужащие»? Не сумнівайтесь, про них також «турбувались» відповідним чином.

Начальнику Гарнизона

Рапорт

Прошу Вашего разъяснения по встретившейся надобности, можно ли привлечь к уборке дворов и улиц советских служащих и военных лиц, проживающих в определенном доме, так как таковые отказываются убирать, а если милиция заставляет это делать, то они пишут рапорт о привлечении милиции к ответственности, случай этот есть в 1-м районе милиции. Мне кажется, что советские служащие должны быть примером гражданам. Если освободить их, то город убирать некому, так как в городе советских служащих - добрая половина.

Кроме того, в некоторых больших домах на вторых этажах есть отливы, которые благодаря неумелому пользованию заливают уборные, благодаря чему вся грязь выходит наружу. Донося о вышеизложенном, прошу Ваших распоряжений. 29 июня 1921 г. Комендант города.

Правда також, рано чи пізно, але виходить на поверхню. Двірники, сантехніки, прибиральниці одягли шкірянки і активно і займались революційною діяльністю – розучували пісні, зубрили твори класиків марксизму-ленінізму. Нікому стало утримувати міста у чистоті. Але вождь світового пролетаріату, як завжди, швидко знайшов вихід, який скромно назвав «великим почином», тобто одночасно з концтаборами придумав комуністичні суботники. Отак примусова праця стала обов'язковою для всіх. Певно, про це чомусь не знав комендант міста, інакше б не морочив голову начальству – оголосив би суботник, і спробуй не вийди.

Переді мною «Список ув'язнених Єлисаветградського табору примусової праці» станом на 27 квітня 1921 року. У ньому 86 осіб, які перебували тоді на території концтабору. Тільки тут містяться дані про соціальний стан в'язнів, за що їх засуджено і на які строки. Зауважимо, що інший список із 67 осіб, які були на постійних роботах за межами концтабору, таких відомостей не подає. Отже, за спекуляцію відбувало покарання 20 чоловік, за самогоноваріння - троє, за бандитизм, за зв'язок з бандитами, напади, за участь у погромах, за переховування бандитів - 17 осіб. Варто нагадати, що бандитами тоді називали-також повсталіх селян. Та й як було не повставати, коли щодо них чинилось таке глумління.

Акт. Семеновского 11 ч. Комнезаможселя об отборе одной лошади Дмитрия Катренко, так как он укрывался от пролетаризации.

30 ноября 1920-г. Предкомнезиможсель: Секретарь:

Акт 1920 года декабря 4 дня. Составлен настоящий акт в том, что Ивановский комнезам арестовал две штуки рогатого скота - корову и телку. Вышеупомянутый скот оказался гражданина дер. Константиновки и был спрятан у граж. Николая Середенко. Как это было сделано с намерением для сокрытия от пролетаризации, так как действительно пролетаризация в с. Ивановке прошла, и он, гражданин дер. Константиновки, этим случаем пользовался и скрыл две штуки рогатого скота, при обнаружении их Ивановский селькомнезаможсель вышеупомянутый скот был арестован и в с. Ивановке роздан бедным, что подписью и приложением печати удостоверяется.

1920 года марта 18 дня.

Досить умовно цю категорію ув'язнених можна віднести до кримінальних злочинців. А от, і знову ж таки, дуже умовно, політичні в'язні. За дезертирство засуджено вісім чоловік. "За контрреволюцію", "за повстання проти "Рад. влади", "за участь у підпільній організації", "за підрив авторитету ЧК", "за агітацію проти Рад. влади", "за саботаж", "за замах на життя уповноваженого ЧК" і т.д. - 21 чоловік. А ще у списку знаходимо чотирьох заручників. За посадові злочини сиділо двоє. Є і просто такі екзотичні звинувачення, як-от: «за незаконну вичинку шкіри і приховування від обліку», «за недонесення владі про крадіжку палаток», «за таємне виготовлення лампас». Цікаво, що у 63 ув'язнених соціальний стан визначено, як «неімущі», тобто... пролетарі. Жодного представника експлуататорських класів у списку немає. Натомість робітничий клас репрезентують 15 осіб, хліборобів – 25, представників інтелігенції – 24. Інші – дрібні ремісники: кушніри, пекарі, шевці, крамарі, м'ясники і т.д.

Строки ув'язнення найрізноманітніші: мінімальний – 8 місяців, максимальний – до кінця громадянської війни. Будь-яка система кримінальних законів була відсутня взагалі, аж до 1922 року. Одна лише революційна самосвідомість та революційна совість визначали обличчя тодішнього "правосуддя". Доходило до курйозів.

УССР. Елисаветградская Уездная Чрезвычайная Комиссия по борьбе с контрреволюцией, спекуляцией и преступлением по должности. Отдел Финхоз. 3 апреля 1921 г. № 226, г. Елисаветград. В Отдел Управления.

Ввиду полного отсутствия работников-счетоводов при Хозчасти Уездчека и необходимости срочно наладить весь хозяйственный аппарат просим Вас откомандировать в наше распоряжение осужденных нами счетоводов: Мельтева Степана Яковлевича (до конца гражданской войны) и Розенблита Моисея Иосифовича (на один год).

12.IV.1921 г. №3412. В Учека.

Осужденные в концентрационный лагерь Розенблит и Гринберг препровождаются в распоряжение и под ответственность Учета для использования их, что же касается Мелтева, как контрреволюционера, Отдел Управления прислать не может впредь до разрешения вопроса о контрреволюционерах вообще. Наркомвнудел. Елисаветградский лагерь принудительных работ. 9 апреля 1921 г., г. Елисаветград, ул. К.Маркса у моста. Телефон №551.

В Отдел Управления.

В ответ на отношение от 9.IV. за №3083 сообщаю, что т. Мельтев обвинялся в контрреволюции и был осужден до конца гражданской войны, а теперь по амнистии срок заключения комиссией определен на 5 лет.

т. Розенблит обвинялся в спекуляции и был осужден на 1 год, причем срок изменен на 4 месяца, т. Гринберг обвинялся в преступлении по должности и был осужден на 1 год, наказание тоже уменьшено на 4 месяца.

Наведені документи допомагають прояснити, що малось на увазі, коли людину засуджували на строк «до кінця громадянської війни». Скільки ж років більшовики збирались її вести? На перший погляд, знаючи з підручників історії, коли офіційно закінчилась громадянська війна, можна подумати, що це незначне покарання, тим паче у квітні 1921 року. Однак прості підрахунки, коли за амністією з нагоди 3-ї річниці Радянської влади строки ув'язнення зменшували на третину, і Степан Мельтев після цього отримав 5 років, дають остаточну цифру – 15 років. Значить, мають рацію ті історики, які вважають, що комуністи так і не виходили із стану громадянської війни, війни з власним народом.

Найбільш трагічною була доля заручників. Їх розстрілювали, утримували в концтаборах не за якусь конкретну вину, а винятково для залякування інших. Ось протокол об'єднаного засідання представників радянської влади Сентовської волості від 3 квітня 1921 року. Слухалось питання про боротьбу з бандитизмом на території волості. І ось що ухвалили:

...Несмотря на все усилия Волостных организаций, крестьянство не только не принимает меры, но и отказывается выполнять распоряжения волости в критический момент, когда банда угрожает волости, решили выслать заложников в Елисаветград в концентрационный лагерь из граждан более заметных в неподчинении волости. Из с. Сентово Горянского Ивана Ефимовича, Саржевского Клима Федоровича; из с. Любомирки - Колесниченко Павла Ефимовича, из с. Ульяновки - Сыпка Захара Никитовича. Принимая во внимание, что через заложников можно повлиять на кулацкий элемент, а также на большинство несознательной массы.

Відправили їх у розпорядження Відділу Управління з резолюцією «утримувати до ліквідації бандитизму в районі Сентовської волості». Куркулями “заложників” односельці не вважали. А от Відділ Управління суттєво поправив їх. У постанові № 4619 від 6 квітня 1921 року уже читаємо: **«...Присланы в качестве заложников как кулацкий элемент и отказывающиеся поддержать советские распоряжения при налетах банд, определить таковых в концентрационный лагерь до окончательной ликвидации бандитизма в Елисаветградском уезде. Содержать их и числить за Отделом Управления до его на то распоряжения».**

Основними постачальниками адміністративно засуджених виступали такі організації – Укомтрудез (Уездный комитет по борьбе с трудовым дезертирством) та транспортний відділ ЧК. Всього за неповний місяць у травні через концтабір пройшло 381 адміністративно засуджений, 110 заручників (19 травня звільнено дев'ятох із с. Григорівки Витязівської волості, а 30 травня 21-го, які представляли Березовську волость), 145 – за незаконний проїзд по залізниці, тобто, по-сучасному висловлюючись, «зайців».

Найжахливіше, що у концтаборі разом з дорослими утримувались діти.

Є серед архівних матеріалів «Список малолітніх ув'язнених Єлисаветградського табору примусової праці» за 19 травня 1921 року. В ньому 31 прізвище: 17 хлопчиків, 14 дівчаток. Вік дітей від 12 до 17 років. У графі «за що засуджено» у 29-х стоїть «за безквитковий проїзд». За це давали тоді від 1 місяця до 1 року примусової праці у концтаборі. Виняток становлять сестри Олена та Ліза Башмуріни (відповідно 16 і 15 років), які отримали по 4 роки кожна «за бродяжництво та як невинуваті спекулянтки». Під № 26 у списку значиться хлопчик 12 років на ймення Дмитро, який ні прізвища, ні по батькові не знає. Засуджено на 3 місяці. Деяке уявлення про долю цих дітей можна скласти з ось такого документа:

В Елисаветградский Отдел Управления. Заявление. 10 дней тому назад была арестована на вокзале за попытку проехать в Николаев без пропуска т. Хая Куц и осуждена на 1 мес. в концлагерь. Ввиду того, что ей еще нет полных 16 лет, в погроме в Шполе убиты ее отец, мать, сестра, шурин и братик, ей здесь нечем и негде было жить, а в Николаеве живет одна уцелевшая сестра, просим, если невозможно освободить ее совершенно от наказания, то хотя бы освобождать ее ежедневно с обеда. За невыезд ее из города и аккуратное возвращение в лагерь ручаемся.

Підпис (нерозбірливий).

Очевидно, про Хаю Куц потурбувались її родичі чи знайомі у Єлисаветграді. Дізнавшись, в яку халепу вона вскочила, вони спробували витягти з неї дівчину. Враховуючи, що приблизно половина дітей у списку

носить єврейські прізвища, у мандри вони відправлялись внаслідок трагічних подій - погромів.

Навіть комендант табору, щоправда, не з гуманних, а з суто практичних міркувань, не був у захопленні від такого поповнення і написав на ім'я завідуючого відділом Управління:

Прилагаю при сем списки малолетних заключенных лагеря по постановлению Райтройки Р.Т.Ч.К., прошу Вашего указания принимать ли в дальнейшем таковых и как с ними поступать.

Зберігся напрочуд детальний перелік майна Єлисаветградського табору примусової праці, з якого дізнаємося про існування чоловічого (на 7 камер) та жіночого відділень (з 3 кімнат); школи (на 10 учнів); околотку, тобто лікарняного пункту; клубу, прикрашеного портретами Леніна, Маркса, "земляка" Зінов'єва і ...Шевченка; слюсарної, столярної, шевської майстерень та кузні. До переліку внесено буквально все, що в них було. Не забута навіть пляшечка червоного чорнила у канцелярії.

Отож, в'язні працювали як у самому концтаборі, так і за його межами. Так, на 12 липня 1921 року на постійних роботах поза табором перебувало 67 осіб. Розподілені вони були таким чином: 23 потрапили у розпорядження повітової ЧК, 12 дістались комунвідділу, п'ятьох отримав жилвідділ, по троє в'язнів гнули горба на відділ управління, уземвідділ та бур- вугілля.

Відправляли на роботу за межі табору ув'язнених, які відбули не менше чверті строку покарання та були засуджені за безквитковий проїзд по залізниці. Лише засуджені за бандитизм не мали такої нагоди. Установи, які зажадали в'язнів, отримували їх під розписку і несли повну відповідальність у випадку їх втечі (а траплялось подібне нерідко). А ще установи зобов'язані були авансом внести половину суми згідно з тарифною ставкою. Тобто якісь елементи госпрозрахунку в діяльності концтабору наявні. Тому й кількість в'язнів (не менше 300) бралась не зі стелі. Саме таке число ув'язнених своєю працею здатне було окупити утримання охорони та адміністрації концтабору – загалом 43 особи.

Ми далекі від того, щоб ототожнювати перші ленінські концтабори з наступними – сталінськими і гітлерівськими. Вони ще не були орієнтовані на масове знищення людей. Якісь залишки людського ставлення до в'язнів все ж інколи мали місце. Приміром, 12 квітня 1921 року відпустили додому на тиждень жителя села Михайлівки Єлисаветградківської волості Івана Стежка, засудженого за дезертирство на 5 років, «для відвідання хворого батька та розподілу майна». Щоправда, для цього його троє односельців погодились ризикнути, «як самими собою, так рухомим і не рухомим млином», як вони написали у поручительстві.

За клопотанням 1-ої сільськогосподарської артілі на Новомиколаївці відпустили для проведення посівної кампанії Михайла Арапова, теж засудженого на 5 років за дезертирство.

Наприкінці травня повернулися до концтабору після місячних відпусток Петро Денисов і Марія Єзерська. От і все, що нам вдалося виявити більш-менш гуманного у діяльності концтабору за наявними документами.

І все ж, погодьмось, якби не існувало перших концтаборів не існувало б і всіх наступних. Ми ще по-справжньому не вжахнулись. Адже Радянська влада, про яку так пишномовно говорили комуністи, почалась не з культурної революції, а з гігантської мережі концтаборів.

А що ми знаємо про ДОПР (Дом общественных принудительных работ)? Поки що до наших рук попутно потрапили лише два документи, зате які!

Доклад по Елисаветградскому ДОПР

Срочных заключенных имеется 156 человек, из них на срок до 3-х лет - 78 чел., более 3-х лет - 78 чел. и к высшей мере наказания - 6 чел., из них на работы могут быть посылаемы осужденные до 3-х лет в количестве 65 чел. и свыше 3-х лет в количестве 60 чел. При Елисаветградском ДОПР имеются мастерские портняжно-сапожная, а также имеется школа грамоты на 125 чел.

Дополнение к общему докладу о деятельности Елисаветградского отдела юстиции (по УКАРОТ)

Елисаветградский дом общественных принудительных работ. Статистика: с 24 января по 1 августа всего поступило - 1858, в течение этого времени убыло по разным причинам -1339 чел., бежало из 1-ой советской больницы - 4. На 16 августа состояло в наличности - 515, из них мужчин - 27, детей нет, в том числе имеется 5 малолетних, содержащихся в ДОПР за необразованием при отделе наробраза соответственной колонии. По категории заключенные делятся: следственных мужчин - 349, женщин - 23, осужденных в лагерь на разные сроки: мужчин - 111, женщин - 4, приговоренных к смертной казни: мужчин - 28...

Схоже на те, що ДОПР існував як перевалочна база: кого до в'язниці, кого у концтабір, а декого взагалі на той світ. А втім, без додаткових досліджень тут не обійтись.

Ну, а що ж являв собою всесильний відділ управління у віданні якого перебував не тільки концтабір, а й увесь Єлисаветградський повіт?

Конкретно кажучи, судді - хто вони?.. Один і, це вже останній документ, без коментаря.

Акт 22 марта 1920 года я, представитель госконтроля в присутствии заведующего Отделом Управления и бухгалтера производил ревизию денежной наличности Елисаветградского отдела Управления.

При ревизии оказалось, что при бухгалтерии Отдела Управления кассы не имеется, а деньги выдаются под отчет

ответственным лицам и учреждениям. При проверке остатков наличных сумм по счетам заведующего Отделом Управления т. Тениченко и бухгалтера т. Мирского оказалось, что деньги, как свои, так и казенные, хранились у тов. 'Гениченко и Мирского в кармане. Остатков на 22 марта с.г. оказалось даже с излишком, что т. 'Гениченко и т. Мирской объясняют своими карманными деньгами.

Переважна більшість документів Єлисаветградського концентраційного табору (списки в'язнів, їхні заяви, прохання, а також накази, рапорти, розпорядження і т. ін.) написані червоним чорнилом, що справляє моторошне враження. Немов зненацька відкрились таємні угоди з дияволом, писані кров'ю майбутніх незліченних жертв комуністичного терору. Воістину криваві, убивчі документи!

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Авраменко О.В. – 91
Авруцький Ю.Я. – 127
Агапєєва Н.Ю. – 70
Андрєєва Р.А. – 176
Арістова О.Л. – 236
Артамонов О.О. – 69
Ахто Леві – 127

Б

Бабич О.В. – 41
Бабій І.О. – 15
Баєнко В.І. – 227
Базелян Л.Л. – 194
Базилевич І.П. – 219
Баранов А.Я. – 109
Барно О.М. – 216
Барабаш С.Г. – 130
Батура О.В. – 128
Бахмач Є.С. – 63
Безпалій Л.Я. – 237
Березняк Т.Г. – 145
Белаковська В.М. – 70
Белаковський О.М. – 171
Бій-Бродський І.А. – 140
Білоцерківський Л.Г. – 146
Боданський М. – 162
Боданський О. – 159
Бондаренко М.М. – 178
Боровський Ф.А. – 94
Бровченко В.Я. – 124
Бродський Г.Л. – 156
Бойко А.П. – 175
Бойко Ю.М. – 16
Бузуляк А.В. – 219
Бурбан В.Ф. – 227
Бурега В.В. – 199
Бурко Є.В. – 140
Бурковський А.Т. – 62
Бурмаченко Г. – 110

Бутенко М.М. – 155

Бутович Я.І. – 195

В

Вайпан А.О. – 111
Велигорська О.М. – 42
Величковський А.Є. – 226
Вербовий М.В. – 145
Верхоланцев В.О. – 15
Вінаров І.В. – 190
Вірхов Р. – 196
Войченко Г.О. – 95
Волгін С.О. – 208
Волкотруб В.Ю. – 124
Волощук С.М. – 92

Г

Гавриш Л.Т. – 202
Гайда Л.А. – 60
Галицький М.О. – 158
Ганоцький В.Ф. – 112
Гарднер С. – 161
Гасман М.Й. – 67
Гаспарян І.С. – 62
Гейченко М.І. – 160
Гельбак П.О. – 93
Глядківський П.С. – 47
Гнатюк Г. М. – 126
Говорун М.І. – 213
Голий В.А. – 179
Гомберг М. – 43
Гончар А.М. – 92
Горбатюк В.Г. – 95
Горбов Г.А. – 16
Горовенко І.С. – 63
Гороховський С.А. – 146
Горячко С. – 69
Гревс О.П. – 157
Грецов С.С. – 158
Гришко П.С. – 233
Громовий Л.Г. – 154

Губенко Є.С. – 190
Губень П.І.(єп.) – 89
Гульченко М.М. – 59
Грушевський М.С. – 214
Гурічев А.В. – 129

Д

Давидов М.Л. – 227
Данилов А.О. – 157
Дегтярюк-Меркулов І.І. – 201
Делікатний Д.С. – 192
Демиденко О.В. – 216
Девінов-Нюренберг Д.М. – 190
Деєва Н.М. – 200
Діанов Г.Ю. – 159
Діброва І.Д. – 214
Добровольський В.М. – 76
Добролежа Р.Ю. – 177
Должиков О.П. – 113
Домогацький В.М. – 94
Дорба І.В. – 21
Драч І.Ф. – 198
Дригін В.М. – 62
Дротянко Л.Г. – 208
Дундученко Л.О. – 107
Дурасов О.В. – 146
Дьомін С.П. – 138
Дьяков А.В. – 209

Є

Єлисаветський Г.Д. – 119
Єлізаров О.І. – 172
Єременко І.Г. – 93

Ж

Жаркіх М.І. – 126

З

Завадовський М.М. – 144
Заєвлошин М.М. – 209
Зайченко З.І. – 170
Залкінд І.А. – 107
Звенигородський В.Б. – 110
Зіновік М.А. – 230

Зонін О.І. – 178
Зубов Г.М. – 191

І

Іванов В.А. – 173
Іванов Д.Й. – 200
Іванов Є.В. – 208
Іванов І.Ф. – 192
Іщенко Г.А. – 147

К

Кадигроб В.А. – 88
Караташ В.М. – 57
Касьянов С.П. – 72
Кашей В.Й. – 231
Квасов В.І. – 211
Кернесюк М.Л. – 231
Кир'янов В.В. – 66
Китова С.А. – 108
Кібрик Є.А. – 43
Кізім П.А. – 15
Клюєнко В.М. – 19
Коган П.Й. – 20
Кодак М.П. – 219
Козак М.М. – 234
Кондратець В.О. – 60
Константинов В.Ю. – 64
Копчинський А.Ф. – 109
Корж В.М. – 90
Коренюк П.І. – 156
Корецький М.Х. – 113
Корнєєв В.М. – 174
Косенко В.Є. – 126
Костюк В.В. – 154
Котович А.П. – 140
Кочерга П.Є. – 162
Кравцов Є.М. – 145
Крайц П.Б. – 64
Красницький Й.Я. – 172
Крижанівський Д.Я. – 231
Кримська І.А. – 199
Кришень П.Ф. – 142
Кузьменко Г.А. – 236
Кулігін О.Б. – 154
Куроп'ятников Г.О. – 20

Л

Лагно Ф.Ф. – 46
Лагуна Є.В. – 192
Лашкул В.Л. – 22
Левандовський М.Є. – 71
Леонтович М.П. – 232
Леся Українка – 46
Лесів Я.В. – 14
Лицканович О.Ф. – 203
Ліпцер Р.Ш. – 68
Лірник А.А. – 177
Ліст Ф. – 200
Логвинюк О.С. – 215
Лубенцов В.М. – 90
Лупалов В.І. – 217
Лучанський Я. – 51
Львовський З.Д. – 123
Любович Ю.В. – 211

М

Майстерюк Р.А. – 217
Маленченко Ю.І. – 233
Манасейн В.О. – 65
Марко В.П. – 16
Маруценко В.Г. – 41
Марчук Є.К. – 22
Материнська О.В. – 138
Мацієвський А.Ю. – 110
Медведенко О.М. – 137
Медведєва Н.М. – 65
Межеровський Б.Й. – 114
Мексін І.І. – 71
Мезенцев Р.С. – 128
Мельниченко В.М. – 211
Мельничук С.Г. – 18
Міансарова Т.Г. – 59
Мілько В.І. – 110
Мокрієв Ю.О. – 88
Моріц О.А. – 159
Мунц О.В. – 59
Муравйов М.А. – 212
Мухін Є.Й. – 21

Н

Набатов І.С. – 169
Недайкаша В.Д. – 68
Надеждіна О.М. – 144
Насонова Г.М. – 155
Настасьєв Г.К. – 58
Натяжний О.С. – 141
Немна А.Я. – 198
Нєпєйцин С.В. – 217
Ніколаєвська Л.П. – 170
Ніколаєнко С.М. – 44
Ніколенко С.Ф. – 93

О

Онищук Л.І. – 45
Орлик Л.Л. – 148
Орликов М.Л. – 171
Осадчий Т.І. – 129
Осмоловський Ю.В. – 229
Остен-Сакен М.Д. – 63

П

Павленко І.І. – 196
Паллас П.С. – 175
Панасенко О.І. – 124
Панич Ю.О. – 112
Панков Л.М. – 113
Панченко Д.І. – 44
Паученко Я.В. – 68
Пашутін О.М. – 218
Паюхіна В.П. – 235
Переверзєв В.М. – 196
Пестунов В.М. – 161
Петренко І.Д. – 191
Петренко М.М. – 212
Петрович В.І. – 61
Пихтін А.Я. – 61
Піддубний С.В. – 18
Піскарьова Т. – 163
Плітін В.Г. – 57
Побігуца Б.О. – 114
Поліщук В.С. – 156
Полонський Ф.М. – 14
Польовий О.Г. – 162

Полянецький В.А. – 197
Поповкін О.Л. – 66
Порецький П.С. – 193
Попудренко В.А. – 137
Постолатій В.В. – 169
Правосудько І.Ю. – 155
Прадун В.П. – 216
Пренко О.І. – 197
Преображенська А.В. – 72
Присяжний Є.М. – 209
Проскура Г.Ф. – 91
Протопопов В.Я. – 232
Прохоренко Ю.Г. – 62
Пушкіна Н.О. – 111

Р

Разумний О.Ю. – 107
Райкович А.П. – 89
Расторгуєв О.І. – 231
Растрігіна А.М. – 228
Рахубовський М.І. – 139
Рибченков Г.А. – 173
Рощахівський М.С. – 201
Русаков П.П. – 67
Русова Софія – 45
Ряснянський С.М. – 170

С

Сабірзянов Т.Г. – 88
Савченко М.І. – 237
Садовський Микола – 226
Самійленко В.В. – 66
Самойлов В.Ю. – 72
Самойлович Ф.І. – 125
Самофалов В.П. – 112
Самохін А.О. – 19
Сарана Ф.К. – 177
Сафронов С.О. – 127
Свид Г.С. – 176
Селецький П.І. – 148
Семікіна М.В. – 173
Скліфосовський М.В. – 89
Скоромний В.П. – 213
Скрипник Л.Г. – 94

Слободян С.М. – 195
Смиченко О.Д. – 63
Сніцар П.Л. – 142
Соколова-Бородкіна Л.С. – 41
Соколовський О.М. – 160
Соколовський Ю.А. – 17
Сосновський О.Г. – 17
Степняк-Кравчинський С.М. – 137
Столін О.М. – 128
Стороженко О.П. – 213
Стояновський Д.М. – 234
Стриженюк С.С. – 58
Сугаков В.Й. – 210
Суетін О.С. – 214
Суржинський В.А. – 126
Сухомлинська О.В. – 179

Т

Тельнов Є.Л. – 215
Тендюк Л.М. – 58
Терен В. – 141
Тининіка С.В. – 57
Тихомиров В.М. – 60
Тичина П.Г. – 21
Товкайло В.Г. – 226
Тофтул М.Г. – 42
Тютюшкін С.Ф. – 92

У

Уманський М.С. – 138

Ф

Федоренко В.П. – 140
Фемеліді О.М. – 78
Филипович П.П. – 175
Філіпенко В.К. – 161
Фільштейн Л.М. – 125
Фортунато Л.М. – 74

Х

Хижняк Б.С. – 229
Хижняков В.В. – 142
Хмара Л.А. – 145
Хорват О.М. – 233
Хороманський К.М. – 98

Ц

Царук А.П. – 108

Цимбал А.К. – 230

Ч

Чамлай Б.Ф. – 90

Черниш А.Г. – 125

Черняховський В.Г. – 47

Черпак Б.Д. – 169

Чикаленко Є.Х. – 228

Чміленко В.І. – 43

Чудний О.В. – 202

Ш

Шаповалов О.Т. – 157

Шаран В.Б. – 174

Шевченко І.А. – 17

Шемендюк П.С. – 129

Шендрик А.І. – 143

Шепель В.Г. – 143

Шепельський М.В. – 198

Шершень А.О. – 160

Шимановська С. – 143

Шляховий К.В. – 174

Шмасевич Л.І. – 229

Шульгин Я.М. – 45

Шульц С.С. – 235

Щ

Щерба А.Я. – 212

Ю

Юрій Клен – 194

Юцевич Є.О. – 139

Я

Яковлева Л.А. – 197

Ярий С.С. – 19

Яриніч В.І. – 147

ЗМІСТ

Вірші поетів Миколи Братана, Дмитра Мережковського, Ярослава Смелякова, Веніаміна Блаженних, Роберта Рождественського.....	3
Краєзнавче хutorянство або європейський вибір: Єлисаветград чи якийсь Новоград – Дон-Амінадо застерігає!.....	5
Алтайський тезко: німецьке село Єлизаветград.....	10
Пам'ятні дати січня	14
«Невиправлене ім'я» стукає в груди, або вкотре про Єлисаветград.....	23
Великі й малі вигадки та фантазії про великий і маленький Париж.....	32
Пам'ятні дати лютого	41
Земська рисувальна школа в Єлисаветграді: викладачі та учні.....	48
Земська рисувальна школа в Єлисаветграді та Вознесенський патріарший собор у Новочеркаську.....	53
Пам'ятні дати березня	57
Вони навчалися в Єлисаветграді.....	73
Знамениті нащадки уродженців нашого краю.....	79
Пам'ятні дати квітня	88
Хороманські: історія однієї єлисаветградської родини.....	96
Редактор «Недели» Олександр Плющ, або чому обласна журналістська премія залишається безіменною.....	102
Пам'ятні дати травня	107
Архітектор Рувим Подольський – той, хто намагався розгадати таємниці Нев'янської нахиленої вежі.....	115
Наш земляк Григорій Єлисаветський – той, хто першим зруйнував ворота пекла під назвою «Освенцим».....	119
Пам'ятні дати червня	124
Наші земляки Жан Песке та Мішель Портнов – художники Паризької школи.....	131
Пам'ятні дати липня	137
Секрети Варун-Секретів, або як художник Євгеній Варун-Секрет став художницею Євгенією Варун-Секрет.....	149
Пам'ятні дати серпня	154
Художник Яків Бровар: винуватий і покараний.....	164
Пам'ятні дати вересня	169
Композитор Олександр Шусер: акомпаніатор Айседори Дункан, автор двох романсів на вірші Пушкіна.....	180
...На честь наших лікарських високостей: Микола Диковський, Іван Белкін, Абрам Штейнгольц.....	184
Пам'ятні дати жовтня	190

Олена Лицканович і Володимир Оглоблін: «театральний роман» тривалістю у півстоліття.....	203
Пам'ятні дати листопада.....	208
«Останні московські адреси» уродженців Єлисаветтграда – жертв політичних репресій.....	220
Пам'ятні дати грудня.....	226
 Радянський концентраційний табір в Єлисаветграді (1920-1921).....	 238
 Іменний покажчик.....	 253

Історико-краєзнавче видання. Довідник

Володимир Миколайович Босько

**ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР
КІРОВОГРАДЩИНИ
НА 2016 РІК
Люди. Події. Факти**

Редактор: **С.Янчуков**

Коректор: **В. Босько**

Підписано до друку 28.10.2015 р.

Формат 60х84^{1/16}. Папір офсетний. Гарнітура Times. Друк офсетний.
Ум. друк.арк. 14,9. Наклад 1000 прим. Замовлення 385.

Надруковано ТОВ „Центрально-Українське видавництво”

Україна, 25006, м.Кіровоград, вул. Тимірязєва, 69.

Тел.: (0522) 24-48-51, 24-25-96.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції від 15.12.2011 р., серія ДК №4234.

library.kr.ua/elib/bosko/calendar2016.pdf

Геральт

На обкладинці

вгорі:

співачка **Станіслава Шимановська;**

хімік **Мозес Гомберг;**

внучата племінниця Тараса Шевченка

Олександра Велигорська;

внизу:

герой АТО **Павло Сніцар;**

актриса **Олена Лицканович;**

герой України **Віктор Чміленко.**